

શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ

ક્ષ સૂત્ર ક્ષ

[ગુજરાતી અનુવાદ]

જેન મુનિ શ્રી છોટાલાલજી

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી સ્મારક ગ્રંથમાળા-મણકો ૨૨ મો.

ૐ

શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર

[ગુજરાતી અનુવાદ]

અનુવાદક

સ્વ. જૈનાચાર્ય પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામીના શિષ્ય
મુનિ શ્રી છોટાલાલજી.

(લીંબડી સંપ્રદાય)

મહાવપ પંચ અણુવપ વ । તદેવ પંચાસવસંવરે ચ ॥
વિરંતિ રૂઢ સામણિયંમિ પન્ને । લવાવસકી સમણે તિલેમિ ॥
સૂચગઢાંગ ॥

અકાશક

નાથાલાલ ડાહ્યાભાઈ શાહ

ઝોન. સેક્રેટરી, પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી પુસ્તકાલય, લીંબડી.

આવૃત્તિ ૧ લી

પ્રત ૧૦૦૦

વીર સંવત ૨૪૫૯. સને ૧૯૩૩. વિ. સં. ૧૯૮૯

અમદાવાદ—ધી “ ડાયમંડ ન્યુબિલી ” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં
પરીખ દેવીદાસ છગનલાલે છપ્યું.

મૂલ્ય ૧૦ આના

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી સ્મારક ગ્રંથમાળા.

જૈન મુનિ શ્રી છોટાલાલજી કૃત પુસ્તકો.

- મણકો ૧ વિદ્યાસાગર ભાગ ૧. રૂ. ૦-૮-૦
 „ ૨ „ „ ૨. રૂ. ૧-૦-૦
 „ ૩ શ્રીસદુપદેશ કુસુમમાળા (૬ ઠી આવૃત્તિ) ભેટ.
 „ ૪ મોંદાની માવજત (નથી)
 „ ૫ શ્રી ભક્તામર મંત્રમાહાત્મ્ય રૂ. ૨-૦-૦
 „ ૬ વિશુદ્ધ પ્રેમપ્રવાહિની (કાવ્યો) રૂ. ૦-૧૨-૦ (નથી)
 „ ૭ પૂ. શ્રી લાધાજી સ્વામીનું જીવનચરિત્ર ૦-૧૨-૦
 „ ૮ વિદ્યાસાગર ભાગ ૩ (છપાશે)
 „ ૯ ઇશ્વરસ્તુતિ (અ. સું. પદીયારકૃત) ૦-૧-૬
 „ ૧૦ મોંદાની મસ્તી (નથી)
 „ ૧૧ મ્હારી વીતક વાર્તા (નથી)
 „ ૧૨ પવિત્ર પ્રમદાનું પરાક્રમ (કથા) ૦-૧૦-૦
 „ ૧૩ શ્રી લઘુ કાવ્ય યત્રીસી (કાવ્યો) ૦-૮-૦
 „ ૧૪ અપવિત્ર વસ્ત્ર વિરુદ્ધ પવિત્ર ખાદી (ચિત્રો) (ભેટ)
 „ ૧૫ લાખા પટેલની લાકડી (બાધક વાર્તા) (ભેટ)
 „ ૧૬ શ્રી લઘુસદ્બોધ પુષ્પમાળા (ભેટ)
 „ ૧૭ ત્રિરત્ન (ભેટ)
 „ ૧૮ સામાયિક સૂત્ર (ભેટ)
 „ ૧૯ બે હાથ જોડી (પ્રાર્થના) ૦-૪-૦
 „ ૨૦ સામાયિક-પ્રતિક્રમણ સૂત્ર ૦-૨-૦
 „ ૨૧ નવ રત્ન (ભેટ)
 „ ૨૨ પ્રશ્નચક્રેણુ સૂત્રનું ભાષાંતર ૦-૧૦-૦

ભેટ આપવાનાં પુસ્તકો દરેકને માટે ૧ આનો પોસ્ટેજ મોકલવું.

મળવાનું ઠેકાણું—

પૂજ્ય શ્રી લાધાજી સ્વામી પુસ્તકાલયનો વ્યવસ્થાપક

ખાલેલપુરા, હાંપડી (કાઠિયાવાડ)

ચરણકેમળમાં

અનાદિ કાળથી કર્મનાં આવરણોમાં અટવાતા
મુજ રંકનો હાથ ઝાલી આત્મા અને કર્મ
શક્તિની ઓળખાણ કરાવી, કર્મચક્રમાંથી
મુક્ત થઈ મુક્તિના માર્ગને બતાવી જણે
અનંત ઉપકાર કર્યો છે, તે ઉપકાર-
ના સ્મરણરૂપે હો અર્પણ
આ પુષ્પ પાંખડી,
સ્વ. જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ પૂજ્યશ્રી
સાધાજી સ્વામીના ચરણાર-
વિંદમાં વિનમ્ર ભાવે અર્પિત

આભારપત્રિકા

આ પુસ્તકમાં અગાઉથી આર્થિક સહાય કરી
ઉત્તેજન આપનારાઓનાં નામ.

૩. ૫૧૫ પરી. દામોદરદાસ જેઠાભાઈનાં સ્વ. પુત્રી જ્ઞેન
ધનલક્ષ્મીના સ્મરણાર્થે. (અમદાવાદ)

૨૫૫ શાહ પુંબાભાઈ કરમશી હા. શ્રી. વેલજી ઉગાભાઈ
(મુ. ખારોઈ કચ્છ-વાગડ)

૧૦૭ વકીલ લખધીર ડોસાભાઈ શાહ
(ભચાઉ-કચ્છ વાગડ)

૧૦૭ શ્રી. અવચળભાઈ મૂળજી શાહ
(ઘાણીથર-કચ્છ વાગડ)

૫૫ શ્રી. સુંદરજી ખાવાભાઈ દેસાઈ
હા. ડા. મોહનલાલભાઈ (સાયલા)

ક્ષમાપ્રાર્થના

પ્રસ્તુત પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રના ગુજરાતી અનુવાદની જાહેરાતના હેન્ડબીલમાં જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે—“આ ગ્રંથને મુનિ પુણ્યવિજયની સુંદર પ્રસ્તાવનાથી સુશોભિત કરવામાં આવશે.” એટલે વાચકો આ પુસ્તકનું પાનું ઉઘાડતાં તે પ્રસ્તાવના જોવાની આશા જરૂર રાખતા હશે; પણ જ્યારે તેનું પાનું ઉઘાડતાં તે આશાને નિરાશામાં ફેરવાયલી જોશે ત્યારે જરૂર કેટલાક વાચકોને દુઃખ થશે એ હું બરાબર સમજું છું, અને તે બદલ પ્રારંભમાંજ હું તે ઉદાર અને સ્નેહી વાચક અંધુઓની સવિનય ક્ષમા પ્રાર્થુ છું.

મુનિવર શ્રીયુત છોટાલાલજી સ્વામીનો અને મારો એકજ ધર્મપ્રચારક ધર્મપિતા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પ્રભુના પુત્ર તરીકેનો અંગત સ્નેહસંબંધ વર્ષો થયાં નિખાલસપણે ચાલ્યો આવતો હતો. તેને પરિણામે ગત ચાતુર્માસમાં એટલે કે વિક્રમ સંવત ૧૯૮૮ના ચાતુર્માસમાં તેઓશ્રીએ મને પ્રશ્નવ્યાકરણના અનુવાદ ઉપર વિસ્તૃત પ્રસ્તાવના લખવા અત્યંત આદર અને લાગણીભરી રીતે આગ્રહ કર્યો. જે કે હું સાચું કહું તો, મારી કાર્યસરણી ભિન્ન દિશામાં વહેતી હોવાથી પ્રસ્તુત પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવા માટેની જે તૈયારી જોઈએ તે જરાય નહોતી અને તે માટેની રૂપરેખા મારા મગજમાં નહોતી, તેથી મેં તેઓશ્રીને તે માટે ના પાડી હતી; તેમ છતાં તેઓશ્રીએ મારા સમક્ષ એવી દલીલ રજુ કરી કે—

“આપ આ પુસ્તક ઉપર પ્રસ્તાવના લખશો તો ઉભય સંપ્રદાયની સમજદાર જનતા ઉપર એવી અસર પડશે કે—પરસ્પરમાં અમુક અંશે ભિન્ન ભિન્ન માન્યતા ધરાવવા છતાં એકજ ધર્મપિતાના પુત્ર સમાન, ઉભય સંપ્રદાયના જૈન મુનિઓ સત્ય સિદ્ધાંતની બાબતમાં પરસ્પર સહકાર અને સમજાવ સાધી શકે છે, અને તેથી

એમ પણ થશે કે-પરસ્પરમાં વિખૂટા પડતા ઉભય સંપ્રદાયના સમજદાર જનસમૂહને એક બીજાની સમીપમાં આવવાનો પ્રસંગ મળતાં પરસ્પરના વિરોધ વૈમનસ્ય આદિ દૂર થશે. આથી મારી નમ્ર વિનંતિ છે કે-આપ જરૂર આ ગ્રંથ ઉપર પ્રસ્તાવના લખો.” મુનિવર શ્રીયુત છોટાલાલજી સ્વામીની આ દલીલ મને ગળે ઉતરી અને મારી પ્રસ્તુત પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવા માટેની કશીયે તૈયારી ન હોવા છતાં અનિચ્છાએ પણ મેં તેમનું વચન માન્ય કર્યું. અસ્તુ. તેમ છતાં કુદરતનું નિર્માણજ એવું હતું કે-હું પ્રસ્તુત ગ્રંથની પ્રસ્તાવના લખવા માટે જે વિશાળ અવલોકન આદિ કરવું જોઈએ તે મારી તબીબતના કારણે કરી શક્યો નહિ, અને જેમ જેમ અવલોકન કરવા લાગ્યો તેમ તેમ વધારે આધે પહોંચવાની ઈચ્છા થઈ; એટલે મનમાં એમ થયું કે-ત્યાંસુધી આ બાબતો માટે પૂર્ણ અવલોકન ન થઈ રહે ત્યાંસુધી આ વિષયમાં અત્યારે કશુંજ ન લખવું, અને જો ખાસ વિશિષ્ટ જણાતી બાબતોની ચર્ચા આ પ્રસ્તાવનામાં છોડી દેવામાં આવે તો તેવી અર્થ વગરની પ્રસ્તાવના લખવી એ કોઈરીતે શા-ભાસ્પદ ન ગણાય.

પ્રસ્તુત પુસ્તકને હું ઈચ્છું તે કરતાં અતિ સત્વર પ્રકાશમાં મુકવાનું હોવાથી હું વાચકોને પ્રસ્તાવના પૂરી પાડી શક્યો નથી તે બદલ દરેક જિજ્ઞાસુ વાચકની ક્ષમા પ્રાર્થું છું. તેમજ મુનિવર શ્રીયુત છોટાલાલજી સ્વામીની આંતર ઈચ્છાને પૂર્ણ કરી શક્યો નથી તે બદલ તેઓશ્રીની સવિશેષ ક્ષમા પ્રાર્થું છું. અને હું વિશ્વાસ રાખું છું કે-જો પ્રસ્તુત પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ નીકળવાનો સમય આવશે અને ત્યારે જો મારાથી બનશે તો વાચકોની સેવામાં જરૂર હું પ્રસ્તાવના રજૂ કરીશ, એટલું ઈચ્છી વિરમું છું.

૧૯૮૯ આશ્વિન કૃષ્ણ ૭
પાટણ.

}

મુનિ પુણ્યવિજય.

પ્રસ્તાવના

સુવર્ણ વસ્તુતઃ શુદ્ધ અને નિર્મળજ હોય છે. ભૂત ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણે કાળમાં સુવર્ણ સુવર્ણરૂપે રહે છે. કોઈ વખતે તે સુવર્ણનાં કણો જથ્થામાં જામે છે—કોઈ સુવર્ણકાર તેને જમાવે છે, ત્યારે તે સુવર્ણના અલંકારો અને છે અને તે વખતે તેની મોંઘી કિંમત અંકાય છે. જ્યારે એ જથ્થો વિખરાઈ જાય છે ત્યારે તે માટી સાથે મળી જાય છે અને તેના પર વધુ માટીના થર જામે છે ત્યારે તે સામાન્ય જનસમાજની દૃષ્ટિથી અદૃશ્ય બને છે. કેટલાક વખતે સુવર્ણનાં રજકણો વધુ છૂટાં પડી ગએલાં હોય, તો સુવર્ણમિશ્રિત માટીને નહિ જાણનારાઓ એ માટીનો—માટીમાં છૂપાએલ સુવર્ણનો હલકામાં હલકા કાર્યમાં પણ ઉપયોગ કરે છે.

એજ રીતે આત્મા વસ્તુતઃ શુદ્ધ-નિર્મળ-અજર-અમર હોવા છતાં, ત્રણે કાળે શાશ્વત-સિદ્ધ સ્વરૂપી હોવા છતાં, કર્મરૂપ માટીનાં આવરણોથી એવો વ્યાપ્ત થઈ ગયો છે કે એ અજરામર આત્માને પુનરપિ જનનં પુનરપિ મરણં—વારંવાર જન્મ મરણનાં આવર્તનો કરવાં પડે છે, સ્થૂળ દૃષ્ટિએ મનુષ્ય-દેવ-પશુ-પક્ષી અને નરકના અવતારો ધારણ કરી તે તે ગતિનાં સુખદુઃખના કર્તા-બોક્તા તરીકે ગણાવું પડે છે. પોતાના સ્વરૂપને ભૂલી ગએલ આત્મા અજ્ઞાન-વડે કરીને સિંહે પોતાને માનેલ ઘેટાની માફક આ સ્થૂલ દેહમાંજ હુંપણું માની નાનાવિધ કર્મો કરી વધુ ને વધુ કર્મરૂપ માટીના થરની નીચે દબાઈ જઈ આત્માનું આત્માપણુંજ વિસરી જાય છે, અને લાંબા કાળની એ ભૂલને પરિણામે આત્મા-અનંત શક્તિમાન આત્મા પોતાનાંજ કરેલાં કર્મની પાસે પોતે રાંક-ગુલામ જેવો બની જઇને નાચ નાચે છે. ક્ષણિક અને નાશવંત સુખ-ખરી રીતે સુખા-ભાસને જોઇને તે આનંદથી નાચી ઉઠે છે, અને ક્ષણિક-નાશવંત

દુઃખ-દુઃખાભાસને જોઈને તે રડી પડે છે. આવી રીતે રડવામાં અને હસવામાં કેટલાએ કાળ-યુગને વિતાવી નાંખ્યા તેની કોઈ ગણનાજ નથી ! તે કર્મનો કર્તા અને ભોક્તા નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ આત્મા ભલે ન હોય, પરંતુ વ્યવહારનયની અપેક્ષાએ તો આત્માજ કર્મનો કર્તા અને ભોક્તા છે; અને શ્રી વીતરાગ દેવ પણ કહે છે કે—“અપ્પા કત્તા વિકત્તા ય, દુહાણય સુહાણય”—અર્થાત્ સુખ દુઃખનો કર્તા અને ભોક્તા આત્મા પોતેજ છે; એ સિદ્ધાન્તને અનુલક્ષીને જૈન સિદ્ધાન્તકાર અને શ્રી ભગવદ્ગીતાકાર પણ આત્માને જ પોતે પોતાના મિત્ર અને શત્રુ તરીકે ઓળખાવે છે. જેનામાં થોડે અંશે પણ બુદ્ધિની નિર્ભળતા છે તેને તો એ વાત જરૂર સમજાતી જ છે.

સુખદુઃખનો કર્તા અને ભોક્તા આત્મા છે એ વાત સત્ય છે, સંપૂર્ણ સત્ય છે, પણ તે અમુક અપેક્ષાએ જૈન ધર્મના સિદ્ધાન્તો એકાન્તવાદી નથી પણ અનેકાન્તવાદી છે. અમુક અપેક્ષાએ કહાણ કમ્માણ ન મોક્ષ અત્થિ, અર્થાત્ કરેલાં કર્મો ભોગવ્યા સિવાય આત્માનો મોક્ષ નથી, એ વાત સત્ય છે; પરંતુ એથી દરેક દરેક ખાખતમાં એક સિદ્ધાન્ત તરીકે એકજ વાત ન માની બેસવી કે—કર્મનાં ફળ ભોગવ્યા સિવાય આત્માની મુક્તિ નજ સંભવે. દરેક કર્મ કાંઈ એકજ પ્રકારનાં હોતાં નથી. કોઈ કર્મબંધન શિથિલ હોય છે, અને કોઈ કર્મબંધન નિવિડ-નિકાચિત્ત હોય છે. જે શિથિલ કર્મબંધનો હોય છે, તે તો જ્ઞાન, ધ્યાન, તપશ્ચર્યા, અંતઃકરણપૂર્વકનો શુદ્ધ પશ્ચાત્તાપ, શુદ્ધ અને પ્રખળ ભાવના વગેરે સાધનોદ્વારા વગર ભોગવ્યેજ દૂર થઈ શકે છે, અને નિકાચિત્ત કર્મબંધનો જોકે ભોગવ્યા સિવાય સર્વથા-સર્વશે છૂટા થઈ શકતા નથી, પરંતુ સત્પુરુષાર્થ વડે, તે જો લાંબી મુદત ભોગવવાનાં હોય તો અલ્પ મુદતનાં, અને બહુજ મહાદુષ્પદાયક હોય તો તે અલ્પ દુઃખકારક કરી શકાય છે.

જો દરેક દરેક કર્મનાં ફળ ભોગવવાંજ પડતાં હોય તો આત્માને માટે કોઈ પણ કાળે મુક્તિ સંભવેજ નહિ, કારણકે જ્યાંસુધી પાંચ પ્રકારના શરીરમાં આત્મા રહે અને પૂર્વકૃત (એટલે જો સમયે કર્મનાં ફળવિપાક ભોગવતો હોય તેની પહેલાં કોઈ પણ સમયે કરેલાં કર્મ, પછી તે પાંચ-પચીસ જન્માન્તર પહેલાં કર્યાં હોય કે માત્ર પા કલાક પહેલાં કર્યાં હોય પણ ભોગવવાના-અનુભવવાના વખત પહેલાં કોઈ પણ વખતે કરેલાં કર્મ, તે પૂર્વકૃત) કર્મનાં ફળવિપાક જ્યારે જ્યારે ભોગવાતા હોય ત્યારે ત્યારે એજ સમયે નવાં કર્મ-શુભાશુભ કર્મ બંધાતાંજ હોય છે; પરન્તુ નવાં કર્મ જો વખતે બંધાતાં હોય છે તે વખતે જો તે આત્માનાં મન-વચન અને કાયા ત્રણે એકાકાર થાય તોજ એ કર્મનો બંધ પડે છે; પણ જો અવ્યક્ત ભાવે-નિર્લેપ ભાવે-અનાસક્તિપણે એ કર્મો થતાં હોય તો પછી એ કર્મોના પાકા બંધ પડતા નથી, અને તેથી તેવાં કર્મો વગરભોગવ્યે પણ દૂર કરી શકાય છે, એમ શ્રી વીતરાગ દેવ કહે છે.

આ વાત વ્યવહારથી પણ સમજી શકાય તેવી છે. ઇરાદા-પૂર્વક-દ્વેષપૂર્વક કોઈને અપાએલ મારી નાંખવાની ધમકી એ ગુન્હો ગણાય છે અને તે જો સાખીત થાય છે તો તેની શિક્ષા પણ ધમકી આપનારને ભોગવવી પડે છે; અને થોડા પણ ઇરાદા વિના કે દ્વેષ વિના અજાણપણે કદાચ કોઈને પ્રહાર થઈ ગયો હોય અને તે જો સાખીત કરી શકાય તો તે શિક્ષા ભોગવતો નથી. જેમ વ્યવહારમાં આ નિયમ છે તેવીજ રીતે કર્મબંધન અને તેનાં ફળ ભોગવવાના સંબંધમાં પણ જ્ઞાનદષ્ટિએ સમજી શકાય તેમ છે અને એથી જ શ્રી વીરબ્રહ્મણ્યે કહેલ છે કે “ક્રિયાએ બંધ નથી પણ પરિણામે બંધ છે” અને તે કથન સર્વાશે સત્ય છે.

કર્મના સંબંધમાં જૈન સિદ્ધાન્તના અનેકાન્તવાદના આધારે એક વાત એ પણ વિચારવા જેવી જણાય છે કે, દરેક આત્માને પોતપોતાનાંજ કરેલાં શુભાશુભ કર્મનાં ફળ ભોગવવાનાં હોય છે—

અન્યનાં કરેલાં શુભાશુભ કર્મનાં બંધનો સાથે અને તેનાં ફળ ભોગવવા માટે એક બીજને કાંઈ સંબંધજ નથી. આવા પ્રકારની માન્યતાને લીધે એક કહેવત થઈ ગઈ છે કે “જે કરે તે ભોગવે,” માતા-પિતા-પુત્ર-ભાઈ-બહેન-સ્ત્રી-પતિ વગેરેને એક બીજને એક બીજએ કરેલાં કર્મનાં ફળ ભોગવવાં પડતાંજ નથી; આ માન્યતાએ એકાન્ત રૂપ પકડેલ હોવાથી, પરસ્પરનો સ્નેહ સેવાભાવ અને એક બીજનાં દુઃખમાં હાર્દિક સહાનુભૂતિના ભાવનો લગભગ નાશ થઈ ગયો છે. જે થોડે ધણે અંશે માયાવી સ્વાર્થ હોય તો કાંઈક પણ એક બીજને સહાય કરે, અથવા લોકલજ્ઞાનથી સહાય કરે, પણ તે પોતાને ખાસ અગવડ ન આવે ત્યાં સુધી જ; જ્યારે પોતાને ખાસ મુશ્કેલી ભોગવવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય, ત્યારે અપવાદ સિવાય સૌ કોઈ “એનાં કર્યો એ ભોગવે, આપણે શું કરીએ” એમ કહી દૂર ખસી જાય છે ! આના પરિણામે હૃદયની શુષ્કતા વધે છે અને મનુષ્યમાંથી મનુષ્યત્વ નષ્ટ થતું મને જણાય છે. અમુક અપેક્ષાએ એકબીજનાં શુભાશુભ કર્મનાં ફળ ભોગવવામાં ઓછા-વધતા અંશે બીજનો પણ ભાગ છે, એ વાત કાંઈક યોગ્ય જણાય છે. જૈન સિદ્ધાન્તમાં કોઈ પણ ભવમાં મૂકી આવેલાં અધિકરણ-કોઈ પણ જાતનાં સાધનો પડ્યા રહેલાં હોય તેનો ઉપયોગ કોણ કરે છે, એ વાત સાધન મૂકી આવનાર મુદ્દલ જાણતો ન હોય, તેમજ અત્યારે તે સાધન-શસ્ત્રના ઉપયોગમાં તેની અનુમોદનાએ ન હોય, છતાં એ સાધનથી થતી ક્રિયાના કર્મની રાવધ-કર્મના ફળ વિપાકનો અમુક અંશ સાધન મૂકી આવનારને આવે છે અને તેના સુખ દુઃખનાં ફળ પણ ભોગવવાં પડે છે. આ વાત તત્ત્વદષ્ટિએ વિચાર કરતાં સત્યજ જણાય છે. શાસ્ત્ર પ્રત્યે શ્રદ્ધાળુ તો આ વાત જરૂર માને છે, અને માનવાયોગ્ય પણ છે. જ્યારે કર્મની રાવધ આવવાની વાત મનાય છે તો પછી પોતાનાં કર્યોજ કર્મો પોતાની ભોગવવાં પડે છે, બીજને લેવા દેવા નથી, એવો એકાન્ત સિદ્ધાન્ત

શા આધારે જનસમાજ માની બેઠેલ છે, તે આ લખનારથી સમ-
જતું નથી.

એ વાત તો સહુ કોઈ કબૂલ કરે છે કે-કરેલાં શુભાશુભ
કર્મનાં ફળ કોઈ પણ કાળે ભોગવવાં તો પડે છેજ, અને તે પણ
ત્યાંસુધી આત્મા પોતપોતાના સ્વરૂપને જાણે નહિ-વિભાવમાંથી નીકળી
સ્વભાવમાં ન આવે ત્યાંસુધી તે સદુદ્ધમ કરી શકે નહિ. એ કર્મનાં
આવરણોને દૂર કરવાને પોતે પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ ન કરતાં
મનને અધીન વર્તે ત્યાંસુધી તો તે આત્માને પોતે કર્મથી નિર્લેપ હોવા
છતાં કર્મબંધનથી બંધાઈને જન્મ જરા મરણના અને જન્મ
જન્માંતરોના ફળવિપાક ભોગવવા પડવાનાજ, કારણકે બંધન અને
મુક્તિનું કારણ મન છે. એ મન જીતાઈ જાય, મન આત્માને
અધીન બની જાય, મન મરી જાય, એટલે એજ ધડીએ આત્માની
દેહાબ્યાસાદિની સઘળી ભ્રમણા ટળી જાય અને સ્વસ્વરૂપમાં સ્થિત
થઈ, અરણ્યક મુનિ કે ગજસુકુમાર મુનિની પેઠે અદ્ય સમયમાં
કૈવલ્યજ્ઞાન અને કૈવલ્યદર્શનને પ્રાપ્ત કરી કદાચ અંતકૃત કેવળી
થઈને પરમ પદે સ્થિત થાય. એટલા માટેજ શ્રીવીતરાગ દેવે કહ્યું
છે કે-પગે જીયે જીયા પંચ અર્થાત્ એક મનને જીત્યું એટલે
પાંચે ઈંદ્રિયો જીતાઈ ગઈ, અને પાંચ ઈંદ્રિયોના વિષયો જીતાયા
એટલે સર્વ કાંઈ જીતાઈ ગયું. શ્રીમાન્ આનંદધનજી મહારાજે શ્રી
કુંથુનાથજીના સ્તવનમાં કહ્યું છે કે “મન જીત્યું તેણે સઘળું જીત્યું,
એહ વાત નહિ ખોટી.” આ કથન સંપૂર્ણ સત્ય છે.

મનને જીતવા માટે અને કર્મનાં આવરણો દૂર કરવા માટે
કર્મના સ્વરૂપને જાણવું જોઈએ, કારણકે જે વસ્તુસ્થિતિ હાનિ-
કારક હોય, જે પ્રવૃત્તિથી કોઈ પણ જાતનું નુકસાન થતું હોય, તે
વસ્તુ અથવા પ્રવૃત્તિના યથાર્થ સ્વરૂપને જાણવું જોઈએ. તેના

યથાર્થ સ્વરૂપને જાણ્યા સિવાય તેનો જાય ન થાય અને જાય થયા સિવાય તેનો ત્યાગ પણ થઈ શકે નહિ; અફીણ કે સોમલ વગેરેની ઝોળખાણુ ન થઈ હોય, તેના પરિણામને જાણ્યું ન હોય તો અજ્ઞાણપણે પણ તેનો ઉપયોગ થવાનો સંભવ રહે છે; અને એ સ્વરૂપને જાણનારાઓ મરણજયથી અને જીવવાની આશાથી, ઝેરથી દૂર નાસે છે. એવીજ રીતે કર્મના સ્વરૂપને જાણવાની અત્યંત આવશ્યકતા છે. એ આવશ્યકતા પૂર્ણ કરવા માટેજ શ્રી વીર પ્રભુએ શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં કર્મબંધનો કેવી રીતે નિવિઠ અને શિથિલ બંધાય છે, આત્મા કંઈ રીતે કર્મનાં આવરણોથી વધુ ને વધુ આવરાય છે, અને એ આવરણો કંઈ રીતે દૂર કરી શકાય છે, વગેરે વિસ્તારપૂર્વક કથ્યું છે. કર્મના પ્રવાહને આવવાના જ્ઞાનની જેટલે અંશે જરૂર છે તેટલેજ અંશે તે પ્રવાહને રોકવાના જ્ઞાનની પણ જરૂર છે. એ જ્ઞાન પણ શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં શ્રી વીરપ્રભુએ બહુ ઝીણવટથી સમજાવેલું છે. સૂત્રની મૂળ ભાષા અર્ધભાગથી હોવાથી એના અભ્યાસીઓ બહુ થોડા હોય છે એટલે તેનો લાભ સામાન્ય જન સમાજ લઈ શકતો નથી. તેથી યથાશક્તિ આ અનુવાદનો પ્રયત્ન કર્યો છે. તે કેટલે અંશે સફળ થયો છે તે તો વિદ્વાન વાચકો કહી શકે.

એક વિશેષ વાત. સૂત્રમાં રચણે રચણે મુનિને માટે મઘમાંસાદિના ત્યાગની સૂચના આવે છે. આ ઉપરથી સામાન્ય રીતે લોકો કદાચ માની લે કે એ કાળે જૈન મુનિઓમાં એ પ્રવૃત્તિ જાગવાને જોઈ હશે અને તેથી તેનો ત્યાગ કરવા કહ્યું હશે. આવી માન્યતા ભૂલભરેલી છે. તે કાળે અનેક પંથોના ત્યાગીઓ, સાધુ અને શ્રમણ તરીકે મનાતા અને તેઓમાંના કેટલાકોમાં એ પ્રવૃત્તિ જોઈને જૈન સાધુને તેઓથી જૂદા પાડવા અને ઝોળખાવવા માટે એ સૂચન તેમાં સમાવેલું હોય એવો મારો અભિપ્રાય છે; છતાં મને લાગે છે કે આ વિષય ઉપર વિશેષ પ્રકાશ અને સ્પષ્ટતા સાથે તેમજ ઇતિહાસદૃષ્ટિથી લખાએલો એકાદ વિસ્તૃત નિબંધ વર્તમાન જૈન સાહિત્યમાં હોવો જોઈએ છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં, હિંસા-જૂઠું-ચોરી-અબ્રહ્મચર્ય-પરિગ્રહ એ પાંચ પ્રકારના આસ્રવ કર્મનું આવવું, એ વિષેનો અધિકાર પ્રથમ ખંડ માં છે; અને અહિંસા-સત્ય-અસ્તેય-બ્રહ્મચર્ય-અપરિગ્રહ એ પાંચ સંવરનો અધિકાર બીજા ખંડમાં છે. એ વર્ણનની મહત્તા-ખુદ તીર્થંકર દેવની વાણીની મહત્તા હું પામર શું કથી શકું? વાચકોએ વિચારપૂર્વક આ સૂત્રનું મનનપૂર્વક વાંચન કરવું, અને જો કોઈ પણ વાડાના દુરાગ્રહમાં પોતાની શુદ્ધિને ગોંધી રાખ્યા વિના તટસ્થતાથી એકથી વધુ વાર આ શાસ્ત્રનું વાચન કરવામાં આવશે તો હું વિશ્વાસ-પૂર્વક કહી શકું કે વાંચનારને પોતાના માનવજીવનની ઉપયોગિતા અને આત્મકલ્યાણની સાચી સાધના જરૂર જડી આવશે. વૈદ તો દર્દની ચિકિત્સા કરી દવા આપી શકે, પછી દવા ખાવી અને કરી પાળવી અને આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરવું કે કેમ તે તો દર્દીની મરજીની વાત છે. એજ રીતે જન્મ જરા મરણ-ભવરોગ મટાડવા માટેની અમૂલ્ય ઔષધિ શ્રી વીતરાગદેવે આપણને આપી છે તેનો ઉપયોગ કેવો કરવો એ તો માનવની વૃત્તિ ઉપરજ આધાર રાખે છે ને!

મહારી શારીરિક અસ્વસ્થ પ્રકૃતિ અને બીજી કેટલીક પ્રવૃત્તિને લીધે તેમજ એક અશુદ્ધ પ્રતિ ઉપરથી કરાયેલું પ્રથમ વારનું ભાષાન્તર બીનઉપયોગી થવાથી આખું જો ભાષાન્તર ફરી વાર લખવું પડેલું હોવાથી પુસ્તકપ્રસિદ્ધિમાં ધારવા કરતાં ઘણી વધારે દીલ ઘર્ષ છે તેને માટે ઉદારચરિતો પાસે ક્ષમા ચાચું છું. મહારા હમેશના સહાયક સેવાપ્રેમી મુનિવર્ય શ્રી લક્ષ્મીચંદ્રજી મુનિની જો મને સંપૂર્ણ સહાય ન હોત તો હું જે કાંઈ આવી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ કરી શકું છું તે કદિ પણ ન જ બનત; એ એમની સહાય મારા પર ઉપકારકજ છે. વળી આ પુસ્તક જે કાંઈ સુવાચ્ય બન્યું છે તે શ્રી. યુનીલાલ વર્ધમાન શાહના અધ્યાગ શ્રમને આભારી છે, એ ઋણનો પણ અત્ર સ્વીકાર કરવો જોઈએ.

આ સૂત્રનો અનુવાદ કરવામાં બે છાપેલી પ્રતો અને બે હસ્તલિખિત પ્રતોનો ઉપયોગ કર્યો છે, તેમજ શબ્દાર્થને સ્પષ્ટતાથી સમજાવવા માટે શતાવધાની પંડિતરત્ન શ્રી રત્નચંદ્રજી સ્વામી કૃત અર્ધમાગધી શબ્દકોષની મોટી સહાય મળી છે.

આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવાનું વિદ્વાન મુનિરત્નશ્રી પુણ્યવિજયજી (પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજીના શિષ્ય શ્રીમાન ચતુરવિજયજી-મહારાજના શિષ્ય) એ સ્વીકાર્યું હતું; પરંતુ અનુવાદ ફરીથી કરવો પડ્યો તેની પાછળ બહુ સમય ગયો અને પુસ્તક ઉતાવળે પ્રસિદ્ધ કરવાનું હતું તેથી છાપેલો ભાગ વાંચી જવાનો પણ પૂરતો અવકાશ રહેવા પામ્યો નહિ, એટલે તે પ્રસ્તાવના લખી શક્યા નહિ. તેમની પ્રસ્તાવનાથી ભગવાનની આ વાણી ઉપર કાંઈ અનેરો પ્રકાશ પડત, પરંતુ ઉપર જણાવેલા કારણથી તે બની શક્યું નથી.

છેવટે આ પુસ્તકના-આ અનુવાદના વાચન-મનનથી કોઈ પણ જીવાત્મા કર્મનાં બંધનોથી બંધાતા અટકે, આત્મજાગૃતિ અનુભવે, જગતના માયાવી પદાર્થોમાં મુંઝાઈ રહી જે અનેક નહાના મોટા પ્રાણીઓ સાથે વૈર બાંધે છે અને જેનાં કટુ ફજો અનેક જન્માંતરોમાં ભોગવવાં પડે છે તે વૈરબંધન કરતાં અટકે, વિભાવમાંથી નીકળી સ્વભાવમાં આવે, પોતાને પોતે ઓળખે, જગતના પ્રાણી માત્રની નિષ્કામ ભાવે સેવા કરવાની વૃત્તિ જાગૃત થાય અને જગતનાં સુખદુઃખોને સમભાવે સહી લેવાની વૃત્તિ કેળવાય, પરદોષગ્રાહક દષ્ટિ દૂર થાય, અને નાના પ્રકારના કર્મના ઉદયથી જેઓ પાપપંકમાં પડ્યા હોય તેની પ્રત્યે દ્વેષ કે અભાવ ઉત્પન્ન થવાને બદલે તેની પ્રત્યે સમભાવ જાગૃત થાય, એટલું જ નહિ પણ મિથ્યા લોકાપવાદના ભયને ત્યજી જગતથી ત્યજાએલાના સિદ્ધ સ્વરૂપી આત્મા સામે જોઈ તેની શુદ્ધ ભાવે સેવા કરવાની રૂચિ

ઉત્પન્ન થાય, આવું આ માંહેનું થોડું પણ જો કાંઈ બની શકે તો
મારો આ રંક પ્રયત્ન સફળ થયો ગણી હું કૃતકૃત્યતા અનુભવીશ.

સુખિનઃ સંતુ સર્વેષાં સર્વે સન્તુ નિરામયાઃ
સર્વે ભદ્રાણિ પશ્યંતુ મા કશ્ચિદ્ દુઃખમાપ્નુયાત્.

અમદાવાદ.
આસો સુદિ ૧૫
વીર સંવત ૨૪૫૯
વિક્રમ સંવત ૧૯૮૯

લિ :

જૈન મુનિ છોટાલાલજી.

અનુક્રમણિકા.

વિષય

પૃષ્ઠ

આશ્રવ દ્વાર

અધ્યયન ૧ લું. હિંસાકર્મ.....			૩
અધ્યયન ૨ જી. મૃષાવાદ ...			૨૩
અધ્યયન ૩ જી. અદત્તાદાન (ચૌર્યકર્મ)			૩૫
અધ્યયન ૪ થું. અપ્રહાયર્ય			૫૭
અધ્યયન ૫ મું. પરિગ્રહ			૭૭

સંવર દ્વાર

અધ્યયન ૧ લું. અહિંસા			૮૬
અધ્યયન ૨ જી. સત્ય વચન....	...		૯૯
અધ્યયન ૩ જી. દત્તાદાનગ્રહણ. (અચૌર્ય)			૧૦૭
અધ્યયન ૪ થું. પ્રહાયર્ય.			૧૧૫
અધ્યયન ૫ મું. અપરિગ્રહ		...	૧૨૬

ૐ શ્રી

પૂજ્ય શ્રી લાઘાજી સ્વામી સદ્ગુરવે નમઃ

શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર

પ્રસ્તાવના.

શ્રી શ્રમણ લગવંત મહાવીર સ્વામીના પાંચમા ગણધર શ્રી સુધર્મા સ્વામી પોતાના વડા શિષ્ય શ્રી જંબૂ સ્વામીને કહે છે કે, હે જંબૂ ! હવે હું “શ્રી પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર” સંભળાવું છું. જીવરૂપ તળાવમાં ઠર્મરૂપ પાણી આવવાનો આસ્રવરૂપ માર્ગ અને તે આસ્રવને બંધ કરનાર સંવરરૂપ જે પ્રતિબંધ અથવા દિવાલ છે તે આ સૂત્રમાં કહેલ છે. આ તત્ત્વનો-સત્યાસત્યનો નિર્ણય કરવા માટે હું આ શાસ્ત્ર સંભળાવું છું. આવું આ શાસ્ત્ર શ્રી તીર્થંકરદેવે પોતાના અપૂર્વ જ્ઞાનથી બાણીને કથેલ છે.

કર્મ આવવાનાં પાંચ દ્વાર.

શ્રી જિનેશ્વર દેવે કર્મ આવવાનાં દ્વાર રૂપ આસ્રવના પાંચ ભેદ કહેલ છે. એ પાંચ પ્રકારના આસ્રવ સંસારી જીવની માફક (સંસારની માફક) આદિરહિત છે, પરંતુ અનેક પ્રકારના જીવોમાંના કેાઇ જીવની અપેક્ષાએ તેનો અંત પણ છે. તે પાંચે આસ્રવનાં નામ આ પ્રમાણે: (૧) હિંસા આસ્રવ-અર્થાત્ એકેન્દ્રિયથી પાંચેન્દ્રિય પર્યાન્તના જીવોનો ઘાત કરવો. (૨) મૃષા આસ્રવ-અર્થાત્ અસત્ય બોલે તે. (૩) અહત્ત આસ્રવ અર્થાત્ રજા વિના કે માલેકે આપ્યા વિના કેાઇ પણ વસ્તુ ગ્રહણ કરે તે. (૪) અગ્રહ આસ્રવ અર્થાત્ મૈથુનસેવન કરે તે. (૫) પરિગ્રહ આસ્રવ અર્થાત્ દ્રવ્યાદિ વસ્તુનો સંગ્રહ અને તે પર મમત્વ કરે તે.

આ પાંચ આસ્રવનાં પાંચ અધ્યયન કહેલાં છે.

આસ્રવ દ્વાર

અધ્યયન ૧ છું

હિંસાકર્મ

પ્રથમ અધ્યયનનાં પાંચ દ્વાર કહેલાં છે, તે પાંચ દ્વાર આ પ્રમાણે:—(૧) પ્રથમ દ્વારમાં હિંસાનું શું સ્વરૂપ છે તે કહેલ છે; (૨) બીજા દ્વારમાં હિંસાનાં નામ કહેલ છે; (૩) ત્રીજા દ્વારમાં જે જે કારણોથી હિંસા થાય છે તે કારણો કથેલ છે; (૪) ચોથા દ્વારમાં હિંસાથી જે પરિણામ આવે છે તે હિંસાનાં ફળો સમજાવેલ છે; અને (૫) પાંચમા દ્વારમાં જે પાપી જનો પ્રાણવધ કરે છે તેઓનું સ્વરૂપ સમજાવેલ છે. એ પાંચ પ્રકારના દ્વારવાળા આ અધ્યયનમાં આસ્રવનું સ્વરૂપ કહું છું તે સાંભળો. (એમ શ્રી સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમૂ સ્વામી પ્રત્યે કહે છે).

હિંસાનું સ્વરૂપ.

શ્રી જિનેશ્વરદેવે એ પ્રાણવધને હમેશાં પાપકારી અર્થાત્ પાપપ્રકૃતિનું બંધન કરવાવાળો, ચંડ ક્રોધના કારણરૂપ, રૌદ્ર-ભયંકર, ક્રુદ્ધ-દ્રોહનો કરનાર, સાહસિક, વગર વિચાર્યે કરેલો, અનાય-મલેચ્છાદિકોએ પ્રવર્તાવેલો, નિર્ઘણ-પાપની દુગંધા વિનાનો, શંસ-કૂર અથવા સૂગરહિત, મહા ભયકારી, પ્રતિભય-બીજાઓને ભય ઉપજાવણુ-હાર, અતિભય-મારણાતિક ભયનો કરનાર, ભયાનક-પ્રાણી

માત્રને લયના સ્થાનરૂપ, ત્રાસના સ્થાનરૂપ, અન્યાયકારી, ઉદ્દેગકારી, પરલોકાદિની અપેક્ષારહિત, શ્રુત-ચારિત્રાદિ ધર્મથી રહિત, પીપાસા-સ્નેહથી રહિત, દયારહિત, છેવટે નરકમાં લઈ જવાવાળો, મોહ તથા મહાલયનો કરણહાર, અને પ્રાણુત્યાગરૂપ દીનપણાને ઉપજાવનાર એવો કહ્યો છે.

હિંસાનાં નામ.

હવે હિંસાનાં ગુણનિષ્પન્ન એવાં ૩૦ નામ કહે છેઃ
 (૧) પ્રાણુવધ, એકેન્દ્રિયના ચાર પ્રાણુથી માંડી પંચેન્દ્રિયના દસ પ્રાણુસુધીના પ્રાણુનો નાશ કરવો તે, (૨) શરીરથી જીવનું ઉન્મૂલન કરવું તે, અર્થાત્ જેમ વૃક્ષને જમીનમાંથી ઉમેળી કાઢવામાં આવે છે, તેવી રીતે શરીરમાંથી જીવને કાઢી નાંખવો તે, (૩) વિશ્વાસના હેતુ માટે અવિસંભ, (૪) હિંસ-વિહિંસા અર્થાત્ જીવનો વિશેષ કરીને ઘાત, (૫) અકરણીય-નહિ કરવા યોગ્ય કરવું તે, (૬) ઘાત કરવો તે, (૭) મારવું તે, (૮) વધ કરવો તે, (૯) પ્રાણી-ઓને ઉપદ્રવ કરવો-તેમને પજવવાં તે, (૧૦) મન, વચન, અને કાયાથી તેમજ દેહ, આયુષ્ય અને ઇન્દ્રિય એ ત્રણથી રહિત કરવું, (૧૧) આરંભ-સમારંભ કરવો, (૧૨) આયુષ્ય કર્મને ઉપદ્રવ કરવો, આયુષ્ય કર્મના ભેદ કરવા, આયુષ્યને ગાળવું, આયુષ્યને સંવર્ત કરવું (સંકોચાવવું, ટુંકું કરવું, શરીરમાંથી જીવના પ્રદેશને સંકોચાવવા), (૧૩) મૃત્યુ કરવું, (૧૪) અસંયમ કરવો, (૧૫) જીવની સેનાનું મર્દન કરવું, (૧૬) શ્વાસથી જીવનો અંત કરવો, (૧૭) પરભવમાં ગમન કરાવવું, આ ભવ છંડાવવો,

(૧૮) હુર્ગતિમાં પાડવું, (૧૯) પાપપ્રકૃતિનો વિસ્તાર કરાવવો, (૨૦) પાપકાર્યમાં આસક્ત થવું, (૨૧) શરીર છેદન, (૨૨) જીવિતવ્યનો અંત કરવો, (૨૩) ભય કરવો, (૨૪) ઋણ (ભવરૂપ દેવું) વધારવું, (૨૫) વળ સમાન વજન-યુક્ત, (૨૬) પરિતાપ-દુઃખરૂપ આસ્રવ, (૨૭) પ્રાણીના પ્રાણ કાઢવા, (૨૮) જીવથી રહિત કરવું, (૨૯) પ્રાણનું લોપન કરવું, (૩૦) પ્રાણીઓના ઉત્તમ ગુણની વિરાધના-ખંડના કરવી, ચારિત્રાદિ ગુણની વિરાધના કરવી.

એ રીતે સમુચ્ચયે ત્રીસ નામ પ્રાણવધ (હિંસા)ના કહેલાં છે, અને તે ત્રીસે પ્રાણવધ રૂપ કર્મ કહેવાં ફળ કેનાર છે.

વિશિષ્ટ હિંસા.

હવે કેટલાક પાપીઓ ઉપર કહ્યા સિવાયની બીજી રીતે પણ હિંસા કરે છે, તે કહે છે. અસંયતિ, અવિરતિ, અનુપશાન્ત પરિણામવાળા અને મન, વચન, કાયાના દુષ્ટ યોગને ધારણ કરનાર પ્રાણવધ કરે છે. એ પ્રાણવધ ભયંકર, અહુવિધ-અનેક પ્રકારનો છે. તે હિંસા કરનારાઓ અન્ય જીવોને દુઃખ ઉપજાવવામાં તત્પર રહે છે અને તેઓ નીચે જણાવેલ ત્રસ-સ્થાવર જીવોની ઉપર દ્રેષ રાખવાની બુદ્ધિ-વાળા હોય છે.

જળચર:—(પાઠીન) મત્સ્ય, (તિતિ) મોટાં મત્સ્ય, તિમિંગલ બાતિનાં વગેરે અનેક પ્રકારનાં મત્સ્ય, વિવિધ પ્રકારના દેડકા, બે પ્રકારના કાચબા, નકે તથા મગર એ બે

પ્રકારના ગ્રાહ, દિલિ, વેઠક, મંડુક, સીમાકાર, પુલક એ પાંચ પ્રકારના ગ્રાહ, સુસુમાર એ વિગેરે અનેક જાતનાં જળચર.

સ્થળચર:—મૃગ, રૂઝ જાતિનો મૃગ, અષ્ટાપદ, ચમરી ગાય, સાબર, ગાડર, સસલાં, વનચર પ્રાણી, ગોધા, રોહિત, ઘોડા, હાથી, ઉંટ, ગધેડા, વાંદરા, રાંઝ, નહાર, શિયાળ, નાનાં ભુંડ, બિલાડા, મોટા સુઅર, શ્રીકંઠલક, આવર્ત, લોમડી, એ ખરીવાળા પશુ, એક જાતિનાં હરણ, પાડા, વાઘ, બકરા, ચિત્રા, એક ખુરી વિશેષ જીવ, કુતરા, તરસ, રીંછ, શાહૂંલ સિંહ, કેસરી સિંહ, ચિહ્વાર, વગેરે ચતુષ્પાદ જાનવરો.

ઉરપર:—અજગર, ફેણ વિનાનો સર્પ, દષ્ટિવિષ સર્પ, મકુલીક સર્પ, ફેણ ન માંડે તેવા સર્પ, કાકોદર, દર્ભકર, ફણધર, અસાલીયો સર્પ, મહોરગ, ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારના ઉરપર.

ભુજપર:—છીરલ, સંરંગ, સેહ, સેહગ, ઉંદર, નોળીયો, કાર્યીડો, કાંટાવાળો શેળો, મુખ સરખો જીવ, ખીસકોલી, ચાતુપદ, ગરોળી, એ સર્વનો સમૂહ ભુજપર છે.

ખેચર:—હંસ, બગલા, બતક, સારસ, આડા પંખી, સેંતીકાપંખી, કુલલ, વંજીલ, પારાપત, કીવ, પીપી શબ્દ બોલનાર, સ્વેત હંસ, પગ અને મ્હોં કાળા હોય તેવા હંસ, ભાસ, કુલીકોસ, કૈંચ, દગતુંડ, ઢેલ, સુઘરી, કપીલ, પીંગળાક્ષક, કારંડવ, ચક્રવાક, ઉક્કોસ, ગરૂડ, પંચુલ, પોપટ, કળાવાળો મોર, કાળરી, નંદીમુખ, નંદમાણકર, કોરંગ,

ભીંગારક, કોણાલગ, જીવેજીવક, તેતર, વર્તકા, લાવો, કર્પીજલ, હોલા, કાગ, પારેવા, ચીડી, ઢંક, કુકડા, મેસર, નાચનારા મોર, ચકોર, હયપુંડરીક, કરંકરક, સીંચાણા, કાગડા, વિહંગ, લેણાસી, ચાસ, વડવાગોળ, ચામાચીડીયાં, વિતતપંખી, એ વગેરે ખેચર પક્ષીના લેલો.

ઉપર કહ્યા તે જળચર, સ્થળચર, ખેચર, અને પંચેન્દ્રિય પશુના સમૂહને હણે, ખેઇન્દ્રિય, ત્રીઇન્દ્રિય, અને ચૌરેન્દ્રિય જીવોને હણે, વિવિધ પ્રકારના જીવોને હણે કે જેમને પોતાનું જીવિત વહાલું છે અને મરણના દુઃખથી ત્રાસે છે. એ બિચારા રાંક જીવોને કૂર કર્મ કરનારાઓ હણે છે.

હિંસાનાં કારણો.

તેઓ એ પ્રાણીઓને જે જે કારણે કરીને હણે છે, તે કારણો નીચે મુજબ છે:—ચામડાં, ચરખી, માંસ, મેઢ, લોહી, જમણા પાસાની ગાંઠ, ફેફસાં, મગજ, હૃદયનું માંસ, આંતરડાં, પિત્ત, ફેફસ (શરીરની અંદરનું અવયવ), ઢાંત, હાડકાં, હાડકાંની અંદરની મજબા, નખ, આંખ, કાન, નસો, નાક, નાડી, શીંગડાં, દાઢ, પાંખ, વિષ, હાથીઢાંત, અને વાળને માટે પંચેન્દ્રિય જીવને હણે છે.

બ્રમર, મધુકર વગેરે ચૌરિન્દ્રિય જીવના સમૂહના મધુરા રસમાં ગૃહ્થ થએલાઓ ચૌરિન્દ્રિય જીવોને હણે છે. તેવીજ રીતે શરીરના રક્ષણને અર્થે, ઉંઘને અર્થે રાંક ત્રીઇન્દ્રિય જીવો (જૂ-માંકણ ઇત્યાદિ)ને હણે છે. વચ્ચે

અર્થે (રેશમ ઇત્યાદિ) કીડા વગેરેને, ધરને અર્થે બેઘદ્રિય જીવો સાથેની માટીને, તેમજ વિભૂષણને અર્થે (મોતી-સીપ વગેરે) બેઘદ્રિય જીવોને, એ રીતે અનેક કારણોને માટે અજ્ઞાની જીવો બેઘદ્રિયાદિ ત્રસ જીવોને હજી છે.

એ સિવાય એકેન્દ્રિયને આશ્રયે રહેલા ત્રસ જીવોને તથા ત્રસ જીવોને આશ્રયે રહેલા એકેન્દ્રિય જીવોને પણ તેઓ અનેક કારણોને લીધે હજી છે. તે બિચારા એકેન્દ્રિય જીવો રક્ષણરહિત છે, શરણરહિત છે, અનાથ છે, બાંધ-વાહિરહિત છે, કર્મરૂપી સાંકળથી બંધાયેલા છે, અકુશળ પરિણામવાળા છે, મંદબુદ્ધિ લોકો જેમને બાણતા નથી એવા છે. એ જીવો પૃથ્વીકાયના જીવો છે તથા પૃથ્વી કાયને આશ્રયે રહેલા (અળશિયાં વગેરે) જીવો છે; પાણીના જીવો છે તથા પાણીને આશ્રયે રહેલા (પોરા વગેરે) જીવો છે; અગ્નિના જીવો છે; વાયુના જીવો છે; તુણ-વનસ્પતિના જીવો છે તથા તેને આશ્રયે રહેલા જીવો છે. તે જીવો એકેન્દ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે અને તેમનો આહાર પણ એકેન્દ્રિયનો છે. એવા ત્રસને તેઓ હજી છે. ત્રસ જીવો એકેન્દ્રિયાદિનો જે આહાર કરે છે તેના સરખાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, શરીર, રૂપ અને સ્વભાવ પરિણમે છે. તે આંખે દેખાય નહિ તેવા તથા આંખે દેખાય તેવા ત્રસકાયના અસંખ્યાત જીવો છે. તેમજ સ્થાવર, સૂક્ષ્મ, બાહર, પ્રત્યેક, સાધારણ અને અનંત કાયાદિક જીવોને તેઓ હજી છે. આ સ્થાવર જીવો વિવેકરહિત, સુખદુઃખના બાણવાવાળા છે. આ પ્રકારના ત્રસ અને સ્થાવર જીવોને તે લોકો હજી છે.

હિંસાનાં વિશિષ્ટ કારણ.

હવે જે જે કારણે કરીને હિંસા થાય છે, તે તે કારણો કહે છે. ખેતી, કમળસહિત ચૌમુખી વાવ, કમળસહિત ગોળ વાવ, ક્યારા, ફૂવા, વણખોદેલું તળાવ, ખોદેલું તળાવ, માટીખાણ, વેદિકા, નગરની ખાઈ, વાડી, કીડાનાં સ્થાન, મરણ પામેલાનાં પગલાં, ગઠ, ખારણાં, ગઠની પોળ, ગઠના કોઠા, ગઠ અને નગર વચ્ચેનો માર્ગ, પૂલ, માર્ગ તથા પગથીયાં, મહેલો, તેના ભાગો, ભવન, ગૃહ, ઘાસના કુખા, પર્વત ઉપરનાં ગૃહ, હાટ, પ્રતિમાનું સ્થાનક, શિખરખંધ દેવ-મંદિર, ચિત્રસભા, પરખ, દેવનાં સ્થાનક, તાપસાદિકનાં સ્થાનક, ભોંયરાં અને માંડવા, તેમજ ધાતુનાં વાસણ, માટીનાં વાસણ, (ઘંટી ખાંડણીયો વિગેરે) ઘરનાં રાચરચીલાં, એ વગેરે અનેક પ્રકારના કારણે મંદ બુદ્ધિવાળાઓ પૃથ્વી કાયની હિંસા કરે છે.

સ્નાન, પાન, ભોજન, વસ્ત્ર ધોવાં, શૌચ આદિને કારણે મંદ બુદ્ધિવાળાઓ અપકાયની હિંસા કરે છે.

રાંધવું, રંધાવવું, અગ્નિ સળગાવવો, દીવા વગેરે કરવા, ઇત્યાદિ કારણે અગ્નિકાયની હિંસા કરે છે.

સૂપડે ઝાટકવું, વીંઝણું વીંઝવો, ખેપડો વીંઝણું વીંઝવો, મોરખીચ્છ ફેરવવો, મુખે ઉચ્ચાર કરવો, તાબોટા વગાડવા, સાગપત્ર ફેરકાવવું, વસ્ત્ર આદિથી વાયુ ઢાળવો ઇત્યાદિથી વાયુકાયની હિંસા કરે છે.

ઘર, હથીયાર, મિષ્ટાન્નાદિ, અન્ન, શય્યા, આસન

(બાજઠ આદિ), પાટીયું, સાંભેલું, ખાંડણીઓ, વીણા આદિ વાદિત્ર, પટહ (ઢોલ આદિ), આતોઘ (વાદિત્રનો પ્રકાર), વહાણ, વાહન, મંડપ, નાના પ્રકારનાં ભવન, તોરણ, કાષ્ટ-પાષાણનાં શિખરબંધ દહેરાં, બાળી, અર્ધ ચંદ્રાકાર પગથીયાં, ઘરનાં બારસાખ, પ્રાસાદ ઉપરની ચંદ્રશાળા, વેદિકા, નીસરણી, હોડી, નગારી, ખુંટા, ગમાણના ખુંટા, પરબ-પાણીયાફ, આશ્રમ, સુગંધદાયક પદાર્થ(કપુરાદિ), પુષ્પમાળા, અંગવિલેપનના પદાર્થો, વસ્ત્રો, ધુસરૂં, હળ, પાત્ર, મોટા રથ, પાલખી, નાના રથ, ગાડાં, ચાન, તદ્દન નાનો રથ, ગઢના કોઠા, ગઢની અંદરનો માર્ગ, બારણાં, પોળ, આગળો, રહેંટ, ચૂળી, લાકડી, મુસુંદિ (એક પ્રકારનું હથીયાર), સો જણને મારે તેવું હથીયાર, તે ઉપરાંત હથીયાર અને ઘરવાખરા ઇત્યાદિ ઘણાં કારણોને માટે ઉપર જણાવ્યા તે તથા બીજાં સત્ત્વવાળાં તથા સત્ત્વ વિનાનાં વૃક્ષોના સમૂહ ઇત્યાદિ વનસ્પતિકાયની હિંસા અતિમૂઢ અને દારૂણ મતિવાળાઓ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, હાસ્ય, રતિ, અરતિ, શોકવડે, વેદ (શ્રી, પુરૂષ અને નપુંસક)ને માટે, જીવિતને અર્થે, કામલોગને અર્થે, ધનને અર્થે અને ધર્મ નિમિત્તે કરે છે.

વળી તેઓ સ્વવશ રહેલાને, પરવશ રહેલાને, પોતાને અર્થે, પરને અર્થે, ત્રસ પ્રાણી અને સ્થાવર એકેંદ્રિયાદિકને હણે છે. તે મંદ બુદ્ધિવાળાઓ સ્વવશપણે તેમ પરવશપણે અને સ્વવશ તથા પરવશ બેઉ પ્રકારે હિંસા કરે છે. તેઓ પોતાને અર્થે, પરને અર્થે અને પોતાને તથા પરને બેઉને અર્થે હિંસા કરે છે. તેઓ હાસ્યપૂર્વક, વૈર-

પૂર્વક અને રતિ ઉપજાવવા અર્થે, તેમજ હાસ્ય-વૈર-રતિ એ ત્રણને અર્થે હિંસા કરે છે. તેઓ ક્રોધે કરીને, લોભે કરીને અને અજ્ઞાનપણે કરીને તેમજ ક્રોધ-લોભ-અજ્ઞાન એ ત્રણે કરીને હિંસા કરે છે. ધનોપાજ્ઞનને અર્થે, ધર્મ નિમિત્તે, કામ-લોગને અર્થે, તેમજ ધન-ધર્મ અને કામલોગ એ ત્રણેને અર્થે તેઓ હિંસા કરે છે.

હિંસક લોકો.

આ બધી હિંસા કોણ કરે છે ? આહોડુ (સુઅરને શિકાર કરનારા), ધીવર (મચ્છીમાર), પારધી (પંખીઓના શિકારી), ખીજા પ્રકારના પારધી (વાહા); એ ફૂર કર્મ કરનારાઓ વાગરી (એક જાતનું પ્રાણી), ચિત્તો, મૃગાદિ-કને જીવતા બાંધવા ઉપાયો કરે છે; તેમજ ત્રાપા પર બેસીને મચ્છ પકડવાને જાળ નાંખે છે; બાજ પક્ષી, લોહનાં સાધનો, ડાલના પાસલા, કુંડી, બકરી (ચિત્તા વગેરેને આકર્ષવા માટે) વગેરે શિકારનાં સાધનો, અને પાપી સેવકોને પણ તે ચાંડાલો પોતાના હાથમાં રાખે છે. વનચરુ (લીલો વગેરે), વ્યાધ (મૃગનો વધ કરનારા), મધ એકઠું કરનારા, બાળ હત્યારા, મૃગલીઓના પોષક (મૃગલાં મેળવવા માટે), મૃગોના પોષક, સરોવર-દ્રહ-નદી-તળાવ-નાનું તળાવ વગેરેને (શંખ-સીપ-મત્સ્ય વગેરે મેળવવા માટે) ગાળનારા, તેને વિશેષ ઉંડા કરનારા, પ્રવાહને બાંધનારા, પાણીને વહેવડાવી નાંખનારા, કાલકુટ ઝેર અને સામાન્ય વિષ આપી હિંસા કરનારા, ઘાસ તથા ખેતર--

વગડાને અગ્નિ લગાડી નિર્દયતાથી ખાળનારા, અને કૂર કમ કરનારા મ્લેચ્છ જાતિના લોકોઃ એ બધા આ પ્રકારની હિંસા કરે છે.

હિંસક લોકોનાં જાતિ-દેશ.

આ મ્લેચ્છ જાતિના લોકો કયા કયા દેશના વાસી છે ? સક્ત્ર દેશ, યવન દેશ, સંખર દેશ, બર્બર દેશ, કાય દેશ, મુરઠ દેશ, ઉડ દેશ, ભડગ દેશ, ભિત્તિય દેશ, એકુણ્ણિક દેશ, કુલાક્ષ દેશ, ગોડ દેશ, સિંહલ દેશ, પારસ દેશ, કૈચ દેશ, અંધ દેશ, દ્રવિડ દેશ, ચિલ્લ દેશ, પુલિંદ દેશ, આરોસ દેશ, ડાંખ દેશ, પોક્કાણુ દેશ, ગંધહારક દેશ, બહલીક દેશ, જલ દેશ, રામ દેશ, મોસ દેશ, બકુશ દેશ, મલય દેશ, ચુંબુક દેશ, મુલિક દેશ, કાંકણુક દેશ, મેદ દેશ, પક્ષવ દેશ, માળવ દેશ, મગર દેશ, આભાષિક દેશ, અનક્ષ દેશ, ચીન દેશ, હલાસિક દેશ, ખસ દેશ, ખાસિક દેશ, નેધર દેશ, મહા રાષ્ટ્ર, મુષ્ટિક દેશ, આરબ દેશ, ડોવિલક દેશ, કુહળુ દેશ, કેકય દેશ, હુણુ દેશ, રૂડક દેશ, મરૂગ દેશ, અને ચિલાક દેશઃ એ દેશના વાસીઓ પાપમતિ છે. તેઓ જળચર, સ્થળચર, નખવાળાં (સિંહાદિ) પ્રાણીઓ, સર્પાદિ, ખેચર (પક્ષીઓ), સાણુસા જેવા મુખવાળાં પંખીઓ, સંસી પ્રાણીઓ, અસંસી પ્રાણીઓ, પર્યાપ્તા જીવો વગેરેની અશુભ લેશ્યા અને દુષ્ટ પરિણામે કરીને હિંસા કરે છે. એ પ્રાણીહિંસા કરનારાઓ હિંસા કરવાને સામા આદીને જાય છે. તેઓ

પાપ ઉપર રૂચિવાળા, પ્રાણવધ કરીને આનંદ માનનારા, જીવહિંસાને અનુકાન માનનારા અને પ્રાણીહિંસાની કથા વાર્તા સાંભળવામાં સંતોષ ધરાવનારા હોય છે.

હિંસાનાં ફળ.

તે પાપનાં ફળ તેમાં આનંદ માનનારને બહુ પ્રકારે ભોગવવાં પડે છે. અજ્ઞાનપણે એ કરેલાં પાપોનાં ફળ નરકાદિના દુઃખકારક અને ભયંકર હોય છે. ઘણા કાળ સુધી અવિશ્રાન્તપણે અનેક પ્રકારથી નરક અને તિર્યચની ગતિમાં વેદનાનો અનુભવ એ પાપો કરાવે છે. આયુષ્ય પૂરું થયે એ જીવો ઘણાં અશુભ કર્મોને યોગે નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ પાપી જીવો શીઘ્ર મહાનરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

નરકયાતનાનું વર્ણન.

એ નરક કેવી છે ? તેને વજ્રમય ભીંતો છે, અતિ પહોળી છે, સાંધા વિનાની છે, દ્વાર વિનાની છે, કઠોર ભૂમિનાં તળીયાં છે, તેનો સ્પર્શ કર્કશ છે, ઉંચી-નીચી વિષમ ભૂમિ છે. એ નરકગૃહ બંધીખાનાં જેવાં છે. તે અત્યંત ઉષ્ણ, હમેશાં તપ્ત, દુર્ગંધી, સડેલાં પુદ્ગલવાળાં, ઉદ્વેગજનક અને ભયંકર દેખાવવાળાં છે. તે નરકગૃહો શીતળતામાં હીમના પડળ જેવાં છે, કાન્તિએ કાળાં છે, ભયંકર છે, ઉંડાં-ગહન છે, રોમાંચકારક છે, અરમણીય છે. અનિવાર્ય રોગ અને જરાથી પીડાયલા નારકી જીવો એ નિવાસસ્થાન છે. ત્યાં હમેશ તિમિર ગુફા જેવો અંધકાર વ્યાપેલો છે. ત્યાં પરસ્પર ભય રહેલો છે. ત્યાં

ગ્રહ, ચંદ્ર, સૂર્ય, નક્ષત્ર, તારા વગેરે નથી. આ નરકગૃહો મેઢ, ચરખી, માંસ, પડ, લોહીથી મિશ્રિત અને દુર્ગંધમય, ચીકણા તથા સડી ગએલા કાઢવથી વ્યાપ્ત છે. ત્યાં ખેરનાં લાકડાંના જેવો જાળવલ્યમાન અને રાખથી ઢંકાયેલા જેવો અગ્નિ છે. એ નરકગૃહોનો સ્પર્શ તદ્વાર, છરો, કરવતની ધાર જેવો તીક્ષ્ણ, વીંછીના આંકડાના ડંખ જેવો અતિ દુઃખકર છે. એવા નરકમાં જીવ રક્ષણ વિનાનો, શરણ વિનાનો, કડવાં દુઃખે કરી પીડા પામતો, પૂર્વે ખાંધેલાં કર્મોવાળો હોઈ વેદના ભોગવ્યા કરે છે. નરકમાં પરમાધામી દેવો વ્યાપી રહેલા છે. નારકી જીવોને અંતર્મુદૂર્તમાં વૈક્રિય-લખિધ વડે કરી બેડોળ, બીહામણું અને હાડકાં-નસો-નખ-રોમથી રહિત શરીર પ્રાપ્ત થાય છે. ત્યારપછી પાંચ પર્ચાય અને પાંચ ઇન્દ્રિય પરિપૂર્ણ વિકસે છે અને તે વડે અશુભ વેદનાઓ ભોગવે છે. તે વેદના અત્યંત આકરી, પ્રબળ, સર્વ શરીરવ્યાપી, ત્રણ યોગમાં વ્યાપેલી, છેવટ સુધી રહેનારી હોય છે.

વળી તે વેદના તીવ્ર, કર્કશ, પ્રચંડ, બીહામણી, અને દારૂણ કેવી હોય છે તે હવે કહે છે. લોહીની મોટી હાંડલીમાં રાંધવું, સેકવું, તાવડીમાં તળવું, ભઠ્ઠીમાં ભુંજવું, લોઢાની કડાઈમાં ઉકાળવું, બલિદાન દેવું (દેવી આગળ બકરીવત), ખાંડવું, શાદમલી વૃક્ષના તીણા લોહકંટક જેવા કાંટા ઉપર રગદોળવું, ફાંડવું, વિદારવું, માથાને પાછળ નીચું નમાવી ખાંધવું, લાકડીથી ફટકા મારવા, ગળામાં બળાત્કારે ફાંસી નાંખીને હીંચોળવું,

શૂળની ઝાણી ઘોંચવી, આજ્ઞા કરીને ઠગવું, ભોંઠા પાડવું, અપમાન કરવું, ગુન્હો બતાવીને વધભૂમિમાં લઈ જવું, વધ્ય જીવને માટીમાં દાટવો, એ પ્રમાણેનાં કષ્ટોથી પૂર્વે કરેલાં કર્મોના સંચયથી નારકી જીવો પીડાય છે. નરક ક્ષેત્રનો અગ્નિ, મહાઅગ્નિ (દાવાનળ સરખો), એની અતિ દુઃખકારી, ભયકારી, અશાતાકારી શારીરિક અને માનસિક એવી બે પ્રકારની વેદના એ જીવો ભોગવે છે, અને એ વેદનાને એ પાપીઓ ઘણા પદ્યોપમ અને સાગરોપમના આયુષ્ય સુધી દયાજનક રીતે સહન કરે છે. પરમાધામી જ્યારે નારકીને ત્રાસ ઉપજાવે છે, ત્યારે નારકીઓ ભયભીત સ્વરે આકંઠ કરતાં કહે છે: “હે અત્યંત શક્તિમાન, હે સ્વામી, હે ભાઈ, હે બાપ, હે તાત, હે શત્રુજિત ! મને છોડો, હું મરું છું, હું દુર્બળ છું, વ્યાધિપીડિત છું !” એમ બોલતો તે જીવ દયારહિત પરમાધામી તરફ દ્રષ્ટિ કરે છે કે રણે મને મારશે ! તે કહે છે: “મને કૃપા કરીને મુદૂર્ત્તમાત્ર શ્વાસોચ્છ્વાસ લેવા દો અને મારા ઉપર રોષ ન કરો ! હું ક્ષણ માત્ર વિસામો લઈ શકું તે માટે માફ ગળાનું અંધન છોડો, નહિતર હું મરી જઈશ. મને બહુ તરસ લાગી છે, માટે મને પાણી પીવા આપો.” તે વખતે પરમાધામી તે નારકીને ક્રોધાગ્ર આમંત્રણ વડે “શીતળ અને નિર્મળ પાણી તું પી” એમ કહે છે અને તેને પકડીને પરમાધામી કથીરનો રસ કળશમાંથી તેના કરસંપુટમાં રેડે છે; તે પાણી દેખીને નારકી ધૂજી ઉઠે છે, અને આંસુ ગાળતાં કંઈજાજનક સ્વરે કહે છે કે “મારી તરસ હવે છીપાઈ ગઈ છે, મારે હવે

પાણી પીવું નથી.” એમ બોલતાં નારકીઓ દિશાઓમાં દષ્ટિ કરતા, રક્ષણરહિત, શરણરહિત, અનાથ, અખાંધવ, સ્વજનાદિથી રહિતપણે લય પામેલા મૃગોની પેઠે ઉતાવળા અને લયથી ઉદ્વિગ્ન થઈ નાસે છે. તેનાસી જતા નારકીને નિર્દય પરમાધામીઓ બળાત્કારે પકડીને તેમનું મ્હોં લોહહંડ વડે ખુદલું કરીને કડકડતા કથીરના રસને તેમાં રેડે છે. કોઈ પરમાધામીઓ તેમને દાઝતા જોઈને હસે છે, તે વખતે નારકીઓ પ્રલાપ કરે છે, લયકારી અશુભ શબ્દ ઉચ્ચારે છે, રૌદ્ર શબ્દ કરે છે, કર્ણુ વચ્ચે બોલે છે, પારેવાની પેઠે ગદ્ગદ સ્વર કરે છે. એ રીતે પ્રલાપ કરતા, વિલાપ કરતા, દયામણે શબ્દે આકંઠ કરતા નારકીઓ આરડે છે અને (“ હે દેવ, હે તાત, ” એવા) શબ્દો ઉચ્ચારે છે. બાંધ્યા-ફંધ્યા નારકીઓના આવા પ્રકટ આર્ત સ્વર સાંભળીને તર્જના કરતા (“ ફટ ” શબ્દોચ્ચાર કરી), કોપતા પરમાધામીઓ અવ્યકત ગર્જના કરીને તેને પકડે છે, બળ વાપરે છે, પ્રહાર કરે છે, છેદે છે, લેદે છે, ભોંય પછાડે છે, આંખના ડોળા કાઢે છે, હાથ આદિ અંગ કાપે છે, છેદે છે, મારે છે, ખૂબ મારે છે, ગળું પકડી બહાર કાઢે છે, ઉતાવળો અને પાછો ધકકેલે છે, અને કહે છે: “ પાપી ! તારાં પૂર્વના પાપ કર્મને અને દુષ્કૃત્યોને સંભાર; ” એવા શબ્દોથી જેવી રીતે નગરમાં આગ લાગવાથી કોલાહલ થાય અને લોકોને ત્રાસ ઉપજે તેવી રીતે નરકમાં પડ્યા પડે છે અને કોલાહલ થાય છે. નરકમાં પરમાધામીઓથી પીડા પામી રહેલા નારકીઓ અનિષ્ટ શબ્દો ઉચ્ચાર્યા કરે છે, એટલે પરમા-

ધામીઓ તેમને તલ્વારની ધાર સરખાં પાંદડાંના વનમાં, દર્બના વનમાં, અણુઘડ-અણીદાર પત્થરના રણમાં, અણી-દાર શૂળોના જંગલમાં, ખારની ભરેલી વાવમાં, ઉકળેલા કથીરરસની વેતરણી નદીમાં, કદંબ પુષ્પ સરખી ચળકતી રેતીમાં, પ્રજ્વલિત ગુફાકંઠરામાં ફેંકે છે. તેથી તેઓ મહા પોડા પામે છે. અતિ તમ્ કાંટાવાળા ધૂસરા સહિત રથે નારકીઓને બેડીને તપાવેલા લોહમાર્ગ ઉપર પરાણે પર-માધામીઓ ચલાવે છે, અને ઉપરથી નાના પ્રકારનાં શસ્ત્રે કરીને તેમને માર મારે છે. તે શસ્ત્રો કેવાં છે ? મુઢ્ઠગર, મુસુંદિ (એક જાતનું લોહનું હથિયાર), કરવત, ત્રિશૂળ, હળ, ગદા, મુશલ, ચક્ર, ભાલો, બાણ, શૂળી, લાકડી, છરો, લાંબો ભાલો, નાળ, ચામડામાં મઢેલો પત્થર, મુઢ્ઠગરાકાર હથિયાર, મુઢિં જેવડો પત્થર, તલવાર, ખેડગ (એક જાતનું શસ્ત્ર), તીર, લોહનું બાણ, કણુગ (એક જાતનું બાણ), કાતરણી, વાંસલો, પરશુ, અણીદાર ટંક, એવાં અતિ તીક્ષ્ણ, નિર્મળ, ચકચકાટ કરતાં અનેક પ્રકારનાં ભયંકર શસ્ત્રો વિકેય બનાવીને અને સજ્જ કરીને પૂર્વ ભવના વૈરભાવથી નારકીઓ અંદરોઅંદર મહાન વેદના ઉપજાવે છે, સામા થઇને એક બીજાને મારે છે, મુઢ્ઠગરના પ્રહારે એક બીજાને ચૂર્ણ કરે છે, મુસુંદિએ કરીને ભાગે છે, દેહને કચડી નાંખે છે, યંત્રે કરીને પીલે છે, તરફડતા દેહને હથિયારે કરીને કાપે છે. કેટલાક નારકીની ચામડી ઉતરડી નાંખે છે, કાન-હોઠ-નાકને મૂળમાંથી કાપી નાંખે છે, હાથ-પગ છેદી નાંખે છે, તલ્વાર-કરવત-અણીદાર

ભાલા-પરશુના પ્રહારે કરીને નારકીના દેહને કાપે છે, વાંસલેથી અંગ-ઉપાંગને છેદે છે, કડકડતા ઉના ક્ષાર સિંચીને ગાત્રને બાળે છે, ભાલાની અણીઓ ભોંકીને શરીરને જર્જરિત કરે છે, ભોંય ઉપર પાડીને રગદોળે છે, અને તેમનાં અંગોપાંગ સૂજી જાય છે. વળી નરકમાં નહાર, કૂતરા, શીયાળ, કાગડા, ખિલાડાં, અષ્ટાપદ, ચિત્રા, વાઘ, સિંહ, એવાં મહોન્મત્ત જનવરો જે સદા ભોજનરહિત હોઈ ક્ષુધાથી પીડાઈને અતિ ઘોર અને ખીડામણુ શબ્દો કરે છે અને જેમનાં રૂપ અત્યંત ખીડામણુ છે, તેઓ નારકીને પગ વચ્ચે ઘાલીને પોતાની આકરી દાઢથી તીવ્ર રીતે ડંખે છે, ખેંચે છે, તીવ્ર નખે કરીને તેમને ફાડે છે, અને તેમના દેહને વિદારીને દિશા-દિશામાં ફેંકી દે છે; તેથી તેમનાં અંગના સાંધા ઢીલા થઈ જાય છે અને અંગોપાંગ વ્યાકુળ થઈ જાય છે. તે નારકીના શરીરને કંક, કૂર ગીધ, ઘોર અને મોટા કાગડા જેવા પંખીઓનો સમૂહ પોતાના કર્કશ, નિશ્ચળ અને આકરા નખે કરીને ચુંટે છે અને લોહમય ચાંચે કરીને તેમને પકડે છે. એ પંખીઓ આકાશમાંથી ઉતરી આવીને તેમને પાંખે કરીને મારે છે અને તીવ્ર નખે કરીને જીભ તથા આંખ ખેંચી કાઢે છે, નિર્દયપણે ત્વચાને ઉતરડી નાંખે છે, અને તેમના મુખને પહોળાં કરીને ભાગે છે. એટલે એ નારકીઓ આકંઠ કરતા ઉંચા ઉછળે છે, નીચા પડે છે અને ચારે બાજુએ પારબ્રમણુ કરે છે. પૂર્વ કર્મના ઉદ્વચ્છે તેઓ પશ્ચાત્તાપ કરે છે, બળે છે, અને પોતાને નિંદે છે.

હિંસકનો પુનર્જન્મ

પૂર્વે કરેલાં કર્મોને અને પાપોને અનુસરતાં ચીકણાં દુઃખ તે તે નરકમાં ભોગવીને પછી નારકીનાં આયુષ્યો પૂરા થતાં તેઓમાંના ઘણા તીર્થચની ગતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. તે ગતિમાં પણ એ જીવો દ્વારે દુઃખ ભોગવે છે. તે ગતિમાં જન્મ, મરણ, જરા, વ્યાધિ એ બધાં રેંટની ગતિની માફક (ચક્રવત્) ભોગવવાં પડે છે. જલચર સ્થલચર અને ખેતરની ગતિમાં ઉપજીને માંહોમાંહે વિનાશ અને પ્રપંચ આદરે છે. જગતમાં રાંક-ખાપડાં તીર્થચો ઘણા કાળ સુધી દુઃખ પામે છે એ તો પ્રકટ છે. આ દુઃખો કેવાં છે? ટાઢ, તાપ, તરસ અને ભૂખની વેઠના વેઠવી; સુશ્રુષાથી રહિતપણે વનમાં જન્મ પામવો; સદાએ ભય તથા ઉદ્વેગમાં વસવું; ભયે કરીને જાગવું; વધતું-બંધનતું પ્રહારતું દુઃખ વેઠવું, ખાડામાં પડવું, ભારે કરીને હાડકાં ભાગવાં, નાક વિંધાવવું, પ્રહારે કરી દુઃખ પામવું, કાન વગેરે અંગોપાંગ છેદાવવાં, બળાત્કારે-માર ખાઈને કામ કરવું, ચાબુક-અંકુશ-આર વગેરેને શરીરમાં ભોંકાવવાં, પરાણે શીખવું (દમન વેઠવું), નાના પ્રકારના ભાર વહેવા, માતાપિતાનો વિયોગ સહેવો; કાન-નાકના છિદ્ર વાટે રાશ-દોરડા વડે બંધાવું; શસ્ત્ર, અગ્નિ, વિષ ઇત્યાદિ વડે હણાવું; ગળું-શીંગડાંના આમળવાથી મરણ પામવું; ગલ અને જાળે કરી પાણીમાંથી (માછલીતું) બહાર નીકળવું, પોંકની પેરે સેકાવું, છેદાવું, જીવિત સુધી બંધનમાં રહેવું, પાંજરામાં પુરાવું, પોતાના ટોળામાંથી વિખૂટા પડવું, (દુઃખપૂર્વક) વાયુ પુરાવવો,

દોરવાવું, દોરડા વડે ગળે બંધાવું, વાડામાં ઘણા પશુઓ સાથે પુરાવું, કાદવ-પાણીમાં ખૂચવું, બળાત્કારે પાણીમાં પેસવું, ઉંડા ખાડામાં નંખાઈને ગાત્રભંગ વેઠવો, પર્વતાદિ ઉપરથી નીચે પછડાવું, દાવાનળની જ્વાળાએ કરીને બળવું, ઇત્યાદિ સેંકડો દુઃખોથી તે પાપી જીવને સંતપ્ત થવું પડે છે. નરકમાં જે કર્મનાં ફળ દુઃખ રૂપે ભોગવ્યાં છે તે પૂરાં નહિ થયાં હોવાથી તે જીવોને તીર્થંથ પંચેન્દ્રિયમાં આવાં દુઃખો ભોગવવાં પડે છે. પ્રમાદ અને રાગદ્રેષે કરીને જે હિંસાદિ પાપ કર્મો ઉપરાજ્યાં છે તેથી અતિ અશાતામય અને કઠોર એવાં આ દુઃખો જીવોને ભોગવવાં પડે છે.

ચતુરેન્દ્રિયમાં ભ્રમર, મચ્છર, માખી ઇત્યાદિની ગતિમાં ઉપજેલા અનેક પ્રકારના જીવો જેમની જાતિ નવ લાખ કુળકોડીની છે તે જન્મ-મરણના અનુબંધને ભોગવતા સંખ્યાતા કાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે અને નરકનાં જેવાં તીવ્ર દુઃખો ભોગવે છે. સ્પર્શ, જીભ, નાક અને આંખ એ ચાર ઇન્દ્રિયો સહિત એ જીવો ઉપર જણાવ્યા તે પ્રકારનાં દુઃખો ભોગવે છે.

તેવીજ રીતે ત્રિઈન્દ્રિયમાં કંથવા, કીડી, ઉઘઈ આદિની આઠ લાખ કુળકોડી છે. તેમાં જન્મ-મરણનો અનુભવ કરતાં સંખ્યાતા કાળ સુધી પરિભ્રમણ કરતાં નરકના સમાન તીવ્ર દુઃખો સ્પર્શ, જીભ અને નાકવાળાં એ ત્રિઈન્દ્રિય જીવો ભોગવે છે.

સ્પર્શ અને જીભ એ બે ઇન્દ્રિયવાળા જીવો, જળો, અગ્નિશીયાં, કરમીયાં, કોડીનો જીવ (અક્ષ), ઇત્યાદિની સાત

લાખ કુળકોટી છે. તે જન્મ મરણનાં તીવ્ર દુઃખો સંખ્યાત કાળ સુધી ભોગવતાં પરિભ્રમણ કરે છે.

એકેન્દ્રિયપણે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, સૂક્ષ્મ, આદર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત, પ્રત્યેક શરીરધારી, સાધારણ શરીરધારી (અનંતકાય)માં જીવો જન્મ મરણનાં દુઃખો ભોગવે છે. તેમાં પ્રત્યેક શરીરો જીવ સંખ્યાતા કાળ સુધી અને સાધારણ શરીરો જીવ અનંત કાળ સુધી અનિષ્ટ દુઃખો અનુભવે છે. એકેન્દ્રિયપણે ઉત્કૃષ્ટ ઉત્પત્તિ વારંવાર વૃક્ષ સમૂહને વિષે છે. કોદાળી, હળ વગેરે શસ્ત્રથી જમીન ખોદાય તેથી પૃથ્વી કાયમાં જીવને દુઃખ ભોગવવાં પડે છે. પાણીમાં રહેલા એકેન્દ્રિયપણે જીવોને સ્નાન વગેરેમાં મદાંત્ર, ક્ષોભાંત્ર (ઉલ્લેચાંત્ર) અને રૂંધાંત્ર પડે છે. અગ્નિ અને વાયુકાયમાં જીવોને પરસ્પર એક બીજા સાથે અથડાંત્ર, હથાંત્ર, મરાંત્ર અને પરસ્પર પરિતાપના વેઠવી પડે છે. આવા એકેન્દ્રિયાદિકને વાંચના વિના, નિરર્થકપણે, પોતે નહિ ઉત્પન્ન કરેલાં એવાં દુઃખો પરને અર્થે ભોગવવાં પડે છે. કાર્યને અર્થે, પોતાનાં હાસાદિક અને પશુ નિમત્તે તથા ઔષધો-આહાર આદિને માટે એકેન્દ્રિય જીવોને મનુષ્યો ખાંડે છે, છાલ ઉતારે છે, રાંધે છે, ચૂર્ણ કરે છે, ફળે છે, ફૂટે છે, સેકે છે, ગાળે છે, ચોળે છે, સેડવે છે, વિભાગ કરે છે, ભાંગે છે, છેદે છે, છોલે છે, (વાળ-રેસાને) ચુટે છે, (પાંદ-ફળ માટે) ઝુટે છે, અગ્નિથી બાળે છેઃ ઇત્યાદિ રીતે એકેન્દ્રિયપણે જીવો દુઃખોને ભવપરંપરામાં અવિચ્છિન્નપણે અનુભવતાં ભયાનક સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

પ્રાણુતિપાત (હિંસા) કરનારા પાપી જીવો એકેન્દ્રિ-
યપણે અનંત કાળ સુધી હુઃખ ભોગવીને મનુષ્યપણું પામે
તેમજ નરકાદિમાંથી નીકળીને મનુષ્યપણું પામે, તોપણ
તેઓ બાપડા પુણ્યરહિત હોઇને વિકૃત અંગો અને વિકલ
રૂપને પામે છે. તેઓ કૂબડા, વાંકા શરીરવાળા, ઠીંગણા,
બહેરા, કાણા, કોડવાળા, પાંગળા, ગાત્રરહિત, મૂંગાં, બોબડા,
આંધળા, એક આંખવાળા, ચીપડાલરી આંખોવાળા, રોગ-
વ્યાધિથી ખીડાતા, અદ્વપાયુષી, શસ્ત્રથી વિનાશ પામતા,
મૂર્ખ, કુલક્ષણા, દુબળા, બેડોળ, કઠંગા, વિરૂપાકૃતિ, કુરૂપ,
રાંક, હલકા કુળના, બળ સત્ત્વથી હીન, સુખરહિત, અશુભ
હુઃખ ભોગવનારા મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થાય છે. નરકમાં
ભોગવતાં બાકી રહેલાં કર્મો ભોગવવા નારકી તીર્થચ અને
ભુંડા માણસના અવતારપણે પરિભ્રમણ કરતાં અનંત હુઃખને
એ પાપ કરનારાઓ પામે છે. એ પ્રમાણે હિંસા કરનારાઓ
આ લોક અને પરલોકમાં હિંસાના ફળ-વિપાકને ભોગવે છે.
એ ફળવિપાકમાં અદ્વ સુખ, બહુ હુઃખ રહેલું છે. જેનો
કર્મ રૂપ મેલ બહુ ચીકણો છે, દારૂ છે, કર્કશ છે, આકરો
છે, હબરો વર્ષ સુધી ન છૂટે તેવો છે, તેને તે કર્મ ભોગ-
વ્યા વિના છૂટકો નથી અને તે સિવાય મુક્તિ પણ નથી.

આ પ્રમાણે જ્ઞાતકુલનંદન મહાત્મા જેણે રાગદ્વેષને
જીત્યા છે, જેનું “વીર” એવું શ્રેષ્ઠ નામ છે, તેમણે પ્રાણ-
વધનો ફળવિપાક કહ્યો છે. એ પ્રાણવધ પાપકારી, પ્રચંડ,
રૂદ્ર-શુદ્ર જનોએ આચરેલો, અનાર્યોએ કરેલો, દયારહિત,
ઘાતકી, મહાભયકારી, ખીકના કારણરૂપ, લીધણ, ત્રાસકા-

રક, અન્યાયકારક, ઉદ્વેગકારક, જીવરક્ષાની અપેક્ષારહિત, ધર્મરહિત, સ્નેહરહિત, કર્ષણરહિત, જલ્દીથી નરકમાં લઈ જનાર, મોહના મહાભયનો પ્રવર્તનકાર અને મરણથી દીનતા લાવનાર છે.

અધ્યયન ૨ નું

મૃષાવાદ

જંખૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે હવે આસ્રવ દ્વારનું ખીલું અધ્યયન મૃષાવાદ વિષે સંભળાવું છું. આ અધ્યયનનાં પાંચ દ્વાર છે.

મૃષાવાદનું સ્વરૂપ.

મૃષાવાદ શુભગૌરવ રહિત છે, અપણ પુરૂષ યોદ્ધે છે, ભયકારક છે, દુઃખકારક છે, અપયશકારક છે, વૈરકારક છે, ચિત્તનો ઉદ્વેગ-મનનો સંતોષ-રાગ-દ્વેષ એવાં લક્ષણવાળો મનઃ-કલેશ ઉપજાવે છે, શુભ ફળથી રહિત માયા અને અવિશ્વાસનો અત્યંત વ્યાપાર છે, નીચ જનોથી સેવાય છે, સૂગરહિત છે, વિશ્વાસ વિનાશક છે, સારા સાધુએ નિંદવાલાયક છે, પરપીડાકારક છે, ઉત્કૃષ્ટ કૃષ્ણ લેશ્યાથી યુક્ત છે, દુર્ગતિમાં લઈ જનાર છે, સંસાર વધારનાર છે, વારંવાર જન્મ કરાવનાર છે, ઘણા કાળથી પરિચીત છે, ઘણા કાળથી સાથે ચાલ્યું આવે છે, અને અંતે દુઃખ ઉપજાવનાર છે.

મૃષાવાદનાં નામ.

ખીજા અધર્મ દ્વારમાં મૃષાવાદનાં ત્રીસ ગુણુનિબન્ન નામ નીચે સુજળ કહ્યાં છે:—(૧) જૂઠું. (૨) માયાવી શબ્દો. (૩) અનાર્થ વચન. (૪) કપટયુક્ત જૂઠું. (૫) ન હોય તે વાત કહેવી તે. (૬) ઓછું, અધિક અને નિરર્થક બોલવું તે. (૭) ઇરાદાપૂર્વક મિથ્યા પ્રલાપ. (૮) વિદ્વેષયુક્ત નિંદા. (૯) વક્ર વચન. (૧૦) માયા-પાપવાળું વચન. (૧૧) ઠગાઈ ભર્યું વચન. (૧૨) “ મિથ્યા કહ્યું ” એવું કહ્યા છતાં પાછળથી તેવુંજ કરવું તે. (૧૩) અવિશ્વાસુ વચન. (૧૪) પોતાના દોષ અને પારકા ગુણને ઢાંકનારું કથન. (૧૫) ન્યાયથી ઉપરવટ વચન. (૧૬) આર્તધ્યાન. (૧૭) આળ મૂકવું. (૧૮) મલિન વચન. (૧૯) વાંકું બોલવું. (૨૦) વનના જેવું ગહન (ગૂઢ) વચન. (૨૧) મર્મયુક્ત વચન. (૨૨) જૂઠાચારવાળું વચન. (૨૩) માયાપૂર્વક ગોપવેલું વચન. (૨૪) અપ્રતીતિજનક વચન. (૨૫) અસમ્યક્ આચારયુક્ત વચન. (૨૬) ખોટી પ્રતિજ્ઞા. (૨૭) સત્ય વચન પ્રત્યે શત્રુતા-ભર્યું કથન. (૨૮) અવહેલનાવાળા શબ્દો. (૨૯) માયાએ કરી અશુદ્ધ (સાવધકારી) વચન. (૩૦) વસ્તુના સહભાવને ઢાંકનારું કથન. એ પ્રમાણે સમુચ્ચયે પાપકારી મૃષાવાદના ૩૦ નામ કહ્યાં. એ ઉપરાંત મૃષાવાદના યોગ અનેક પ્રકારે છે. મૃષાવાદીઓ.

હવે મૃષાવચન કેાણુ બોલે છે તે વિષે ત્રીજો દ્વાર કહે છે. પાપી, અસંયમવંત, અવિરતિ (પાપથી નિવર્ત્યા નથી તેઓ), કપટી, કુટિલ, દારૂણુ સ્વભાવવાળા, ચપળ (અસ્થિર),

ક્ષણે ક્ષણે નવા ભાવવાળા, ક્રોધી, લોભી, ખીજને ભય ઉપજાવનારા, મશ્કરીખોર, સાખીયા (હાજી હા કરનારા), ચોર, માંગણીદારા, માંડવીયા, જીતેલા જીગારી, ગીરો રાખનાર, માયાવીયા, ખોટા વેશધારી, માયાવી વેશ કરનારા, વાણિજ્યકાર, ખોટું તોળનારા, ખોટું માપનારા, ખોટા સીંછા ચલાવી આજીવિકા ચલાવનારા, વણકર-સોની-છીપા-ખંધારા વગેરે, ઠગારા, હેડ (ગુપ્ત ચાર-જાસૂસ), મુખ-મંગળીયા (ભાટ-ભાંડ), કોટવાળા, જીર કર્મ કરનાર, કુંદ વચન બોલનારા, ચાડીયા, ઋણને નાકખૂલ કરનારા, પહેલું વચન બોલવામાં ચતુર (કે જે વચનને પાછળથી ફેરવી તોળાય), સાહસિક માણસો, તોછડા માણસો, અસત્ય હેતુવાળા, ઋદ્ધિ વગેરેના ગર્વવાળા, અસત્યને સત્ય તરીકે સ્થાપનારા, અહંકારી, અનિગ્રહી, નિરંકુશ, સ્વચંદી, જેમ-તેમ બોલી નાંખનારા, એ બધા જૂઠું બોલનારા હોય છે. જેઓ જૂઠી નિવર્ત્યા નથી તેઓ પણ મૃષાવાદી છે.

અન્યમતિ મૃષાવાદીઓ.

તે ઉપરાંત નાસ્તિકવાદી તથા લોકસ્વરૂપને વિપરીત કહેનારાઓ છે, કે જેઓ એમ કહે છે અને સાંભળે છે કે-જીવ કે અજીવ કંઈ છે નહિ, જન્મ-જાતિ કશું છે નહિ, ઈહલોક-પરલોક નથી, જીવને પુણ્ય કે પાપ કંઈ લાગતાં-વળગતાં નથી અને તેનાં ફળરૂપે સુખ-દુઃખ મળે છે એમ પણ નથી, પંચ મહાભૂત એકઠાં થવાથીજ માત્ર શરીર ઉત્પન્ન થયું છે અને તે માત્ર વાયુના યોગથી સહિત છે. કેટલાકે પાંચ સ્કંધને એટલે કે વિજ્ઞાન, વેદના, સંજ્ઞા, સંસ્કાર

અને રૂપના સમૂહને જીવ કહે છે. કેટલાક મનજીવિકામત-
વાળાઓ મનનેજ જીવ કહે છે. કેટલાક શ્વાસોચ્છ્વાસને જીવ
કહે છે. કેટલાકો કહે છે કે આ શરીરજ માત્ર આદિ અને
અંત છે (પૂર્વજન્મ અને પુનર્જન્મ કાંઈ છેજ નહિ), આ
ભવ છે તે એકજ ભવ છે, તે ભવનો નાશ થતાંજ સર્વનો
નાશ થાય છે. તેટલા માટે (પરલોક ઇં નથી તે માટે)
કેટલાક મૃષાવાદીઓ કહે છે કે દાન, વ્રત, પૌષધ, તપ, સંયમ,
બ્રહ્મચર્ય આદિનું ફળ કલ્યાણકારક છે એવું કાંઈ નથી. વળી
તેઓ કહે છે કે, હિંસા, જૂઠું, ચોરી, પરહારાસેવન, પરિગ્રહ
એ પાપકર્મો નથી; તેમજ નરક-તીર્થ-મનુષ્યની યોનિમાં
ઉત્પન્ન થવાપણું નથી અને દેવલોકમાં કે સિદ્ધગતિમાં જવા-
પણું નથી; મા-બાપ પણ નથી; ઉદમ કરવાપણું નથી;
પ્રત્યાખ્યાનની જરૂર નથી; કાળ નથી કે મૃત્યુ પણ નથી;
તેવીજ રીતે અરિહંત, ચક્રવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ પણ નથી;
કોઈ ઋષિ-મુનિ પણ નથી; થોડું કે ઝાડું ધર્મ-અધર્મનું
ફળ પણ નથી; માટે એમ જાણીને-ઇંદ્રિયોને અનુકૂળ સર્વ
પ્રકારના વિષયો ભોગવવાની ક્રિયામાં કાંઈ પાપ નથી કે
અક્રિયામાં નિર્જરા નથી. એ પ્રમાણે નાસ્તિકો, વામ લોક-
માર્ગીઓ કહે છે. કુદર્શનીઓ અને અસદ્ભાવવાદીઓ
(અછતા પદાર્થોને પ્રરૂપનારાઓ) અને મૂઢ લોકો બીજું
એવું પણ કહે છે કે આ જગત ઈંડામાંથી પોતાની મેળે
જન્મ્યું છે. એ પ્રમાણે તેઓ અસત્ય પ્રરૂપણા કરે છે. વળી
કેટલાકો કહે છે કે પ્રજાપતિ (બ્રહ્માએ) આ જગત બના-
વ્યું છે, કેટલાકો ઇશ્વરને જગત્કર્તા કહે છે, કેટલાકો આ
જગતને વિષ્ણુમય માને છે, કેટલાકો પંચભૂતમાંથી આ જ-

ગત્ પોતાની મેળે બન્યું છે એમ માને છે. કેટલાકો એવી મિથ્યા વાત પ્રરૂપે છે કે જગતમાં એકજ આત્મા વ્યાપી રહેલો છે, તે સુકૃત-દુષ્કૃતનો કતાં નથી પણ લોકતા છે; ઇન્દ્રિયોજ સર્વથા સુકૃત-દુષ્કૃતના કારણરૂપ છે; સર્વ પ્રકારે નિત્ય, ક્રિયારહિત, શુણ્ણ (ત્રિશુણ્ણ) રહિત અને કર્મબંધનના લેપરહિત એવો જગતમાં એકજ આત્મા છે. વળી કેટલાક એવો મૃષાવાદ કરે છે કે જે કાંઈ આ મનુષ્ય લોકમાં સુકૃત-દુષ્કૃતનાં ફળ દેખાય છે તે અણચિંતવ્યાં નીપજે છે અથવા સ્વાભાવિક રીતે જન્મે છે અથવા દૈવપ્રભાવથી (ભાવિભાવ) ઉત્પન્ન થાય છે, પરન્તુ પ્રાણીએ પોતે કરેલા ઉદ્યમનું ફળ એ નથી. એ પ્રમાણે ભવિતવ્યતાવાદીઓ પરમાર્થના સ્વરૂપનું લક્ષણવિધાન કરે છે. એ પ્રમાણે કેટલાકો પ્રરૂપે છે.

[એ સર્વ અન્યમતિ મૃષાવાદીઓના પ્રકારો કહ્યા. હવે ગૃહસ્થ મૃષાવાદીઓના પ્રકારો કહે છે.]

ગૃહસ્થ મૃષાવાદીઓ.

ઋદ્ધિગર્વ, રસગર્વ અને શાતાગર્વમાં તત્પર એવા ઘણા લોકો જેઓ ધર્મક્રિયા કરવામાં આગસુ છે તેઓ ધર્મની વિચારણામાં મૃષા બોલે છે. બીજા લોકો અધર્મ અંગીકાર કરતાં રાજ્યની વિરૂદ્ધ જૂઠાં આગ ચડાવે છે અને ચોરી નહિ કરનારને ચોર કહે છે; સમભાવી અને સરલ માણસને કળ્યાબોર કહે છે; સુશીલવંત માણસને દુઃશીલવંત કહીને તે પરહારાગામી છે એવું કહી આગ ચડાવી મલીન કરે છે; વિનયવંતને દુર્વિનીત કહે છે. બીજા દુષ્ટ મનુષ્યો પુરની કીર્તિનો નાશ કરતાં કહે છે કે “એ તો પોતાના

મિત્રની સ્ત્રીનું સેવન કરે છે.” કેટલાકે બીજાઓને ધર્મ-
 ભ્રષ્ટ, વિશ્વાસઘાતી, પાપકર્મી, લોકવિરુદ્ધ કર્મ કરનાર, અગ-
 મ્ય એવી સ્ત્રીઓ (બહેન-પુત્રી આદિ) સાથે દુષ્ટાચાર સેવ-
 નાર, હરાત્મા, બહુપાતકી કહે છે, અને એ રીતે ભલા પુરુ-
 ષોને મત્સરધારી મનુષ્યો અવશુણ્યુકત કહે છે. તે લોકો
 પોતાની કીર્તિની વાંચ્છનાવાળા અને પરલોકના સુખની
 વાંચ્છના વિનાના હોય છે. એવાં જૂઠાં વચન બોલવામાં
 હોશિયાર અને બીજાને દોષિત ઠરાવવામાં આસક્ત મનુષ્યો
 જેઓ અણુવિચારી વચનો બોલે છે અને જેઓનું મુખ
 તેમના શત્રુરૂપ છે તેઓ પોતાના આત્માને અક્ષય દુઃખનાં
 બીજ એવાં કર્મોના બંધને કરીને વીંટે છે. વળી એવા લોકો
 પારકી થાપણ પચાવી પાડવા જૂઠું બોલે છે, પારકા ધનને
 વિષે આસક્ત હોઈ લોભને વશ વર્તતા થકા બીજાઓ ઉપર
 અછતા દોષોનું આરોપણ કરે છે, જૂઠી સાક્ષી પૂરે છે,
 આત્માનું અહિત કરનાર એવા ધનને અર્થે જૂઠું બોલે છે,
 કન્યાને અર્થે જૂઠું બોલે છે, ભૂમિને અર્થે જૂઠું બોલે છે,
 તેમજ ચૌપદાદિ-જ્ઞાનવરોને અર્થે જૂઠું બોલે છે; એવું
 મોટકું જૂઠું બોલનારાઓ અધોગતિને પામે છે.

અન્યતર મૃષાવાદીઓ.

એ સિવાયના બીજાઓ પણ વિવિધ પ્રકારે જૂઠું બોલે
 છે. કેટલાકે જાતિ-કુળ-શીલ વિષે કપટપૂર્વક જૂઠું બોલે છે.
 અપણ મનુષ્યો (અસ્થિર સ્વભાવવાળાઓ) આધું પાછું બોલે
 છે, ચાડી કરે છે, પરમ અર્થરૂપ સુક્તિનાં ઘાતક એવાં
 વચન બોલે છે. કેટલાકે અછતું, દ્રેષયુક્ત, અનર્થકારી,

પાપકર્મના મૂલરૂપ વચન, અસમ્યક્ પ્રકારે દેખેલું અને અસમ્યક્ પ્રકારે સાંભળેલું હોય એવું વચન, અવિચાર્યું વચન, નિર્લજ્જ વચન, લોકનિંદા વચન, જે વચનોથી અત્યંત વધ-અંધન અને પરિતાપ ઉત્પન્ન થાય તેવાં વચન, જરા-મરણ-દુઃખ-શોકના કારણરૂપ વચન અને અશુદ્ધ પરિણામે મલીન એવાં વચન બોલે છે. વળી ખોટા અભિપ્રાયમાં પ્રવર્તનારા, અછતા ગુણને બોલનારા, છતા ગુણને ઉડાડી મૂકનારા, હિંસા વડે જીવનો નાશ થાય તેવું વચન બોલનારા, મૃષાવાદયુક્ત વચન બોલનારા, સાવધ (પાપકારી)-અકુશલ અને સાધુજનોથી નિંદાયલું વચન બોલનારા અને અધર્મજનક બોલનારાઓ પણ મૃષાવાદી છે. તે ઉપરાંત પુણ્યપાપના અજાણ, અધિકરણ-સાધનોથી થતી ક્રિયાના પ્રવર્તક, પોતાનો અને પરનો અનર્થ તથા વિનાશના કરનારા એ બધા મૃષાવાદી છે.

હિંસક મૃષાવાદીઓ.

ખીબ કેટલાકે ભેંસો, ડુધ્ધરો, વગેરેના ઘાતકોને (તેમના સ્થાનની) ખબર આપે છે; તેમજ સસલાં, જંગલી પશુઓ, રોઝ વગેરેની ખબર વાઘરીઓને આપે છે; તે ઉપરાંત પારધીને (શિકારીને) તેતર, બટેરા, લાવા, કપિંજલ, કળૂતર વગેરે પક્ષીઓની જાણ કરે છે; વળી માછીમારને માંછલાં, મગર અને કાચળા વગેરેની ખબર આપે છે; શંખ, કોડા વગેરે જીવડાંની ખબર ધીવરને આપે છે; અજગર, ફેણરહિત સર્પ, મંડલીક સર્પ, ફેણધર સર્પ, મુકલીન સર્પ

વગેરેની ખબર ગાડીને આપે છે; ઘો, શેળો, સલ્લક, કા-
 કીંડા વગેરેની ખબર તેના પકડનારને આપે છે; હાથી-વાનરનાં
 ટોળાંની ખબર તેને પાશમાં બાંધનારને આપે છે; પોષટ, મોર,
 મેના, કોયલ, હંસનાં ટોળાં, સારસ વગેરેની ખબર તેમને
 પકડીને પીંજરે પૂરનારને આપે છે; વધ, બંધન અને પીડા
 ઉપજાવવાની રીત નગરના કોટવાળ વગેરેને બતાવે છે; ધન-
 ધાન્ય તથા ગાય વગેરે પશુઓની ખબર ચોરને આપે છે;
 ગામ, નગર, પટ્ટણ વગેરેની ખબર હેડને (ગુપ્ત ચાર) આપે
 છે; માર્ગને અંતે અથવા માર્ગમાં સુસાફરોને લૂંટવાને
 માટે લૂંટારાઓને-ગંડીછોડાને ખબર આપે છે; ચોરી કરનાર
 વિષેની ખબર કોટવાળને આપે છે; પશુના કાન કાપવા, ખરસી
 કરવી, ગાય વગેરેને વાયુ પૂરવો, 'દોહવું', પ્રાણુ વગેરેથી
 પોષવું, વાછડાંને બીજી ગાય સાથે હેળવવાં, પીડા ઉપજા-
 વવી, બળદ વગેરેને ગાડે બેઠવા, ઇત્યાદિ પ્રકારની રીત-
 માહિતી જોવાળીયા વગેરેને આપે છે; ધાતુ, મણુસીલ,
 પ્રવાલ, રતનાદિનાં ઉત્પત્તિસ્થાનની ખબર આગરીયાને
 (ખાણુ ગાળનારને) આપે છે; કુળ-કુલ વગેરે નીપજાવવાનો
 વિધિ માળીને કહે છે; બહુમૂલ્ય મધ નીપજાવાનાં સ્થાનની
 ખબર ભીલ લોકોને આપે છે; જૂઠા જૂઠા પ્રકારનો અનિષ્ટ
 ઉપદેશ આપવો, જેવો કે (ઉચ્ચાટનાદિકના) યત્રોનો ઉપયોગ
 કરવાની રીત બતાવવી, (ગર્ભપાતાદિક માટે) વિષપ્રયોગ
 જણાવવો, નગરાદિકને ક્ષોભાવવું, (વશીકરણાદિના) મંત્રો
 તથા જડી-ખુટી (ઔષધ)ના પ્રયોગો બતાવવા, ચોરી-પરદાસ
 ગમન-વગેરે બહુ પાપ કર્મની રીતિ શીખવવી, છળ-કપટથી

ખીજના બળને તોડવા સમજાવવું, ગામ ભાંગવાં-વન બાળવાં-તળાવ ફેડવાં વગેરે દુષ્કર્મો શીખવવાં, કોઈની સારી બુદ્ધિનો અથવા વિષાદિનો નાશ કરતાં શીખવવું: આ પ્રમાણે ઉપદેશ આપનારાઓનું કાર્ય ભય, ભરણ, કલેશાદિ દોષને ઉપજાવનાર છે, મનના ભાવને કલેશયુક્ત અને મલીન કરનાર છે. એવા પ્રકારનાં ઉપદેશવચનો પ્રાણીનો ઘાત તથા પરંપરાએ વિનાશ કરાવવાવાળાં છે અને તે બધાં હિંસાકારી વચનો પાપની ઉદ્દીરણા કરનારાં છે. પૂછ્યે કે વગરપૂછ્યે પારકી વાતની ચિંતા કર્યા કરે અને અણુવિચાર્યું બોલ્યા કરે તે મૃષાવાદ છે. વળી ઉપદેશ આપવો કે ઉંટ, બળદ, રોઝ વગેરે જનાવરોને દમો-કામ કરતાં શીખવો કારણકે હવે તે જીવાન થયાં છે, ઘોડા, હાથી, બકરાં, કુકડાને ભાડે ફેરવો, વેચો, વેચાતા લ્યો-લેવરાવો, (પક્ષી આદિકને) રાંધો, સગાં-સંબંધીઓને તે આપો, મદિરાદિ પાઓ, દાસ-દાસી, ચાકર, ભાગીદાર, શિષ્ય, ખેપીયા, કામગરા, કિંકર, એવા બધા સ્વજન-પરિજનો કેમ નવરા બેઠા છે, કેમ કામ બતાવતા નથી, તમારી સ્ત્રી કેમ નવરી બેઠી છે અને કામ કરતી નથી, ગહેન વન, ધાન્ય વાવવાનાં ખેતર, અણુખેડયાં ખેતર તથા ખીજાં ખેતરોમાં બહુ ઘાસ ઉગી નીકળ્યું છે માટે તેને આજો, વાઢી નાંખો, વૃક્ષને કાપી નાંખીને તેનાં ચંત્ર, વાસણ, અને ખીજાં બહુવિધ સાધનો બનાવો; શેરડીને કાપીને પીલાવો, તલને પીલાવો, ઘરને અર્થે ઇંટો પડાવો, ખેતર ખેડો અને ખેડાવો, જંગલમાં ગામ, નગર, ગામડાં, કવડ (નાનું નગર), વાસ વગેરે વસાવો; ઘણી વિશાળ સીમામાં

ફળ-ફલ, કંદ, મૂળાદિ પાકી નીકળ્યાં છે માટે તે સગાં-
 સંબંધીઓને માટે લઈ લેા અને સંગ્રહ કરો; ડાંગર, ચોખા,
 જવ વગેરે લણાવો, ખંડાવો, ઉપણાવો અને જલદી કોઠાર-
 માં ભરો; નાનાં-મોટાં વહાણોના સાથને હણો-લૂટો, લશ્કર
 લઈને નીકળો, ઘોર જંગલમાં જાઓ, લડાઈ ચલાવો, બાળ-
 કને ગાડાં વગેરે હાંકતાં શીખવો, મુંડન-વિવાહ-ચણાદિ
 અમુક દિવસે કરો કારણકે તે દિવસ સારો છે, કરણ-
 મુદૂર્ત-નક્ષત્ર-તિથિ સારાં છે; આજે સ્નાન કરો, આનંદ
 પૂર્વક ખાઓ-પીઓ, ન્હાઓ-ધુઓ, મંત્ર-મૂલાદિથી સંસ્કા-
 રિત કરેલા જળવડે સ્નાન કરો, શાન્તિ-કર્મ (હવનાદિ)
 કરો, સૂર્ય-ચંદ્રના ગ્રહણનાં ફળ તથા માઠાં સ્વપ્નાદિનાં ફળ
 આવાં છે એમ કહે, સગાં-વહાલાં માટે, પોતાના જીવનની
 રક્ષા માટે (બકરાં વગેરેના) મસ્તકનો લોગ ચંડિકાદિ દેવ-
 દેવીઓને ચડાવો, કષ્ટ નિવારવા નિમિત્તે વિવિધ પ્રકારની
 ઔષધીઓ, મદિરા, માંસ, લક્ષ્યાન્નપાન, પુષ્પમાળા, ચંદ-
 નાદિનો લેપ દેવોને ધરો, ઉજવળ દીવો કરો, સુગંધી ધૂપ
 સળગાવો, ફૂલ-ફળથી સંપૂર્ણ એવી દેવતાની પૂજા કરો,
 અને એમ બહુવિધ હિંસાથી વિઘ્નો ટાળો; વિપરીત પ્રકા-
 રના ઉત્પાતો, ભુંડાં સ્વપ્નાં, માઠાં શકુન, ગ્રહની માઠી
 ચાલ, અમંગળ નિમિત્તના દોષ, એ બધું નિવારવાને માટે
 અમુક પ્રકારના હિંસક અનુષ્ઠાન કરો; અમુકની આજી-
 વિકા કાપી નાંખો, એને કશું પણ દાન આપશો નહિ,
 ભલે માર્યો, ભલે છેલ્લો, ભલે લેલો; આ પ્રમાણે વિવિધ
 પ્રકારનો પાપકારી ઉપદેશ કરનારાઓ મન-વચન-કાયાએ
 કરી મૃષાવાદનું પાપ કરે છે.

મૃષાવાદનાં ફળ.

મૃષાવાદીઓ ખોલવા વિષે અવિવેકવાળા, અનાય, ખોટાં શાસ્ત્રોવાળા, ખોટા ધર્મમાં તત્પર, મિથ્યા કથાઓમાં રસ મેળવનારા હોય છે અને તેઓ ખોટું બોલી તથા બહુ પ્રકારે ખોટાં કામ કરી સંતોષ માનનારા હોય છે, તેમજ તેઓ મૃષાવાદનાં માઠાં ફળને નહિ જાણતા થકા, મૃષાવાદ કરીને મહાભયને, અવિરત વેદનાને, ઘણા કાળસુધી બહુ દુઃખે કરીને યુક્ત એવી નરક-તીર્થની ગતિની વેદનાને વધારે છે. વળી તેઓ એવાં દુઃખો ભોગવતા થકા પુનઃ પુનઃ ભવના અંધકારમાં ભમે છે. ભયંકર દુર્ગતિમાં ઉપજ્યા થકા તેઓ મનુષ્યભવમાં કેવી સ્થિતિને પામે છે ? દીર્ઘ સમયની દરિદ્રતા, પરવશતા, લક્ષ્મી અને ભોગથી રહિતતા, અસૌખ્ય (મિત્રરહિતતા), શરીરનું રોગીપણું, કુરૂપતા, વિરૂપતા, સ્પર્શની કઠંશતા, આનંદરહિતતા, છિદ્રયુક્ત શરીર, કાન્તિ-રહિત દેહ, વિક્ષણ-અવ્યક્ત ભાષા, સંસ્કાર-સન્માનરહિતતા, દુર્ગંધી શરીર, ચેતનારહિતતા, દુર્ભંગતા-અનિષ્ટતા, અસુંદરતા, કાગડા જેવો સ્વર, ધીમો અને ફાટેલો (અગ્રિય લાગે તેવો) સ્વર, વિહિંસા (તુચ્છકારનો ભય), મૂર્ખતા, બહેરાપણું, મૂળાપણું, ગુંગણાપણું, અજાણમણી ભાષા, વિકૃત ઇંદ્રિયો, નીચ જાતિનું સેવન, લોકનિંદા, સેવકપણું, હલકા લોકોનું હાસત્વ, દુર્બુદ્ધિ, લોકશાસ્ત્ર (સામાન્ય નીતિશાસ્ત્ર)-વેદશાસ્ત્ર-અધ્યાત્મશાસ્ત્ર-સમયશાસ્ત્ર (આર્હત શાસ્ત્ર)ની સમજણથી રહિતપણું, ધર્મબુદ્ધિથી રહિતતા : આ બધુંય પૂર્વ ભવમાં કરેલા મૃષાવાદનાં કર્મરૂપી અગ્નિથી

હાજેલા મનુષ્યો પામે છે. અછતું-ખોટું બોલનારા પાપી જનો અપમાન, નિંદા, ચાડી, મિત્રભેદ અને માતા-પિતા-આંધવ-સ્વજન-મિત્ર ઇત્યાદિ તરફનાં અનેક પ્રકારનાં આળ-દ્વષણ-ને પામે છે. આ આળ-દ્વષણ મનને અણુગમતાં, હૃદય-મનને દુઃખકારક, જીવતાં સુધી ન જતરે તેવાં હોય છે. અનિષ્ટ-ઠઠોર-આકરાં વચ્ચેના સાંભળવાં, તર્જના-નિર્ભા-ત્સના થવી, દીન વદન, કંગાલ મન, હલકું લોજન, હલકાં વસ્ત્ર, કુવાસ ઇત્યાદિ વડે કલેશ પામતા એ પાપી જનોને સુખ કે શાન્તિ પ્રાપ્ત થતાં નથી. એવાં અત્યંત વિપુલ દુઃખો એ મૃષાવાદી સેંકડો ગમે લોગવે છે. મૃષાવાદનો ક્ષણવિ-ષાક આ લોકમાં અને પરલોકમાં અદ્ય સુખ, બહુ દુઃખ, મહા ભય, બહુ કર્મરૂપી મેલને ઉપજાવે છે અને તે કર્મનાં ક્ષણ આકરાં, રોદ્ર, ઠઠોર, અશાતાજનક, હજારો વર્ષે પણ લોગવ્યા સિવાય ન છૂટે તેવાં છે.

એ પ્રમાણે સિદ્ધાર્થ રાજના પુત્ર, મહાત્મા, શ્રી મહાવીર ભગવાન બીજા અધ્યયનને વિષે મૃષાવાદના ક્ષણ વિષાકને કહે છે. મૃષાવાદ કેવો છે ? તે મૃષાવાદ તોછડો છે, અપલ પુરૂષો તે કરે છે; વળી તે ભયંકર, દુઃખકર, અપયશકારક, વૈરકારક, રતિ-અરતિકારક, રાગ-દ્વેષકારક, મનઃકલેશકારક, માયા-કપટને ઢાંકનાર, અતિ દ્રોહકારક, નીચ જન્મથી સેવિત, સૂગરહિત, અપ્રતીતિકારક, સુસાધુથી નિંદ્ય, પરપીડાકારક, ઉત્કૃષ્ટ કૃષ્ણ લેશ્યાથી સુક્ત, દુર્ગતિ-કારક અને દુર્ગતિવર્ધક, વારંવાર જન્મ-મરણના કારણરૂપ, ઘણા કાળથી પરિચિત, પરંપરાથી આદ્યો આવતો અને દુઃખે કરી અંત પામી શકાય તેવો છે.

અધ્યયન ૩ નું

અદત્તાદાન (ચૌર્યકર્મ)

જંબૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંબૂ ! હવે હું અદત્તાદાન વિષે ત્રીજું અધ્યયન સંભળાવું છું.

અદત્ત એટલે નહિ આપેલી એવી વસ્તુનું હરણ કરવું તે (સામા માણસને) ચિત્તનો સંતાપ-મરણ-ભય-ત્રાસ ઉપજાવનારૂં, પરધનને વિષે ગૃહપણું ઉપજાવનારૂં, લોભનું મૂળ, અર્ધ રાત્રિએ (ચોરી કરીને) પર્વતાદિ વિષે સંતાવું પડે તેવું છે. જેમની તૃષ્ણા છેઢાઇ નથી તેઓને તે (અદત્ત દાન) અધોગતિના પંથની યાત્રા કરાવનારૂં, અપકીર્તિ કરનારૂં અને અનાર્યનું આચરણ છે. (પરગૃહમાં પ્રવેશવા માટેના) છિદ્રને તથા (ચોરી કરવાના અનુકૂળ) અવસરને જોનારો, કંઈ તથા રાજા તરફના ઉપદ્રવને નોતરનારો, ઉત્સવમાં મગ્ન થએલા-પ્રમાદવાંત-ઉંઘનારા-એવા લોકોને ઠગનારો, વ્યગ્ર કરનારો, મારનારો અને અનુપશાંત સ્વભાવવાળો, એવા માણસને ચોર માનવો.

અદત્તાદાનનું સ્વરૂપ.

(એ અદત્તાદાન કેવું છે ?) હયારહિત, રાજપુરૂષોથી અટકાવાયેલું, સાધુજનોથી સદા નિંદિત, પ્રિયજન-મિત્રજન વચ્ચે ભેદ-અપ્રીતિને કરનારૂં, રાગદ્વેષને પુષ્ટ કરનારૂં, ઘણા લોકોને વિષે લડાઇ, મારામારી, રાજ્યો વચ્ચેનો કલહ, કલેશ, કંકાસ, હિંસા ઇત્યાદિને કરાવનારૂં, દુર્ગતિમાં પાડ-

નારૂં, દુર્ગતિને વધારનારૂં, જન્મ-મરણને વધારનારૂં, ઘણા કાળનું સેવેલું, હમેશાં સાથે ચાલ્યું આવનારૂં અને દુઃખે અંત પામી શકાય તેવું એ અદત્તાદાન છે.

અદત્તાદાનનાં નામ.

એ અદત્તાદાનનાં ગુણનિષ્પન્ન ત્રીસ નામ છે:—(૧) ચોરવું, (૨) પરકા ધનને હરવું, (૩) નહિ આપેલી વસ્તુ લેવી, (૪) કૂર કાર્ય કરવું, (૫) પારકા દ્રવ્યનો લાભ લેવો, (૬) અસંયમ, (૭) પરધનમાં ગૃહ્થ થવું, (૮) લોલુપી થવું, (૯) તરકરપણું, (૧૦) અપહરણ કરવું, (૧૧) પરધન હરવામાં હાથચાલાકી કરવી, (૧૨) (ચોરી રૂપ) પાપકર્મ કરવું, (૧૩) ચૌર્ય લાવ, (૧૪) હરવું અને ધનની હાનિ કરવી, (૧૫) પરધનને લેવું, (૧૬) પરધનને છીનવી લેવું, (૧૭) અપ્રતીતિજનક કાર્ય, (૧૮) પરને પીડાજનક કાર્ય, (૧૯) પરધન લેવા માટેનો ઉદ્યમ, (૨૦) સંતાડવું, (૨૧) વિશેષ પ્રકારે કરીને છુપાવવું, (૨૨) કુંડાં તોલ, (૨૩) કુળને કલંક લગાડવું, (૨૪) પરદ્રવ્યનો અભિલાષ કરવો, (૨૫) (રાજા તરફથી કષ્ટ આવે ત્યારે) દીનતા દર્શાવવી, (૨૬) વિનાશકારક વ્યસન, (૨૭) પરધનની અભિલાષા અને મેળવેલા ધન માટેની મૂર્છા, (૨૮) પામેલા ધનની તૃષ્ણા અને નહિ પામેલા ધનની વાંચ્છના, (૨૯) કર્મને ઢાંકવા માટે માયા કપટ, (૩૦) પારકી નજર ચુકાવીને ચોરી કરવી. એ પ્રમાણે અદત્તાદાનનાં ૩૦ નામ છે, અને તે ઉપરાંત અદત્તાદાનના દુષ્ટ કર્મનાં બીજાં અનેક નામો જાણવાં.

ચૌથુંકર્મ કરનારાઓ.

હવે ત્રીજા દ્વારમાં ચોરીનું કર્મ કોણ કરે છે તે દર્શાવે છે:-ચોર, તસ્કર, પરદ્રવ્યહારક, ચોરીના ધંધા-દારીઓ, ચોરી કરવાની તક સાધનારા, ચોરી કરવામાં હિંમતબાજ, તુરછ આત્મા, અતિ અસંતોષવાળા, લોભ-અસ્ત, વચનના આડંબરથી બીજાને ઠગનાર, માયા-પ્રપંચકારક, પરધનને વિષે આસક્ત, સામે થઇને મારનાર, કરજ લઇને ન ચૂકવનાર, બોલ્યું નહિ પાળનારા, રાજાઓ (ચોરીના કામને કારણે) દેશનિકાલ કરેલા, જ્ઞાતિ બહાર કરેલા, જંગલને બાળનાર, ગ્રામઘાતક, નગરના ઘાતક, પંથના ઘાતક, છાની રીતે ગામ બાળનાર, તીર્થ જતા બ્રાહ્મણોને મારનારા, હાથચાલાકી કરનારા, બીજાને છેતરીને ચોરી કરનારા, બુગારી, માંડવીના રખવાળ, સ્ત્રી ચોર, પુરૂષ ચોર, ખાતર પાડનારા, ગંઠીછોડા, સામા માણસને મારીને ધન હરનારા, ઠગારા, હઠ કરીને ધન લેનારા, સામા માણસને બહુ માર મારીને લૂંટનારા, છૂપા ચોર, ગાયો ચોરનારા, ઘોડા ચોરનારા, દાસી ચોરનારા, એકલા ચોરી કરનારા, ચોરને સંતાડનારા, ચોરને લોજનાદિ આપે-પહોંચાડે તેઓ, ચોરની પાછળ છાના રહેનારાઓ, સાથનો ઘાત કરનારા, વિશ્વાસનાં વચન બોલી ધન લેનારા, બીજાને મોહ પમાડવા વિશ્વાસનાં વચન બોલનારા, રાજનિઘ્રહથી લૂંટનારા (બહારવટીયા), એ રીતે ચોરી અને પરધનનું હરણ કરવાની બુદ્ધિના લેદે કરીને અહતાહાન લેનારાઓ અનેક પ્રકારના છે.

પરધનલોભી રાજાઓ.

વળી પારકા દ્રવ્યને વિષે જેઓ અવિરતિ છે (જેમને ધન્યબાણુ નથી), જેઓ અત્યંત સમર્થ છે અને પરિગ્રહ-વાળા છે, તેવા રાજાઓ પારકા ધનને વિષે આસક્ત હોઈ, પોતાના દ્રવ્યને વિષે અસંતુષ્ટ રહ્યા થકા, બીજા રાજાઓના દેશનો વિનાશ કરે છે. તેઓ પારકા ધનને વિષે લોભાઈને હાથી ઘોડા રથ પાયદળ એવી ચતુરંગી સેના સહિત અને નિશ્ચયવાળા-યુદ્ધમાં શ્રદ્ધાવાળા પ્રધાન સુભટો સહિત, “હું પહેલો લડવા જઉં” એવા અહંકાર સહિત પ્રયાણ કરીને પશ્ચવ્યૂહ, શકટવ્યૂહ, શૂચિવ્યૂહ, ચક્રવ્યૂહ, ગરુડવ્યૂહ ઇત્યાદિ વ્યૂહોમાં સૈન્યની સ્થાપના કરે છે અને સામાના લશ્કરને પોતાના લશ્કરથી ઘેરી લે છે તથા હારેલાના ધનને હરી લે છે. બીજા ચોદ્ધાઓ રણભૂમિને ઝોખે પોતાની મેળે જઈને સંગ્રામમાં પ્રવેશ કરે છે. (આ ચોદ્ધાઓ સંગ્રામમાં કેવી રીતે જાય છે તે કહે છે). તેઓ કવચ આદિને સજ્જ કરે છે, તૈયાર થાય છે, માથે વસ્ત્રનો સખત પટ ભીડીને, હાથમાં શસ્ત્રો તથા તલ્વાર ધારણ કરીને, દેહ ઉપર લોહમય અખતર પહેરે છે, ચામડાના કવચથી શરીરને ઢાંકે છે, લોહનો કંચુવો પહેરે છે, કાંટાવાળું કવચ પહેરે છે, તીરનાં ભાથાં છાતી ઉપર ગળા સાથે ઉભાં બાંધે છે, પોતાને હાથે રણમાં જવાને માટે શસ્ત્રાસ્ત્રોની વિશેષ રચના કરે છે, કઠોર ધનુષ્યને હર્ષપૂર્વક હાથમાં ધારણ કરે છે, અતિ તીખાં બાણોનો વરસાદ વરસાવે છે, વરસાદની ધારાની પેઠે બાણોની પ્રચંડ વૃષ્ટિથી

છવાયલા માર્ગમાં પ્રવેશ કરે છે. વળી આકાશમાં અનેક ધનુષ્ય-ખાણુ-તલ્વારો-ત્રિશૂળો-ખરછીઓ ઉછળી રહી છે તેમાં ચોદ્ધાઓ ડાબે હાથે ઢાલ લઇને, મ્યાનમાંથી જળ-હળતી તલવારો બહાર કાઢીને પ્રહાર કરવા પ્રવૃત્ત થાય છે. ભાલાં, ખાણુ, ચક્ર, ગદા, કેડાડા, મૂશળ, હલ, ત્રિશૂળ, લાકડી, ભીંડીમાલ (એક જાતનું છરા જેવું હથિયાર), મોટા ભાલા, પટ્ટીશ, ચામડે વીંટલો પત્થર, ઘણુ, સુઠી પ્રમાણુ પાપાણુ, સુફ્ફર, લોગળ, ગોફ્ફુના ગોળા, ટક્કર, ભાથાં, કુવેણી (મગધ દેશનું એક જાતનું શસ્ત્ર), આસનરૂપી શસ્ત્ર, તલ્વાર, ઇત્યાદિ જળહળતાં શસ્ત્રો શત્રુ પ્રત્યે તેઓ ફેંકે છે ત્યારે આકાશ વીજળીના પ્રકાશની પેઠે કાન્તિમાન બને છે. વળી રણભૂમિને વિષે શંખ, ભેરી, ઢુંઢભિ, તૂરીના ક્ષપ્પટ ધ્વનિથી અને પડહ વાગવાથી જે ગંભીર શબ્દો થાય છે તેથી શૂરાઓ હર્ષિત થાય છે અને એ ભયંકર અવાજથી કાયરો બીહો છે. હાથી, ઘોડા, રથ, સુભદ્ર ઉતાવળે ચાલવાથી જે રજ ઉડે છે તેનાથી છવાયલા અત્યંત અંધકારથી કાયર જનોનાં નેત્ર અને હૃદય આકુળબ્યાકુળ બની જાય છે. શિથિલપણે કરીને અંચળ એવા શિખરવાળા સુકુટો, કિરિટો, કુંડલો, નક્ષત્રમાળા (કંઠમાં પહેરવાનું આભરણ)થી શોભતા અને વિજયધ્વજ, વૈજયન્તી પતાકા, વીંઝાતા ચામર તથા છત્રોવાળા (સુભટો) પણુ ગહન અંધકારમાં ડૂબી જાય છે. ઘોડાનો હણુહણુટ, હાથીનો ગુલગુલાટ, રથનો ધણુધણુટ, પાયદળ લશ્કરનો “હર-હર” એવો ધ્વનિ, ખભા ઉપર ભુજનો ચાપોટો, સિંહના જેવો

નાદ, ઢાંત પીસીને કરેલો સીત્કાર, દીન સ્વર, સિંધુડા રાગ જેવો આનંદ શબ્દ, કંઠમાંથી કાઢેલો ધ્વનિ, મેઘના જેવી રોદ્ર ગર્જના, એકી સાથે હસવાનો તેમજ રોષનો થતો કંકળાટ, એવા પ્રકારનો કોલાહલ યુદ્ધભૂમિમાં થઈ રહે છે. અતિ ક્રોધથી સુભટોનાં વદન રોદ્ર-બીહામણાં બની જાય છે, તેઓ ઢાંતે કરીને નીચેના ઓઠને કરડે છે, અને દૃઢ પ્રહાર કરવાને તેમના હાથ સાવધાન બને છે. અતિ ક્રોધવશતાથી તેમનાં કાઠેલાં નેત્રો અત્યંત લાલ બની જાય છે. વૈરદષ્ટિથી અને કેધની ચેષ્ટાથી તેમને કપાળમાં ત્રિવલી (ત્રણ રેષાઓ) પડે છે અને ભૂકુટી વાંકી બની જાય છે. શત્રુને મારવાના અધ્યવસાયે કરીને હબાર-હબાર મનુષ્યનું બળ-પરાક્રમ તે સુભટોના શરીરમાં સ્ફુરાયમાન થાય છે. વેગવાન ઘોડાઓ નેતર્યાં છે એવા રથ ઉપર બેસીને દોડતા બેઢાઓ આવીને દક્ષતાપૂર્વક પ્રહાર કરીને જીતે છે અને તેઓ હર્ષે કરીને બેઢે હાથને ઉંચા કરતા અદ્દ હાસ્ય કરે છે તથા અનેક માણસો કંકળાટ કરે છે. આયુધ, ઢાલ અને અખતરથી સજ્જ થએલા ગર્વિષ્ટ તથા પ્રપંચી યોદ્ધાઓ વૈરીના હાથીઓને મારવા અથવા હાથ કરવા ઇચ્છતા સામસામા લડી પડે છે, અને યુદ્ધકળાનો ગર્વ ધરાવનારાઓ મ્યાનમાંથી તત્વાર કાઢીને ક્રોધપૂર્વક શિઘ્ર ગતિથી મોખરે આવી પ્રહાર કરી વૈરીના હાથીની સૂંઢને તથા વેરીના હાથને છેદે છે; બાણના સખત પ્રહારથી ઘવાયેલા અને બીજાં હથીયારોથી છેદાયેલા એવા હાથી બ્રજેરના વહેતા રૂધિરથી રણભૂમિના માર્ગો પર ચીકણા

કાદવ થઈ રહ્યો છે; જેને પાસામાં વાગેલા ઘાથી રૂધિર સ્ત્રવે છે અને આંતરડાં બહાર નીકળી ગયાં છે એવા યોદ્ધાઓ વિકળ બનીને તરફડે છે, મર્મસ્થાને વાગેલા સખ્ત ઘાથી મૂર્છિત થઈને ભૂમિપર રોળાય છે અને નિશ્ચયેષ્ટ પડ્યા છે. રણભૂમિમાં કંઈજાનક વિલાપના સ્વરો સંભળાય છે, મરણ પામેલા યોદ્ધાઓ, ભમતા ઘોડા, મત્ત થએલા હાથી, ભયભીત થએલા મનુષ્યો, મૂળમાંથી ભાગી ગએલી ધ્વજ પતાકાઓ, ભાગેલા રથ, માથું કાપી નાંખેલા હાથીનાં કલેવરો, હથીયારો, આભરણો અને ઘરેણાં ઇત્યાદિ વિખરાયલાં પડ્યાં છે. મસ્તક વિનાનાં ઘડો નાચી રહેલાં છે, ભયંકર કાગડાનાં અને મુડદાંઓમાં લોલુપી બનેલાં ગીધનાં ટોળાં ભમતાં હોવાથી ગાઢ અંધકાર છવાઈ રહ્યો છે; પૃથ્વીને કંપિત કરનારા દેવો જેવા રાજાઓ પ્રત્યક્ષ શમશાન જેવા અત્યંત ભયંકર બીહામણા અને કષ્ટે કરી પ્રવેશ કરી શકાય તેવા સંગ્રામના ગહન સ્થાનમાં પારકા ધનની વાંચના કરીને પ્રવેશ કરે છે.

પરધન હરનારા ચોરો

બીજા પગપાળા ચોરના સમૂહ, ચોરના ટોળાને પ્રવર્તાવનાર સેનાપતિ, અટવીના વિષમ પ્રદેશમાં રહેનારા, કાળા-લીલા-રાતા-પીળા અને સફેદ એવા સેંકડો પ્રકારના ચિન્હપટ બાંધનારાઓ ધનના લોભથી પારકા દેશને હણે છે. ચાંચીયા.

(હવે સમુદ્રના ચોરોની વાત કહે છે). રતનાકર સમુદ્ર જે હજારો તરંગોની માળાથી ઢાંકાઈ રહ્યો છે તેમાં

આકુળ-વ્યાકુળ થએલું વહાણ ડોલે છે તથા તેમાંના મુસા-
ફરો (વહાણમાં પાણી દાખલ થઈ જવાના ભયથી) કકળાટ
કરે છે. પાતાળકલશમાં રહેલા વિપુલ વાયુના વેગથી ઉછ-
ળતા સમુદ્રનાં પાણીના કણથી અંધકાર છવાઈ ગયો છે.
વાયુએ કરી વિશુષ્ઠ થએલા પાણી સાથે અત્યંત ઉજળાં
પ્રીણ ઉડવાને લીધે સમુદ્રના અદૃહાસ્યનો ભાસ થાય છે.
પાણીનાં મોઝાં ત્વરિત ગતિએ સર્વ દિશાએથી આવીને
વાયુથી ક્ષુષ્ઠ થતા કાંઠાની સાથે અથડાય છે. ક્ષુષ્ઠ થએલો
જળસમૂહ આગળ વહે છે અને કાંઠા પર અથડાતાં પાણી
પોતાને સ્થાનકે વળે છે. ગંગાદિ મહા-નદીના વેગવાળા
પાણીના પ્રવાહથી જે ભરાય છે, જે અત્યંત ગંભીર હોઈ ઉંડાણ
જાણી શકાતું નથી, જેમાં પાણીના મોટા વમળ પડે છે,
ઉંડા પેસે છે, ઉંચા ઉછળે છે અને નીચે પડે છે, જે એટલી
ઉતાવળી ગતિએ જાય છે કે અતિ કઠોર સ્પર્શથી અથડાઈ
એ પ્રચંડ વ્યાકુળ થએલા પાણીના ભાગ થઈ જાય છેઃ
તેવા તરંગ અને કલ્લોલથી વ્યાપ્ત સમુદ્રમાં મોટા મગર-
મચ્છ, કાચબા, મહોરગ (મચ્છની જાત), સુસુમાર, હિંસક
જળચર પ્રાણી ઇત્યાદિ માંહોમાંહે પ્રહાર કરવાને ધસે છે
અને તેવા અસંખ્ય ભયંકર જળચરો પાણીના સમૂહમાં
કાયર જનોના હૃદયને કંપાવે છે, ભયંકર શબ્દે કરીને ઘણો
ભય ઉપજાવે છે. ઉપદ્રવના ઠામરૂપ, ત્રાસ ઉપજાવનાર, આ-
કાશની પેઠે પાર ન પમાય તેવો, આલંબનરહિત, ઉત્પાતથી
ઉત્પન્ન થએલા પવનના યોગથી અત્યંત વેગવાળાં તથા
ઉપરાઉપરી ઉછળતાં તરંગોથી યુક્ત, ગર્વયુક્ત, અતિ વેગ-

વાળો, દષ્ટિમાર્ગને આચ્છાદતો, કોઈ સ્થળે ગંભીર, કોઈ સ્થળે વિસ્તીર્ણ, (મેઘની પેઠે) ગાજતો, ગુંબરવ કરતો, કઠાકા કરતો (આકાશમાંના કઠાકાની પેઠે), કોઈ ભાગે પદાર્થ પડવાથી થતા અવાજના જેવો ધ્વનિ કરતો, લાંબા કાળ સુધી દૂરથી સંભળાતો એવો ગંભીર ધ્રુવવાટ કરતો સમુદ્ર છે અને તેમાં મુસાફરી કરનારાઓના માર્ગમાં કોપિત થએલા યક્ષ, રાક્ષસ, કુખમાંડ, પિશાચ વગેરે હજારો ઉપસર્ગો તથા ઉત્પાત ઉત્પન્ન કરે છે, અને તેમનો માર્ગ અવરોધે છે. તે વ્યંતર દેવાને શાન્ત કરવાને માટે વહાણુવટીઓ બલિદાન, હોમ, ધૂપ, રૂધિરનું બલિદાન, પૂજન-અર્ચન, વગેરે કરવામાં યત્નશીલ રહે છે. સઘળા યુગના અંતિમ યુગ (પ્રલયકાળ) સરખી ઉપમાને યોગ્ય સમુદ્રનો અંત બહુ દુષ્કર છે. ગંગાદિક મહાનદીનો સ્વામી (સાગર) અત્યંત ભયંકર દેખાય છે. દુઃખે સેવાય તેવો, જેમાં પ્રવેશવું દુષ્કર છે તેવો, દુઃખે ઊતરી શકાય તેવો, દુઃખે આશ્રય લઈ શકાય તેવો અને ખારા પાણીથી ભરેલો, એવા સમુદ્રમાં ઉંચા કરેલા કાળા સઢવાળા, ઉતાવળે ચાલે તેવા વહાણુમાં બેસીને, દૂર દૂર જઈને, પરદ્રવ્યને હરનારા, અનુકંપારહિત તથા પરલોકના ભયથી રહિત ચોર લોકો વહાણુવટીઓના વહાણુને ભાગે છે અને તેમને લૂટે છે.

ચોરીનાં સંકટ.

ગામ, આગર, નગર, ગામડું, કવડ, મંડપ, દ્રોણમુખ (જળ-થળનો માર્ગ), પાટણ, આશ્રમ, વણીકાવાસ, દેશ ઈત્યાદિમાં રહેતા ધનિક લોકોને ચોર લોકો હણે છે. કંઠણ

હૈયાના અને નિર્લંબ ચોર લોકો બીજાઓને લૂંટે છે અને ગાયોને ઉપાડી બંધ છે. એ દાણુ મતિવાળાઓ અને દયા-રહિત ચોરો પોતાનાઓને પણ હણે છે, ઘર ફેડીને ખાતર પાડે છે, ઘરમાં રાખેલું-ઢાટેલું ધન-ધાન્ય-દ્રવ્ય ચોરી બંધ છે. વળી તેવા નિર્દય ચોરો દેશના લોકોને મારે છે-ફૂટે છે. પારકું દ્રવ્ય હરવાની આખડી વિનાના અને અણુદીધું દ્રવ્ય લેવાની મતિવાળા લોકો પરદ્રવ્યની શોધ કરવાને કાળે અને અકાળે ઠેર ઠેર ભટકે છે. ચિતાઓમાં બળતાં રૂધિરાદિથી ભરેલાં મુઠ્ઠાંને કાઢીને, રૂધિરથી ખરડેલાં મુખ-વાળી ડાકણો તે મુઠ્ઠાંને ખાય છે તથા તેમાંનું લોહી પીએ છે, એવા લયંકર રમશાનમાં કે જ્યાં શિયાળીયાં લયાનક શબ્દ કરે છે, ઘુવડો ઘોર ઘુઘવાટ કરે છે, પિશાચો અપ્રકટ રહીને કહકહાટ કરે છે તથા અદૃહાસ્ય કરે છે, એ પ્રકારે બીહામણા-અરમણીય, અતિ દુર્ગંધયુક્ત અને સૂગ ઉત્પન્ન કરે તેવા રમશાનમાં, વનમાં, સૂના ઘરમાં, પથ્થરની ખાણોમાં, માર્ગની વચમાં આવતા હાટાદિમાં, પર્વતની ગુફામાં, સિંહાદિ હિંસક જાનવરોના નિવાસવાળાં વિષમ સ્થાનોમાં, કલેશ પામતા ટાઢતાપથી સુકાયલા શરીરવાળા તથા કાંતિરહિત બનેલા ચોર લોકો નરક-તીર્થંચના ભવમાં લોગવવાં પડતાં દુઃખોની પરંપરાને અને (ચોરીનાં) પાપ-કર્મોને એકઠાં કરે છે. મિષ્ટ લોજન અને પાણી જેને દુર્લભ છે અને જે ભૂખ તથા તરસથી દુઃખ પામે છે, તે ચોર લોકો માંસ, મુઠ્ઠાલ માંસ, કંદ મૂળ અને જે કાંઈ મળે તેનો અહાર કરી લે છે અને ઉદ્વિગ્ન તથા લયથી ધડકતા

તથા આશ્રયરહિત સ્થિતિમાં વનમાં વાસ કરી રહે છે. વન સેંકડો સર્પોથી વ્યાપ્ત હોઈને ભયની આશંકાવાળા તથા અપયશકારી ભયંકર ચોર લોકો “કોનું ધન હરૂં ?” “આજેજ દ્રવ્ય હરૂં” એમ એકઠા થઈને ગુપ્ત મંત્રણા કરે છે. ઘણા લોકોના કાર્યકરણમાં વિપ્લ ઉત્પન્ન કરનારા, મદમત્ત-પ્રમાદી-સૂતેલા-વિરામ કરતા-એવાનાં છિદ્ર જોઈ અવસરે હણનારા અને કષ્ટ તથા ઉત્સવને સમયે ચોરી કરવાની બુદ્ધિવાળા, ચોર લોકો નહોરવાળાં જાનવરોની પેઠે લોહીની અભિલાષા રાખતા ભમ્યા કરે છે. રાજની મર્યાદાને લોપનારા, સારા માણસોથી નિંદાયલા, પોતાના કર્મે કરીને પાપકર્મના કરનારા, અશુભ પરિણામવાળા, દુઃખ ભોગવનારા, હમેશાં અસમાધિયુક્ત તથા મેલા મનવાળા, ઇહ-લોકમાં કલેશને પામનારા તથા પરદ્રવ્યને હરનારા મનુષ્યો સેંકડો દુઃખોને પામે છે.

ચોરીનાં ભયાનક ફળ.

કેટલાકો પારકા દ્રવ્યને શોધતાં રાજપુરૂષોથી પકડાય છે ત્યારે તેમને માર પડે છે, બંધાય છે, અટકમાં રખાય છે, તુરત નગરમાં ફેરવાય છે અને તેને કોટવાળને સોંપનામાં આવે છે. કોટવાળ તેને ફેંસલાવીને મીઠે વચને મનાવે છે, (અને જો તે ન માને-તો) તેને આમળેલા વસ્ત્રના ગોલીટાના પ્રહાર કરવામાં આવે છે, નિર્દય કોટવાળ કઠોર વચને તેની તર્જના કરે છે, તેનું ગળું પકડીને ફેંકે છે, એવી રીતે દીન બની ગયેલાઓને કેદખાનામાં દાખલ

કરવામાં આવે છે, જે કેદખાનું નરક સરખું છે. ત્યાં પણ રખેવાળના પ્રહારો, અગ્નિના ડામ, તિરસ્કાર, કડવાં વચન, ક્રોધકર ધમકી ઇત્યાદિથી લાચાર થવું પડે છે. વળી ત્યાં પહેરવાનાં વસ્ત્રો ખેંચી લેવામાં આવે છે, પહેરવાનાં વસ્ત્રો મેલાં અને કકડે કકડે સાંધીને બનાવેલાં મળે છે, અને કોટવાળને લાંચ આપીને પણ તેની પાસેથી વસ્ત્રાદિની વધુ સગવડ તે કેદ પુરાયલાઓ માંગે છે. કોટવાળના પહેરેખીરો તેમને નાના પ્રકારના બંધને બાંધે છે. તે બંધનો કેવાં છે ? લાકડાની હેડ, લોખંડની બેડી, વાળની રાશ-દોરડું, કુદંડક (લાકડાના ઢંડને છેડે બાંધેલું દોરડું), આમડાવું દોરડું, લોહની સાંકળ, લોહની હાથબેડી, આમદાના પાટા, પગની ડામણ, ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારનાં દુઃખ ઉપજાવનારાં બંધને કરી તેમને કોટવાળના પહેરેખીરો આત્ર સંકેતાવીને અને અંગોપાંગ મરડીને બાંધે છે. એ મંદપુણ્ય જીવોને કાષ્ટ-ચંત્રમાં, કમાડ વચ્ચે અને લોહપિંજરમાં ઘાલી મારે છે, લોંચરામાં પૂરે છે, અંધારા કૂવામાં ઉતારે છે, ખીલા-ધૂસરાં અને (રથનાં) પૈડાં સાથે મજબૂત બાંધે છે, ચાંબલા સાથે બાંધે છે, ઉધે માથે બાંધે છે, એ પ્રકારે ખીડા ઉપજાવતાં તેમને મારે છે. વળી તેમની ગરદન મરડીને નીચી વાળીને માથાને છાતી સાથે બાંધે છે, તેમને ધૂળમાં દાટે છે, તેમના ફડકતા અને નીસાસા નાંખતા હૃદયને-છાતીને ભીંસીને બાંધે છે, તેમના માથાને આમ-ડાથી વીંટે છે, તેમની બાંગને ચીરે છે, કાષ્ટચંત્રે કરીને તેમના ઘુંટણને બાંધે છે, તપાવેલા લોહના સળીયાથી ડામ

દે છે, સોય ઘોંચે છે, લાકડાની પેઠે છોલે છે, એ પ્રમાણે તેમને પીડા ઉપજાવે છે; ખાર, લીંબડો, મરચાં વગેરે તેમના નાકમાં ઘાલે છે : એમ સેંકડો પ્રકારનાં કષ્ટો તેમને પમાડવામાં આવે છે. છાતી ઉપર મોઢું લાકડું મૂકીને તેમને કષ્ટ આપવામાં આવે છે, પછી લાકડાને આધું પાછું કરીને તે વડે તેમનાં હાડ-પાંસળાં ભાગવામાં આવે છે. વળી તેમને ગળે બાંધે છે, લોહના ઢંડ વડે છાતી, પેટ, ગુદા, પૂંઠ ઉપર પ્રહાર કરી તેમને પીડે છે, હૃદયને મઢે છે, અને તેમનાં અંગોપાંગને ભાગી નાંખે છે. ઉપરીના હુકમથી કેટલાક સેવકો નિરપરાધીને પણ શત્રુભાવથી જમની પેઠે પીડે છે. તે મંદભાગી અદત્તાનું હરણ કરનારાઓને ચપેટા મારે છે, ચામડાના ઢોરડાથી મારે છે, લોહના સળીયાથી મારે છે, નાના-મોટા ચામડાના ચાળૂકથી મારે છે, નેતરની સોટીથી મારે છે: એ પ્રકારે સેંકડો પ્રહારથી અંગોપાંગે માર સહન કરતા બાપડાઓ લખડી ગએલી ચામડીવાળા અને ઘાથી પીડા પામતા છતાં ચોરીના પાપને છોડતા નથી. અનેક પ્રકારનાં શસ્ત્રે કરીને માર પડવાની, લોહમય બેડીના બંધને ગાત્ર બંધાવાની અને ભંગાવાની, શરીરની હાજત બંધ કરવાની ઇત્યાદિ બહુવિધ વેદના એ પાપી જનો પામે છે. એ રીતે મોકળી ઈંદ્રિયોવાળા, વિષયાસક્ત, અતિ મોહમુગ્ધ, પરધનમાં લુપ્ધ, સ્પર્શેન્દ્રિયના વિષયમાં અને સ્ત્રીમાં તીવ્ર આસક્તિવાળા, સ્ત્રીના રૂપ-શબ્દ-રસ-ગંધમાં મનોવાંછનાવાળા, લોગની તૃષ્ણાવાળા અને ધન હરવામાં આનંદ માનનારા, એ બધા ચોરી કરવાના દુળના

અબળા માણસોને રાજના સેવકોની પાસે લઇને તેમને સોંપવામાં આવે છે.

તે રાજસેવકો કેવા છે ? વધશાસ્ત્રના પાઠક, અન્યાયના વ્યસની, તેવાં કર્મો કરનારા, લાંચ લેનારા, કૂડ-કપટ કરનારા, વેશ-ભાષા બદલો કરનારા, માયા-કપટથી ઠગવામાં સાવધાન, અનેક પ્રકારે અસત્ય બોલનારા, પરલોકના વિચારથી વિમુખ, નરકગતિએ જનારા એ રાજકિંકરોની આજ્ઞાથી ચોર લોકોના દુષ્ટાચરણની સજા તુરત નગરમાં બહાર કરવામાં આવે છે. નગરમાં ત્રણ માર્ગનો ચોક, ચાર માર્ગનો ચોક, અનેક માર્ગનો ચોક, રાજમાર્ગ, સામાન્ય માર્ગ હોય છે, તેની વચ્ચે નેતરનો સોટો, લાકડી, કાષ્ટદંડ, ડાંગ, દંડુકો, મૂઠી, લાત, પગની પાની, ઘુંટણ, કોણી વગેરેના પ્રહારે કરી ચોરના શરીરનાં ગાત્રો ભાંગવામાં-મદ્દવામાં આવે છે. તે વખતે એ અઠાર પ્રકારનાં ચૌર્ય કર્મ કરનારાનાં અંગોપાંગ ભાગી જવાથી તેઓ પીડા પામે છે, કંઠજાનક સ્થિતિમાં આવી પડે છે, તૃષાથી કંઠ-હોઠ-તાળવું અને જીભ સુકાઈ જવાથી પાણીની યાચના કરે છે, જીવવાની આશા નાશ પામે છે. એવા તૃષાતુર રાંક બાપડા પાણી પણ પામતા નથી, ત્યારે તે ચોર લોકોને કોઈ પાણી પાવા આવે તો રાજપુરુષો તેમને પાણી પાતાં અટકાવે છે. કઠીન બંધને બાંધેલા, કૂર રીતે પકડી રાખેલા, નાસી ન જાય તે માટે હાથે બાંધેલા, દુકું કપડું પહેરાવેલા, મારી નાંખવા માટેના નિશ્ચય રૂપે કંઠમાં રાતાં કરેણનાં કૂલની

માળા દોરડાની પેઠે પહેરાવેલા, મરણના ભયથી શરીરે પરસેવાથી રેખાંબળ બનેલા બાણે કે શરીરે તેલ ચોપડયું હોય, રાખે ખરડેલા જેવા દેખાતા શરીરવાળા, ધૂળથી ભરેલા દેખાતા કેશવાળા બાણે માથે કસુંબો લગાડયો હોય, જીવવાની આશાથી રહિત બનેલા, વિકળપણે ડોલતા, હાથવાને માટે લઈ જવામાં આવતા હોવા છતાં પ્રાણુ-શ્વાસોશ્વાસ ઉપર પ્રીતિવાળા તે ચોર લોકોને તલ-તલ જેવા છેદ કરવામાં આવે છે, તેથી વહેતા લોહીથી તેમનું શરીર ખરડાય છે, તેમના માંસના નાના-નાના કકડા કરી તેમને ખવડાવે છે, પાપી જનો આમડાના થેલામાં પથ્થર ભરી તેમને મારે છે, વાયુની પેઠે ન અટકાવી શકાય તેવાં સ્ત્રીપુરુષોનાં અને નગરજનોનાં ટોળાં તેમની સાથે તેમને ભેટા ભેટા ફેરે છે. વધ કરવા માટે યોગ્ય વસ્ત્રો પહેરાવીને તેમને નગરની વચમાં ફેરવવામાં આવે છે, તે રાંક-દીન ચોર લોકોના વિનાશનો નિવારનાર કોઈ નથી, તેઓ શરણુરહિત છે, અનાથ છે, અંધવરહિત છે, સ્વજનોથી ત્યજાયેલા છે, આસપાસ જીએ છે (પોતાને કોઈ સુકાવનાર છે કે નહિ એવા ભાવથી જીએ છે), મરણના ભયથી ઉદ્વિગ્ન થએલા છે. તેમને વધસ્થાને પહોંચાડે છે, શૂળીએ ચડાવે છે, દેહને વિદારે છે, તેમનાં અંગોપાંગને કાપે છે, વૃક્ષની ડાળે ખાંધે છે, ત્યારે તેઓ દીન વચને વિલાપ કરે છે. વળી કેટલાક ચોરોનાં ચાર અંગ (બે હાથ અને બે પગ) ખાંધીને તેમને પર્વતની ટોચ પરથી નીચે ગબડાવે છે ત્યારે તેઓ બહુ ઉંચેથી પડવાથી વિષમ

પત્થર સાથે કુટાય છે. બીજાઓને હાથીના પગ હેઠળ ચગદવામાં-મદ્દવામાં આવે છે. વળી પાપી અધિકારી જનો કેટલાક ચોરોનાં અદારે અંગો ખંડિત કરે છે, કેટલાકને ખુફા કોહાડે કરી મારે છે, કેટલાકના કાન-હોઠ-નાક કાપે છે, કેટલાકની આંખો-દાંત-વૃષણ-જીભને છેદે છે, કેટલાકના કાન તથા મસ્તક કાપી નાંખે છે, અને વધભૂમિ પર લઈ જઈને તદ્વારથી ટુકડા કરી નાંખે છે. કેટલાકને દેશપાર કરવામાં આવે છે, કેટલાકના હાથ પગ કાપી નાંખીને છોડવામાં આવે છે, કેટલાકને મૃત્યુ સુધી બાંધી મૂકવામાં આવે છે. કેટલાક પરદ્રવ્યહરણમાં લુપ્થ લોકોને હાથ પગમાં બેડી પહેરાવીને કારાગૃહમાં પૂરી રાખવામાં આવે છે. એ પરદ્રવ્યહારી જનોને તેમનાં સ્વજનો ત્યજ દે છે, મિત્રો તેમનો તિરસ્કાર કરે છે, તેઓ નિરાશ બની જાય છે, અનેક લોકોના ધિક્કારના શબ્દોથી લજવાય છે, છતાં તે નિર્લજ્જ બની ગયા હોય છે. ક્ષુધાથી પીડાતા, તાપ-ટાઢની આકરી વેદના સહન કરતા, વિરૂપ મુખવાળા, કાન્તિહીન શરીરવાળા, અક્ષણ ગએલા મનોરથવાળા, મેલથી ભરેલા દેહવાળા, દુબળા, ગ્લાનિ પામતા, ખોંખોં કરતા, કુષ્ટાદિ વ્યાધિ પામતા, ઉદરરોગથી પીડાતાં ગાત્રોવાળા, નખ-કેશ-દાઢી-મૂછ-રોમાદિ જેના બાંધેલા છે તેવા, પોતાના મળ-મૂત્રમાં રગદોળાતા ચોર લોકો ત્યાં જ-કારાગૃહમાં જ મૃત્યુને નહિ ઇચ્છતા છતાં મરણ પામે છે, પછી તેમના હાથ-પગ બાંધીને કારાગૃહમાંથી તેમને બહાર ઘસડી કાઢે છે અને ખાઈમાં ફેંકી દેવામાં આવે છે, જ્યાં વરૂ,

ફૂંતરા, શિયાળ, ડુક્કર, બિલાડાનાં ટોળાં, સાણસા સરખી ચાંચવાળાં પક્ષીઓનાં વૃંદ આવીને સેંકડો મુખો-ચાંચોએ કરીને એ ચોરોનાં મુઠ્ઠાનાં અંગોપાંગ ભેદીને ચુથે છે. કેટલાકના દેહમાં કીડા પડે છે. લોકો તેમને અનિષ્ટ વચને કરી શ્રાપ દે છે અને “સાફ થયું, ભલે એ પાપી મૂઓ,” એમ બોલીને કેટલાક લોકો હર્ષિત થાય છે, અને મરી ગયા છતાં તે ચોર લોકો બીજાઓને લજ્જાના કારણ રૂપ બને છે.

પરધન હરનારાની દુર્ગતિ.

વળી મૂઝા પછી ઘણા વખત સુધી તેમના સ્વજનોને પણ તેઓ લજ્જાના કારણરૂપ બને છે. મરણ પામ્યા પછી તેઓ પરલોકમાં નરકને વિષે ઉપજે છે. અણુગમતા નરકમાં બળતા અંગારાની ઉષ્ણ અને અતિશય શીત વેદના વગેરે સતત કષ્ટો અશાતા વેદનીય કર્મ ઉદય આવવાને લીધે તેઓ સેંકડો ગમે સહન કરે છે. તે નરકથી નીકળીને વળી પાછા તીર્થંચ યોનિમાં ઉપજે છે અને ત્યાં પણ નરકના જેવી વેદનાઓ ભોગવે છે. પછી અનંત કાળે તે જીવો કદાચ મોટે કષ્ટે કરી મનુષ્યભવ પામે છે, તો પણ અનેક વાર નરકગતિમાં જઈને અને લાખો વાર તીર્થંચ-પણે જન્મીને પછી મનુષ્યપણું પામે છે. મનુષ્યપણે પણ તે જીવો અનાર્થ દેશમાં હલકા કુળમાં ઉપજે છે અને જો આર્થ દેશમાં ઉપજે છે તો લોકબાહ્ય એટલે વર્જવાયોગ્ય તીર્થંચ જેવા, ડહાપણુરહિત અને કામભોગને વિષે

સદા અતૃપ્ત એવા ઉપજે, અને ત્યાં પણ નરકનાં આવર્તન બાંધે, ભવપ્રપંચે કરી જન્મ-મરણના ફેરા કરે, ફરી સંસારનાં આવર્તન બાંધે; ધર્મશાસ્ત્રના જ્ઞાનથી રહિત, અનાય, કૂર કર્મના કરનારા અને મિથ્યાત્વશાસ્ત્રના મતના આદરનારા બને. તેઓ એકાંત હિંસાની રૂચિવાળા કરોળીયાની જાળની પેઠે કર્મના આવરણથી વીંટાળેને દુઃખ ભોગવે. ચોતાના આઠ પ્રકારના કર્મના તાંતુઓના મજબૂત બંધને બંધાયલા હોઈ તેઓ પરિભ્રમણ કરે છે. એવી રીતે નરક-તીર્થ-મનુષ્ય અને દેવગતિરૂપ સંસારની પરિધિમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

સંસારસમુદ્ર.

એ સંસારસમુદ્રમાં જન્મ-જરા-મરણરૂપી ગંભીરપણું છે, દુઃખે કરીને પ્રકુબ્ધ એવું ઘણું જળ છે, સંયોગ વિયોગ-રૂપી મોજાં ઉછળે છે, ચિંતાના પ્રસંગો ચોમેર પ્રસરી રહેલા છે, વધ-બંધનરૂપી મોટો કલ્લોલ વિસ્તરી રહ્યો છે, કંઈજાજનક શબ્દ-વિલાપ અને લોભનો કલકલ ધ્વનિ અતિશય સંભળાઈ રહ્યો છે, અપમાનરૂપ શ્રીણુ ઉડી રહ્યું છે; તીવ્ર નિંદા, ઘણા રોગોની નિરંતર વેદના, પરાભવ તથા પતન, નિષ્કુર વચન, નિર્ભર્ત્સના, એ બધાંને ઉપજાવનાર કઠોર કર્મરૂપી પાષાણે કરીને જેને વિષે તરંગો ચાલી રહેલા છે; સદા મરણભયરૂપી પાણીની સપાટી જેમાં રહેલી છે, ચાર કષાયરૂપી પાતાળકલશોથી વ્યાપ્ત, લાખો ભવરૂપી પાણીના સમૂહનો જ્યાં અંત નથી, જે ઉદ્રેગકારક છે, જેનો પાર પામી

શકાતો નથી, મોટા ભયને ઉપભવનાર છે, બીડામણો છે, પરિમાણરહિત છે, જે મહેચ્છા અને મેલી બુદ્ધિરૂપ વાયુ-વેગથી ઉછળે છે, આશા-પિપાસારૂપ જે સમુદ્રનું તળીયું છે, જેમાં કામ, રાગ, દ્વેષ, બંધન, અનેક પ્રકારની ચિત્તની ચિંતા ઇત્યાદિરૂપ પાણીનાં રજકણુ ઉડે છે, તે રજકણુથી જ્યાં અંધકાર છવાયો છે, જ્યાં મોહનાં આવર્તન અને કામભોગ મંડલાકારે ભ્રમે છે, ઉંડા ઉતરે છે, ઉંચે ઉછળે છે; વળી જે સમુદ્રમાં ઉંચે આવી નીચે પડતા અને આમ તેમ દોડતા પાઠીન (મચ્છ) જેવા પાણીના જીવોની પેઠે ગર્ભવાસમાં ઉંચે-નીચે પાણીને પડવાપણું રહેતું છે, જ્યાં કષ્ટપીડિત મનુષ્યના રૂદનરૂપ પ્રચંડ વાયુવડે મેલા સંકટરૂપ રૂપી તરંગો ચાલી રહ્યા છે, જ્યાં વ્યાકુળ તરંગથી પછડાઇને વહેંચાઇ જતું અને અનિષ્ટ મહાન મોહથી વ્યાપ્ત જળ પથરાઇ રહેતું છે, પ્રમાદરૂપી રૌદ્ર અને ક્રુદ્ધ હિંસક ગ્રાણીઓથી ઉપદ્રવ પામીને ઉઠતા એવા મત્સ્યરૂપી મનુષ્યોના સમૂહો જેમાં આવી રહેલા છે, જેમાંના મત્સ્યરૂપી મનુષ્યો અતિ રૌદ્ર છે, વિનાશ સ્વભાવી છે, ઘણા અનર્થ-અપયશથી યુક્ત છે, જેમાં અજ્ઞાનમાં ભ્રમતાં અને દક્ષ મત્સ્યો રહેલાં છે, અનુપશાંત ઇન્દ્રિયોવાળા મોટા મગરની ત્વરિત ચેષ્ટાએ કરીને જે સમુદ્ર ક્ષોભ પામી રહેલો છે, જેમાં સંતાપરૂપ વડવાસિ (સમુદ્રનો અસિ) નિત્ય અતિ ચપલ-ચંચળ રીતે સળગી રહ્યો છે, અત્રાણુ અને અશરણુ મનુષ્યો કે જેમને પૂર્વ કર્મના સંચયથી પાપો ઉદય આવી છે તેઓના સંકટો દુઃખોના વિપાકરૂપી વમળ જે સમુદ્રના જળમાં

ધૂમી રહ્યા છે, ઋદ્ધિ-રસ-શાતારૂપી ગારવ-અશુભ અધ્ય-
 વસાયરૂપી જલચર વિશેષથી ગ્રહાયલા કર્મથી પ્રતિબદ્ધ
 થએલા જીવો તેવા સમુદ્રના નરકરૂપી તળીયા તરફ તણાય છે
 અને તેમાં બહુ ખુંચી જાય છે; અરતિ-રતિ-ભય-વિષાદ-
 શોક-મિથ્યાત્વરૂપી પર્વતોથી તે સાંકડો છે, કર્મ બંધનરૂપી
 તેના અનાદિ સંતાનો છે, કલેશ અર્થાત્ રાગદ્વેષરૂપ કાદવથી
 ભરેલો હોઈને દુસ્તર છે, દેવ-મનુષ્ય-તીર્થંચ-નારકી એ ચાર
 ગતિમાં જવું એ તેનાં ચક્રવત્ પરિવર્ત છે અને વિસ્તીર્ણું
 જળની વેલ છે; હિંસા-મૃષાવાદ-અદત્તાદાન-અપ્રહસ્યર્થ-
 પરિગ્રહનો આરંભ કરતાં-કરાવતાં અને અનુમોદતાં બંધા-
 યલાં આઠ પ્રકારનાં અશુભ કર્મના સમૂહ કરીને ઘણો ભાર
 થઈ જતાં વિષમ પાણીનો સમૂહ પ્રાણીઓને ડુબાવીને
 ઉંચા-નીચા પછાડે છે એવું દુર્લભ તેનું (સંસાર-સમુદ્રનું)
 તળીઉં છે; શારીરિક અને માનસિક દુઃખો પામતાં શાતા-
 અશાતા અને પરિતાપનું ઉપજવું એજ ઉંચે જવું અને
 નીચે પડવું છે; ચાર ગતિરૂપ, મોટો અને અનંત એવો
 વિસ્તીર્ણું સંસારરૂપ સમુદ્ર છે; જેમને સંયમની સ્થિતિ
 નથી, તેમને એ સમુદ્રમાં કશું અવલંબન નથી, કશો આધાર
 નથી, અપ્રમેય (સર્વજ્ઞ વિના કોઈ ન જાણે તેવો) છે,
 ચોરાશી લાખ-જીવોનિનું ઉત્પત્તિનું ગહન સ્થાનક છે,
 ત્યાં અજ્ઞાનરૂપી અંધકાર છે, અનંતકાળ સુધી નિત્ય ત્રાસ
 પામતા અને (સાત) ભય અને (ચાર) સંજ્ઞાથી યુક્ત જીવો
 સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

પરધનહારીનો પુનર્જન્મ.

ઉદ્દેગવંત નિવાસસ્થાનમાં જ્યાં જ્યાં (જે જે કુળમાં) જીવે આયુષ્ય ખાંધે (ઉત્પન્ન થાય), ત્યાં ત્યાં તે પાપકર્મી જીવે તેમના ભાઈઓ, સ્વજનો, મિત્રો છોડી દે છે, અળખામણા હોઈને તેમનું વચન કોઈ માને નહિ, તેઓ અવિનીત હોય છે, રહેવાનું સ્થાન-આસન-શય્યા-ભોજન ખરાબ હોય છે, શરીર અશુચિયુક્ત હોય છે, શરીરનું સંહનન (શરીરનું ખંધારણ), પ્રમાણ, સંસ્થાન (આકાર) અને રૂપ કુત્સિત હોય છે; તેઓમાં બહુ ક્રોધ, માન, માયા, લોભ અને મોહ હોય છે; ધર્મસંજ્ઞા અને સમ્યક્ત્વથી ભ્રષ્ટ હોય છે; દારિદ્ર્ય અને ઉપદ્રવથી પીડાય છે; રોજ પારકાં કામ (ચાકરી) કરનારા હોય છે; આજીવિકાના સાધનથી રહિત રાંક, અને પારકા ભોજનને શોધનારા (ભીખારી) હોય છે; તેઓ દુઃખે કરી આહાર મેળવી શકે છે; અરસ અને વિરસ અલ્પ ભોજન મળવાથી પેટ પણ પૂરે ભરાય નહિ; બીજાનાં ઋદ્ધિ-સત્કાર-ભોજનાદિ વગેરે વૈભવ જોઈને પૂર્વ ભવે પોતે કરેલાં અને ઉદય આવેલાં કર્મો-પાપોને તથા તેથી ઉપજેલાં દુઃખોને નિંદે છે; તેઓ દીનતા અને શોકથી દાઝતા દુઃખને ભોગવે છે; તેઓ સત્વથી રહિત, સહાયથી રહિત, શિદ્ધિ-ચિત્રાદિ કલા-સમયશાસ્ત્ર (ધનુર્વેદાદિ વિદ્યા)ના જ્ઞાનથી રહિત હોય છે અને પશુ સરખા જન્મેલા હોય છે; તેઓ અપ્રતીતિકારી, હમેશાં હલકાં કાર્યો કરીને આજીવિકા મેળવનારા, લોકો વડે નિંદનીય હોય છે અને તેમનો મોહ, મનોરથ તથા અભિલાષા ઘણા હોય છે પણ તે

નિષ્કુળ જાંચ છે; તે આશાપાશથી બંધાયલા પ્રાણીઓ જગતમાં મુખ્ય મનાતી ધનપ્રાપ્તિ અને કામલોગની પ્રાપ્તિ યોગવવાને માટે બહુ ઉદ્યમ કરે છે, પરન્તુ તેમાં નિષ્કુળ થાય છે; રોજ રોજ ઉદ્યમ કરવા છતાં મહાકલેશે કરીને આનંદનો થોડો પણ સંગ્રહ કરી શકતા નથી; હમેશાં દ્રવ્યથી રહિત, અસ્થિર ધનધાન્ય-ભંડારના ઉપલોગથી રહિત, કામ-લોગથી અને સર્વ સુખથી રહિત, અને બીજાની લક્ષ્મી-લોગોપલોગના સાધનનો આશ્રય શોધનારા હોય છે; તે બાપડાઓ પરવશે-ધ્વિષ્ટા વિના હુઃખો લોગવે છે, સુખ તથા નિવૃત્તિને પામતા નથી, અને અત્યંત સંકટો પ્રકારનાં હુઃખથી દાઝે છે.

પરદ્રવ્યના હરણથી જેઓ નથી નિવત્યાં, તેઓ અદત્તાદાનનો કુળવિપાક આ લોક અને પરલોકમાં અલ્પ સુખ અને બહુ હુઃખ રૂપે લોગવે છે. તે મહા ભયનું કારણ છે, કર્મરૂપી મેલને ગાઢ રીતે ઉત્પન્ન કરે છે. તે રોદ્ર, કઠોર, અશાતાનું કારણ છે અને હજારો વર્ષે પણ લોગવ્યા સિવાય ન છૂટાય તેવું કર્મ છે. તે લોગવ્યેજ છૂટકો થાય છે. એ પ્રમાણે શ્રી સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર મહાત્મા વીતરાગ મહાવીર સ્વામીએ કહ્યું છે. એ પ્રમાણે આસવ દારનું ત્રીજું અધ્યયન અદત્તાદાન વિષેનું

અધ્યયનકાંડ/૧૫

અપ્રહયચર્ય

જંખૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વરૂપી હોય છે, સુધર્મા
જંખૂ! હવે હું આસવદારનું ચોથું અધ્યયન અપ્રહયચર્ય
વિષે સંભળાવું છું.

અપ્રહયચર્યનું સ્વરૂપ.

એ અપ્રહયચર્ય દેવતા, મનુષ્ય અને અસુર એ બધા
લોકને વિષે પ્રાર્થનીય-અભિલાષણીય છે, ભારે ક્રીડ્યક રૂપ
છે, પાતળા કાદવ રૂપ છે, પાશરૂપ છે, માછલાં પકડવાની
બળ જેવું છે, સ્ત્રી-પુરૂષ-નપુંસકના લક્ષણ રૂપ છે, તપ-
સંયમ-અપ્રહયચર્યને વિધન કરનાર છે, ચારિત્રનો વિનાશ કર-
નાર છે, ઘણા પ્રમાદનું કારણભૂત છે, કાયર અને ખરાબ
માણસો તેનું સેવન કરે છે, સારા મનુષ્યોએ વર્જવાયોગ્ય
છે, દેવ લોક-નરક લોક-મનુષ્ય લોક ત્રણે લોકમાં તેનું સ્થાન
છે, જરા-મરણ-રોગ-શોકને વધારનાર છે, વધ-બંધન-
વિઘાત છતાં તેની લાલસા શાન્ત થતી નથી, દર્શન (સ-
મ્યક્ત્વ) મોહનીય અને ચરિત્ર મોહનીયના કારણરૂપ છે,
લાંબા કાળથી પરિચિત છે, પરંપરાથી ચાલ્યું આવે છે અને
હુએ કરીને અંત પામી શકાય તેવું છે.

અપ્રહયચર્યનાં નામ.

અપ્રહયચર્યનાં શુણ્નિષ્પન્ન ત્રીસ નામો કહ્યાં છે.
(૧) અપ્રહયચર્ય, (૨) મૈથુન; (૩) સ્વરંત-વિશ્વવ્યાપી, (૪)

સંસર્ગી-સીપુરૂપના સંસર્ગથી ઉપજેલું, (૫) સેવનાધિકાર-
અકાર્યનું સેવન, (૬) સંકલ્પ-વિકલ્પનો હેતુ, (૭) બાધા-
પીડાનો હેતુ, (૮) દર્પકારી (ગર્વ ઉત્પન્ન કરનાર), (૯)
મોહ-અજ્ઞાનનો હેતુ, (૧૦) મનમાં સંશ્લેષ ઉપજાવ-
નાર, (૧૧) અનિગ્રહ-ઈંદ્રિયોને સ્વચ્છંદી બનાવનાર, (૧૨)
કલેશનો હેતુ, (૧૩) ગુણઘાતનો હેતુ, (૧૪) વિભંગ-ગુણની
વિરાધનાનો હેતુ, (૧૫) વિભ્રમનો હેતુ, (૧૬) અધર્મ
આચરણનો હેતુ, (૧૭) શીલનું વિનાશક, (૧૮) કામગુણ
અર્થાત્ શખ્દાદિને શોધનાર, (૧૯) કામસેવા, (૨૦) સ્નેહ
ચિંતાનો હેતુ, (૨૧) કામલોગમાં મરણાંત સુધી આસક્ત
રાખી અનેક મરણ નીપજાવનાર, (૨૨) વૈરનો હેતુ, (૨૩)
છાનું કર્તવ્ય, (૨૪) છુપાવવાયોગ્ય, (૨૫) ઘણાને મન-
માન્યું, (૨૬) અહ્યયર્થનું ઘાતક, (૨૭) ગુણનું ઘાતક, (૨૮)
ચારિત્ર્યની વિરાધના કરનાર, (૨૯) કામાસક્તિ, (૩૦) કંદર્પ-
ના ગુણકાર્ય રૂપ. સમુચ્ચયે અપ્રહ્યયર્થનાં એ ત્રીસ નામ કહ્યાં.

અપ્રહ્યયર્થ સેવનારાઓ.

હવે અપ્રહ્યયર્થને કોણ સેવે છે, તે કહે છે:-વૈમાનિક
દેવતાઓ દેવાંગનાઓ સાથે મોહમુગ્ધ મતિથી તેનું સેવન કરે
છે. ભુવનપતિઓ-અસુરકુમાર, નાગકુમાર, સુવર્ણકુમાર, વિદ્યુ-
ત્ કુમાર, અગ્નિકુમાર, ક્ષીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર,
પવનકુમાર, સ્થનિતકુમાર એ ૧૦ તેનું સેવન કરે છે. વાણુ-
વ્યંતર-આણુપત્ની, પાણુપત્ની, ઈસીવાઈ, ભૂયવાઈ, કંદિમ,
મહાકંદિમ, કુહંડ, પયંગદેવ, પિશાચ, ભૂત, ચક્ષ, રાક્ષસ,

કિન્નર, કિંપુરીસ, મહોરગ, ગંધર્વ એ ૧૬ તીર્થો લોકમાં રહેનારા દેવો તેનું સેવન કરે છે. જ્યોતિષી, વૈમાનિક, મનુષ્યગણ, જલચર, સ્થલચર, ખેચર, મોહથી આસક્ત ચિત્તવાળા થાય છે, વિષયતૃષ્ણા સહિત છે, કામલોગના તૃષાતુર છે, બળવાન અને મોટી વિષયતૃષ્ણાથી પીડિત થયા છે, વિષય-થી ગુંથાઈ ગયા છે, અતિ મૂઝાઈત થયા છે, અખ્રહ્મચર્યમાં ખુંચેલા છે, અજ્ઞાન ભાવે કરીને યુક્ત છે, દર્શન અને ચારિત્ર મોહનીય કર્મરૂપી પિંજરમાં પુરાયા છે.

અખ્રહ્મચારી ચક્રવર્તી.

હવે અખ્રહ્મચર્ય સેવનારાઓ વિષે વિસ્તારથી કહે છે. તેઓ અન્યોઅન્ય કામલોગનું સેવન કરે છે. ભુવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી, વૈમાનિક દેવતાઓ, તીર્થંચ અને મનુષ્ય કામલોગમાં આસક્તિથી ચિત્ર-વિચિત્ર ક્રીડા કરે છે. વળી દેવ તથા રાજાઓને પૂજનિક એવો ચક્રવર્તી પણ અખ્રહ્મચર્યને સેવે છે. (હવે એ ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ આદિનું વર્ણન કરે છે). જેવી રીતે દેવતાઓ દેવલોકમાં વિરાજે છે તેવી રીતે ચક્રવર્તી ભરતક્ષેત્રમાં વિરાજે છે. એ ભરતક્ષેત્રમાં પર્વતો, નગર, વણિકવાસ, જનપદ (દેશ), પુર, જળ-સ્થળના પંથ, માટીના કોટવાળાં ગામ, ગામઠાં, મડંપ- (દૂર-દૂર આવેલાં ગામ), સંવાહ- (ધાન્યાદિના સંગ્રહ માટેનાં કિલ્લા), પાટણ, એવાં હજારો સ્થાનો આવી રહેલાં છે. એવી પરચક્રના ભયથી રહિત પૃથ્વીને એક છત્રે સાગરસહિત લોગવતો ચક્રવર્તી નગરમાં સિંહ જેવો, મનુ-

ધ્યેમાં ઇંદ્ર જેવો, નરવૃષભ જેવો, મરૂભૂમિના વૃષભ
 જેવો (ભારનિર્વાહક) સમર્થ છે. અતિશય રાજતેજ
 અને લક્ષ્મીએ કરી દેદીધ્યમાન છે. (ચંદ્રની પેઠે) સૌમ્ય
 છે અને રાજવંશમાં તિલક સમાન છે. વળી તેના
 શરીર ઉપર વિધવિધ પ્રકારનાં મંગળ ચિન્હો-લક્ષણો
 હોય છે, જેવાં કે (૧) સૂર્ય. (૨) ચંદ્ર. (૩) શંખ. (૪)
 ઉત્તમ ચક્ર. (૫) સાથીયો. (૬) દ્વન્ન. (૭) જવ. (૮) મત્સ્ય.
 (૯) ક્રમ્-કાચ્યો. (૧૦) રથ. (૧૧) ભગ-ચોનિ. (૧૨)
 ભવન. (૧૩) વિમાન. (૧૪) અશ્વ. (૧૫) તોરણ. (૧૬)
 ગોપુર (ત્રિપોળી). (૧૭) મણિ (ચંદ્રકાન્તાદિ). (૧૮) રત્ન.
 (૧૯) નંદાવર્ત-નવખૂણો સાથીયો. (૨૦) મૂશળ. (૨૧)
 હેળ. (૨૨) સુંદર કલ્પવૃક્ષ. (૨૩) મૃગપતિ (સિંહ). (૨૪)
 ભદ્રાસન. (૨૫) સુર્ય (એક પ્રકારનું આભરણ). (૨૬)
 સ્તૂપ. (૨૭) સુંદર સુકુટ. (૨૮) સુક્રતાવલિ. (૨૯) કુંડલ.
 (૩૦) હાથી. (૩૧) સુંદર વૃષભ. (૩૨) દ્વીપ. (૩૩) મેરૂ
 પર્વત. (૩૪) ગરૂડ. (૩૫) પર્ણ-દેવજ વિશેષ. (૩૬) ઇંદ્ર-
 સ્થંભ. (૩૭) હર્પણ. (૩૮) અષ્ટાપદ-દૂત રમવાનો બાજેઠ.
 (૩૯) ધનુષ્ય. (૪૦) બાણ. (૪૧) નક્ષત્ર. (૪૨) મેઘ. (૪૩)
 સ્ત્રીની કટિમેખલા. (૪૪) વીણા. (૪૫) ધોસફ. (૪૬) છત્ર.
 (૪૭) માળા. (૪૮) દામણી. (૪૯) કમંડળ. (૫૦) કમળ.
 (૫૧) ઘંટા. (૫૨) સુંદર વહાણ. (૫૩) સોમ. (૫૪) સમુદ્ર.
 (૫૫) કુસુમનું વન. (૫૬) મગર. (૫૭) હાર. (૫૮) ઘાઘરો.
 (૫૯) ઝાંઝર. (૬૦) પર્વત. (૬૧) નગર. (૬૨) વજ્ર. (૬૩)
 કિન્નર. (૬૪) મોર. (૬૫) રાજહંસ. (૬૬) સારસ. (૬૭)

ચક્રોર. (૬૮) ચક્રવાકનું બેડું. (૬૯) ચામર. (૭૦) ખેટક
(એક પ્રકારનું આયુધ). (૭૧) સતાર. (૭૨) સુંદર વીજણો.
(૭૩) લક્ષ્મીનો અભિષેક. (૭૪) પૃથ્વી. (૭૫) ખડ્ગ. (૭૬)
અંકુશ. (૭૭) નિર્મળ કળશ. (૭૮) ભૂંગાર (એક પ્રકારનું
વાસણુ). (૭૯) શરાવલાનો સંપુટ. ઈત્યાદિ જૂદાં જૂદાં
પ્રશસ્ત પુરૂષલક્ષણોને ધારણ કરનારા એ ચક્રવર્તી હોય છે.
અત્રીસ હજાર રાજાઓ તેમની પાછળ પાછળ ચાલતા હોય
છે. ચોસઠ હજાર સુંદર સુવતીઓના તે નયનાભિરામ છે-
આંખોને ઠારનારા છે. તે સ્ત્રીઓની કાન્તિ લાલ છે, કમ-
ળના ગર્ભ સરખો તેમનો ગૌર દેહ છે, કોરંટ પુષ્પની
માળા ગળે ધારણ કરે છે, ચંપાનાં ફૂલ અને કસોટીના
પથર ઉપર તપાવેલા સોનાની રેખા કરી હોય તેના જેવો
તેમના શરીરનો વર્ણ છે, સર્વ અવયવો સુઘટિત હોવાથી
તેમનાં અંગ સુંદર હોય છે. મોંઘા અને મોટાં નગરમાં
ઉપજતા વિધવિધ રંગરાગ એ ચક્રવર્તીઓ ભોગવે છે. મૃગ-
ચર્મને કેળવીને બનાવેલાં અને વૃક્ષની છાલનું સૂતર બનાવી
તેમાંથી વણેલાં વસ્ત્રો પહેરે છે. ચીનદેશમાં નીપજેલાં રેશમનાં
પટકુળો ધારણ કરે છે. કમર પર કટિસૂત્ર પહેરીને અંગને
શણગારે છે. વળી તેઓ અંગને મધુર સુગંધો કસ્તુરી
ઈત્યાદિના ચૂર્ણોથી સુવાસિત કરે છે. મસ્તક ઉપર સુંદર-
સુગંધી પુષ્પોનો શણગાર કરે છે. નિપુણ કારીગરોએ તૈયાર
કરેલા અલંકારો જેવાં કે સુખદાયિની માળા, કંકણ, બાહુ-
બંધ, બેરખા, ઈત્યાદિ શરીરે ધારણ કરે છે, કંઠમાં એકા-
વલિ હાર પહેરીને છાતીને શોભાવે છે, બેઉ પાસે લટકતા

ઉત્તરીય વસ્ત્રને સુંદર રીતે ધારણ કરે છે, સુવર્ણની-પીળા રંગની વીંટીથી આંગળીને શોભાવે છે. એવી ઉજ્જવલ વેશ-રચનાએ કરીને વિરાજમાન તેઓ તેજે કરીને સૂર્યની પેઠે દેહીપ્યમાન દેખાય છે. શરદના નવા મેઘના જેવો :મધુર, ગંભીર અને સ્નિગ્ધ તેમનો શબ્દ હોય છે. સમસ્ત રત્નો-ચક્રરત્નાદિ ૧૪ રત્નોના તેઓ સ્વામી છે, નવે નિધિના ધણી છે, તેમના ભંડારો ભરેલા છે, ચારે દિશાના અંત-વિભાગ છે. જ્યાં તે (ચક્રવર્તી) જાય ત્યાં ચાર પ્રકારની સેના (હાથી, ઘોડા, રથ, પાયદળ) તેમની પાછળ જાય છે. અશ્વપતિ-ગજપતિ-રથપતિ-નર (સેના) પતિ આદિએ કરીને તેમનું પુષ્કળ લક્ષકર છે. શરદ્ઋતુના પૂર્ણ ચંદ્ર જેવું સૌમ્ય તેમનું વદન છે. તેઓ શૂરા છે, ત્રિલોકમાં તેમનો પ્રભાવ વ્યાપેલો છે, સુવિખ્યાત છે, સમસ્ત ભારતના અધિપતિ નરેન્દ્ર છે. પર્વત-વન-કાનન અને ચૂલ હીમવંતથી માંડીને સાગરના છેડા સુધી ભરતક્ષેત્રને ભોગવીને જેમણે શત્રુઓને જીત્યા છે, રાજવીઓમાં જે સિંહ જેવા છે, તે ચક્રવર્તીઓ પૂર્વે કરેલા તપના પ્રભાવે કરીને સંચિત કરેલું સુખ હજારો વર્ષના આયુષ્ય સુધી હજારો સ્ત્રીઓની સાથે ભોગવતાં, આખા દેશના ઉત્તમ નરો ઉપર અધિકાર ચલાવતાં, અનુ-પમ શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ અને ગંધનો ઉપભોગ કરતાં છતાં કામભોગમાં અતૃપ્ત રહ્યા થકા મૃત્યુને પામે છે.

અપ્રહચારી બળદેવ-વાસુદેવ.

વળી બળદેવ અને વાસુદેવ પણ મરણ પામે છે.

તેઓ કેવા છે? તેઓ પ્રવર પુરૂષ છે, મોટા બળ-પરાક્રમ-વાળા છે, મોટા ધનુષ્યનો ટંકાર કરનારા છે, મહા સત્સાહસના સાગર છે, પ્રતિસ્પર્ધીથી જીતી ન શકાય તેવા છે, ધનુર્ધર છે, પુરૂષોમાં વૃષભ સમાન છે. એ રામ (બળદેવ) અને કેશવ (વાસુદેવ) એ બે ભાઈ પરિવાર સહિત છે. વસુદેવ, સમુદ્રવિજય આદિ દસ દશાહ્ વૃંદ્યના વલ્લભ છે; પ્રભુમ્નકુમાર, પ્રદીપકુમાર, સાંબકુમાર, અનિરુદ્ધકુમાર, નૈષધકુમાર, ઉશુકકુમાર, સારણુ કુમાર, ગજકુમાર, સુમ-ખકુમાર, હુમ્ખકુમાર, આદિ યાદવોના સાડા ત્રણ કરોડ કુમારોના હૃદયના વલ્લભ છે, તથા દેવી રોહિણી (બલ-દેવની માતા) અને દેવી દેવકી (કૃષ્ણની માતા) ના હૃદયને આનંદનો ભાવ ઉત્પન્ન કરનારા છે. સોળ હજાર પ્રધાન રાજાઓ તેમની પાછળ પાછળ હોંડે છે. સોળ હજાર દેવી-ઓનાં નયન-હૃદયને વહાલા લાગે છે. નાના પ્રકારના મણિ, સુવર્ણ, રત્ન, મોતી, પ્રવાલ, ધન, ધાન્ય વગેરે ઋદ્ધિના સંગ્રહથી તેમના કોષાગાર ભરેલા છે. હજારો ઘોડા, હાથી, રથના સ્વામી છે. હજારો ગામ, આગર, નગર, ગામડાં, મંડપ, દ્રોણમુખ, પાટણ, આશ્રમ, સંવાહ, ભયવર્જિત હોધને સુખસમાધિ અને આનંદ ભોગવતા વિવિધ લોકોથી ભરેલી પૃથ્વી, સરોવર, નદી, તળાવ, પર્વત, કાનન, આરામ (બગીચા), ઉદ્યાનથી નેત્રને આનંદ આપે છે, એવા અર્ધ ભરતના તે સ્વામી છે. દક્ષિણાર્ધ ભરત વૈતાલ્ય ગિરિથી વિભક્ત થએલો છે અને લવણસમુદ્રથી વિંટાઈ રહેલો છે. વળી છ પ્રકારની ઋતુ-

ઓના ગુણકર્મથી તે યુક્ત છે, એવા અર્થ ભરતના સ્વામી ધૈર્યવંત, કીર્તિવંત પુરૂષ છે. અચ્છિન્ન બળશાળી છે, અતિ બલવંત છે, કોઈથી હણાય નહિ તેવા છે, અપરાજિત છે, શત્રુનું મર્દન કરનાર છે, હજાર વૈરીના માનનું મથન કરનાર છે, અનુકંપા સહિત છે, મત્સરરહિત છે, ચપળતારહિત છે, અચંડ-રૂદ્રતાથી રહિત છે, મૃદુ-મંજુલ સ્વરે બોલનારા છે, હસમુખા છે, ગંભીર-મધુર વચન ઉચ્ચારનારા છે, જે આવે તેની પ્રત્યે વાત્સલ્યભાવ ધરનારા છે, શરણે આવેલાને રાખનારા છે, સામુદ્રિક લક્ષણ-વ્યંજનાદિ ગુણથી સહિત છે, માનોન્માન પ્રમાણુ એટલે ૧૦૮ આંગળના પ્રમાણે કરીને પરિપૂર્ણ એવા સર્વાયવે સુંદર દેહ છે, ચંદ્રની પેઠે સૌમ્ય આકાર છે, કમનીય-મનોહર છે, પ્રિયંકર દર્શન છે, કાર્યને વિષે આગસરહિત-ઉદ્યમી છે, દુઃસાધ્યના સાધક છે, આજ્ઞા પ્રમાણે સૈન્યાદિને પ્રવર્તીવનાર છે, ગંભીર દર્શનવાળા છે, તાલવૃક્ષના ચિહ્નથી અંકિત ધ્વજ (બળદેવની) અને ગરૂડ પક્ષીના ચિહ્નથી અંકિત ધ્વજ (વાસુદેવની) ને ફરકાવનારા છે, અતિ-બળવંત છે, (અમારા જેવો કોણ છે? એમ) ગર્જના કરનારા છે, અતિદર્પ-અભિમાનવાળા છે, મૌષ્ટિક મલ્લને ચૂર્ણ કરનાર (બળદેવ) છે, ચાણુર મલ્લને ચૂર્ણ કરનાર (વાસુદેવ) છે, રિષ્ટ વૃષભના ઘાતક છે, કેસરી સિંહના (અથવા કંસના દુષ્ટ ઘોડાના) મુખને વિહારનારા છે, અતિ દર્પવાન નાગ (જમના નદીમાં રહેતા કાલીય નાગ)ના દર્પનું મથન કરનારા છે, અમલ અને અર્જુન નામના વૃક્ષોને

ભાંગનારા છે, મહાશકુનિ અને પૂતના વિદ્યાધરીના વૈરી છે, કંસના સુકુટના મોડણુહાર (મારનાર) છે, જરાસંઘના માનનું મર્દન કરનાર છે, ઘણી શલાકાએ કરી સહિત વિરાજમાન છે, અવિરલ-સમાન શલાકાએ કરી મંડિત એવો બીજો કોઈ નથી તેવા છે, ચંદ્રમંડળ સરખી કાન્તિવાળા છે, સૂર્યના કિરણકવચથી પ્રસરતા તેજે કરીને જાજ્વલ્યમાન એવા અનેક ઢંડોવાળા છત્રે કરીને વિરાજમાન છે; વળી મોટા પર્વતોની ગુફાઓમાં વિચરતી નીરોગી ગાયોની પૂઠે નીપજતા અને નિર્મળ સફેદ વિકસેલા કમળ જેવા ઉજળા ચામરોથી વિરાજમાન છે; (એ ચામરોનું વિશેષ વર્ણન કરે છે). એ ચામરો રજતગિરિ (ચાંદીના પહાડ) ના શિખર જેવા વિભળ છે, ચંદ્રનાં કિરણ સરખા ઉજળા છે, સ્વચ્છ ચાંદી જેવા નિર્મળ છે; પવનથી હાલતાં ચંચળ પાણીમાં નાચતાં મોજાંએ કરી ક્ષીરોદ્ધક સાગરમાં જે કલ્લોલ પ્રસરી રહે છે તેના જેવા ચંચળ એ ચામર વીંઝાઈ રહે છે; માનસરોવરના વિસ્તારમાં વસતી, નિર્મળ વેશ તથા આકારવાળી અને સુવર્ણપર્વતના શિખર ઉપર બેઠેલી હંસી ચપળ-શીઘ્ર ગતિએ ઉંચે-નીચે ઉડે તેના જેવા એ ચામરો છે; નાના પ્રકારના મણિરત્ન, મૂલ્યવાન અને તપાવેલા સુવર્ણથી નીપજવેલા વિચિત્ર ઢંડથી એ ચામરો શોભે છે: એવા પ્રકારના લાલિત્યે કરીને યુક્ત ચામરો રાજાની લક્ષ્મીના સમુદાયને પ્રકાશિત કરે છે; મોટાં નગરોમાં નીપજતા અને સમૃદ્ધ રાજાઓ-વડે સેવાતા, કાળું અમર (કાલાગુરૂ) અને શિલારસ

આદિ આરૂ-સુગંધી દ્રવ્યો જેવા દસ પ્રકરના ધૂપથી
 સુવાસિત તેમનાં સ્થાન મધમઘાટ કરી રહે છે;
 તેમની ખેડ પાસે ચામરોના સુખકારી શીતળ વાયુથી
 તેમનાં અંગ વીંઝાઈ રહે છે; તેઓ અજિત છે, અજિત
 રથવાળા છે, હાથમાં હલ-મુશલ-ખાણુ (આયુધો)ને ધારણ
 કરનાર (ખલદેવ) છે; (પંચજન્ય) શંખ, (સુદર્શન) ચક્ર,
 (કૌમુદકી) ગદા, ત્રિશૂળ, નંદનક ખડ્ગને (વાસુદેવ) ધારણ
 કરે છે; સુંદર, ઉજ્જવલ, ઉત્તમ, વિમળ કૌસ્તુભમણિ
 હૃદયને વિષે ધારણ કરે છે, મસ્તકપર મુકુટને ધારણ કરે
 છે. વળી કુંડલે કરી શોભાયમાન તેમનાં વદન છે, સફેદ
 કમળ જેવાં તેમનાં નેત્ર છે, કંઠે એકાવલિ હાર પહેરવાથી
 તેમનાં વક્ષસ્થળ શોભે છે, શ્રીવચ્છરૂપી રૂડું જેમનું લાંછન
 છે; તેવા તેઓ અતિ યશસ્વી છે. સર્વ ઋતુઓનાં સુગંધી
 પુષ્પોથી રચિત લાંબી શોભતી વિકસિત વિચિત્ર પ્રકારની
 વનમાળાથી તેમનાં વૃક્ષસ્થળ શોભે છે; જૂદાં જૂદાં એક-
 સો ને આઠ પ્રશસ્ત સુંદર લક્ષણોથી વિરાજિત તેમનાં
 અંગોપાંગ શોભે છે; મત્ત ઐરાવત હાથીની લીલાયુક્ત
 અતિના જેવી તેમની વલસિત ગતિ છે; કટિસૂત્ર સાથે નીલાં
 (ખળદેવ) અને પીળાં (વાસુદેવ) વસ્ત્રો તેઓ પહેરે છે, અને
 તેજે કરી દીપ્તિમાન છે. શરદ ઋતુના નવા મેઘની ગર્જના
 જેવો મધુર-ગંભીર-સ્નિગ્ધ તેમનો શબ્દ છે; નરમાં સિંહ
 જેવું તેમનું બળ છે અને સિંહ જેવી તેમની ગતિ છે; એવા
 તેઓ પણ અસ્ત પામ્યા. મોટા રાજાઓમાં સિંહ સમાન
 સૌમ્ય, દ્વારામતી નગરીના પૂર્ણ અંદ્ર (આનંદકારક), પૂર્વ-

કૃત તપના પ્રભાવે કરીને સંચેલાં સુખો અનેક શત વર્ષોના આયુષ્ય સુધી સ્ત્રીઓ સાથે ભોગવતાં છતાં, સકળ દેશમાં પ્રધાન સુખોએ વિલસતાં છતાં, અતુપમ શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધને અતુભોગતા છતાં, તેઓ પણ કામભોગને વિષે અતૃપ્ત રહ્યા થકા મરણુ ધર્મને પામે છે (મૃત્યુ પામે છે.)

અપ્રહ્લચારી રાજ્યો.

વળી મંડળીક રાજા સેનાવાળો છે, અંતઃપુરવાળો છે, પરિષદા-પરિવારવાળો છે, પુરોહિત સહિત છે, તેના અમાત્ય-દંડનાયક, સેનાપતિ, મંત્રણા વિષે અને નીતિ વિષે કુશળ છે, નાના પ્રકારના મણિરત્ન, ઘણા ધન-ધાન્યનો સંચય તેના ભંડારમાં ભરેલો છે; તેઓ વિપુલ રાજ્ય લક્ષ્મીને ભોગવતા છતાં, અહંકારે ગર્જતા છતાં અને બળે કરીને મત્ત છતાં કામભોગમાં અતૃપ્ત રહીને મરણુ ધર્મને પામે છે.

અપ્રહ્લચારી જુગલીયા.

પુનઃ ઉત્તરકુરૂ-દેવકુરૂનાં વનવિવરોમાં જે પગે ચાલતા મનુષ્યના સમૂહ છે, તેઓ ભોગે કરી ઉત્તમ છે, ભોગનાં લક્ષણ-ભોગની રેષાઓને ધારણુ કરનારા છે, ભોગે કરીને શોભાયમાન છે, પ્રશસ્ત-સૌમ્ય-પ્રતિપૂર્ણ રૂપે કરીને દર્શન કરવાયોગ્ય છે, સુઘટિત અવયવોએ કરીને સુંદર આંગવાળા છે, લાલ કમળપત્ર જેવાં મનોહર તેમના હાથપગનાં તળીયાં છે, રૂડા આકારના કાચખા જેવા તેમના સુંદર ચરણ છે, અનુક્રમે ચડઉતર-સુસંહત તેમની આંગ-

ળીઓ છે, ઉંચા-પાતળા-લાલ અને સ્નિગ્ધ તેમના નખ છે, સુઘટિત-સુસ્ત્રિષ્ઠ અને માંસલ તેમની પગની ઘુંટીઓ છે, મૃગલીની જંઘા ઉપર જેમ કુરૂવિંદના તૃણના જેવા આવર્તક પડયાં હોય તેવી રીતની અનુક્રમે બહી થતી તેમની જંઘા છે, દાબડાના ઠાંકણાના જેવા સ્વભાવે કરીને માંસલ તેમના ઘુંટણ છે, ઉત્તમ મત્ત હાથીના જેવી તેમની વિલાસયુક્ત હીંડવાની ગતિ છે, સુંદર ઘોડાના સરખું તેમનું ગુહ્યાંગ છે, જાતવંત ઘોડાના જેવો તેમનો મળરહિત દેહ છે, અને તેમના જેવા તેઓ હર્ષવંત છે, ઉત્તમ ઘોડા અને સિંહથી અધિક વર્તુલાકારે તેમની કટી-કમર છે; ગંગાના અવર્તનપેઠે, દક્ષિણાવર્તની પેઠે, તરંગભંગની પેઠે, સૂર્યકિરણથી જાગૃત થઇને વિકસિત થએલા કમળની પેઠે ગંભીર તથા વિકટ તેમની નાભિ છે; એકઠી બાંધેલી ત્રગડી-ત્રણ લાકડીઓના જેવો, મુશળના જેવો, દર્પણના જેવા નિર્મળ કરેલા સુંદર સોનાની બનાવેલી તલ્વારની મૂઠના જેવો અને વજનના જેવો પાતળો તેમનો શરીરનો મધ્ય ભાગ છે; સરલ, સુપ્રમાણયુક્ત, અવિરલ, સ્વાભાવિક સૂક્ષ્મ, કાળી, સ્નિગ્ધ-તેજવંત, શોભાયુક્ત, મનોહર, સુકુમાર, અને સુકોમળ એવી તેમની રોમરાજિ છે; મત્સ્ય અને પંખી જેવી સુંદર અને માંસલ તેમની કુક્ષી-જઠર દેશ છે; મત્સ્યના જેવું તેમનું ઉદર છે; કમળના જેવી પ્રકટ તેમની નાભી છે; નીચાં-નીચાં નમતાં, સંગત-અંતરરહિત સુંદર, નિર્માણ-ગુણયુક્ત, અને સુપ્રમાણયુક્ત-માંસલ-રમણીય તેમનાં પાસાં છે; પૂંઠ માંસલ હોવાથી તેમના પૂંઠનાં હાડ બહાર

દેખાતાં નથી; કનકના સરખી તેમની કાન્તિ છે; નિર્મળ, રૂડો અને રોગરહિત તેમનો દેહ છે; સોનાની શિલાના તળીયા જેવી, પ્રશસ્ત, અવિષમ, સમાંસલ, વિસ્તીર્ણ અને પહોળી તેમની છાતી છે; ધૂસરા સરખા, માંસલ, રમણીય અને મોટા હાથના પોંચા છે; સુસંસ્થિત, સુત્રિલઘ્ન, વિશિષ્ટ, મનોર, સુનિયત-શુભ પુદ્ગલયુક્ત, વિશાળ, દૃઢ અને સુખદ્ધ અસ્થિના સંધી છે; મોટા નગરની ભોગળ સરખી વર્તુલાકાર તેમની ભુજાઓ છે; નાગરાજનું મોટું શરીર સ્વસ્થાનકથી બહાર નીકળે તેવા રમણીય અને ગોળ અર્જલા જેવા દીર્ઘ તેમના બાહુ છે; લાલ હથેળીવાળા, મૃદુ, માંસલ, શુભ લક્ષણ યુક્ત, પ્રશસ્ત, અછિદ્ર-અવિરલ આંગળીઓથી યુક્ત તેમના હાથ છે; પુષ્ટ, સુંદર અને કોમળ તેમની આંગળીઓ છે; લાલ, પાતળા, પવિત્ર-ચોખ્ખા, રૂચિર-સુંદર, રિનઘ્ન તેમની આંગળીઓના નખ છે; હાથમાં ચંદ્ર, સૂર્ય, શંખ, ચક્ર, દક્ષિણાવર્ત સાથીઓ એ પ્રકારની રેખાઓ છે; સૂર્ય-ચંદ્ર-શંખ-ચક્ર દક્ષિણાવર્ત સાથીઓ એમ જૂદી જૂદી સુંદર હાથ માંહેની રેખાઓ છે; મહીષ, શંકર-વરાહ, સિંહ, શાર્દૂલ, વૃષભ, હાથી સમાન વિસ્તીર્ણ તેમનો સ્કંધપ્રદેશ છે; ચાર આંગળ પ્રમાણની શંખના સરખી તેમની ગ્રીવા-ટોક છે; યથાવસ્થિત, શોભાયુક્ત મૂછ છે; માંસલ, રૂડી, પ્રશસ્ત, સિંહ સરખી વિસ્તીર્ણ હડપચી છે; કમાવેલા શિલાપ્રવાલ તથા પાકાં બીંબફળ (ધીલોડાંના ફળ) જેવા લાલ નીચેના હોઠ છે; ઘોળી, ચંદ્રમાના ટુકડા જેવી સફેદ, નિર્મળ શંખ જેવી, ગાયના દૂધ જેવી, સમુદ્રકીણ જેવી, કુંદનાં

પુષ્પ જેવી, પાણીનાં ટીપાં જેવી, કમળ જેવી ઘોળી દાંતની હાર છે; પરિપૂર્ણ, અસ્ફુટિત, અવિરલ, સુસ્તિગ્ધ, સુખત, એવા એક એક દાંતની હારની જેવી અનેક દાંતની પંક્તિ છે; અગ્નિથી તપાવેલા નિર્મળ ઉના સુવર્ણના જેવું લાલ તેમનું તાળવું અને જીલ છે; ગરૂડની ચાંચ જેવી લાંબી, સરલ અને ઉંચી તેમની નાસિકા છે; ખીલેલા પુંડરીક-કમળ સરખાં તેમનાં નયન છે; વિકસેલી, સફેદ, પાંપણ સહિત તેમની આંખો છે; થોડા નમાવેલા ધનુષ્ય સરખી, મનોહર વાદળાની રેખા જેવી કાળી, સંસ્થિત, એકસરખી, લાંબી, સુંદર તેમની ભ્રમરો છે; સુંદર આકારવાળા તેમના કાન છે; સુંદર શ્રવણપુટ છે; પુષ્ટ અને માંસલ ગાલનો પ્રદેશ છે; તાજા ઉગેલા ખાલચંદ્રના આકારનું તેમનું વિશાળ લલાટ છે; ચંદ્રમા સરખું પરિપૂર્ણ સૌમ્ય વદન છે; છત્રના આકારે તેમનું મસ્તક છે; લોઢાના ઘણુ સરખા દૃઢ-સુખદ્ધ સ્નાયુએ કરી સહિત, ઉન્નત, શિખર સહિત ધરના જેવું વર્તુલાકારે તેમનું મસ્તક છે; અગ્નિમાં તપાવેલા નિર્મળ સુવર્ણ જેવો લાલ કેશનો અંતભાગ તથા મસ્તકની ચામડી છે; શાદમલી વૃક્ષના અત્યંત પુષ્ટ-કઠીન અને વિદારેલા ફળના જેવા મૃદુ, વિશદ, પ્રશસ્ત, સૂક્ષ્મ, લક્ષણવંત, સુગંધ-યુક્ત, સુંદર, ભૂજમોચક રત્ન જેવા (કાળા), ભ્રમરા જેવા, નીલ રત્ન જેવા, કાજળ જેવા, હર્ષિત ભ્રમરના સમૂહ જેવા, સ્તિગ્ધ, સમૂહરૂપે અવિખર્યાં, વાંકા વળેલા, પ્રદક્ષિણાવૃત્ત લાંબા વળેલા, એવા તેમના મસ્તકના કેશ છે; સુનિષ્પન્ન, સુવિલક્ષ્ય અને એક ખીજની સાથે સુસંગત

એવાં તેમનાં અંગો લક્ષણ અને વ્યંજન ગુણે કરીને
યુક્ત છે; પ્રશસ્ત બત્રીસ લક્ષણ ધારણ કરનારા છે; હંસના
જેવો, કૌંચ પક્ષીના જેવો, હંદુલિના જેવો, સિંહના જેવો,
મેઘના જેવો, મનુષ્યના સમૂહના સ્વર જેવો તેમનો સ્વર છે;
સુસ્વરયુક્ત તેમનો ધ્વનિ છે; વજ્રઘણનારાય સંહનનને
ધારણ કરનારા છે; સમયતુરંસ સંસ્થાને કરી સંસ્થિત છે;
કાન્તિમાન તથા ઉદ્યોતવંત તેમનાં અંગોપાંગ છે; રોગ-
રહિત તેમના શરીરની ત્વચા છે; કંક પક્ષીના જેવી તેમની
(નિર્લેપ) ગુદા છે; પારેવાની પેઠે તેમને આહાર પચે છે
(કાંકરા પણ પચી જાય); શકુનિ પક્ષીના જેવા તેમની
ગુદાનાં પાસાં છે, જે મલવિસર્જન કરતાં ખરડાય નહિ;
પદ્મકમળ અને નીલકમળ સરખો તેમના શ્વાસનો ગંધ છે;
સુગંધી વદન છે; મનોહર તેમના શરીરમાંના વાયુનો વેગ
છે; ગૌરવર્ણીય, સતેજ અને કાળો તેમના શરીરને અનુરૂપ
કુક્ષી પ્રદેશ-ઉદર પ્રદેશ છે; અમૃતરસ સરખાં કળનો આ-
હાર કરનારા છે; ત્રણ ગાઉ ઉંચા તેમનાં શરીર છે; ત્રણ
પદ્યોપમની તેમની સ્થિતિ છે; ત્રણ પદ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટ
તેમનું આયુષ્ય છે; તેવા એ જુગલીયા પણ કામલોગથી
અતૃપ્ત રહ્યા થકા મરણધર્મને પામે છે.

(હવે જુગલીયાની સ્ત્રીનું વર્ણન કરે છે.) તેમની
સ્ત્રી (જુગલણી) પણ સૌમ્યાકૃતિવાળી અને સુનિષ્પન્ન
સર્વાંગે કરી સુંદર હોય છે; પ્રધાન સ્ત્રીઓના ગુણે કરીને
યુક્ત હોય છે; અતિ કમનીય, વિશિષ્ટ પ્રમાણયુક્ત, સુંવાળા,
સુકુમાર, કાચખાના આકારના સુંદર ચરણો તેમને હોય

છે; સરલ, મૃદુ, પુષ્ટ અને અવિરલ તેમની આંગળીઓ હોય છે; ઉંચા, સુખદાયી, પાતળા, રાતા, સ્વચ્છ અને સ્નિગ્ધ તેમના નખ હોય છે; રોમરહિત, વર્તુલાકારે, ઉત્તમ, પ્રશસ્ત, લક્ષણયુક્ત, રમ્ય એવી તેમની બે જાંઘ હોય છે; સુનિર્મિત અને અદૃશ્યમાન એવા તેમના પગના ઘુંટણ છે; માંસલ, પ્રશસ્ત અને સુખદ્વ-સ્નાયુયુક્ત તેમના (અસ્થિના) સંધિ છે; કેળના સ્થંભથી અધિક (સુંદર) આકારવાળા, ત્રણ-રહિત, સુકુમાર, મૃદુ, કોમળ, અવિરલ, એકસરખા, લક્ષણ-યુક્ત, વર્તુલાકાર, માંસલ, પરસ્પર સરખા એવા તેમના સ્નાયુ છે; અષ્ટાપદ તરંગના (એક પ્રકારના જુગારના) પાટલામાંની રેખાઓ જેવી રેખાઓથી યુક્ત, પ્રશસ્ત, વિ-સ્તીર્ણ, પહોળી તેમની કટી-કમર છે; વદનની લંબા-ઈના પ્રમાણથી જમણો (૨૪ આંગળનો), વિશાળ, માંસલ, દૃઢ, એવો તેમની કટીનો પૂર્વ ભાગ છે; વજનના જેવું વિરાજિત, પ્રશસ્ત લક્ષણયુક્ત, કૃશ તેમનું ઉદર-પેટ છે; ત્રિવલીએ કરી નમેલો કૃશ તેમનો મધ્યભાગ છે; સરલ, પ્રમાણપેત, જાતવંત-સ્વાભાવિક, પાતળી, અખંડ, સતેજ, શોભાયુક્ત, મનોહર, સુકુમાર, મૃદુ, અને જૂજવી તેમની રોમરાશી છે; ગંગાના આવર્તની પેઠે, દક્ષિણાવર્તની પેઠે, તરંગભ્રમની પેઠે, સૂર્યના કિરણથી જાગૃત થઈ વિકાસ પામેલા કમળની પેઠે ગંભીર અને વિકટ તેમની નાભી છે; અણુઉપડી, પ્રશસ્ત, સુનિષ્પન્ન અને પુષ્ટ તેમની કુક્ષી છે; નીચાં નમતાં, અંતરરહિત, સુંદર, નિર્માણ શુભોપેત, સુપરિમાણયુક્ત, માંસલ અને રમણીય તેમનાં

પાસાં છે; પૂંઠના અસ્થિ અદૃશ્યમાન છે; સોના સમાન કાન્તિમાન, નિર્મળ, સુખત, રોગરહિત, તેમની ગાત્રયષ્ટી છે; સોનાના કળશના જેવાં પ્રમાણયુક્ત, એકસરખા, સુલક્ષણયુક્ત, મનોહર શિખરયુક્ત, સમશ્રેણીયુક્ત, એવાં બે વર્તુલાકાર તેમનાં સ્તન છે; સર્પની પેઠે અનુક્રમવાળા (બડા-પાતળા), કોમળ, ગાયના પૂછડાની પેઠે ગોળ, એક સરખા, મધ્યભાગે વિરલ, નમેલા, રમણીય અને લલિત તેમના બાહુ છે; તાંબા જેવા લાલ નખ છે; હાથના અગ્ર ભાગ માંસલ છે; કોમળ અને પુષ્ટ આંગળીઓ છે; હાથ-માંની રેખાઓ સતેજ છે; ચંદ્ર, સૂર્ય, શંખ, ચક્ર, સ્વસ્તિક, એવાં જૂજવાં લક્ષણે કરી વિરાજતી હાથની રેખાઓ છે; પુષ્ટ અને ઉંચી કાખ તથા બસ્તીપ્રદેશ છે; પરિપૂર્ણ પુષ્ટ ગાલ છે; ચાર આંગળના માપની, શંખને આકારે, રેખા સહિત તેમની ગ્રીવા-ઠોક છે; માંસલ તથા રૂડા આકારની તેમની હનુવટી-હડપચી છે; ઢાઠમનાં પુલ સમાન સતો, પુષ્ટ, જરા લાંબો, આકુચિત એવો સુંદર નીચેનો હોઠ છે; દહીં, પાણીનાં ખિંદુ, કુદનાં પુષ્પ, ચંદ્રમા, વાસંતીની સુકુમાર કળી સમાન છિદ્રરહિત અને નિર્મળ તેમના દાંત છે; લાલ કમળ અને લાલ પદ્મપત્ર સમાન મુકોમળ તેમનું તાળવું અને જીભ છે; કરેણની કળી સરખી વાંકી, ઉંચી અને સરળ તેમની નાસિકા છે; શરદઋતુનાં નવકમળ, કુમુદ અને નીલકમળના સમૂહ સમાન, સુલક્ષણયુક્ત, પ્રશસ્ત, નિર્મળ, મનોહર, તેમનાં નયનો છે; થોડા નમાવેલા ધનુષ્ય સરખી, મનોહર, કાળી વાદળની

રેખાસમી, એક સરખી, સુનખપન્ન, પાતળી, કાળી અને સતેજ તેમની ભ્રમરો છે; સુંદર આકારવાળા, પ્રમાણયુક્ત અને રૂડા તેમના કાન છે; પુષ્ટ અને સુંવાળા તેમના ગાલ છે; ચાર આંગળ જેટલું વિશાળ તેમનું લલાટ છે; કાર્તિક માસની પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું નિર્મળ, પરિપૂર્ણ ચંદ્રમા જેવું તેમનું વદન છે; છત્ર સરખું ઉત્તમાંગ-મસ્તક છે; અત્યંત કાળા અને સતેજ તથા લાંબા તેમના મસ્તકના કેશ છે; ખત્રીસ લક્ષણ (ચિહ્ન) જેવાં કે, ધ્વજ, સ્થંભ, સ્તૂપ, દામણી, કમંડળ, કલશ, વાવ, સાથીઓ, પતાકા, જવ, કાચળો, રથ, મકરધ્વજ, અંક રત્ન, થાળ, અંકુશ, અષ્ટાપદનું ફલક, આથલિયો (?), દેવ અથવા મયૂર, લક્ષ્મીનો અભિષેક, તોરણ, પૃથ્વી, મહાસાગર, ઉત્તમ ભવન, ગિરિવર, અરીસો, મલપતો હાથી, વૃષભ, સિંહ અને ચામર, એ પ્રમાણે ૩૨ લક્ષણોને તેઓ શરીર પર ધારણ કરે છે; હંસ સરખી તેમની ગતિ છે; કાચલના જેવી મધુર તેમની વાણી છે; સર્વ જનને કમનીય અને વલ્લભ-પ્રિય છે; ચામડીની કરચલી, સફેદ કેશ, વ્યંગ (કુરૂષ અંગ), દુષ્ટ વર્ણ, વ્યાધિ, હુર્ભાગ્ય, શોક ઇત્યાદિથી તેઓ રહિત છે; ઉચ્ચપણે પુરૂષથી થોડી ઓછી ઉંચી છે; શૃંગાર રસના આગાર રૂપ સુંદર તેમનો વેશ છે; સુંદર સ્તન, જઘન, વદન, હાથ, પગ, નેત્ર, લાવણ્ય, રૂપ, ચીવન એ ગુણે કરીને સહિત છે; નંદન વનના વિવરમાં એ અપ્સરાની જેમ પરિભ્રમણ કરે છે; ઉત્તરકુરૂને વિષે મનુષ્ય રૂપે અપ્સરા સરખી, આશ્ચર્ય ઉપજાવનારી, દેખવાયોગ્ય (એ જુગ

લાણી) ત્રણ પદ્યોપમનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પાળીને પણ કામ લોગને વિષે અતૃપ્ત રહી થકી મૃત્યુધર્મને પામે છે.

અપ્રહાયર્થનાં ફળ.

મૈથુનસંજ્ઞામાં ગૃહ અને મોહ-અજ્ઞાનથી ભરેલા તેઓ વિષયરૂપી વિષની ઉદીરણ કરતા થકા એક બીજાને શસ્ત્રે કરીને હણે છે. વળી કેટલાકો પરસ્ત્રીની સાથે પ્રવર્તતાં બીજાઓથી હણાય છે. (એવા દુરાચાર વિષે) વાત બહાર થતાં તેઓના ધનનો અને સ્વજનાદિકનો નાશ થાય છે (રાજા દ્વારા એવો દંડ પામે છે). પરસ્ત્રી થકી જેઓ નિવર્ત્યા નથી, મૈથુનસંજ્ઞામાં ગૃહ છે, મોહે ભરેલા છે, તેવા અશ્વ, હાથી, ગોધા, મહીષ, મૃગો કામવ્યાકુળતાથી પરસ્પર મારામારી કરે છે, તેમજ કામી મનુષ્યો, વાંદરા અને પક્ષીઓ માંહોમાંહે વિરોધ કરે છે. મિત્ર હોય તે વેરી થાય છે. પરદારાગામી મનુષ્યો સિદ્ધાન્તના અર્થને, ધર્મને, સમાચારી-સાધુગણને કશા લેખામાં ગણતા નથી. ધર્મના ગુણને વિષે રક્ત એવો પ્રહાર્યારી પરદારાના સેવનથી ક્ષણમાત્રમાં ચારિત્રથી બ્રષ્ઠ થાય છે. યશવંત અને રૂડાં વત આચરનારા તેથી અપયશ, અપકીર્તિ, વ્યાધિને વધારે છે, વિશેષ રોગ-વ્યાધિથી પીડા પામે છે, અને બેઉ લોકમાં-ઇહ લોકમાં તથા પરલોકમાં દુરાચારક થાય છે. પરદારાથી જેઓ નિવર્ત્યા નથી તેમાંના કેઇ પરદારાને શોધતાં પકડાય છે, હણાય અને બેડીમાં રૂંધાય છે. એ પ્રમાણે અત્યંત મોહ-મુગ્ધતા રૂપ સંજ્ઞા મૈથુનનું કારણ છે અને તેથી પરાભવેલા એવા

દુર્ગતિને પામે છે. વળી જૂઠાં જૂઠાં (અન્યમતિનાં) શાસ્ત્રોને વિષે પણ સાંભળવામાં આવ્યું છે કે પૂર્વે (તેજ કારણથી) લોકનો ક્ષય કરનારાં યુદ્ધો થયાં છે. સીતા, દ્રૌપદી, ઋક્મિણી, પદ્માવતી, તારા, કાંચના, રક્ત સુભદ્રા, અહલ્યા, સુવર્ણ-ગુલિકા, કિન્નરી, સ્વરૂપવતી વિદ્યુન્મતિ, રોહિણી ઇત્યાદિ અનેક સ્ત્રીઓને અર્થે સંગ્રામો થયેલા સંભળાય છે. એ પ્રમાણે થયેલાં યુદ્ધો અધર્મનાં-વિષયનાં મૂળ છે. અગ્ર-હ્યયર્થને સેવનારા ઇહલોકથી નષ્ટ થાય છે (અપકીર્તિ રોગ આદિને પામે છે) અને પરલોકને વિષે પણ નષ્ટ થાય છે. (તે કેવી રીતે ?) મહામોહરૂપી અધિકારને વિષે અને ઘોર જીવસ્થાનને વિષે પક્ષને તેઓ નષ્ટ થાય છે. ત્રસ, સ્થાવર, સૂક્ષ્મ, બાહર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત, સાધારણ-અનંતકાય, પ્રત્યેક વનસ્પતિમાં તેઓ ઉપજે; વળી અંડજ (પક્ષી-સર્પાદિ), પોતજ (હાથી આદિ), જરાયુજ (મનુષ્યાદિ), રસજ (મધાદિમાં ઉપજતા બેઇંદ્રિયાદિ), સંસ્વેદજ (જૂ-માકણાદિ), સંમૂર્છિત (દેહકા આદિ), ઉદ્ભિજ્જ (તીડ આદિ), તથા નારકી દેવતામાં તેઓ ઉપજે; નરક, તીર્થંચ, દેવતા અને મનુષ્ય એ ચારે ગતિમાં જરા, મરણ, રોગ, શોક આદિએ કરી શોકભર્યા સંસારમાં ઘણા પદ્યોપમ-સાગરોપમ સુધી, અનાદિ-અનંત અને દીર્ઘ કાળવાળી એવી ચાર ગતિરૂપ સંસાર અટવીમાં એ મોહને વશ પડેલા જીવો વારંવાર પરિભ્રમણ કરે છે.

અગ્રહ્યયર્થનો ફળવિપાક એવા પ્રકારનો છે. અગ્રહ્ય-યર્થ ઇહલોકમાં અને પરલોકમાં અદ્ય સુખ આપનારૂં અને

બહુ દુઃખ આપનાર છે, મહા લયરૂપ છે, ઘણા કર્મરૂપી મેલથી આકર છે, દારૂ-રૌદ્ર છે, ઠર્કશ-દુઃખયુક્ત છે, અશાતા ઉપજાવનાર છે, હજારો વર્ષ પણ અણસોગળ્યે ન છૂટે તેવું છે, તે ભોગળ્યેજ છૂટકો-મોક્ષ રહેલો છે. એ પ્રમાણે શ્રી સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર મહાત્મા વીતરાગ મહા-વીર સ્વામીએ કહ્યું છે. એ પ્રમાણે આસવદ્ધારનું અગ્રહાયર્ય ક્ષણવિષાક વિષેનું ચોથું અધ્યયન સંપૂર્ણ થયું.

અધ્યયન ૫ મું

પરિગ્રહ

જંખૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંખૂ ! હવે હું આસવદ્ધારનું પાંચમું અધ્યયન પરિગ્રહ વિષે નિશ્ચયે કરીને જેમ છે તેમ સંલગ્નાવું છું.

પરિગ્રહનું સ્વરૂપ.

વિવિધ પ્રકારનાં મણિ, સુવર્ણ, રત્ન; મૂલ્યવાન (કસ્તૂરી આદિ) પરિમલ-સુગંધ; પુત્ર-સ્ત્રી-આદિ પરિ-વાર, દાસીઓ, દાસ, ચાકર, પ્રેમ્ય (કામ પડયે મોકલવા માટેનો ચાકર); ઘોડા, હાથી, ગાય, લેંસ, ઊંટ, ગધેડાં, બકરાં, ગાડર; શિબિકા (પાલખી), ગાડાં, રથ, ચાન (વાહન), યુગ્મ (બુગ્ગ-પાલખી જેવું); સ્યંદન (એક પ્રકારનો રથ); (પલંગાદિ) શયન, (ખાભેઠાદિ) આસન, વાહન, ઘરવાખ-

રાની જૂદી જૂદી ચીજો; ધન, ધાન્ય, પાણી, લોજન, વસ્ત્ર, ગંધ, (પુષ્પાદિ)માલા, વાસણ, ભવન ઇત્યાદિ વિધવિધ વસ્તુઓને રાજા લોગવે છે. તેમજ બહુવિધ ભરતક્ષેત્ર છે તેમાં અનેક પર્વતો, નગર, વાણિજ્યસ્થાન, દેશ, પુર, જલપંથ, ધૂળકોટ, ગામ, ગામડાં, મંડપ, સંખાહ, પટ્ટણ આદિ હજારો સ્થાનો આવેલાં છે. એવા ભરતક્ષેત્રને તેમજ ભયરહિત પૃથ્વીને, એક છત્રે, સાગર સહિત લોગવતા છતાં રાજાની તૃષ્ણા અપરિમિત (માપ વિનાની) અને અનંત રહે છે. તેમની સાથે મોટી ને મોટી ઇચ્છારૂપે (વધુ પ્રાપ્ત કરવા રૂપે) પરિગ્રહનું વૃક્ષ વધવા લાગે છે. એ વૃક્ષનાં નરકરૂપ જાડાં મૂળ છે, લોભ, સંગ્રામ અને કષાય (ક્રોધ-માન-માયા) રૂપ મોટું થક છે, સંકટો ચિંતારૂપે અંતરરહિત વિસ્તીર્ણ શાખાઓ છે, (ઋદ્ધિ આદિના) ગર્વરૂપે વિસ્તારવંત ઉપલી અને મધ્ય ભાગની પ્રતિશાખાઓ છે, માયા-કપટરૂપ છાલ, પાંદડાં અને નાની ટીશીઓ છે, કામ-લોગરૂપ પુષ્પ-ફળ છે, શરીરનો ખેદ, મનનો ખેદ, કલહ, એ વડે કંપતો તેનો શિખરનો ભાગ છે; એવા પરિગ્રહરૂપી વૃક્ષને રાજા પૂજે છે, ઘણા મનુષ્યોના હૃદયને તે વહાલું છે, અને પરિગ્રહથી યુક્ત થવાનો જે નિર્લોભતારૂપ માર્ગ છે તે માર્ગની અર્જલારૂપ એ પરિગ્રહરૂપ વૃક્ષ છે.

પરિગ્રહનાં નામ.

એ પરિગ્રહનાં ગુણનિષ્પન્ન ૩૦ નામો આ પ્રમાણે છે:—(૧) પરિગ્રહ, (૨) સંચય (એકઠું કરીને સંગ્રહનું),

(૩) ચય (એકઠું કરવું), (૪) ઉપચય (મોટો ઢગલો કરી રાખવો), (૫) નિધાન (ભૂમિમાં એકઠું કરી રાખવું), (૬) સંભાર (સારી રીતે ભરી રાખવું), (૭) સંકર (સંમિશ્રિત પીંડકરણ), (૮) આદર (આદર સાથે રાખી લેવું), (૯) પીંડો અનાવવો, (૧૦) દ્રવ્યસાર (દ્રવ્ય લક્ષણનો સાર-તત્ત્વ કાઢી રાખવો), (૧૧) મહેચ્છા, (૧૨) પ્રતિબંધ (સ્નેહનું કારણ), (૧૩) લોભસ્વભાવ, (૧૪) મોટી યાચના, (૧૫) ઉપકરણ (ઘરવાખરાનો સંગ્રહ), (૧૬) સંરક્ષણ (શરીરાદિનું વિશેષ પ્રકારે રક્ષણ), (૧૭) ભારનું કારણ, (૧૮) અનર્થનું ઉત્પાદન, (૧૯) કલેશનો કરંડિયો, (૨૦) ધન ધાન્યનો વિસ્તાર, (૨૧) અનર્થનું કારણ, (૨૨) સંસ્તવ, (ધન સ્વજનાદિનો પરિચય), (૨૩) મનનું અગોપન, (૨૪) શરીરનો આયાસ (ખેદ-પરિગ્રહ હેતુપૂર્વક), (૨૫) અવિયોગ (ધનાદિનો ત્યાગ સહજમાં ન કરે), (૨૬) અમુક્તિ (સલોભતા), (૨૭) તૃષ્ણા, (૨૮) અનર્થક (પરમાર્થ વૃત્તિની રહિતતા), (૨૯) ધનાદિનો આસંગ, (૩૦) અસંતુષ્ટ વૃત્તિ, ઇત્યાદિ ત્રીસ નામો પરિગ્રહનાં છે.

પરિગ્રહીઓ.

(હવે પરિગ્રહ કરનારાઓ વિષે કહે છે.) પરિગ્રહ કરનારાઓ મમત્વ મૂર્છાથી ગ્રસ્ત અને લોભગ્રસ્ત હોય છે. ભવનપતિ આદિ વિમાનવાસી દેવો પણ પરિગ્રહની રૂચિ-વાળા અને વિવિધ પ્રકારના પરિગ્રહ કરવાની બુદ્ધિવાળા હોય છે. દેવતાઓ જેવા કે અસુરકુમાર, નાગકુમાર, સુવર્ણ

કુમાર, વિદ્યુતકુમાર, અગ્નિકુમાર, દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દ્વિશા કુમાર, પવન કુમાર, સ્થનિત કુમાર; વળી (આઠ વ્યંતરો) આણુપન્ની, પાણુપન્ની, ઇસીવાઈ (ઋષિવાદી), ભૂતવાદી, કંદી (કંદિત), મહાકંદિત, કુહંડ (કુખાંડ), પતંગ; વળી પિશાચ, ભૂત, યક્ષ, રાક્ષસ, કિન્નર, કિંપુરુષ, મહોરગ, ગંધર્વ; વળી તીર્થ લોકના વાસી પાંચ પ્રકારના જ્યોતિષી દેવો; બૃહસ્પતિ, ચંદ્ર, સૂર્ય, શુક્ર, શનિ, રાહુ, ધૂમકેતુ, બુધ, મંગળ, એ બધા તપાવેલા સોના જેવા રક્તવર્ણના ગ્રહ વિશેષો; વળી જે ગ્રહો જ્યોતિષ ચક્રમાં ભ્રમણ કરી રહેલા છે; વળી પરિભ્રમણ કરવામાં રતિવાળા કેતુઓ (ગ્રહો), અઠાવીસ પ્રકારના નક્ષત્ર દેવતાના સમૂહ, નાના પ્રકારનાં સંસ્થાને કરીને સ્થિત તારા, અવસ્થિત-નિશ્ચળ દીપ્તિવાળા તારા જેઓ મનુષ્ય ક્ષેત્રની બહાર ફરે છે, જેઓ ક્ષણ માત્રનો વિસામો નહિ લેતાં તિર્યાગલોકની ઉપરના ભાગમાં જ્યોતિષચક્રમાં ફર્યા કરે છે; ઉર્ધ્વલોકના વાસી એ પ્રકારના વૈમાનિક દેવો; (૧) સૌધર્મ (૨) ઇશાન (૩) સનતકુમાર (૪) મહેન્દ્ર (૫) બ્રહ્મલોક (૬) લાંતક (૭) મહાશુક્ર (૮) સહસ્રાર (૯) અનત (૧૦) પ્રાણુત (૧૧) આરણુ (૧૨) અચ્યુત, એ બાર કલ્પોપન્ન દેવતાનો સમૂહ; ઐવેચક અને અનુત્તર વિમાની એ કલ્પાતીત દેવતા; આ દેવો મહા ઋદ્ધિવંત છે, દેવોમાં ઉત્તમ છે; એ ચારે પ્રકારના દેવતાઓ પરિષદ (પરિવાર) સહિત છે, પણ તેઓ મમતા કરે છે (પરિગ્રહ રાખે છે). (હવે તેમના પરિગ્રહની વસ્તુઓ કહે છે). ભવન, વાહન, યાન (શકટાદિ), વિમાન,

શયન (પલંગાદિ), આસન, નાના પ્રકારનાં વસ્ત્ર, ભૂષણ, ઉત્તમ હથીયારો, નાના પ્રકારના-પાંચ વર્ણનાં મણિરત્નોનો દિવ્ય સંચય, વિવિધ પાત્રો, સ્વેચ્છાએ કરીને નાના પ્રકારનાં રૂપ વિકુવે (ઉત્પન્ન કરે) તેવી અપ્સરાઓનો સમૂહ, દ્વીપ, સમુદ્ર, દિશાઓ, વિદિશાઓ, ચૈત્યો (મંદિરો અથવા વૃક્ષો), વનખંડો, પર્વત, ગામ, નગર, આરામ, ઉદ્યાન, કાનન (મોટાં વન), કૂવા, સરોવર, તળાવ, વાવ, દ્વીધિકા (મોટી વાવ), દેવનાં દહેરાં, સલા, પરખ, તાપસનાં આશ્રમ, આદિ ઘણા પદાર્થોનો પરિગ્રહ રાખતા, ભારે વિસ્તીર્ણ દ્રવ્યનું મમત્વ રાખતા, દેવ-દેવીઓ અને ઇંદ્રો પણ તૃપ્તિ કે તુષ્ટિ (સંતોષ) પામતા નથી. તેઓની બુદ્ધિ અત્યંત ઘોષે કરીને પરાભવેલી છે. વળી હિમવંત, ઇક્ષુકાર, વૃત્ત પર્વત, કુંડલ પર્વત, રૂચક, માનુષોત્તર પર્વત, કલોદધિ, લવણસમુદ્ર, ગંગાદિક નદી, પદ્મ આદિ દ્રહ, રતિકર પર્વત, અંજનક પર્વત, દધિમુખ પર્વત, અવપાત પર્વત (દેવ ઉતરે તે), ઉત્પાત પર્વત (જે દ્વારા ભવનપતિ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં આવે છે), કાંચનગિરિ, વિચિત્ર પર્વત, જમક પર્વત, શિખરી પર્વત, ઇત્યાદિ પર્વતોના કૂટને વિષે વસતા દેવો પરિગ્રહ ધારતા છતાં તૃપ્તિ પામતા નથી. તેવીજ રીતે વર્ષધર પર્વતના દેવ અને અકર્મભૂમિના દેવ પણ તૃપ્તિ પામતા નથી. વળી કર્મભૂમિમાં જે જે દેશ રૂપ વિભાગો છે તેમાં જે મનુષ્યો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ, માંડલિકરાજ, યુવરાજ, પદ્મબંધ, સેનાપતિ, ઇન્દ્ર (જેની પાસે એટલું દ્રવ્ય હોય કે જેથી ઉભો હોયી ઢંકાઈ

ભય તે), શેઠ, શેઠીયા (દેશનો અધિકારી), પુરોહિત, કુમાર, ઠંડેનાયક, માંડલિક (દેશના સીમાડાના રાજા), સાર્થવાહ, કૌટુંબિક (કુટુંબના મોટા), અમાત્ય, ઇત્યાદિ ખીજા જે અનેક મનુષ્યો વસે છે તે બધા પરિગ્રહને કરનારા છે. (આ પરિગ્રહ કેવો છે?) એ પરિગ્રહ અંતરહિત છે, શરણુરહિત છે (આપત્તિમાંથી છોડાવે તેવો નથી), હુઃખભર્યા અંતવાળો છે, અધ્રુવ છે, અનિત્ય છે, અશાશ્વત (ક્ષણે ક્ષણે વિનાશ સ્વભાવવાળો) છે, પાપકર્મનાં મૂળરૂપ છે, (વિવેકીએ) નહિ કરવાયોગ્ય છે, વિનાશના મૂળ રૂપ છે, અત્યંત વધ-અંધ-કલેશના કારણરૂપ છે, અનંત સંકલેશ (હુઃખ) ના કારણરૂપ છે; ધન-ધાન્ય-રત્નાદિનો સમૂહ કરતા છતાં લોભથી ગ્રસ્ત થયેલાઓ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરે છે. એ સંસાર સર્વ હુઃખોના નિવાસસ્થાન રૂપ છે.

પરિગ્રહનાં કારણ.

પરિગ્રહ સેવવાને અર્થે ઘણા મનુષ્યો સેંકડો પ્રકારનાં શિલ્પ (વિજ્ઞાનાદિ) ની (ચિત્રાદિ) કળાઓ શીખે છે; નિપુણ લેખકો લખવાની, પક્ષીઓ વગેરેના શબ્દ શકુનની, ગણિતાદિની ખંડોતેર કળાઓ શીખે છે; સ્ત્રીઓની રતિની ઉપજાવનારી ચોસઠ કળાઓ શીખે છે; (રાજાદિકની) સેવાને અર્થે શિલ્પકળા, તલ્વારની (યુદ્ધની) કળા, લેખનકળા, ખેતીની કળા, વ્યાપારની કળા, વ્યવહાર શાસ્ત્ર, અર્થશાસ્ત્ર, ધનુર્વિદ્યા, ખડ્ગાદિની મૂઠં પકડવાની કળા, વિધવિધ મંત્ર પ્રયોગ (વશીકરણાદિ), અને ખીજા અનેક પ્રકારના કળા-

વિદ્યા વગેરે-પરિગ્રહ કરવાના કારણરૂપ ધંધા જીવન સુધી તેઓ કર્યા કરે છે. વળી એ મંદ બુદ્ધિના મનુષ્યો પરિગ્રહ સેવવાને અર્થે પ્રાણીઓનો વધ કરે છે, જૂઠું બોલે છે, માયા-પ્રપંચ કરે છે, સારી વસ્તુમાં નકારી વસ્તુ લેખવીને આપે છે, પારકા દ્રવ્યને લેવાનો લોભ કરે છે, પોતાની અને પારકી સ્ત્રીના સેવનથી શરીર અને મનનો ખેદ પ્રાપ્ત કરે છે, (વચનવડે) કલહ, (કાયાએ કરી) ભાંડણ-ઝગડો, વૈર, અપમાન, અને કદર્યના પામે છે. ઇચ્છા અને મહેચ્છા રૂપી સેંકડો તૃષ્ણાઓ કરીને તરસ્યા, તૃષ્ણા (અપ્રાપ્ત વસ્તુની) એ કરી લોભગ્રસ્ત, અને આત્માના અનિગ્રહ-વાળા મનુષ્યો નિંદનીય ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ કરે છે. વળી પરિગ્રહથીજ નિશ્ચયે (માયા આદિ) શક્ય, (ત્રણ) દંડ, (ત્રણ) ગર્વ, (ચાર) કષાય, (ચાર) સંજ્ઞા, (પાંચ) કામગુણ, (પાંચ) આસ્રવકર્મ, (પાંચ) ઈન્દ્રિયવિકાર, (ત્રણ અપ્રશસ્ત) લેશ્યા, સ્વજન સંયોગની મમતા, સચિત્ત-અચિત્ત દ્રવ્યનું મિશ્રણ, ઇત્યાદિ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા ઉપજે છે.

પરિગ્રહનાં ફળ.

તીર્થંકર ભગવાને કહ્યું છે કે દેવતા, મનુષ્ય અને આસુરાદિ લોકમાં લોભથી ઉપજેલા પરિગ્રહ જેવો બીજો કોઈ પરિગ્રહ નથી, પાશ નથી, પ્રતિબંધ નથી. સર્વ લોકમાં સર્વ જીવોને પરિગ્રહ વળગેલો છે. પરિગ્રહથી ગ્રસેલા જીવો પરલોકમાં નષ્ટ થાય છે (સુખતિને પામતા નથી) અને

અજ્ઞાનરૂપી અંધકારમાં મગ્ન થાય છે. મહામોહનીય (ચારિત્ર મોહનીય)થી મૂંઝિત થએલી મતિવાળા એ જીવો લોકોને વશ થઈ રહેવાથી મહા અજ્ઞાનના અંધકાર રૂપ ત્રસ-સ્થાવર-સૂક્ષ્મ-આદર-પ્રત્યાપ્ત-અપ્રત્યાપ્ત એવા જીવનિકાયમાં દીર્ઘ કાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે. એવા પરિગ્રહનો ફળવિપાક આ લોકમાં અને પરલોકમાં અલ્પ સુખ અને બહુ દુઃખ રૂપ છે. તે મહાભયનું કારણ છે, કર્મ રૂપી રજને ગાઢ રીતે ઉત્પન્ન કરે છે; તે દારૂ છે, કઠોર છે, અશા-તાકારક છે અને હજારો વર્ષ સુધી લોગવ્યા સિવાય ન છુટાય તેવું કર્મ છે. એ પ્રમાણે સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્ર મહાત્મા વીતરાગ મહાવીર સ્વામીએ પરિગ્રહનો ફળ વિપાક કહ્યો છે. એ પ્રમાણે આસ્રવદ્વારનું પાંચમું અધ્યયન પરિ-ગ્રહના ફળવિપાક વિષેનું સંપૂર્ણ થયું.

આસ્રવ દ્વારનો ઉપસંહાર.

એ પ્રમાણે પાંચ આસ્રવો કર્મરૂપી રજથી જીવને મલિન કરે છે, અને સમયે સમયે જીવને ચાર ગતિના કારણ રૂપ સંસારમાં રખડાવે છે. જે અનંત અધર્મયુક્ત અને અકૃતપુણ્ય જીવો ધર્મને સાંભળતા નથી અને સાંભળીને પ્રમાદ કરે છે, તેઓ સર્વ ગતિમાં ભટકે છે. બહુ પ્રકારે ઉપદેશ પામ્યા છતાં મિથ્યાદૃષ્ટિ અને બુદ્ધિહીન અને નિઃશયિત કર્મથી બંધાયેલા મનુષ્યો ધર્મને સાંભળ્યા છતાં આચરે નહિ. સર્વ દુઃખોનો અંત લાવનારાં, શુભમાં મધુર એવાં જિનવચન રૂપી ઔષધ આપ્યા છતાં જેઓ તે પીવાને

ઈચ્છતા નથી તેઓ શું કરી શકવાના છે? જેઓ પાંચ (પ્રાણાતિપાતાદિ) આસ્રવ છાંડીને પાંચ (પ્રાણાતિપાત વિરમણ આદિ) સંવરને ભાવપૂર્વક પામે છે, તેઓ કર્મ રૂપી રજથી મુક્ત થઈને અનુક્રમે સિદ્ધિને પામે છે.

ઈતિ આસ્રવ દ્વાર સમાપ્ત.

સંવર દ્વાર

અધ્યયન ૧ હું

અહિંસા

જંખૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંખૂ ! હવે હું સંવર (અનુષ્ઠાન કર્મના)ના પાંચ દ્વાર અનુક્રમે જે પ્રમાણે લગવાને કહ્યાં છે તે પ્રમાણે સંભળાવું છું. એ પાંચે દ્વાર સર્વ દુઃખમાંથી મુક્તિ આપનારાં છે. સંવરનાં પાંચ દ્વાર.

(૧) પહેલું દ્વાર અહિંસા, (૨) બીજું દ્વાર સત્ય વચન, (૩) ત્રીજું દ્વાર (તીર્થંકર-ગણધરાદિએ) પ્રરૂપેલું એવું જે બીજાએ આપેલું લેવું તે, (૪) ચોથું દ્વાર બ્રહ્મચર્ય અને (૫) છેલ્લું દ્વાર અપરિગ્રહ.

અહિંસા ત્રસ-સ્થાવર-સર્વ જીવોને હેમકારી-સુખ-કારી છે. અહિંસા (પાંચ) ભાવનાથી યુક્ત છે, તેના (અનંત ગુણ છે તેમાંથી કાંઇક-ચોડા ગુણો વિષે કહું છું. મહાવ્રતનો મહિમા.

તે આ પ્રમાણે છે : હે સુવ્રત (જંખૂ) ! મહાવ્રતો (અનુવ્રતની અપેક્ષાએ) લોકહિતને કરનારાં છે, શ્રુતસાગર (સિદ્ધાન્તસમુદ્ર)માં ઉપદેશોલાં છે, તપ-સંયમ ઉપાજન કરાવનારાં છે, શીલગુણે (સમાધિ-વિનયાદિ ગુણે) કરી પ્રધાન

વ્રત છે, સત્ય વચન તથા માયાત્યાગે કરી પ્રધાન વ્રત છે, નરક-તીર્થંચ-મનુષ્ય-દેવ ગતિનું નિવારણ કરનારાં છે, સર્વ તીર્થંકરોએ પ્રતિપાદેલાં છે, કર્મરજને વિહારનારાં છે, સેંકડો ભવના ફેશનો વિનાશ કરનારાં છે, સેંકડો સુખને પ્રવર્તાવનારાં છે, કાયર પુરૂષોને પાળતાં દોહલાં લાગે તેવાં છે, શૂરા-ધીર પુરૂષોએ સેવેલાં છે, નિર્વાણગમનના માર્ગ અને સ્વર્ગના માર્ગ પ્રત્યે પ્રયાણ કરાવનારાં છે, એવાં સંવરનાં દ્વાર ભગવાને પાંચ કહેલાં છે.

અહિંસા.

તેમાં પહેલું અહિંસા દ્વાર છે. અહિંસા દેવ-મનુષ્ય-અસુર લોકને (સંસારસાગરમાં) દ્વીપ રૂપ, ત્રાણ (આપ-ત્તિમાં) શરણરૂપ, સંપદા આપનારી તથા (શ્રેયાર્થીએ) આદરવાયોગ્ય છે.

અહિંસાનાં નામ.

(હવે અહિંસાનાં ગુણનિષ્પન્ન નામ કહે છે). (૧) નિર્વાણનું કારણ, (૨) ચિત્તની સ્વસ્થતા, (૩) સમાધિ, (૪) શાન્તિ, (૫) કીર્તિ આપનાર, (૬) કાન્તિ (શરીરની)નું કારણ, (૭) (મનને) રતિ ઉપજાવનાર, (૮) (હિંસાથી) નિવૃત્તિનું કારણ, (૯) શુભ અંગ (શ્રુતજ્ઞાન)નું કારણ, (૧૦) તૃપ્તિનું કારણ, (૧૧) દયા, (૧૨) વિમુક્તિ, (૧૩) ક્ષાન્તિ-ક્ષમા, (૧૪) સમ્યક્ત્વની આરાધના, (૧૫) (સર્વ ધર્માનુષ્ઠાનમાં) મહેતી, (૧૬) બોધિ (સર્વજ્ઞ ધર્મની પ્રાપ્તિ), (૧૭) ખુદ્ધિ, (૧૮) ધૃતિ-ધૈર્ય, (૧૯) સમૃદ્ધિ, (૨૦) ઋદ્ધિ, (૨૧) વૃદ્ધિ,

(૨૨) (સુક્રિતને વિષે) સ્થિતિ, (૨૩) (પુણ્યની) પુષ્ટિ, (૨૪) આનંદ, (૨૫) ભદ્ર-કલ્યાણ, (૨૬) વિશુદ્ધિ, (૨૭) લાઙ્ગિ, (૨૮) વિશિષ્ટ (નિર્મળઃ) દષ્ટિ, (૨૯) કલ્યાણ, (૩૦) માંગલ્ય, (૩૧) પ્રમોદ-હર્ષ, (૩૨) વિભૂતિ, (૩૩) રક્ષા, (૩૪) મોક્ષવાસ, (૩૫) અનાસ્રવઃ કર્મબંધ રૂઢવાનું કારણ, (૩૬) કૈવલ્યસ્થાનની પ્રાપ્તિ, (૩૭) શિવ-નિરૂપદ્રવ, (૩૮) દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ, (૩૯) શીલ, (૪૦) સંયમઃ હિંસાથી નિવર્તન, (૪૧) શીલનું સ્થાનક, (૪૨) સંવર, (૪૩) ગુપ્તિ, (૪૪) (નિશ્ચયધર્મ રૂપ) વ્યવસાય, (૪૫) ઉન્નત ભાવ, (૪૬) ભાવચક્ષુ, (૪૭) ઉત્તમ ગુણનો આશ્રય, (૪૮) અભયદાન, (૪૯) અપ્રમાદ, (૫૦) આશ્વાસન, (૫૧) વિશ્વાસ, (૫૨) અભય, (૫૩) સર્વ જીવોનો અનાઘાત-અમારકતા, (૫૪) ઐક્યાઈ (મનની), (૫૫) પવિત્રતા (ચિત્તની), (૫૬) અતિશય શુચિતા, (૫૭) ભાવપૂજા, (૫૮) વિમળતા, (૫૯) પ્રભા, (૬૦) અત્યંત નિર્મળતાઃ એ પ્રકારે નજ આત્માના ગુણે કરી નિર્મિત અહિંસા ભગવતીનાં પચાંચ નામો છે.

એ ભગવતી અહિંસા ભયભીત જીવોને શરણના સ્થાન રૂપ છે, પક્ષીઓને આકાશના આધાર રૂપ છે, તર-સ્થાને પીવાના પાણી રૂપ છે, ભૂખ્યાને ભોજન રૂપ છે, સમુદ્રની મધ્યમાં વહાણ રૂપ છે, (ગાય-ભેંસાદિ) ઔષધ જીવોને આશ્રયના સ્થાન રૂપ છે, રોગથી પીડાતા પ્રાણીઓને ઔષધના ઘળ રૂપ છે, અટવી-વગડામાં (ભૂલા પડેલાને) સાથી રૂપ છે. એવી વિશિષ્ટતરો એ અહિંસા છે. પૃથ્વી, જળ, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ, ખીજ, હરિતકાય,

જળચર, સ્થળચર, ખેચર, ત્રસ, સ્થાવર, સર્વ જીવોને ક્ષેમકારિણી-સુખ કરનારી અહિંસા છે. એ પ્રકારનીજ એ અહિંસા ભગવતી છે-અન્યથા (લૌકિક દૃષ્ટિએ કલ્પિત) નથી.

અહિંસા સેવનારા.

(હવે અહિંસાનું સેવન કોણ કરે છે તે કહે છે.)
અપરિમિત જ્ઞાન-દર્શન ધારણ કરનાર, શીલ (શુદ્ધ આચાર)-મૂળ ગુણ-વિનય-તપ-સંયમના નાયક, તીર્થંકર ભગવાન, આખા જગતના વાત્સલ્યકારી, ત્રિભુવનના પૂજનીય, વીત-રાગ દેવ, કેવળ જ્ઞાની એમણે અહિંસાને વિશેષ પ્રકારે જાણી છે; સામાન્ય ઋણુમતિએ (સામાન્ય મનઃપર્યાવ જ્ઞાની) વિશેષે દેખી છે; વિપુલમતિ (વિશેષ મનઃપર્યાવ જ્ઞાની) એ સારી પેઠે જાણી છે; ચૈત્ત્ય પૂર્વના ધારણ કરનારાઓએ અધિક પાળી છે, વિકૃતલબ્ધિવાળાઓએ આજન્મ પાળી છે; મતિજ્ઞાની, શ્રુતજ્ઞાની, મનઃપર્યાવ જ્ઞાની, કેવળજ્ઞાની, સ્પર્શ કરીને વ્યાધિ મટાડવા જેવી લબ્ધિ ધરાવનાર, સુખમાંના થુંક રૂપે ઔષધિ ધરાવનાર, શરીરના મેલ રૂપે ઔષધિ ધરાવનાર, મૂત્ર-પુરીષાદિ રૂપ ઔષધિ ધરાવનાર, તથા (સ્પર્શ-થુંક-મેલ-મૂત્ર-પુરીષાદિ) એ સર્વ ઔષધિ રૂપ લબ્ધિને ધારણ કરનાર, બીજ સરખી બુદ્ધિવાળા, કોષ જેવી બુદ્ધિવાળા (અંતરમાં ઉતારેલું ભૂલે નહિ), પદ્માનુસારી બુદ્ધિવાળા (એક પદ ઉપરથી પછીનાં અનેક પદોનો અર્થ સમજી લે તેવા), શરીરનાં બધાં અવયવોએ કરી સાંભળનારા, શ્રુતના ધારણહાર, નિશ્ચલ મનને ધારણ

કરનાર, (જેમ બોલે તેમ નિર્વાહે એવું) વચનબળ ધારણ કરનાર, (પરિસહને સહે તેવું) શરીરબળ ધારણ કરનાર, જ્ઞાનરૂપી બળવાળા, દર્શન-સમ્યક્ત્વરૂપી બળવાળા, ચરિત્રરૂપી બળવાળા, દૂધનાં જેવાં મીઠાં વચન બોલનાર, મધનાં જેવાં મીઠાં વચન બોલનાર, ઘીથી ચોપડેલા પદાર્થની જેમ અરૂક્ષ વચન બોલનાર, અક્ષીણ રસોઈવાળા (જેના રસોડામાં રસોઈ ખૂટે નહિ તેવા-પોતા અર્થના લોજનમાંથી સાધુજનને લોજન આપે, છતાં પોતે અતૃપ્ત ન રહે), જંઘાચારણ વિદ્યાવાળા (આકાશગામિની લખિધવાળા), વિદ્યાધરો, એકાંતર ઉપવાસ કરનારા, સળંગ બે ઉપવાસ કરનારા, સળંગ ત્રણ ઉપવાસ કરનારા, ચાર ઉપવાસ કરનારા, એમ પાંચ, છ, સાત, પંદર ઉપવાસ કરનારા, એક માસ, બે માસ, ત્રણ માસ, ચાર માસ, પાંચ માસ અને છ માસના ઉપવાસ કરનારા, ઉત્ક્ષિપ્ત ચરક (રાંધવાના વાસણમાંથી ઉપાડીને લોજનનો પદાર્થ ગૃહસ્થે પોતાના ભાણમાં લીધો હોય તેજ લોજન લેવું એવો અભિગ્રહ ધારણ કરનાર), નિક્ષિપ્તચરક (રાંધવાના વાસણમાંથી બહાર કાઢેલું હોય તેજ લેવાનો અભિગ્રહ ધારણ કરનાર), વાલ-ચણા-હિનો આહાર લેનાર, જમતાં વધ્યું હોય તેનો આહાર લેનાર, લૂખો આહાર લેનાર, ઘરોના સમૂહની ભિક્ષા લેનાર, નિર્દોષ અને અલિપ્ત ન થયો હોય તેવો આહાર લેનાર, મૌનપણે ભિક્ષા લેનાર, ખરડેલા હાથે કે ખરડેલે વાસણે લોજન આપે તોજ તે લેવાનો કલ્પ રાખનારા, જે પદાર્થ લોજનમાં આપવાનો હોય તેજ પ્રકારના પદાર્થથી હાથ કે

વાસણ ખરડાયતું હોય અને તે વડેજ લોજન પદાર્થ આપે તો લે એવો કલ્પ ધરનારા, ઉપાશ્રયથી નજીકજ આહાર મળે તો લેનારા, શુદ્ધ એષણીય-શંકાદિ દોષરહિત આહાર લેનારા, (દાતિની) સંખ્યા પ્રમાણે આહાર વહોરનારા, દેખાતા સ્થાનેથી લાવેલો આહાર લેનારા, જેને પૂર્વે જોયો ન હોય તેવો માણસ આહાર આપે તો લેનારા, (“આ લોજન આપને કલ્પે?” એ પ્રમાણે) પૂછીને આહાર આપે તે લેનારા, સદા આયંબિલ કરનારા, સદા પુરિમદ્ધ કરનારા, સદા એકાક્ષન કરનારા, નિવિ (મોટા તપને પારણે વિગય રહિત આહારનું તપ) કરનારા, કટકા કરીને પાત્રમાં નાંખે તે આહાર લેનારા, પરિમિત આહાર લેનારા (મર્યાદિત કરેલી સંખ્યા જેટલાં ઘર, કોળીયા કે દ્રવ્યનોજ આહાર લે), વાલ-ચણા વગેરેનો ખાકી વધેલો આહાર લેનારા, (બધા જમી રહ્યા પછીનો) પ્રાંત આહાર લેનારા, (હિંગ મરચાં વિરહિત) અરસ આહાર લેનારા, રસરહિત આહાર લેનારા, તુચ્છ-અદ્ય આહાર લેનારા, લુખ્ખો આહાર લેનારા, અન્તાહાર-પ્રાંતાહાર-લૂખો આહાર-તુચ્છ આહાર લઈને જીવનારા, ઉપશાન્ત આજીવિકા ચલાવનારા, પ્રશાન્ત (સૌમ્ય-અંતર્વૃત્તિની અપેક્ષાએ) આજીવિકા ચલાવનારા, બહિરંગ વૃત્તિએ દોષરહિત આજીવિકા ચલાવનારા, દૂધ-મધ-ધીથી રહિત આહાર લેનારા, મધ-માંસના ત્યાગી, કાઉસગ્ગને આસને બેસનારા, ભિક્ષુની ખાર પડિમા પાળનારા, ઉત્કટુક ઉછડું આસને બેસી રહેનારા, વીરાસને બેસી રહેનારા, પલ્યંકાસને બેસનારા, ફંડાસને બેસનારા, લગુડાસને-સ્થિર

એસી રહેનારા, એક પાસે શયન કરનારા, આતાપના લેનારા, પ્રાવરણ (વસ્ત્રાદિ) રહિત રહેનારા (ટાઢ-તાપ સહેનારા), મુખ-શ્લેષ્મને ન પરિઠવનારા, બજવાળ આવતા છતાં શરીરને નહિ બળુનારા, કેશ-મૂછ-રોમ-નખને (શોભાની દૃષ્ટિએ) નહિ રાખનારા, શરીરનાં બધાં અવયવોના સંસ્કારને છોડનારા, શ્વેતધર (સૂત્રના જાણુકાર), અને અર્થના સમૂહને જાણુનાર બુદ્ધિવાળા, એ બધાએ ભગવતી અહિંસાને આચરી-પાળી છે. જેઓ ધીર મતિવાળા છે, બુદ્ધિવાળા છે, દૃષ્ટિવિષ સર્પના ઉત્ત્ર તેજ જેવા તેજ-પ્રભાવયુક્ત છે, નિશ્ચય તથા પુરૂષકારથી પર્યાપ્ત એવી પરિપૂર્ણ મતિવાળા છે, નિત્ય સ્વાધ્યાય-ધ્યાનાદિ કરનારા છે, સતત ધર્મધ્યાનને આચરનારા છે, પાંચ મહાવ્રતરૂપ ચારિત્રે કરી યુક્ત છે, (પાંચ) સમિતિમાં પ્રવર્તે છે, પાપને શમાવ્યાં છે, છકાયરૂપી જગતના વલ્લભ-વાત્સલ્યકારી છે, સદા અપ્રમત્ત છે, તેઓએ અને તેમના સરખા બીજા અનેકે અહિંસા ભગવતીનું પાલન કર્યું છે.

અહિંસકનાં કર્તવ્ય.

(હવે અહિંસાપાલનમાં ઉદ્યમવંત મનુષ્યે શું કરવા-યોગ્ય છે તે કહે છે). પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ, વ્રક્ષ તથા સ્થાવર એ સર્વ જીવોની દયા પાળવાને અર્થે શુદ્ધ આહારની ગવેષણા (શોધન) કરવાયોગ્ય છે. (સાધુને અર્થે) નહિ તૈયાર કરેલું, નહિ કરાવેલું, અનાદ્યત (અનિમંત્રણપૂર્વક વહોરેલું), અનુદિષ્ટ (ઉદ્દેશિક દોષ રહિત), સાધુને અર્થે વેચાતું નહિ લીધેલું, નવ કોટિએ

(મન-વચન-કાયાએ નહિ કરેલું-કરાવેલું-અનુભોદેલું) પરિશુદ્ધ, (શંકાદિ) દશ દોષથી રહિત, (સોળ) ઉદ્ગમદોષ અને (સોળ) ઉત્પાદન દોષથી રહિત એવું એષણીય તથા શુદ્ધ, પોતાની મેળે (આપવાની વસ્તુથી) દૂર થએલા અથવા પોતાની મેળે દૂર રહેલા (કૃમિ આદિ) જીવો હોય અને એ રીતે અચિત્ત થએલી વસ્તુ અને પ્રાશુક એવું ભોજન ગવેષવાયોગ્ય છે. (ગોચરીએ-ભિક્ષાર્થે જઈને) આસન પર બેસી કથા પ્રયોજન કરવાથી પ્રાપ્ત ન થએલું, ચિકિત્સા-મંત્રયંત્ર-જડીબુટ્ટી-ઔષધ-કાર્ય કરીને પ્રાપ્ત ન કરેલું, લક્ષણ (ચક્ર-સ્વતિકાદિક ચિહ્નો)-ઉત્પાત-સ્વપ્ન-જ્યોતિષ-નિમિત્તની કથા કે વિસ્મયોત્પાદક વાર્તા ક્યાં વિના મળેલું, માયા-કપટ ક્યાં વિના મળેલું, કોઈને માટે રાખી મૂકેલું ન હોય તેવું, કળા આદિ શીખવ્યા વિના મળેલું, માયા કપટ વિનાનું-રાખી ન મૂકેલું-કળાદિ શીખવ્યા વિના મળેલું, એવું ભિક્ષાભોજન ગવેષવાયોગ્ય છે. કોઈનું અપમાન કરી, નિંદા કરી, માન આપી, વખાણ કરી, સેવા-પૂજા કરી, અપમાન-નિંદા-માન-સેવા ઇત્યાદિ કરી ભિક્ષાન્ન લેવાયોગ્ય નથી. કોઈને ભય બતાવી, તર્જના કરી, તાડના (માર મારી) કરી, ભય-તર્જના-તાડના કરી, ભિક્ષા લેવાયોગ્ય નથી. ગર્વ કરી, દરિદ્રતા બતાવી, રાંકની પેઠે ચાચી, ગર્વ-દરિદ્રતા-ચાચના એ ત્રણે વાનાં કરી ભિક્ષા લેવાયોગ્ય નથી. મિત્રતા બતાવી, પ્રાર્થના કરી, ભૂત્યવત્ સેવા કરી, મિત્રતા-પ્રાર્થના-સેવા કરી ભિક્ષા લેવાયોગ્ય નથી. (સ્વજનાદિને) અભાણ્યે, અગ્રથિત-અપ્રતિબદ્ધ, અદુષ્ટ-દ્વેષાદિથી રહિતપણે,

અદીનપણે, અવિમનસ્કપણે (આહાર ન મળતાં વિમનસ્ક ન થાય), અકરુણપણે, વિષવાદરહિતપણે, સંયમમાં ઉદ્યમ-વંત મનોયોગે કરી, ચતનાએ કરી, (અપ્રાપ્ત) સંયમયોગની પ્રાપ્તિએ કરી, વિનય-ક્ષમા આદિ ગુણે કરી યુક્ત, એ પ્રકારે ભિક્ષેષણમાં ભિક્ષુ ઉદ્યમવંત રહે. આખા જગતના જીવોની રક્ષાને અર્થે, દયાને અર્થે, શ્રી મહાવીર ભગવાને એ પ્રમાણે પ્રવચન કરેલું છે. એ પ્રવચન આત્માને હિતકારક છે, જન્મંતરે શુદ્ધ કૃણને આપનાર છે, આગામી કાળે કલ્યાણ-કારક છે, નિર્દોષ-શુદ્ધ છે, ત્યાગ્ય છે, મોક્ષપ્રાપ્તિ માટે સરલ છે, સર્વોત્તમ છે અને સર્વ દુઃખ-પાપને ઉપશમાવનાર છે.

પાંચ ભાવનાઓ.

પહેલા પ્રાણુતિપાત વિરમણુ વ્રતના રક્ષણને અર્થે પાંચ ભાવનાઓ છે. પહેલી ભાવનાએ સ્થાનમાં-સ્થિતિ કરવામાં, ચાલવામાં, પોતાને અને બીજાને ઉપધાત ન થાય તેવી રીતે ગુણુ-યોગયુક્ત અને (ગાડાના) ધૂસરાના પ્રમાણુ જેટલી ભૂમિ ઉપર દષ્ટિ પડે તેવી દષ્ટિએ ચાલવું. કીડા, પતંગ, વ્રસ, સ્થાવર જીવ ઉપર જે દયાળુ છે અને નિત્ય પુષ્પ, ફળ, છાલ, અંકુર, કંદ, મૂલ, પાણી, માટી, બીજ, લીલોતરી ઇત્યાદિને (સજીવ જાણી) જે પરિહરે છે, તેણે સમ્યક્ પ્રકારે (ઈર્યાસમિતિએ) ચાલવું. બધા પ્રાણીઓ-ને અવગણવા નહિ, નિંદવા નહિ, તિરસ્કારવા નહિ, મારવા (પગે ચાંપીને) નહિ, ખંઠ કરવા નહિ, છેદવા નહિ, વ્યથા ઉપજાવવી નહિ, અને જરા પણ ભય કે દુઃખ ઉપ-

જાવવું નહિ. જે એવી રીતે ધ્યાનસમિતિ યોગની ભાવનાએ કરી ભાવિત હોય છે, તેનો અંતરાત્મા પાપના મળથી રહિત, વિશુદ્ધ પરિણામવાળી અને અખંડ ચારિત્ર્યવાળી એવી (સામાયિકાદિ) ભાવનાએ કરી યુક્ત, અહિંસક, સંયમવંત અને સાધક (સાધુ) બને છે.

બીજી ભાવના—મને કરી પાપ ચિંતવવું નહિ. એ પાપ અધાર્મિક છે, દારૂ છે, નૃશંસ (સૂગરહિત) છે, ઘણા વધ-ખંધ-પરિકલેશને ઉપજાવનાર છે, ભય-ભરણ-પરિકલેશે કરીને અશુભ છે, અને કદાપિ પાપયુક્ત મને કરી જરા પણ (પ્રાણાતિપાતાદિ) ચિંતવવાયોગ્ય નથી. એ પ્રકારે મનસમિતિ યોગની ભાવનાએ કરી જે ભાવિત હોય છે તેનો અંતરાત્મા પાપના મળથી રહિત, વિશુદ્ધ પરિણામવાળી અને અખંડ ચારિત્ર્યવાળી ભાવનાએ કરીને યુક્ત, અહિંસક, સંયમવંત અને (મોક્ષનો) સુસાધક-સાધુ બને છે.

ત્રીજી ભાવના—વચને કરી પાપ કરવું નહિ. એ પાપ અધાર્મિક છે, દારૂ છે, નૃશંસ છે, ઘણા વધ-ખંધ-પરિકલેશ (અશાતારૂપ પરિતાપ) ઉપજાવનાર છે, જરા-ભરણ-પરિકલેશે કરીને અશુભ છે, અને પાપયુક્ત વચનો કદાપિ જરા પણ યોગ્યવાયોગ્ય નથી. એ પ્રમાણે વચનસમિતિ યોગે કરીને જે ભાવિત છે તેનો અંતરાત્મા પાપના મળથી રહિત, વિશુદ્ધ પરિણામવાળી અને અખંડ ચારિત્ર્યવાળી ભાવનાએ કરી યુક્ત, અહિંસક, સંયમવંત અને સુસાધક છે.

ચોથી ભાવના—(આહારસમિતિ) એષણીય, શુદ્ધ,

અલ્પ આહાર ગવેષવો. (આહાર આપનાર ગૃહસ્થથી)
 અબ્જા રીતે, અકથિત રીતે (પોતાની ઓળખાણ આપ્યા
 વિના), અશિષ્ટ રીતે (ખીજાએ કહ્યા વિના), અદીનતાપૂર્વક,
 અવિમનસ્કતાપૂર્વક (આહાર ન મળે તો વિમનસ્ક-ઉદાસ
 ન થાય), અકરુણ રીતે (દયામણા પરિણામથી રહિત),
 વિષાદરહિતપણે, સંયમમાં ઉદ્યમવંત મનોયોગપૂર્વક,
 ચતનાપૂર્વક, સંયમયોગપૂર્વક, વિનય-ક્ષમા આદિ શુભ
 કરી યુક્ત, એ પ્રકારે ભિક્ષેષણમાં ભિક્ષુ ઉદ્યમવંત રહે. એ
 પ્રમાણે ભિક્ષાચર્યા માટે ભ્રમણ કરીને થોડું થોડું લઈ
 આવીને ગુરૂજનની પાસે ગમનાગમન કરતાં લાગેલા અતિ-
 ચારનું પ્રતિક્રમણ કરી દોષથી નિવર્તે, જે રીતે લોજનના
 પદાર્થો લીધા હોય તે કહે અને ગુરૂજનને તે દેખાડે અને
 ગુરૂનો ઉપદેશ સાંભળી, નિરતિચાર થઈ અપ્રમત્ત થાય.
 વળી સાધુને અનેષણના જે કંઈ દોષો અબ્જાતાં લાગ્યા
 હોય અને આલોચ્યા ન હોય તેનું પ્રતિક્રમણ કરે, પછી
 પ્રશાન્ત ચિત્તે, સુખનિષ્પન્ન (અનાખાધ વૃત્તિએ) બેસે, પછી
 ધ્યાન-શુભ ભોગ-જ્ઞાન-સ્વાધ્યાયથી સુદૂર્ત માત્ર મનને
 ઝોપિત કરનાર (નિરૂદ્ધ મનવાળો સાધુ), ધર્મમાં મનવા-
 ળો, અશૂન્ય ચિત્તવાળો, શુભ મનવાળો, અવિગ્રહ (કલહ-
 રહિત) મનવાળો, સમાધિયુક્ત (સમતાયુક્ત) મનવાળો, શ્રદ્ધા-
 સંવેગ-નિર્જરામાં સંસ્થાપિત ચિત્તવાળો, પ્રવચન-સિદ્ધાન્ત-
 માં વાતસલ્ય ભાવવાળો, એવો સાધુ ઉલ્લો થઈને, હર્ષિત
 થતાં, પોતાથી મોટા સાધુઓને અનુક્રમે નિમંત્રીને, બધા
 સાધુઓને ભાવપૂર્વક લોજન લેવા આગ્રહ કરે; પછી

ગુરૂજનની આજ્ઞાને અનુસરી આસન ઉપર બેસે; મુખવસ્ત્રિકા-રબોહરણે કરી મસ્તક સહિત આખા શરીરને પ્રમાળે; હાથની હથેળીઓનું પ્રમાળન કરે; પછી અમૂર્છિતપણે, અગૃહ્યપણે, અગ્રથિતપણે-આકાંક્ષારહિતપણે, આહારની નિંદા-તિરસ્કાર કર્યા વિના, રસમાં એકાગ્રપણું કર્યા વિના, નિમગ્ન ચિત્તે, અલુપ્ત ચિત્તે, આત્માર્થે નહિ પણ પરમાર્થે આહાર કરે છું એવા ભાવે, સડસડાટ કે ચવચવ (એવો અવાજ) કર્યા વિના, અનુસ્રુક રીતે, અવિલંબ રીતે-બહુ વાર કર્યા વિના, ભોંય પર એક બિંદુ પણ પડવા દીધા વિના, પ્રકાશવંત (પહોળા મુખના) ભાજનમાં, ચત્નાસહિત, પ્રયત્ન સહિત, સંયોજના દોષરહિત, ઇંગાલદોષ (રાગ દોષ)રહિત, દ્રેષરહિત, ગાડાની ધરીને તેલ ઉંજવાની પેઠે, વ્રણને ઔષધનો લેપ કરવાની પેઠે, સંયમ યાત્રા નિર્વાહવાને માત્રા નિમિત્તે, સંયમનો ભાર વહેવાને અર્થે, એમ સમ્યક્ પ્રકારે સંયતિ (સાધુ) આહાર કરે. એ પ્રમાણે આહારસમિતિના યોગથી જે ભાવિત છે તેનો અંતરાત્મા મળરહિત, અસંકિલ્પ પરિણામ સહિત, અખંડ ચારિત્રની ભાવનાએ ભાવિત, સંયમવંત સાધક બને છે.

પાંચમી ભાવનાએ વસ્તુ આદાન-નિક્ષેપ સમિતિ. પાટલો, પાટીયું, શય્યા, સંસ્તારક, વસ્ત્ર, પાત્ર, કામળી, દંડ, રબોહરણ, ચોલપટો, મુખવસ્ત્રિકા, પાદપુંછણ, એ બધાં સંયમના યોગ્ય અર્થેનાં ઉપકરણો છે; વાયુ-આતાપ-ડાંસ-મસલાં-ટાઢમાંથી રક્ષણ-નિવારણ અર્થે છે; એ ઉપકરણો રાગદ્રેષ રહિતપણે ભોગવવા યોગ્ય છે. સાધુએ હૃદયમાં એ ભાજન-

વશાદિ ઉપકરણોને પ્રતિલેખવાં-ચત્નાથી વિસ્તારી જોવા, પ્રમાણવાં અને રાત્રિ-દિવસ પ્રમાદરહિતપણે તેને નિરંતર જોવાં-મૂકવાં. એ પ્રમાણે આદાન-લંઠ-નિશ્લેષણ સમિતિના યોગે કરીને જે ભાવિત છે તેનો અંતરાત્મા પાપમળ-રહિત, અસંકલ્પિત પરિણામયુક્ત અને અખંડ ચરિત્રની ભાવનાને ભાવિત, અહિંસક, સંયમવંત, સુસાધક બને છે. અહિંસાનાં ફળ.

એ પ્રમાણે સંવર દ્વાર સમ્યક્ પ્રકારે આચરતાં સુપ્ર-નિહિત-સુરક્ષિત થાય છે. એ પાંચ ભાવનાએ કરીને, મન-વચન-ક્રિયાએ કરીને, સદા મરણ પર્યંત સુરક્ષિત એ યોગ-પાંચ ભાવના રૂપ વ્યાપાર ધૃતિમાને અને મતિમાને નિર્બંહવાયોગ્ય છે. એ યોગ અનાસવ રૂપ છે, નિર્મળ છે, છિદ્રરહિત છે (જેથી કર્મજળ પ્રવેશ કરી શકતું નથી), અપરિસ્રવિત છે (જેથી અંદર જરા પણ કર્મજળ ઝમતું નથી), ચિત્તના કલેશથી રહિત છે, શુદ્ધ છે, અને બધા જિનોએ-તીર્થંકરોએ અનુજ્ઞાત છે, પાળીને ઉપદેશેલો છે. એ પ્રકારે પહેલું સંવર દ્વાર આદર્યું, પાળ્યું, (અતિચાર ટાળી) શુદ્ધ કર્યું, પૂરું કર્યું, ઉપદેશ્યું, આરાધ્યું અને જિન લગવાનની આજ્ઞાએ કરીને સાધુ જનોએ પાળ્યું છે.

એ પ્રમાણે લગવાન જ્ઞાત મુનિએ (મહાવીરે) આ સિદ્ધવર શાસન પ્રજ્ઞાયું, પ્રરૂપ્યું, પ્રસિદ્ધ-પ્રતિષ્ઠિત કર્યું, શ્રુત્ય કર્યું, ઉપદેશ્યું અને પ્રસન્ન કર્યું છે.

અધ્યયન ર જી

સત્ય વચન

જંબૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંબૂ !
હવે હું સત્ય વચન વિષે જીજ્ઞાસુ અધ્યયન સંભળાવું છું.

સત્ય વચનનો પ્રભાવ.

સત્ય વચન નિર્દોષ, મહાપવિત્ર, મોક્ષના હેતુરૂપ, સુખત, સુભાષિત, સુવતરૂપ, સુકથિત, સુદૃષ્ટ (અતીન્દ્રિય દષ્ટિવાળાઓએ રૂઢી પેરે જોયેલું), સુપ્રતિષ્ઠિત (બધા પ્રમાણોથી પ્રતિપાદિત), સુપ્રતિષ્ઠિત યશયુક્ત, સુસંબંધિત વચનથી ઉચ્ચરાયલું, ઉત્તમ દેવો-નરવૃષભ-પ્રધાન પુરૂષો-બળવાંત જનો-સુવિહિત જનો વડે બહુમાન્ય, પરમ સાધુજનોને ધર્માચરણ રૂપ, તપ નિયમને આદર્યા રૂપ, સુગતિનો માર્ગ દર્શાવનાર અને લોકમાં ઉત્તમ વ્રત છે. વિદ્યાધરની ગગનગામી વિદ્યાનું સાધન, સ્વર્ગનો માર્ગ દર્શાવનાર અને સિદ્ધિનો માર્ગ દર્શાવનાર સત્ય વચન છે. વળી સત્ય વચન ઋણભાવયુક્ત-સરલ છે, અકુટિલ-અવક છે, પ્રયોજનાર્થે કરીને વિશુદ્ધ (નિર્દોષ) છે, ઉદ્યોત કરનાર છે અને સર્વ ભાવના જીવલોકને પ્રકાશિત કરનાર છે. અવિસંવાદી, યથાર્થ, અને મધુર એવું સત્ય વચન પ્રત્યક્ષ દૈવત તુલ્ય અને આશ્ચર્યકારક છે. બધી વાર વિપરીત અવસ્થામાં આવી પડેલા મનુષ્યો સત્યે કરીને મહાસમુદ્રની મધ્યે નિરાપાધ રહે છે, બૂકતા નથી. (સમુદ્રમાં) ભૂલા પડેલા

(ખોટી દિશાએ) ગએલા અને પાણીના વમળમાં પડેલાં વહાણો પણ સત્યથી દૂરતા નથી, તેમાંના માણસો મરતા નથી અને સ્થાન (કિનારો) મેળવે છે. સત્યથી અગ્નિસં-
ભ્રમમાં પણ માણસ દાઝતો નથી. સત્યવાદી માણસો તાતા તેલ,
કથીર, લોહ કે સીસાને સ્પર્શ કરે અથવા હાથમાં ધારણ
કરે તોપણ તેઓ દાઝતા નથી, પર્વતના શિખર ઉપરથી
પડે તોપણ સત્યથી માણસ મરતો નથી, સત્યવાદી સમ-
રાંગણમાં (શત્રુઓની) તલ્વારોના પિંજરામાં સપડાયા
છતાં તેમાંથી અણુઘવાયલો બહાર નીકળે છે. મારપીટ-
બંધન-ઘોર શત્રુતામાં સપડાયા છતાં અને શત્રુઓની વચ્ચે
આવી પડ્યા છતાં સત્યવાદી મનુષ્ય તેમાંથી અબાધિત
છૂટે છે અને બહાર નીકળે છે. (આપત્તિના સમયમાં)
દેવતાઓ સત્યવાદીને-સત્ય વચનમાં રતિ ધરાવનારાઓને
સહાય કરે છે.

સત્યને આચરનારા.

આવું સત્ય ભગવાન શ્રી તીર્થંકર દેવે દસ પ્રકારનું
રૂઢી રીતે ભાષ્યું છે; ચૌદ પૂર્વધરે સત્યના પ્રભૂત-પૂર્વ
ગત અર્થને બાણ્યો છે; મહર્ષિઓએ સિદ્ધાન્તે કરીને
સત્યને આખ્યું છે; દેવેન્દ્ર અને નરેન્દ્રે સત્યનું પ્રયોજન
(અર્થ) પ્રકાશેલું છે; વૈમાનિક દેવોએ સત્યનો મહા અર્થ-
મહાપ્રયોજન સાધ્યું છે; મંત્રોષધિ વિદ્યાની સાધના માટે
સત્ય (આવશ્યક) છે; વિદ્યાધર-ચારણાદિ વૃંદની અને
શ્રમણોની વિદ્યા (આકાશગમન-વૈકેયકરણાદિ) સત્યથીજ

સિદ્ધ થાય છે. મનુષ્યોને માટે સત્ય વંદનીય છે, દેવોને માટે અર્ચનીય છે અને અસુર લોકોને પૂજનીય છે. અનેક પાખંડી મતવાળાઓએ પણ સત્યને અંગીકાર્યું છે; સત્ય એ લોકમાં સારભૂત છે, મહાસાગર કરતાં વધારે ગંભીર છે, મેરૂપર્વત કરતાં વધારે સ્થિર છે, ચંદ્રમંડળ કરતાં વધારે સૌમ્ય છે, સૂર્યમંડળ કરતાં વધારે દીપ્તિમાન છે, શરદ ઋતુના આકાશ કરતાં વધારે નિર્મળ છે, ગંધમાદન પર્વત કરતાં વિશેષ સુગંધયુક્ત છે; લોકને વિષે બાકીનાં જે મંત્રાદિ, યોગાદિ (વશીકરણાદિ), મંત્રજાપ, વિદ્યાઓ, જૂંલકા દેવતા, અસ્ત્ર-શસ્ત્રાદિ (કિંવા અર્થશાસ્ત્રાદિ) શિક્ષણ (કલાદિત્વું), આગમો-સિદ્ધાન્તો છે, એ બધાં સત્યને વિષેજ પ્રતિષ્ઠિત છે.

નહિ બોલવાયોગ્ય સત્ય.

વળી સત્ય પણ સંયમને ઉપરોધકારક થાય તેવી રીતનું જરા પણ ન બોલવું. હિંસા અને પાપથી યુક્ત, આરિત્રનો ઘાત થાય તેવું, વિકથાવાળું (સ્ત્રી આદિની કથા), અનર્થવાદવાળું, કલહકારક, અનાર્થ (કિંવા અન્યાય), અપવાદયુક્ત, વિવાદ ઉપજાવે તેવું, (ખીજાને) વિડંબના ઉપજાવે તેવું, ઓજસ્યુક્ત (બળ-બુદ્ધિથી ઉચ્ચરેલું), ધૈર્ય યુક્ત (હિંમતભર્યું) લજ્જાસ્પર્શિત, લોકનિંદાને પાત્ર, દુર્દૃષ્ટ (માઠું જોયું હોય તેવું), દુઃશ્રુત (અસમ્યક્ પ્રકારે સાંભળેલું), અસમ્યક્ પ્રકારે જાણેલું, આત્મશ્રદ્ધાવાથી યુક્ત, પરનિંદાથી યુક્ત, એવું સત્ય હોય તે પણ બોલવું નહિ. “તું બુદ્ધિ-

માન નથી, તું ધનનો લેણુદાર નથી, તું ધર્મપ્રિય નથી, તું કુલીન નથી, તું દાતા નથી, તું શૂરો નથી, તું રૂપવાન નથી, તું સૌભાગ્યવંત નથી, તું પંડિત નથી, તું બહુશ્રુત નથી, તું તપસ્વી નથી, તું પરલોક સંબંધે નિશ્ચયકારિણી મતિવાળો નથી ” એવા પ્રકારનાં વચનો જે જાતિ, કુળ, રૂપ, વ્યાધિ, રોગ વિષેનાં હોય તે વર્જનીય (ત્યજવા-યોગ્ય), દ્રોહકારક અને ઉપચારનું (દ્રવ્યપૂર્ણ તથા ભાવ-પૂર્ણનું) અતિક્રમણ કરનારાં હોઈ સત્ય હોય તોપણ બોલવાં નહિ.

બોલવાયોગ્ય સત્ય.

વળી એવું સત્ય બોલવું કે જે દ્રવ્યે, પયાયે, ગુણે, કર્મે (કૃષિ આદિ વ્યાપારે), બહુવિધ કળાએ અને આગમ-સિદ્ધાન્તાદિકે કરી ચુકત હોય, તેમજ નામ, ક્રિયાપદ, નિપાદ, ઉપસર્ગ, તદ્વિત, સમાસ, સંધિ, પદ, હેતુ, યૌગિક, ઉચ્ચ (પ્રત્યય), ક્રિયાવિધાન, ધાતુ, સ્વર, વિભક્તિ, વર્ણ, એટલાં (વ્યાકરણનાં અંગો)એ કરીને સંપૂર્ણ (સત્ય) વચન હોય. પુનઃ ત્રિકાળે (ભૂત-વર્તમાન-ભવિષ્ય) સત્ય હોય તે બોલવું. સત્ય દસ પ્રકારનું છે. (૧ જનપદ. ૨ સંમત. ૩ સ્થાપના. ૪ નામ. ૫ રૂપ. ૬ પ્રતીત. ૭ સત્ય. ૮ વ્યવહાર. ૯ ભાવ. ૧૦ યોગ). એ સત્ય પછી જે પ્રમાણે બોલવું તેજ પ્રકારે કાર્યે કરીને (અક્ષરથી લેખન કરવા વગેરેમાં અથવા હસ્તાદિની ક્રિયાના સૂચનમાં) દર્શાવવું. ભાષાના ૧૨ ભેદ છે. (સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, શૌરસેની, માગધી,

પૈશાચિની, અપભ્રંશ, એ ૬ ભાષાનું ગદ્ય અને પદ્ય). વચન સોળ પ્રકારનાં છે. (૩ વચન, ૩ લિંગ, ૩ કાળ, પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ, ઉપનીત, અપનીત, ઉપનીત-અપનીત, અપનીત-ઉપનીત અને અધ્યાત્મ). એ પ્રકારે તીર્થંકર ભગવાને અનુજ્ઞાત કરેલું, બુદ્ધિથી પર્યાલોચિત કરેલું વચન સંયમવંત મનુષ્યે યથા અવસરે બોલવું.

આ પ્રકારનાં અસત્ય વચન, ચાડી-ચુગલી, કઠોર વચન, અનિષ્ટ વચન અને ચપળ-અઘૈર્યયુક્ત વચનના નિવારણાર્થે ભગવાને પ્રવચન (સિદ્ધાન્તમાં) કહેલું છે. આ પ્રવચન આત્માને હિતકારક છે, પરભવમાં શુભ ફળદાયક છે, ભવિષ્ય કાળે કલ્યાણકારક છે, શુદ્ધ છે, ન્યાય છે, કુટિલતાથી રહિત છે, સર્વોત્તમ છે, સર્વ દુઃખ-પાપને ઉપશમાવનાર છે.

પાંચ ભાવનાઓ.

આ બીજા વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ છે. જૂઠાં વચનથી વિરમવાને અર્થે, સત્ય વચનના રક્ષણને અર્થે, પહેલી ભાવના આ પ્રમાણે છે:—(સફળરૂ સમીપે) સંવરનો અર્થ તથા પરમાર્થ (મોક્ષ લક્ષણયુક્ત) સાંભળીને, સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને, ઉતાવળું, ત્વરિત, ચપળ, અનિષ્ટ, કઠોર, સાહસિક, પરને પીડાકારક અને સાવધ (પાપયુક્ત) વચન બોલવું નહિ; સત્ય, હિતયુક્ત, પરિમિત, ગ્રાહક (પ્રતીતિયુક્ત), શુદ્ધ, સુસંગત, સ્પષ્ટ, સમિહિત (બુદ્ધિએ કરીને પર્યાલોચિત) વચન સંયમવંત મનુષ્યે અવસરને અનુકૂળ પ્રકારે

બોલવું. એ પ્રકારે અનુવિચિન્ત્ય સમિતિના ચોગ લક્ષણે કરીને જે ભાવિત હોય છે તેનો અંતરાત્મા હાથ-પગ-નયન-વદનને સંયત કરતો થકો સાધુ અને સત્યાજ્ઞવથી સંપન્ન બને છે.

બીજી ભાવનાએ ક્રોધ સેવવો નહિ. ક્રુદ્ધ અને રૂદ્ર મનવાળો મનુષ્ય જૂઠું બોલે, અન્યના અપવાદ બોલે, કઠોર વચન બોલે, જૂઠું-અપવાદ-કઠોર વાણી બોલે; કલહ કરે, વૈર કરે, વિકથા કરે, કલહ-વૈર-વિકથા કરે; સત્યને હણે, શીલને હણે, વિનયને હણે, સત્ય-શીલ-વિનયને હણે; અપ્રિય થાય, વસ્તુદોષાવાસ થાય, પરિભવ (નિગમન) થાય, અપ્રિય-વસ્તુદોષાવાસ-પરિભવ થાય; એ અને બીજા પણ અનેક પ્રકારનાં મૃષાવચન ક્રોધાશ્રિથી દાઝેલો મનુષ્ય બોલે; માટે ક્રોધ સેવવો નહિ. એ પ્રમાણે જે ક્ષમાથી ભાવિત થાય તેનો અંતરાત્મા હાથ-પગ-નયન-વદનને સંયત કરનારો, સાધુ અને સત્યાજ્ઞવથી સંપન્ન બને છે.

ત્રીજી ભાવનાએ લોભ સેવવો નહિ. લોભલુપ્થ મનુષ્ય ક્ષેત્રાદિને માટે, ગૃહ આદિને માટે જૂઠું બોલે, કીર્તિ અને ઔષધાદિને અર્થે જૂઠું બોલે, ઋદ્ધિ (પરિવારાદિ) અને સુખને અર્થે જૂઠું બોલે, લોજનપાનાદિને માટે જૂઠું બોલે, પાટ-પાટીયાંને માટે જૂઠું બોલે, શય્યા-સંસ્તારકને માટે જૂઠું બોલે, વસ્ત્ર-પાત્ર માટે જૂઠું બોલે, કામળી-પાદપું-છનને માટે જૂઠું બોલે, શિષ્ય-શિષ્યાને માટે જૂઠું બોલે, એ અને બીજાં અનેક કારણે લોભલુપ્થ મનુષ્ય જૂઠાં વચન બોલે; માટે લોભ સેવવો નહિ. એ પ્રમાણે મુક્તિ (નિ-

લોભતા)ની ભાવનાએ જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા હાથ-પગ-નયન-વદનને સંયત કરતો થકો સાધુ અને સત્યાર્જવથી સંપન્ન બને છે.

ચોથી ભાવનાએ ભય પામવો નહિ. ભયભીત મનુષ્યને શીઘ્ર અનેક પ્રકારના ભય નડે છે. ભયભીત મનુષ્યને કોઈ સહાય કરતું નથી, ભયભીતને ભૂત-પ્રેત જીવીવડાવે છે, ભયભીત માણસ બીજાને પણ જીવીવડાવે છે, ભયભીત મનુષ્ય તપસંયમને પણ છોડે છે, બીહતો માણસ સંયમ રૂપ ભારને વહી શકતો નથી, બીહતો માણસ સત્પુરુષોએ સેવેલા માર્ગને પાળવા સમર્થ હોતો નથી, માટે કદાપિ ભય ધારણ કરવો નહિ. બીહવાથી વ્યાધિ, રોગ, જરા, મૃત્યુ અને બીજા અનેક ભયો ઉપજે છે. એ પ્રમાણે જે ધૈર્યથી ભાવિત થાય છે, તેનો અંતરાત્મા હાથ-પગ-નયન-વદનને સંયત કરતો થકો સાધુ અને સત્યાર્જવથી સંપન્ન થાય છે.

પાંચમી ભાવનાએ હાસ્ય સેવવું નહિ. પરિહાસ કરનારાઓ કૂડાં (અસંદ્ભૂત અર્થવાળાં-અશોભન) વચનો બોલે છે, તે વચનો પરાભવનાં કારણ છે (પરના ઉપહાસનાં કારણ રૂપ છે). હાસ્ય પરપરિવાહનું કારણ થાય, પરને પીડા ઉપભવવાનું કારણ થાય, ચારિત્રલેહનું કારણ થાય, વિભૂતિનું (નયન-વદન વિકૃત થવાનું) કારણ થાય, અન્યો-અન્ય કુચેષ્ટાનું કારણ થાય, અન્યોઅન્ય મર્મ-કુચેષ્ટાદિનું કારણ થાય, લોકનિંદા કર્મનું કારણ થાય, કંદર્પ દેવનું-ભાંડ વૃત્તિનું કારણ થાય, આદેશકારી દેવતાનું (આભિગમનનું) કારણ થાય, ભવનપતિ આદિ દેવતાનું કારણ થાય,

આસુરી ગતિનું અને ચાંડાલ રૂપ (કિલ્વીષિ) દેવતાનું કારણ થાય (હાસ્ય તે તે અધમ દેવતાની ગતિમાં ઉપજવાના કારણ રૂપ થાય); તેટલા માટે હાસ્ય સેવવું નહિ. એ પ્રકારે મૌને કરીને જે ભાવિત થાય તેનો અંતરાત્મા હાથ-પગ-નયન-વહનને સંયત કરતો થકો સાધુ અને સત્યાર્જવથી સંપન્ન થાય છે.

એ પ્રકારે આ સંવર દ્વારને સમ્યક્ પ્રકારે આચરતાં તે રૂઠા નિધાન રૂપ થાય છે. એ પાંચે કારણે કરી મન-વચન-કાયાએ કરી સુરક્ષિત રાખતાં થકાં એ (સત્ય વચન) યોગ મરણપર્યંત ધૃતિમાન અને મતિમાન મનુષ્યે નિત્ય નિર્વહવા યોગ્ય છે. અનાસ્રવયુક્ત, નિર્મળ, અછિદ્ર, અપરિસ્તવિત, કલેશરહિત, સર્વ તીર્થંકરોએ અનુજ્ઞા કરેલું એવું આ બીજું સંવર દ્વાર કાયાએ કરી ફરસવાયોગ્ય, પાળવાયોગ્ય, અતિચાર ટાળી શુદ્ધ કરવાયોગ્ય, પાર ઉતારવાયોગ્ય, અન્યને ઉપદેશવાયોગ્ય, અનુપાલન કરવાયોગ્ય અને આજ્ઞાનુસાર આરાધવાયોગ્ય છે. એ પ્રમાણે જ્ઞાત પુત્ર શ્રી મહાવીર ભગવાને ઉપદેશ્યું, પ્રરૂપ્યું અને પ્રસિદ્ધ કર્યું છે; એવું આ સિદ્ધ શાસન પૂજનીય સદુપદેશિત અને પ્રશસ્ત છે.

અધ્યયન ૩ નું

દત્તાદાનગ્રહણ : અઘોર્ય

જંબૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંબૂ ! હવે હું દત્ત તથા અનુજાત એવી વસ્તુઓજ ગ્રહણ કરવા રૂપ સંવર વિષેનું ત્રીજું અધ્યયન સંભળાવું છું.

દત્તાદાનનું સ્વરૂપ.

હે સુવ્રત ! (જંબૂ !) એ મહાવ્રત છે અને ગુણવ્રત છે. (ઇહલોક-પરલોકના ઉપકારનું કારણભૂત છે). પરદ્રવ્યના હરણ પ્રત્યે વિરક્તિયુક્ત, અપરિમિત તથા અનંત તૃષ્ણા રૂપ અને અનુગત (વસ્તુઓ આશ્રી) મહેચ્છા રૂપ જે મન-વચન વડે થતું પાપ રૂપી ગ્રહણ (આદાન) તેના સુષ્ટ્ નિગ્રહ-યુક્ત, સુષ્ટ્ સંયમિત મન-હાથ-પગના સંવરણ યુક્ત, (બાહ્ય તથા અભ્યંતર) અંથીને ટાળનાર, નિષ્ઠાયુક્ત (ઉત્કૃષ્ટ), નિરૂક્ત (તીર્થંકરોએ ઉપદેશોલ્લું), આસ્રવરહિત, નિર્ભય, વિમુક્ત (લોભ દોષથી રહિત), ઉત્તમ નરવૃષભોએ, પ્રધાન બલવંત મનુષ્યોએ અને સુવિહિત (સાધુ) જનોએ માન્ય કરેલું અને પરમ સાધુઓના ધર્માનુષ્ઠાન રૂપ એવું આ (ત્રીજું) વ્રત છે. ગામ-આગર-નગર-નિગમ-ખેડ-કંબડ-મંડપ-દ્રોણમુખ-સંખાહ-પટ્ટણ-આશ્રમ આદિમાંનું કોઈ પણ દ્રવ્ય જેવું કે મણિ, મુક્તા (મોતી), શિલા, પ્રવાહ, કાંસું (ધાતુ), વસ્ત્ર, રૂપું, સોનું, રત્ન આદિ કાંઈ પડયું હોય, કોઈનું ખોવાઈ ગયેલું પડયું હોય (અને તેના માલિકને

જડતું ન હોય), તોપણ તે કોઈને કહેવું કે પોતે લેવું સાધુને કલ્પે નહિ. હિરણ્ય-સુવર્ણથી રહિતપણે અને પાષાણ તથા કાંચનને સમાન ગણતાં (એવી ઉપેક્ષાવૃત્તિથી) કેવળ અપરિગ્રહ અને સંવૃત્ત (ઈંદ્રિયોના સંવરયુક્ત) ભાવે સાધુએ લોકને વિષે વિહરવું. કાંઈ પણ દ્રવ્યાદિ ખળાંમાં હોય, ખેતરમાં હોય, વગડાની વચ્ચે હોય, કાંઈ પુષ્પ-ફળ-છાલ-મંજરી (પ્રવાલા)-કંદ-મૂળ-તૃણ-કાષ્ઠ-કાંકરી આદિ વસ્તુઓ અલ્પ મૂલ્યવાળી કે વિશેષ મૂલ્યવાળી હોય, થોડી હોય કે ઘણી હોય, તોપણ તે વસ્તુઓ તેના માલીકની અણુદીધી લેવી સાધુને કલ્પે નહિ. દિન દિન પ્રત્યે અવગ્રહ મેળવીને (માલીકની પરવાનગી લઈને) તે તે વસ્તુ સાધુએ ગ્રહણ કરવી કલ્પે. સાધુ પ્રત્યે અપ્રીતિ કરનારના ગૃહમાં પ્રવેશ કે તેવા અપ્રીતિકારકનાં ભોજન-પાનાદિ સાધુએ વર્જવાં; તેમજ અપ્રીતિકારકનાં પાટ, પાટીયાં, શય્યા, સંસ્તારક, વસ્ત્ર, પાત્ર, કામળી, દંડ, રબેહરણ, પાટલો, ચોલપટો, મુખવસ્ત્રિકા, પાદપુંછણાદિ, ભોજન, વસ્ત્રાદિ ઉપકરણ એ પણ વર્જવાં. વળી પારકા અપવાદ (વિકથા), પારકા દોષોનું દર્શન અને પારકાને નામે (આચાર્ય કે ગદાન સાધુને નામે) કાંઈ વસ્તુ લેવી, તે દોષો પણ સાધુએ વર્જવા. તેમજ બીજાએ કરેલો ઉપકાર (સુકૃત) નાશ પમાડવો (મત્સરપૂર્વક ઉપકારની અવગણના કરવી) એ પ્રકારનું કાર્ય, દાનમાં વિઘ્ન કરવાનું કાર્ય, દાનનો વિનાશ, બીજાની યાત્રી-યુગલી તથા મત્સરિત્વ (પારકા ગુણો પ્રત્યે અસહિષ્ણુતા), એ બધા દોષો (તીર્થંકરોએ અનુજ્ઞાત નહિ કરેલા હોય) વર્જવાયોગ્ય છે.

અચોર્યના અનારાધક અને આરાધક.

જે સાધુ પાટ-પાટીઉં-શય્યા-સંસ્તારક-વસ્ત્ર-પાત્ર-કામળી-દંડ-રજોહરણ-ખેસવાનો પાટલો-ચોલપટો-મુહપત્તી-પાદપુંછણાદિ અને ભાજન, ભંડ ઇત્યાદિ ઉપકરણ (આચાર્ય ગ્લાનાદિને) વહેંચી આપે નહિ, એવાં ઉપકરણો દોષમુક્ત-સૂઝતાં મળતાં લેવાની રૂચિ ધરાવે નહિ, તપનો ચોર હોય, વાચનો ચોર હોય, રૂપનો ચોર હોય, આચાર્યધર્મ (સમાચારી)નો ચોર હોય, ભાવનો ચોર હોય (ખીજાઓનું વ્યાખ્યાન સાંભળીને વ્યાખ્યાન કરે અને તેમાંનો ભાવ પોતે શોધી કાઢેલો છે એમ કહે તે), (રાત્રે) ગાઢ-ઉતાવળે સ્વરે બોલે, (ગરબમાં) ભેદ પાડે, કલહ કરે, વેર કરે, વિકથા કરે, ચિત્તની અસમાધિ કરે, સદા પ્રમાણરહિત ભોજન કરે (બત્રીશ કોળીયાથી વધુ જમનાર), સતત વૈરને ધારણ કરે, નિત્ય રોષ રાખ્યા કરે, એ પ્રકારનો સાધુ આ ત્રીજા વ્રતને આરાધી શકતો નથી.

કેવા સાધુજનો તે વ્રતને આરાધી શકે છે? જે વસ્ત્ર-ભોજન-પાન લેવા તથા આપવા વિષે કુશળ છે, અત્યંત બાળક-દુર્બળ-ગ્લાન-વૃદ્ધ-માસક્ષમણાદિ તપ કરનાર-આચાર્ય-ઉપાધ્યાય-શિષ્ય-સાધર્મિક-તપસ્વી-કુલ ગણ-સંઘ-જ્ઞાનાર્થી એટલાની વૈયાવૃત્ત્ય પોતાના કર્મક્ષયને અર્થે કીર્તિ આદિની વાંચનાથી રહિતપણે હસ પ્રકારે અથવા બહુ પ્રકારે કરે છે, જે અપ્રીતિકારીના ગૃહમાં પ્રવેશતો નથી, અપ્રીતિકારીનાં ભોજન પાન ચરણ કરતો

નથી, અપ્રીતિકારીનાં પાટ-પાટીઉં-શય્યા-સંસ્તારક-વસ્ત્ર-પાત્ર-કાંબળી-દંડ-રજોહરણુ-ખેસવાનો પાટલો-ચોલપટો-મુહપત્તી-પાદપુંછણાદિ-ભોજન-વસ્ત્રાદિ ઉપકરણુ સેવતો નથી, જે પારકા અપવાદ યોલતો નથી, જે પારકા દોષ ગ્રહણ કરતો નથી, પારકા (વૃદ્ધાદિના) નિમિત્તે જે કાંઈ (ભોજન-પાનાદિ) વહોરતો નથી, જે કોઈ મનુષ્યને (દાનાદિ ધર્મથી) વિમુખ કરતો નથી, જે કોઈના દીધેલાનો-ફા કાર્યનો ધનકાર કરતો નથી, જે (દાન) દઈને અથવા વૈયા-વૃત્ત્યાદિ કરીને પાછળથી પશ્ચાત્તાપ કરતો નથી, જે (મળેલાં ભોજનપાનાદિના) સંવિભાગ કરવામાં કુશળ છે, જે સંગ્રહો-પગ્રહમાં (શિષ્યાદિને ભોજન તથા જ્ઞાનનું દાન કરવામાં) કુશળ છે તેવા સાધુઓ આ વ્રતને આરાધી શકે છે.

પાંચ ભાવનાઓ.

પરદ્રવ્યહરણથી વિરમવાના વ્રતનું રક્ષણ કરવાને અર્થે શ્રી ભગવાને સકળ જીવોને હિતકારી, પરભવને વિષે હિત-કારક, આગામી કાળે કલ્યાણકારક, ન્યાયચુકત, અકુટિલ, સર્વોત્તમ, સર્વ દુઃખ-પાપનું ઉપશમન કરનાર એવું પ્રવચન કરેલું છે. તે ત્રીજા વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ આ પ્રમાણે છે:—

પરદ્રવ્યહરણથી વિરમવાના વ્રતના રક્ષણને અર્થે પહેલી ભાવનાએ દેવકુળ, સત્સારથાન (મહાજન સ્થાન), પરમ, પરિવ્રાજકનું સ્થાન, વૃક્ષમૂલ, અગ્નીચો, પર્વતની કંદરા, (દોહાદિકની) આશુ, ગિરિશુક્ષા, યુનો પાકવાનું

સ્થાન, ઉદ્યાન, ચાનશાળા (વાહન રાખવાનું સ્થાન), ઘર વાખરો ભરવાનું સ્થાન, ચણાદિનો મંડપ, શૂન્ય ઘર, સ્મ-શાન, લયન (પર્વતગૃહ), હાટ અને ખીજાં એવાં સ્થાન-કેમાં સાધુએ વિહાર કરવો યોગ્ય છે. પાણી, માટી, ખીજ, લીલોતરી, ત્રસ જીવો, ઇત્યાદિથી રહિત અને ગૃહસ્થે પોતાને અર્થે બનાવેલું ઘર ક્રાસુક (શુદ્ધ) હોય, સ્ત્રી-પશુ-પંડગથી રહિત હોય, પ્રશસ્ત હોય, એવા ઉપાશ્રયમાં જ સાધુએ વિહરવું યોગ્ય છે. જ્યાં ઘણું આધાકર્મો (સાધુને અર્થે કરેલાં પાપકર્મો) કરવામાં આવ્યાં હોય, જેવાં કે આછાં પાણી છાંટ્યાં હોય, સાવરણીથી સ્થાન પ્રમાજ્યું હોય, ખૂબ પાણી છાંટ્યું હોય, (માળા-કૂલ-તોરણાદિથી) શણ-ગાર્યું હોય, (દહાદિથી) આચ્છાદન કર્યું-છાયું હોય, ખડી-ચૂનાથી ઘોળ્યું હોય, છાણે કરી લીંપ્યું હોય, લીંપ્યા ઉપર ફરીથી લીંપ્યું હોય, (ટાઢ નિવારવાને) અગ્નિ સળ-ગાવ્યો હોય, (સાધુને અર્થે) વાસણ કુસણ હેરવ્યાં ફેરવ્યાં હોય, એ પ્રમાણે ઉપાશ્રય સ્થાનની અંદર અને બહાર સાધુને અર્થે પ્રાણુઘાત કરવામાં આવ્યો હોય, તેલું આગમનિષિદ્ધ ઉપાશ્રય સ્થાન સાધુએ વર્જવાયોગ્ય છે. એ પ્રકારે જૂદા જૂદા દોષથી રહિત સ્થાને વસીને જે વસ્ત્રસમિતિના યોગથી લાવિત બને છે તેનો અંતરાત્મા દુર્ગતિમાં પાડનારાં પાપકર્મો કરવા કરાવવાના દોષથી નિત્ય વિરતિ પામતો દત્ત અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રૂચિ ધરા-વનારો થાય છે.

ખીજ ભાવનમ્એ અનુજ્ઞાત સંસ્તારકનું ગ્રહણ કરવું.

એટલે કે બગીચો-ઉદ્યાન-વન-વનપ્રદેશમાં જે કાંઈ (અચેત) તૃણ, જલાશયમાં ઉપજેલી વનસ્પતિ, પાંદડાં, પરા (એક જાતનાં તરણાં), મુંજ, કુશ, દર્ભા, પરાળ, મૂયક (મેવાડનું એક જાતનું ઘાસ), વલ્લજ (એક જાતનું ઘાસ), પુષ્પ, ફળ, છાલ, અંકુર, કંદ, મૂળ, તૃણ, કાષ્ટ, કાંકરી, ઈત્યાદિ સંસ્તારક-વસ્ત્રાદિને અર્થે અનુજ્ઞા માંગીને લેવાં કલ્પે, અનુજ્ઞા માંગ્યા વિના-અદત્ત લેવાં કલ્પે નહિ. રોજ રોજ અનુજ્ઞા માંગીને લેવાં કલ્પે. એ પ્રમાણે અવગ્રહસમિતિના યોગથી જે ભાવિત થાય છે, તેનો અંતરાત્મા દુર્ગતિમાં પાડનારાં પાપકર્મો કરવા-કરાવવાના દોષથી નિત્ય વિરતિ પામતો દત્ત-અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રૂચિ ધરાવનારો થાય છે.

ત્રીજી ભાવનાએ પાટ-પાટલા-શય્યા-સંસ્તારકને અર્થે વૃક્ષને કાપવું નહિ. (વૃક્ષના) છેદનવડે કે (ભૂમિ-પથરના) ભેદનવડે શય્યા બનાવવી નહિ; જે ગૃહસ્થના સ્થાનમાં વાસ કર્યો હોય ત્યાંજ શય્યાનું ગવેષણ કરવું; ઉંચી-નીચી જમીન જાણીને સમી કરવી નહિ; પવનનો અભાવ હોય કે બહુ વાયુ વાતો હોય તોપણ તે વિષે કશી ઉત્સુકતા ન રાખે; ડાંસ કે મસલાં (નો ઉપદ્રવ) હોય તોપણ તેથી ક્ષોભ ન કરવો કે અગ્નિવડે ધુમાડો ન કરવો; એ પ્રમાણે સંયમમાં (પૃથ્વી આદિના જીવોના રક્ષણમાં) અતિ તત્પર, સંવરમાં (આસ્રવ દ્વાર નિરોધમાં) અતિ તત્પર, સંવૃત્તમાં (કષાય ઇન્દ્રિયના સંવરમાં) અતિ તત્પર, ચિત્તસમાધિમાં અતિ તત્પર, ધૈર્ય-વંત, કાયાએ કરીને (પરિષ્કોને) પાળતો જે સતત અધ્યા-

ત્મ ધ્યાન (આત્મસ્વરૂપ ચિંતન)થી યુક્ત થાય છે તેજ સમભાવે (રાગદ્વેષરહિતપણે) ચારિત્ર ધર્મને આચરે છે. એ પ્રકારે શર્યાસમિતિના યોગે કરીને જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા દુર્ગતિમાં પાડનારાં પાપકર્મો કરવા-કરાવવાના દોષથી નિત્ય વિરતિ પામતો દત્ત-અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રૂચિ ધરાવનારો થાય છે.

ચોથી ભાવનાએ સંયતિએ સાધારણ-ઘણા ધરનો આહાર જે પાત્રમાં આવે તે સમ્યક્ રીતે (અદત્તાદાન ન લેખાય તે રીતે) ભોજન કરવાયોગ્ય છે. આહારમાંથી શાકાદિનો વધારે ભાગ ન લેવો, ભોજનનો અધિક ભાગ ન લેવો (તેમ કરવાથી બીજા સાધુઓની અપ્રીતિ ઉપજે), ઉતાવળું-ઉતાવળું ન ખાવું, ત્વરિત રીતે આહાર ન કરવો, ચપળ રીતે આહાર ન લેવો, સહસા ભોજન ન કરવું, બીજાને પીડા ઉપજે તેમ આહાર ન કરવો, તથા સાવધ-પાપ રૂપ આહાર ન લક્ષવો. આહાર એવી રીતે લેવો કે જેથી ત્રીભું વ્રત ખંડિત થાય નહિ. સાધારણ પિંડ પાત્ર આહાર માત્ર લેવો અને જરા પણ અદત્તાદાન વિરમણુ વ્રતનું નિયમન ખંડિત થવા દેવું નહિ. એ પ્રકારે સાધારણ પિંડપાત્ર સમિતિના યોગે કરીને જે ભાવિત થાય છે, તેનો અંતરાત્મા દુર્ગતિમાં પાડનારાં પાપકર્મો કરવા-કરાવવાના દોષથી નિત્ય વિરતિ પામતો દત્ત-અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રૂચિ ધરાવનારો થાય છે.

પાંચમી ભાવનાએ સાધર્મિકો પ્રત્યે વિનય કરવો. ઉપચારમાં (રાગી સાધુની સેવા સંભાળમાં), પારણ્યામાં (તપ-

સ્વીના તપના પારણામાં) વિનય કરવો. (સૂત્રાદિની) વાચનામાં તથા તેના પરિચટ્ટણમાં (સૂત્રાર્થ ગ્રહણ કર્યો હોય તે ફેરવવામાં-પુનઃ પુનઃ સ્મરણ કરવામાં) વિનય કરવો. ભોજનાદિનું દાન કરવામાં અને લેવામાં તથા (વિસ્મૃત થએલો સૂત્રાર્થ) પૂછવામાં વિનય કરવો. સ્થાનકમાંથી નીકળવામાં અને પ્રવેશવામાં વિનય કરવો (નીકળતાં ‘આવસ્સહિ’ અને પ્રવેશમાં ‘નિસ્સહી’): એ આદિક બીજાં અનેક કાર્યોમાં વિનય કરવો. વિનય એ તપ છે અને તપ એ ધર્મ છે, માટે ગુરૂ પ્રત્યે, સાધુ પ્રત્યે અને તપસ્વી પ્રત્યે વિનય કરવો. એ પ્રકારે વિનયથી જે ભાવિત થાય છે, તેનો અંતરાત્મા દુર્ગતિમાં પાડનારાં પાપકર્મો કરવા-કરાવવાના દોષથી નિત્ય વિરતિ પામતો દત્ત-અનુજ્ઞાત અવગ્રહની રૂચિ ધરાવનારો થાય છે.

એ પ્રકારે આ સંવર દ્વારને સમ્યક્ પ્રકારે આચરતાં તે રૂડા નિધાનરૂપ થાય છે. એ પાંચે કારણે કરીને, મન-વચન-કાયાએ કરી સુરક્ષિત રાખતાં થકા એ યોગ (દત્તાદાન ગ્રહણ) મરણપર્યંત ધૃતિમાન અને મતિમાન મનુષ્યે નિત્ય નિર્વંહવાયોગ્ય છે. અનાસવયુક્ત, નિર્મળ, અછિદ્ર, અપરિસ્તવિત, કલેશરહિત, સર્વ તીર્થંકરોએ અનુજ્ઞા કરેલું એવું આ ત્રીજું સંવર દ્વાર કાયાએ કરી ફેરસવાયોગ્ય, પાળવાયોગ્ય, અતિચાર ટાળી શુદ્ધ કરવાયોગ્ય, પાર ઉતારવાયોગ્ય, અન્યને ઉપદેશવાયોગ્ય, અનુપાલન કરવાયોગ્ય અને આજ્ઞાનુસાર આરાધવાયોગ્ય છે. એ પ્રમાણે જ્ઞાતાપુત્ર શ્રી મહાવીર ભગવાને ઉપદેશ્યું, પ્રરૂપ્યું અને

પ્રસિદ્ધ કર્યું છે; એવું આ સિદ્ધ શાસન પૂજનીય, સદુપ-
દેશિત અને પ્રશસ્ત છે.

અધ્યયન ૪ થું

બ્રહ્મચર્ય

જ'બ્ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે
જ'બ્! હવે હું બ્રહ્મચર્ય વિષે ચોથું અધ્યયન સંભળાવું છું.
બ્રહ્મચર્યનું સ્વરૂપ.

બ્રહ્મચર્ય ઉત્તમ તપ, નિયમ (પિંડવિશુદ્ધિ આદિ
ઉત્તર ગુણ), જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર્ય, સમ્યક્ત્વ તથા વિનયના
મૂળ કારણ રૂપ છે; યમ (અહિંસાદિ)-નિયમ (પિંડ
વિશુદ્ધિ આદિ) પ્રધાન ગુણથી યુક્ત છે; હિમવંત પર્વત
થી મહાન તેજવંત (વ્રત) છે; પ્રશસ્ત, ગંભીર અને
સ્થિર અંતઃકરણથી યુક્ત છે; આર્જવ (સરલતા) યુક્ત
સાધુજનોએ આચરેલું છે; મોક્ષમાર્ગ રૂપ છે; વિશુદ્ધ સિદ્ધિ
ગતિના સ્થાન રૂપ છે; શાશ્વત અવ્યાભાધ (આભાધ ર-
હિતતા) છે, પુનર્ભવ નહિ કરાવનારું છે, પ્રશસ્ત છે,
(રોગાદિના અભાવે કરી) સૌમ્ય છે, સુખ રૂપ છે, શિવ
છે, અચળ છે, અક્ષયકર છે, ચતિવરોએ પાળેલું છે, સુચ-
રિત (શોભનાનુષ્ઠાન) રૂપ છે, સુસાધિત-સુખદુ પ્રકારે પ્રતિ
પાદિત કરેલું છે. સુનિવરોએ, મહાપુરુષોએ, ધીર-શૂર-
વીર મનુષ્યોએ, ધાર્મિક મનુષ્યોએ, ધૃતિમંત્રોએ સદા (બધી

વચમાં) વિશુદ્ધ રીતે પાળી પોતાનું કલ્યાણ કર્યું છે, લબ્ય જનોએ શંકારહિત રીતે પાળ્યું છે; બ્રહ્મચર્ય લયરહિત છે, તુશરહિત (કણસલાથી છૂટા પડેલા દાણા પેઠે વિશુદ્ધ) છે, ખેદના કારણરહિત છે, (પાપની) ચિકાસથી રહિત છે, વૃત્તિ (સ્વસ્થતા-સમાધિ) ના ગૃહરૂપ છે, અવશ્ય પ્રકંપરહિત (કોઈ ડોલાવી ન શકે તેવું) છે, તપ-સંય-યમના મૂળ દળરૂપ-થડાબંધ સરખું છે, પાંચે મહાવ્ર-તમાં સુષુપ્ત પ્રકારે (અત્યંત) રક્ષાયલું છે, સમિતિ-ગુપ્તિથી યુક્ત છે, ઉત્તમ ધ્યાનના રક્ષણાર્થે રચેલા કમાડ રૂપ છે, શુભ ધ્યાનના (રક્ષણાર્થે) દીધેલી ભોગળ રૂપ છે, દુર્મ-તિના ભાગને નિરૂદ્ધ તથા આચ્છાદિત કરનાર અખતર રૂપ છે, સુગતિના ભાગને દર્શાવનાર છે તથા લોકમાં ઉત્તમ છે. આ વ્રત પદ્મસરોવર અને તળાવની પાળ સરખું છે, મોટા ગાડાના આરાની નાભી રૂપ છે (ક્ષાન્તિ આદિ ગુણોના આધાર રૂપ છે), અત્યંત વિસ્તૃત વૃક્ષના થડ રૂપ છે, મોટા નગરના ગઢના કમાડની અર્ગલા રૂપ છે, રજ્જુ-દોરડાથી બાંધેલા ઇંદ્રધ્વજના સ્થંભ જેવું નિર્મળ છે, અને અનેક ગુણે કરી સહિત છે.

હવે બ્રહ્મચર્ય વ્રત કેવે પ્રકારે ભાગે છે તે કહે છે. (જેમ ઘડો પડે અને તેના કકડા થઈ જાય તેમ) બ્રહ્મ-ચર્ય સાહસા સર્વાથા ભગ્ન થઈ જાય છે, (દહીં વલોવાય તે રીતે) મર્દિત થાય છે, (ચૂર્ણની પેઠે) ચૂર્ણિત-ઝીણા ઝીણા કણરૂપ બની જાય છે, (શરીરમાં કારમું શલ્ય પેસી જાય તેમ) શલ્યયુક્ત બની જાય છે, (પર્વતના શિખર

પરથી તૂટી પડેલા પાષાણખંડની પેઠે) આશ્રયથી ચલિત થઈ નીચે તૂટી પડે છે, (મહેલના શિખર પરથી પડતા કળશની પેઠે) અધઃપતિત થાય છે, (લાકડાના ટુકડાઓ થાય તેમ) ખંડિત થાય છે, (કોઠ આદિથી અંગ સડે છે તેમ) સડીને વિઢવસ્ત થાય છે અને (દાવાનળથી બળેલા વૃક્ષની પેઠે) વિનષ્ટ થાય છે.

અક્ષયચર્યની મહત્તા.

એવું અક્ષયચર્ય વિનય-શીલ-તપ-નિયમ-ગુણના સમૂહરૂપ અતિ મોટું છે. જેમ ગ્રહો, નક્ષત્રો અને તારાઓમાં ચંદ્રમા (મોટો) છે, જેમ મણી, મોતી, શિલા, પ્રવાલ, રક્ત (વિદ્રુમ) રત્નની ખાણોમાં સમુદ્ર (મોટો) છે, જેમ મણીઓમાં વૈડૂય મણી (મોટો) છે, જેમ સર્વ આભૂષણોમાં મુકુટ (પ્રધાન) છે, વસ્ત્રોમાં જેમ ક્ષોભયુગલ (રૂબું વસ્ત્ર) (પ્રધાન) છે, પુષ્પોમાં જેમ કમળ (મોટું) છે, ચંદ્રનોમાં જેમ ગોશીર્ષચંદ્રન (ગોચંદ્રન) ઉત્તમ છે, ઔષધિસ્થાનોમાં જેમ હીમવંત પર્વત (મહાન) છે, નદીઓમાં જેમ સીતાદા નદી (મોટી) છે, સમુદ્રોમાં જેમ સ્વયંભૂ-રમણ સમુદ્ર (મોટો) છે, મંડલિક પર્વતમાં જેમ રચક પર્વત (મોટો) છે, હાથીઓમાં જેમ ઐરાવત (મોટો) છે, મૃગો (વનનાં પશુઓ) માં જેમ સિંહ (પ્રધાન) છે, પ્રવકાણુ (સુવર્ણકુમાર) માં જેમ વેણુદેવ (મોટો) છે, પન્નગ (નાગકુમાર) માં જેમ ધરણેન્દ્ર (મોટો) છે, જેમ કલ્પમાં અક્ષલોક (પાંચમો દેવલોક) મોટો છે, (પાંચ) સભાઓમાં

જેમ સુધર્મા સભા (મોટી) છે, આયુષ્યમાં જેમ સાતમી સ્થિતિ (અનુત્તર વિમાનવાસી દેવતાની) મોટી છે, દાનોમાં જેમ અભયદાન (ઉત્તમ) છે, કાંબળીમાં જેમ રાતા રંગની (કીરમજી રંગની) કાંબળી (ઉત્તમ) છે, સંહનનમાં જેમ વજ્રઋષભ નારાય સંહનન (પ્રધાન) છે, સંસ્થાનમાં જેમ સમયતુરંસ સંસ્થાન (ઉત્તમ) છે, ધ્યાનમાં જેમ પરમ શુક્લધ્યાન (ઉત્તમ) છે, જ્ઞાનમાં જેમ કેવળજ્ઞાન (પ્રધાન) છે, લેશ્યાઓમાં જેમ પરમ શુક્લ લેશ્યા (પ્રધાન) છે, મુનીશ્વરોમાં જેમ તીર્થંકર (સર્વથી મોટા) છે, ક્ષેત્રો (વાસો) માં જેમ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર (મોટું) છે, ગિરિવરોમાં જેમ મેરુ ગિરિ (પ્રધાન) છે, વનોમાં જેમ નંદનવન (મુખ્ય) છે, વૃક્ષોમાં જેમ જંબૂ સુદર્શન નામના વૃક્ષની વિખ્યાતિ છે અને જે નામે આ જંબૂદ્વીપ ઓળખાય છે, રાજાઓમાં જેમ તુરગપતિ-ગજપતિ-રથપતિ-નરપતિ સુવિખ્યાત છે, અને રથીઓમાં મહારથી (કર્મારિયુની સેનાને હરાવનારો) મોટો છે, તેમ બ્રહ્મચર્ય (સર્વથી મોટું-પ્રધાન-મુખ્ય-સર્વોપરિ) વ્રત છે. એક બ્રહ્મચર્યવ્રતનું આરાધન કરનાર એ પ્રમાણેના અનેક ગુણોથી પરિપૂર્ણ થાય છે. સમ્યક્ પ્રકારે પાળેલા આ વ્રતથી સર્વ વ્રતો, શીલ, તપ, વિનય, સંયમ, ક્ષમા, ગુપ્તિ, નિર્દોષતા ઇત્યાદિ પણ પળાય છે, અને તેથી ઇહલોકમાં તથા પરલોકમાં યશ, કીર્તિ તથા પ્રત્યય (“આ સાધુ જન છે” એવી પ્રતીતિ) ઉત્પન્ન થાય છે. તેથી કરીને નિશ્ચલપણે બ્રહ્મચર્ય પાળવું. (મન-વચન-કાયાએ કરી) સર્વથી વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય જીવનપર્યંત, જ્યાંસુધી (માંસ

રક્તાદિથી રહિત) શરીર કેવળ શ્વેત અસ્થિમય રહે ત્યાં-
સુધી સંયમવંતે પાળવાયોગ્ય છે.

વળી ભગવાને આ વ્રત વિષે કહ્યું છે કે આ બ્રહ્મ-
ચર્યવ્રત પાંચ મહા સુવ્રતનું મૂળ છે, સાધુઓએ ભાવસ-
હિત વ્યાકુળતાથી રહિતપણે રૂઠે પ્રકારે આચરેલું છે,
વેરના ઉપશમન રૂપ ફળયુક્ત છે, સર્વ સમુદ્રોમાં મહો-
દધિ (રૂપ સંસાર) ને ઉતરવા માટેના તીર્થરૂપ છે, તીર્થ-
કરોએ રૂઠે પ્રકારે દેખાડેલા માર્ગરૂપ છે, નરક તીર્થચની
ગતિને વર્જવાના માર્ગ રૂપ છે, (સંસારમાંની) સર્વ નિર્મળ
વસ્તુઓના નિર્માર્પિત સારભૂત છે, મોક્ષ તથા દેવલોકનાં
દ્વારને ઉઘાડનારૂં છે, દેવ-નરેન્દ્રોથી પ્રણુમિત અને પૂજ્ય
છે, સર્વ જગતમાં ઉત્તમ માંગલિકનો માર્ગ છે, અદ્વિતીય
ગુણ પ્રાપ્ત કરાવનાર એક (ઉપાય) છે, અને મોક્ષના માર્ગના
મુકુટ રૂપ છે. જે શુદ્ધ રીતે બ્રહ્મચર્ય પાળે છે, તેજ સુ-
પ્રાહ્મણ, સુશ્રમણ, સુસાધુ, સુઋષિ, સુમુનિ, સુસંયતિ અને
તેજ લિક્ષુ છે.

બ્રહ્મચારીએ ત્યજવાયોગ્ય.

જે શુદ્ધ રીતે બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરે છે તેણે ત્યજવા
યોગ્ય (ક્રિયા-પદાર્થ વગેરે) આ પ્રમાણે છે:—રતિ-રાગ
દ્વેષ-મોહને વધારનારાં (અનુષ્ઠાનો), પ્રમાદ દોષવાળા પાસ.
તથા (સાધ્વાભાસો-બહિર્વર્તીઓ)નાં અનુષ્ઠાનો, અભ્યંગન
(ધી-માબળુ શરીરે ચોપડવાં તે), તેલમદ્દન, સ્નાન, વાર-
વાર કાબ-શિર-હાથ-પગ-મ્હોં ધોવાં, અંગચંપી, ગાત્રચંપી,

આખા શરીરનો મેલ ઉતારવો, અંગ-વિલેપન, (સુગંધિત) ચૂર્ણોથી શરીરને સુવાસિત કરવું, (અગુરૂ આદિના) ધૂપથી શરીરને ધૂપવું, શરીરને શણગારવું, જેથી ચારિત્ર કલુષિત થાય તેમ નખ-વસ્ત્ર-કેશાદિને સમારવાં, હસવું, (કુશાસ્ત્રનું) ભણવું, નૃત્ય, ગીત, વાદિત્ર ખજાવવું, નટ-નર્તક-ખજાણીયા-મલ્લાદિના ખેલ જેવા, ભાંડચેષ્ટા જેવી, ઇત્યાદિ જે હલકા શૃંગારની ખાણુ જેવાં છે અને ખીજા પણુ એવા પ્રકારે જે તપ-સંયમ-પ્રહ્લયર્થનો ઘાત-ઉપઘાત કરનારાં હોય તે, પ્રહ્લયર્થનું અનુપાલન કરનારે સર્વ કાલે વર્જવાયોગ્ય છે. તેનો (ઉપર જણાવેલાંને વર્જનારનો) અંતરાત્મા નિત્ય તપ-નિયમ-શીલના યોગથી ભાવિત થાય છે. (એ તપ-નિયમ-શીલના વ્યાપાર હવે કહે છે). અસ્નાન, હાંતને સાફ ન કરવા તે, પરસેવો-મેલ-ગાઢો મેલ ધારણુ કરવો તે (ન ઉતારવો તે), મૌન વ્રત, કેશલોચન, ક્ષમા, ઇન્દ્રિયનિગ્રહ, અચેલક (વસ્ત્રરહિતતા), ભૂખ-તરસને સહન કરવાં તે, લાઘવ (અદ્ય વસ્ત્ર રાખવાં તે), ટાઢ-તાપ સહેવાં તે, ક્રાબ્દશય્યા, ભૂમિ પર ખેસવું તે, (ભિક્ષાર્થે) પારકે ઘેર જવું તે, (ભિક્ષા) મળે કે ન મળે અથવા ઓછું મળે (તો ખેદ ન પામવો તે), માન-અપમાન-નિંદાને સહન કરવાં તે, ડાંસ-મચ્છરના સ્પર્શને સહેવાં તે, નિયમ, તપ, ગુણ, વિનય, ઇત્યાદિ યોગથી એ અંતરાત્મા ભાવિત થાય છે, અને તે રીતે તેનું પ્રહ્લયર્થ સ્થિરતર-વિશેષ દઢ થાય છે.

પાંચ ભાવનાઓ.

પ્રહ્લયર્થ વ્રતના રક્ષણને અર્થે અને અપ્રહ્લયર્થના

વિરમણુને અર્થે શ્રી ભગવાને સકળ જીવોને હિતકારી, પરભવને વિષે હિતકારી, આગામી કાલે કલ્યાણકારક, નિર્દોષ, ન્યાયયુક્ત, અકુટિલ, સર્વોત્તમ, સર્વ દુઃખ-પાપનું ઉપશમન કરનાર એવું પ્રવચન કરેલું છે. તે ચોથા વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ નીચે પ્રમાણે છે.

અપ્રહ્લયચર્યના વિરમણુને અર્થે અને પ્રહ્લયચર્યના રક્ષણુને અર્થે પહેલી ભાવના સ્ત્રીથી સંસક્ત આશ્રય વર્જવા વિષે છે. શય્યા, આસન, ગૃહ, દ્વાર, આંગણું, અગ્નાશી, ગોખ, ભંડશાળા (અનેક પ્રકારની સામગ્રી રાખવાનું સ્થાન), અભિલોકન સ્થાન (અતિ ઉંચું સ્થાન-જ્યાંથી બધું દેખાય), પાછલું ઘર, શણગાર કરવાનું સ્થાન, સ્નાતિકા (સ્નાન કરવાનું ખુલ્લું સ્થાન), જે સ્થાનમાં વેશ્યાઓ રહેતી હોય તે, તથા જે સ્થાને વારંવાર અજ્ઞાનપણે (મોહદોષે કરીને) રતિ-રાગ વધારનારી સ્ત્રીઓ ઉભી રહેતી હોય તે સ્થાન, તથા જ્યાં બહુવિધ (શૃંગારાદિકની) કથાઓ કહેવાતી હોય, એ બધાં સ્થાન વર્જવાયોગ્ય છે. સ્ત્રીના સંસર્ગવાળાં સ્થાનો કલેશને કરાવનારાં છે. એ અને એ પ્રકારનાં બીજાં સ્થાનો પણ વર્જવાયોગ્ય છે. જ્યાં રહેતાં મનોવિભ્રમ ઉપજે, (પ્રહ્લયચર્ય વ્રતનો) ભંગ થાય, ભ્રંશન (અલ્પ વ્રતભંગ) થાય, જ્યાં આર્ત (દુષ્ટ વિષય સંયોગના અભિલાષ રૂપ) અને રૌદ્ર ધ્યાન ઉત્પન્ન થાય, તે તે સ્થાન વર્જવાયોગ્ય છે. પાપભીડ (પાપથી ખીલીનારા)એ એવાં સ્થાન આશ્રય કરવાયોગ્ય નથી. જે સ્થાને વસતાં દુઃખિયોનો રાગ દીપ્તિ-માન થાય નહિ તે સ્થાનો વસવાયોગ્ય છે. એ પ્રકારે સ્ત્રી-

ઓના સંસર્ગ વિનાના સ્થાને વસવાની સમિતિના યોગે કરીને જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા પ્રહ્લયર્થમાં આસક્ત મનવાળો, ઇન્દ્રિયધર્મ (લોહુપતા આદિ)થી નિવૃત્ત, જિતેન્દ્રિય અને પ્રહ્લયર્થની શુભિઓથી યુક્ત થાય છે.

બીજી ભાવનાએ સ્ત્રીજનોની વચ્ચે કથા કહેવી નહિ, ચિત્રવિચિત્ર પ્રકારની, કામુક સ્ત્રીની ચેષ્ટાથી યુક્ત, વિલાસ (નેત્રવિકાર)થી યુક્ત, હાસ્ય-શૃંગારવાળી લૌકિક કથા કરવી નહિ. મોહજનક એવી આવાહ (નવપરિણીત વર-વધૂને લાવવા વિષેની)-વિવાહની કથા પણ કહેવી નહિ. સ્ત્રીની સુભગતા-દુર્ભ-તાની કથા, સ્ત્રીઓના ચોસઠ ગુણ-વર્ણ-દેશ-જાતિ-કુળ-રૂપ-નામ-નેપથ્ય (ગુપ્ત શૃંગારક્રિયા)-પરિજન (હાસી-સખી) આદિ વિષેની કથા કહેવી નહિ. સ્ત્રીઓની અને બીજી પણ એ પ્રકારની અનેરી કથાઓ શૃંગારે કરીને કંઠેણોત્પાદક છે, તપ-સંયમ-પ્રહ્લયર્થનો ઘાત-ઉપઘાત કરનારી છે, તે પ્રહ્લયર્થનું અનુપાલન કરનારે કહેવા યોગ્ય નથી, સાંભળવાયોગ્ય નથી અને વિચારવાયોગ્ય નથી. એ પ્રકારે સ્ત્રીકથાથી નિવૃત્તિરૂપ સમિતિના યોગે કરીને જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા પ્રહ્લયર્થમાં આસક્ત મનવાળો, ઇન્દ્રિયધર્મ (લોહુપતા આદિ)થી નિવૃત્ત, જિતેન્દ્રિય અને પ્રહ્લયર્થની શુભિઓથી યુક્ત થાય છે.

ત્રીજી ભાવનાએ સ્ત્રીના રૂપનું નિરીક્ષણ વર્ણવું. સ્ત્રીનું હસવું-ખેલવું અને ચેષ્ટાનું નિરીક્ષણ કરવું, (ચાલવાની) ગતિ-નેત્રવિલાસ-કીડા-કામુક ચેષ્ટા (વિવેક)-નૃત્ય-ગીત-વાદ્યવાદન-શરીરસંસ્થાન-વર્ણ-હાથ-પગ-નયન-લાવ-

કુપ-રૂપ-ચૌવન-સ્તન-ઓષ્ઠ-વસ્ત્ર-અલંકાર-આભૂષણ-ગુહ્ય-દ્રિય ઇત્યાદિ (જેવાં-સાંભળવાં તે) અને બીજાં પણ તપ-સંયમ-પ્રહ્લ્લચર્યનો ઘાત-ઉપઘાત કરનારાં (કાર્યો) છે, તે પ્રહ્લ્લચર્યનું અનુપાલન કરનારે આંખ વડે, મન વડે કે વચન વડે ન અભિલષવા (ઇચ્છવા) યોગ્ય પાપકર્મો છે. એ પ્રકારે સ્ત્રી રૂપ-વિરતિ સમિતિના યોગથી જે ભાવિત છે તેનો અંતરાત્મા પ્રહ્લ્લચર્યમાં આસક્ત મનવાળો, ઈં દ્રિયધર્મથી નિવૃત્ત, જિતેન્દ્રિય અને પ્રહ્લ્લચર્યની ગુપ્તિઓથી યુક્ત થાય છે.

ચોથી ભાવનાએ પૂર્વે કરેલાં-સેવેલાં વિષયો આદિને સંભારવાં નહિ. પૂર્વે (ગૃહસ્થાવસ્થામાં) સેવેલા વિષય ભોગ; પૂર્વે કરેલી રમતો-ક્રીડાઓ; પૂર્વે સમયનાં સગાંઓ (સાસુ-સાળા-સાળી આદિ)ના પરિચય આદિ; આવાહ પ્રસંગે (નવપરિણીતને ઘેર લાવવાં), વિવાહ પ્રસંગે, ચૌલ કર્મ (મુંડન-ખાળકને ચોટલી રાખવી) પ્રસંગે, તિથિએ (મહન ત્રયોદશી આદિ), યજ્ઞક્રિયાને દિને (નાગપૂજના દિવસે), અને ઉત્સવદિને (ઈંદ્રમહોત્સવ) શૃંગારથી સજ્જ થએલી-સુંદર વેશવાળી સ્ત્રી સાથે, હાવ-ભાવ-લાલિત્ય-કામચેષ્ટા-વિલાસથી શોભતી સ્ત્રીઓ સાથે, અનુકૂળ પ્રેમિકાઓ સાથે જે શયનપ્રયોગ અનુભવ્યા હોય (વિષયસેવન કર્યા હોય) તે સંભારવાં નહિ. ઋતુ-ઋતુનાં સુંદર પુષ્પો, સુગંધી ચંદન, સુગંધી દ્રવ્યો તથા સુગંધી ધૂપ, સુખસ્પર્શ કરાવનારાં વસ્ત્રાભૂષણ ઇત્યાદિથી સુશોભિત સ્ત્રીઓ સાથે પૂર્વે કરેલા વિષય-ભોગ સંભારવા નહિ. રમણીય વાદિત્રો, ખીતો, નટ, નર્તક, બળાણીયા, મદલ, મૂઠીએ લડવાનો જેલ કરનારા (મુષ્ટિક

મલ્લ), ભાંડ, વિદૂષક, કથાકાર, જલમાં ફેલી તરનારા, રાસ રમનારા, આખ્યાન કરનારા (શુભાશુભ કહેનારા), હાથમાં ચિત્રનું પાટીયું લઈ ભિક્ષા માંગનારા (મંખ), તૂણવાદિત્ર વગાડનારા, તુંબવીણા બજાવનારા, તાલ (તાલોટા) વગાડનારા, ગાયન કરનારા, ઇત્યાદિની ક્રિયાઓ અને બહુવિધ મધુર સ્વરે ગીત ગાનારાઓનાં સુસ્વરયુક્ત ગીતો, તેમજ બીજા એવા (કર્ણપ્રિય શબ્દો) તપ-સંયમ-પ્રહ્લયર્થનો ઘાત તથા ઉપઘાત કરનારાં છે, તે પ્રહ્લયર્થનું અનુપાલન કરનાર શ્રમણે જોવાં નહિ, કહેવાં નહિ, તથા સંભારવાં નહિ. એ પ્રકારે જે પૂર્વે કરેલા વિષયલોગ, ક્રીડા આદિની વિરતિરૂપ સમિતિના યોગે કરીને ભાવિત છે, તેનો અંતરાત્મા પ્રહ્લયર્થમાં આસક્ત મનવાળો, ઇન્દ્રિયધર્મથી નિવૃત્ત, જિતેન્દ્રિય અને પ્રહ્લયર્થની ગુપ્તિએ કરીને યુક્ત થાય છે.

પાંચમી ભાવનાએ પ્રણિત સ્નિગ્ધ (જેમાંથી ઘી-તેલ વગેરેનાં બિંદુઓ ટપકતાં હોય) ભોજન સંયતિએ-સાધુએ (નિર્વાણના સાધકે) વર્જ્યું. દૂધ, દહીં, ઘી, માખણ, તેલ, ગોળ, ખાંડ, સાકર, મધ, માંસ, ખાજ (વગેરે મીઠાઈ) એટલા વિગય (વિકૃતિ પામનારા પદાર્થો)થી યુક્ત આહાર, દર્પકારક આહાર સાધુએ ત્યજવો અને (નિર્દોષ) આહાર પણ દિવસમાં બહુ વાર ન કરવો, નિરંતર (પ્રતિદિન) ન કરવો, શાક-દાળ અધિક ન જમવાં, ઘણું ન જમવું; એ પ્રકારના આહાર ભોગવવા નહિ. (સંયમની) યાત્રાના પ્રમા-

જીને અર્થેજ આહાર હોય, વિભ્રમ કે ધર્મનું જ્ઞાન (બ્રહ્મપણું) ન થાય તે માટેજ આહાર હોય. એ પ્રકારે પ્રશિત્ત આહાર વિરતિ સમિતિના યોગથી જે ભાવિત થાય છે, તેનો અંતરાત્મા બ્રહ્મચર્યમાં આસક્ત મનવાળો, ઈંદ્રિયધર્મથી નિવૃત્ત, જિતેન્દ્રિય અને બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિએ કરી યુક્ત થાય છે.

એ પ્રકારે આ સંવરના દ્વારને સમ્યક્ પ્રકારે આચરતાં તે રૂઠા નિધાનરૂપ થાય છે. એ પાંચે કારણે કરીને મન-વચન-કાયાએ કરી સુરક્ષિત રાખતાં થકા એ યોગ મરણપર્યંત ધૃતિમાન અને મતિમાન મનુષ્યે નિત્ય નિર્વાહવાયોગ્ય છે. અસ્રવયુક્ત, નિર્મળ, અછિદ્ર, અપરિસ્વિત, કલેશરહિત, શુદ્ધ, સર્વ તીર્થંકરોએ અનુજ્ઞા કરેલું એવું આ ચોથું સંવર દ્વાર કાયાએ કરી ફરસવાયોગ્ય, અતિચાર ટાળી શુદ્ધ કરવાયોગ્ય, પાર ઉતારવાયોગ્ય, અન્યને ઉપદેશવાયોગ્ય, આરાધવાયોગ્ય અને આજ્ઞાનુસાર અનુપાલન કરવાયોગ્ય છે. એ પ્રમાણે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર ભગવાને ઉપદેશ્યું, પ્રરૂપ્યું, પ્રસિદ્ધ કર્યું છે. એવું આ સિદ્ધ શાસન પૂજનીય, સદુપદેશિત અને પ્રશસ્ત છે.

અધ્યયન ૫ મું

અપરિગ્રહ

જંખૂ સ્વામી પ્રત્યે સુધર્મા સ્વામી કહે છે કે, હે જંખૂ! અને* (ધર્મોપકરણનો પણ) અપરિગ્રહ (મમતા રહિતતા) કરનાર, (કષાયોનું) સંવરણ કરનાર અને આરંભ તથા પરિગ્રહથી નિવૃત્ત થનાર સાધુ હોય. વળી સાધુ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભથી નિવર્તે. વિરતિનાં લક્ષણો.

(હવે વિસ્તારે કરીને વિરતિનાં લક્ષણો દર્શાવે છે).
(૧) એક પ્રકારે અસંયમ (સર્વ આસ્રવથી ન નિવર્તવું તે).
(૨) બે પ્રકારે બંધ (૧ રાગબંધ, ૨ દ્વેષબંધ), (૩) ત્રણ પ્રકારે દંડ, ગર્વ, ગુપ્તિ અને વિરાધના.

[૩ દંડ:—૧ મનઃદંડ, ૨ વચનદંડ, ૩ કાયદંડ. ૩ ગર્વ:—૧ ઋદ્ધિ ગર્વ, ૨ રસ ગર્વ, ૩ શાતા ગર્વ. ૩ ગુપ્તિ:—૧ મનઃગુપ્તિ, ૨ વચનગુપ્તિ, ૩ કાયગુપ્તિ. ૩ વિરાધના:—૧ જ્ઞાન વિરાધના, ૨ દર્શન વિરાધના, ૩ ચારિત્ર વિરાધના.]

(૪) ચાર પ્રકારના કષાય, ધ્યાન, સંજ્ઞા, વિકથા.

[૪ કષાય:—૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ. ૪ ધ્યાન:—૧ આર્ત, ૨ રૌદ્ર, ૩ ધર્મ, ૪ શુક્લ. ૪ સંજ્ઞા:—૧ આહાર, ૨ ભય, ૩ મૈથુન, ૪ પરિગ્રહ. ૪ વિકથા—૧ સ્ત્રીકથા, ૨ ભત્રીજા, ૩ દેશકથા, ૪ રાજકથા.]

* અહીં 'અને' શબ્દથી જે પ્રારંભ થાય છે તેનો હેતુ એ છે કે બ્રહ્મચર્યયુક્ત હોવા ઉપરાંત સાધુ અપરિગ્રહ પણ કરે.

(૫) પાંચ પ્રકારની ક્રિયા, સમિતિ, ઈન્દ્રિય અને મહાવ્રતો.

[૫ ક્રિયા:—૧ કાયિકા, ૨ આધિકરણિકા, ૩ પ્રદેષિકા, ૪ પારિતાપનિકા, ૫ પ્રાણાતિપાતિકા. ૫ સમિતિ:—૧ ઇર્ષ્યા, ૨ ભાષા, ૩ એષણા, ૪ આદાન ભંડમાત્ર નિક્ષેપના, ૫ ઉચ્ચાર, પ્રસવણ, ખેલ, જળ, શ્લેષ્મ વગેરેને પરિહવવાની સમિતિ. ૫ ઈન્દ્રિયો:—૧ કાન, ૨ આંખ, ૩, નાક, ૪ જીભ, ૫ સ્પર્શોન્દ્રિય-ત્વચા. ૫ મહા વ્રતો:—૧ સર્વથા પ્રાણાતિપાત વિરમણ, ૨ સર્વથા મૃષાવાદ વિરમણ, ૩ સર્વથા અદત્તાદાન વિરમણ, ૪ સર્વથા મૈથુન વિરમણ, ૫ સર્વથા પરિગ્રહ વિરમણ.]

(૬) છ પ્રકારે જીવનિકાય અને લેશ્યા.

[૬ જીવનિકાય:—૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપ્કાય, ૩ તેજસ્કાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય. ૬ લેશ્યા:—૧ કૃષ્ણ, ૨ નીલ, ૩ કાપોત, ૪ તેજો, ૫ પદ્મ, ૬ શુક્લ.)

(૭) સાત પ્રકારના ભય.

[૧ આલોક ભય: મનુષ્યને મનુષ્યથી ભય; ૨ પરલોક ભય: દેવ-તીર્થેયથી ભય; ૩ આદાન ભય: ધનથી ભય; ૪ અકસ્માત્ ભય: છાયા વગેરે દેખવાથી થતો ભય; ૫ વેદના ભય: દુઃખથી થતો ભય; ૬ મરણ ભય; ૭ અપયશ થવાથી થતો ભય.]

(૮) આઠ પ્રકારના મદ.

[૧ જાતિ મદ, ૨ કુળ મદ, ૩ જળ મદ, ૪ રૂપ મદ, ૫ તપો મદ, ૬ લાભ મદ, ૭ ઐશ્વર્ય મદ.]

(૯) નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ.

[૧ સ્ત્રી-પશુ-પંડકથી રહિત સ્થાનમાં રહેવું. ૨ કામ-રાગની વૃદ્ધિ કરે તેવી સ્ત્રીની કથા કે સ્ત્રી સાથે કથા ન કરવી. ૩ સ્ત્રીની

સાથે એક આસને બેસવું નહિ. ૪ સ્ત્રીનાં અંગોપાગ, તેની સુરચના, તેનું બોલવું, નિરીક્ષણ વગેરે રાગદષ્ટિથી જોવું નહિ. ૫ સ્ત્રીનાં ગીત-શ્લોક-કૃત્તન-હાસ્ય વગેરે સંભળાય તેમ ભીંત કે દિવાલને આંતરે રહેવું નહિ. ૬ પૂર્વગત સ્ત્રી સંબંધી ક્રીડા, હાસ્ય, રતિ, વિષયભોગ, સ્નાન, બોજન ઇત્યાદિ યાદ કરવાં નહિ. ૭ પ્રણિત-લચ્ચપચતો-વિગય સહિત આહાર લેવો નહિ. ૮ મર્યાદિત સમયે ધર્મયાત્રા નિમિત્ત જોઈએ તેથી વધુ આહાર લેવો નહિ. ૯ શરીરની શોભા-વિભૂષા કરવી નહિ.]

(૧૦) દસ પ્રકારનો સાધુધર્મ.

[૧ ક્ષમા, ૨ મુક્તિ (નિર્લોભતા), ૩ આર્જવ (ઋણુતા), ૪ માર્દવ (કોમળતા), ૫ લાઘવ (થોડાં ઉપકરણ રાખવાં), ૬ સત્ય, ૭ સંયમ, ૮ તપ, ૯ ચૈત્યદાન-જ્ઞાનદાન, ૧૦ અહમ્યર્થ]

(૧૧) અગ્યાર પ્રકારની શ્રાવકની (સાધુના ઉપાસકની) પ્રતિમા.

[૧ દર્શન પ્રતિમા:—શુદ્ધ સત્ય પર રૂચિ થાય. ૨ વ્રત પ્રતિમા:—પ્રાણાતિપાતવિરમણાદિ વ્રતો નિરતિચારપણે પાળે. ૩ સવાર-સાંજ સામાયિક-આવશ્યક કરે. ૪ પૂર્ણ પૌષધ પ્રતિમા—બધી પર્વતિથિએ નિયમિત પૌષધ કરે; ૫ ઉપર જણાવ્યું તે ઉપરાંત પાંચ બોલ સહિત કાચોત્સર્ગ કરે. ૬ અહમ્યર્થ પ્રતિમા:—ઉપર જણાવ્યું તે કરવા ઉપરાંત સર્વ વખતે અહમ્યર્થ સેવે; ૭ સચિત્ત આહાર ન લે, પણ પોતાને આરંભ ન કરવાનો નિયમ ન હોય. ૮ આરંભ-સમારંભ કરે નહિ. ૯ આરંભ સમારંભ કરે-કરાવે નહિ. ૧૦ આરંભ કરે-કરાવે નહિ તે ઉપરાંત આરંભ કરીને કોઈ આપે તે લે નહિ. ૧૧ ઉપર જણાવ્યું તે ઉપરાંત મુંડન કે લોચ કરાવે, સાધુ પેઠે ધર્મોપકરણો રાખે, સ્વચ્છાતિમાં ગોચરી કરે,

તે પ્રતિમાધારી શ્રાવક કહેવાય. એકથી ૧૧ પ્રતિમામાં પ્રત્યેક પ્રતિમાએ એક-એક માસ ચડતાં એકંદરે સાડા પાંચ વર્ષ થાય.]

(૧૨) બાર પ્રકારની ભિક્ષુની પ્રતિમા.

[૧ પહેલી પ્રતિમા ૧ માસની તેમાં એક દાતિ* આહારની અને એક દાતિ પાણીની લેવી કલ્પે. ૨ બીજી પ્રતિમા એક માસની તેમાં બે દાતિ આહાર અને બે દાતિ પાણીની કલ્પે. ૩ ત્રીજી પ્રતિમા એક માસની તેમાં ત્રણ દાતિ આહાર અને ત્રણ દાતિ પાણીની કલ્પે. ૪ ચોથી પ્રતિમા એક માસની તેમાં ચાર દાતિ આહાર અને ચાર દાતિ પાણીની કલ્પે. ૫ પાંચમી પ્રતિમા એક માસની તેમાં પાંચ દાતિ આહાર અને પાંચ દાતિ પાણીની કલ્પે. ૬ છઠી પ્રતિમા એક માસની તેમાં છ દાતિ આહાર અને છ દાતિ પાણીની કલ્પે. ૭ સાતમી પ્રતિમા એક માસની તેમાં સાત દાતિ આહાર અને સાત દાતિ પાણીની કલ્પે. ૮ આઠમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની તેમાં પાણી વિના એકાંતર ઉપવાસ કરે અને ગામ બહાર જઈ ત્રણ આસનો કરે: ચત્તા સૂએ, પાસું વાળી સૂએ અને પલાંઠી વાળી સૂએ. પરિપહથી ડરે નહિ. ૯ નવમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની તે ઉપર પ્રમાણે કરે અને ઠંડ-લગડ-ઉત્કટ એ ત્રણમાંથી એક આસન કરે. ૧૦ દસમી પ્રતિમા સાત રાત્રિ દિવસની તે ઉપર પ્રમાણે કરે અને ગોદૂહ, વીર તથા અમ્બુબુજ એમાંથી એક આસન કરે. ૧૧ અગીઆરમી પ્રતિમા એક અહોરાત્રિની, તેમાં પાણી વિના છઠ (બે ઉપવાસ) કરે, ગામ બહાર બે પગ સંકોચી હાથ લાંબા કરી કાયોત્સર્ગ કરે. ૧૨ બારમી પ્રતિમા એક

* દાતિ એટલે આહાર એકી સાથે એક વખતે જેટલો વહોરાવે તેટલો, અને પાણીની ધાર વૂટે ત્યાંસુધીની એક દાતિ પાણીની સમજવી. એ એક-એક દાતિ થઈ.

રાત્રિની તેમાં પાણી વિના અઠમ કરે, નગર બહાર જઈ અણુર્મીંચ્યા લોચને કાચોત્સર્ગ કરે. બારે પ્રતિમામાં ૮ માસ થાય.]

(૧૩) તેર પ્રકારનાં ક્રિયાસ્થાનક.

[૧ અર્થ ક્રિયા-પોતા માટે હિંસા કરે. ૨ અનર્થ ક્રિયા-પર માટે હિંસા કરે. ૩ હિંસા ક્રિયા-તે મને હણે છે, હણ્યો હતો, હણશે એમ સંકલ્પી હિંસા કરે. ૪ અકસ્માત્ ક્રિયા-એકને મારવા જતાં વચમાં બીજાની હિંસા થાય. ૫ દષ્ટિ વિપર્યાસ ક્રિયા-દુરમન ધારી મિત્રને હણે. ૬ મૃષાવાદ ક્રિયા-અસત્ય બોલે તે. ૭ અદતાદાન ક્રિયા-ચોરી કરે તે. ૮ અભ્યસ્થ ક્રિયા-મનમાં દુષ્ટ કલ્પનાઓ કરે તે. ૯ માન ક્રિયા-અભિમાન કરે તે. ૧૦ મિત્રદોષ ક્રિયા-સ્વજનને અદ્ય અપરાધે બહુ દંડ દે તે. ૧૧ માયા ક્રિયા-કપટ કરે તે. ૧૨ ૧૨ લોભ ક્રિયા-લાલચ-તૃષ્ણા. ૧૩ ઇર્ષ્યાપથિકા ક્રિયા-માર્ગમાં ચાલતાં હિંસા થાય તે.]

(૧૪) ચૌદ પ્રકારના ઊવ.

[૧-૨ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૩-૪ બાહ્ય એકેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૫-૬ બેઈન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૭-૮ ત્રિઈન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૯-૧૦ ચૌઈન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૧૧-૧૨ અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત. ૧૩-૧૪ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત.]

(૧૫) પંદર પ્રકારના પરમાધ્યાત્મી દેવ.

[૧ આત્મ, ૨ આત્મરસ, ૩ શામ, ૪ સખલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુક, ૧૩ વૈતરણી, ૧૪ ખરસ્વર, ૧૫ મહાધોષ.]

(૧૬) સૂત્રકૃતાંગ (સૂત્રગાંગ) સૂત્રના પ્રથમશ્રુત સ્કંધનાં ૧૬ અધ્યયન.

[૧ સ્વસમય-પરસમય, ૨ વૈદારિક, ૩ ઉપસર્ગ પ્રમા, ૪ સ્ત્રી પ્રમા, ૫ નરકવિભક્તિ, ૬ વીરસ્તુતિ, ૭ કુશીલ પરિભાષા, ૮ વીર્યાધ્યયન, ૯ ધર્મ ધ્યાન, ૧૦ સમાધિ, ૧૧ મોક્ષમાર્ગ, ૧૨ સમવસરણ, ૧૩ યથાતથ્ય, ૧૪ ગ્રંથી, ૧૫ યમતિથિ, ૧૬ ગાથા.]

(૧૭) સત્તર પ્રકારના અસંયમ.

[૧ પૃથ્વી, ૨ અપ્, ૩ તેજસ્, ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ, ૬ એ ઇન્દ્રિય, ૭ ત્રિઈન્દ્રિય, ૮ ચૌઈન્દ્રિય, ૯ પંચેન્દ્રિય, ૧૦ અણુવ, ૧૧ પ્રેક્ષા, ૧૨ ઉત્પ્રેક્ષા, ૧૩ પ્રમાર્જન, ૧૪ પારિસ્થાપનિક, ૧૫ મન, ૧૬ વચન, ૧૭ કાયા સંબંધી અસંયમ.]

(૧૮) અઠાર પ્રકારનું બ્રહ્મચર્ય.

[૧ ઔદારિક શરીર સંબંધી ભોગ મન-વચન-કાયાથી સેવવા નહિ, એ ૩, સેવરાવવા નહિ એ ૩, સેવતા પ્રતિ અનુમોદન આપવું નહિ એ ૩, એમ કુલ ૯; એજ પ્રમાણે ૯ પ્રકાર વૈક્રિય શરીર સંબંધી લજવા.]

(૧૯) જ્ઞાતાસ્ત્રના ૧૯ અધ્યયન.

[૧ ઉત્ક્ષિપ્ત-મેઘકુમારનું, ૨ ધન્ય સાર્થવાહ અને વિજય ચોરનું, ૩ મયૂર-છીડાનું, ૪ કૂર્મ-કાચબાનું, ૫ શૈલક રાજર્ષિનું, ૬ તુંબડાનું, ૭ ધન્ય સાર્થવાહ અને ચાર વહુનું, ૮ મલ્લી ભગવતીનું, ૯ જિનપાલ જિનરક્ષિતનું, ૧૦ ચંદ્રની કળાનું, ૧૧ દાવદવા વૃક્ષનું, ૧૨ જિતશત્રુ રાજા ને સુશુદ્ધિ પ્રધાનનું, ૧૩ નંદ મહિ-ચારનું, ૧૪ તેતલિપુત્ર પ્રધાન ને પોટીલા સોનાર પુત્રીનું, ૧૫ નંદી કળનું, ૧૬ અવરકંકાનું, ૧૭ સમુદ્ર અશ્વનું, ૧૮ સુસીમા દારિકાનું, ૧૯ પુંડરીક-કુંડરીકનું.]

(૨૦) વીસ પ્રકારનાં અસમાધિસ્થાનક.

[૧ ઉતાવળું ચાલે, ૨ પૂંજ્યા વિના ચાલે, ૩ દુષ્ટ રીતે

પૂંજે, ૪ વધુ આસનો રાખે, ૫ વડા-વડીલની સામું બોલે, ૬ સ્થવિર-વૃદ્ધનો ઉપધાત કરે, ૭ એકેન્દ્રિયાદિનો પોતાના સુખને અર્થે ઉપધાત કરે, ૮ પ્રતિક્ષણ ક્રોધ કરે, ૯ હમેશાં ક્રોધ પ્રદીપ્ત રાખે, ૧૦ ખીઝની નિંદા કરે, ૧૧ નિશ્ચયવાળી ભાષા બોલે, ૧૨ નવો ક્લેશ ઉત્પન્ન કરે, ૧૩ જૂના ક્લેશને જાગૃત કરે, ૧૪ અકાળે સ્વાધ્યાય કરે, ૧૫ સચિત્ર દ્રવ્યથી ખરડાયલા હાથ-પગે આહારાદિ લે, ૧૬ શાંતિ સમયે કે પ્રહર રાત્રિ પછી ગાઢ અવાજ કરે, ૧૭ ગચ્છમાં ભેદ ઉત્પન્ન કરે, ૧૮ ગચ્છમાં ક્લેશ કરી મનોદુઃખ ઉત્પન્ન કરે, ૧૯ સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધી અશનાદિ લીધા કરે, ૨૦ અને-પણિક આહાર લે.]

(૨૧) એકવીસ પ્રકારનાં સખલ કર્મ^૧(ચારિત્રને મલિન કરવાના હેતુ રૂપ કર્મ^૨).

[૧ હસ્તકર્મ, ૨ મૈથુન, ૩ રાત્રિભોજન, ૪ આધાકર્મી આહાર ભોગવે તે, ૫ રાજપિંડનું ભોજન, ૬ પાંચ બોલનું સેવન: વેચાતું-ઉછીનું-ખળાતકારે-ભાગીદારની આજ્ઞા વિના-સ્થાનમાં સામું લાવેલું-આપવું લેવું તે, ૭ પ્રત્યાખ્યાન કર્યા છતાં ભોગવે તે. ૮ મહીનાની અંદર ત્રણવાર પાણીનો લેપ કરે તે.* ૯ છ માસમાં એક ગણમાંથી ખીજ ગણમાં જાય તે. ૧૦ એક માસમાં ૩ માયાનાં સ્થાનક ભોગવે તે. ૧૧ શય્યાંતરનો આહાર જમે તે. ૧૨ ધરાદા-પૂર્વક હિંસા કરે તે. ૧૩ ધરાદાપૂર્વક અસત્ય બોલે તે. ૧૪ ધરાદા-પૂર્વક ચોરી કરે તે. ૧૫ ધરાદાપૂર્વક સચિત પૃથ્વી પર શય્યાદિ કરે તે. ૧૬ ધરાદાપૂર્વક સચિત મિશ્ર પૃથ્વી પર શય્યાદિ કરે તે. ૧૭ સચિત શિક્ષા, ઝીણા જીવ રહે તેવાં કાષ્ઠ, ખીજ, લીલોતરી

* પાણીનો લેપ-ઉદકલેપ કરવો, એટલે પાણીવાળી મોટી નદી ઉતરવી તે.

ધત્યાદિ પર શય્યાદિ કરે તે. ૧૮ ઇરાદાપૂર્વક મૂળ-કંદ-સ્કંધ-
ત્વચા-શાખા-પ્રવાળા-પત્ર-પુષ્પ-ફળ-ગ્રીજ એ દસનો સચિત્ત
આહાર કરે તે. ૧૯ એક વર્ષમાં દસ ઉદકલેપ કરે તે. ૨૦ એક વર્ષમાં
૧૦ માયાનાં સ્થાનક સેવે તે. ૨૧ જળથી બીના હાથ. પાત્ર, વગેરે
વડે ભોજન આપે તો લઘુ ઇરાદાપૂર્વક ભોગવે તે.]

(૨૨) આવીશ પ્રકારના પરિષદ.

[૧ ભૂખ, ૨ તરસ, ૩ ટાઢ, ૪ તાપ, ૫ ડાંસ મચ્છર, ૬
વસ્ત્રરહિતતા, ૭ અરતિ, ૮ સ્ત્રી, ૯ ચાલવું તે, ૧૦ એક આસને
સ્થિર રહેવું તે, ૧૧ પ્રતિકૂળ ઉપાશ્રય, ૧૨ આક્રોશ, ૧૩ વધ, ૧૪
ચાચના, ૧૫ અલાભ, ૧૬ રોગ, ૧૭ તૃણસ્પર્શ, ૧૮ મેલ, ૧૯
સત્કાર-પુરસ્કાર, ૨૦ પ્રશ્ના, ૨૧ અગ્નિ, ૨૨ દર્શન].

(૨૩) સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રનાં ૨૩ અધ્યયન.

[સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રના પહેલાં શ્રુતસ્કંધનાં ૧૬ અધ્યયન ૧૬ મા
બોલમાં ઉપર કહ્યા છે. બીજા શ્રુતસ્કંધના ૭ અધ્યયન આ પ્રમાણે:-
૧ પુંડરીક કમળનું, ૨ ક્રિયાસ્થાનકનું, ૩ આહાર પ્રતિજ્ઞાનું, ૪
પ્રત્યાખ્યાન ક્રિયાનું, ૫ અણુગાર સુતનું, ૬ આર્દ્ર કુમારનું, ૭ ઉદક-
પેદાશ પુત્રનું.]

(૨૪) ચોવીસ પ્રકારના દેવ.

[દસ ભવનપતિ, આઠ વાણવ્યંતર, પાંચ જ્યોતિષી, એક
વૈમાનિક, કુલ ૨૪]

(૨૫) પચીસ પ્રકારની પાંચ મહાવ્રતની ભાવના*

(૨૬) છવીસ પ્રકારે દશાશ્રુતસ્કંધ, બૃહત્ કલ્પ અને
વ્યવહાર સૂત્રના ઉદ્દેશા.

* આ સૂત્રમાંજ-સંવરદારનાં પાંચ અધ્યયનમાં પાંચે મહાવ્રતની
પાંચ-પાંચ ભાવનાઓ સમજવી છે.

[દશાશ્રુતસ્કંધના ૧૦, ઘટકલ્પના ૬ અને વ્યવહારના ૧૦, કુલ ૨૬]

(૨૭) સત્તાવીશ પ્રકારના સાધુના ગુણ.

[૧ થી ૫ મહાવ્રત; ૬ થી ૧૦ પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ; ૧૧ થી ૧૪ ક્રોધ-માન-માયા-લોભનો વિન્ય, ૧૫ ભાવ સત્ય, ૧૬ કર્ણ સત્ય, ૧૭ યોગ સત્ય, ૧૮ ક્ષમા, ૧૯ વૈરાગ્ય, ૨૦-૨૧-૨૨ મન-વચન-કાયાની સમધારણતા, ૨૩ જ્ઞાન, ૨૪ દર્શન, ૨૫ ચારિત્ર, ૨૬ વેદના સહિષ્ણુતા, ૨૭ મરણ સહિષ્ણુતા.]

(૨૮) અઠ્ઠાવીશ પ્રકારના આચારકલ્પ.

[આચારાંગના બેઉ શ્રુતસ્કંધના મળીને ૨૫ અધ્યયન, ૨૬ ઉગ્રધાઈ, ૨૭ અનુગ્રધાઈ, ૨૮ આરહણા. ઉપધાતિક એટલે લઘુ માસાદિક પ્રાયશ્ચિત્ત અને અનુધાતિક એટલે ગુરૂ માસાદિક પ્રાયશ્ચિત્ત સમજવું.]

(૨૯) યોગણત્રીશ પ્રકારનાં પાપસૂત્ર.

[૧ ભૂમિકંપ શાસ્ત્ર, ૨ ઉત્પાત શાસ્ત્ર, ૩ સ્વપ્ન શાસ્ત્ર, ૪ અંતરીક્ષ શાસ્ત્ર, ૫ અંગ ફરકવાનું શાસ્ત્ર, ૬ સ્વર શાસ્ત્ર, ૭ વ્યંજન (મસા-તલ વગેરેનું) શાસ્ત્ર, ૮ લક્ષણ શાસ્ત્ર: એ આઠ સૂત્રથી, આઠ વૃત્તિથી અને આઠ વાર્તિકથી મળી કુલ ૨૪. ૨૫ વિકથાનુયોગ, ૨૬ વિદ્યા અનુયોગ, ૨૭ મંત્ર અનુયોગ, ૨૮ યોગ અનુયોગ, ૨૯ અન્યતીર્થિક અનુયોગ.]

(૩૦) ત્રીસ પ્રકારનાં મોહનીયનાં સ્થાનક.

[૧ ત્રસ પ્રાણીને જળથી હણે, ૨ હાથે કરી પ્રાણીનાં મુખ વગેરે રૂંધી-ધ્વાસ રૂંધી હણે, ૩ વાધરી-આમડાથી માથું વીંટીને મારે, ૪ મુદ્ગરાદિથી માથું ભેદીને મારે, ૫ ભવોદધિમાં ઝૂટતા જંતુઓને દ્વીપરૂપ એવા મનુષ્યને હણે, ૬ સામર્થ્ય છતાં

દુષ્ટ પરિણામપૂર્વકે જ્ઞાન રોગીની સેવા સુશ્રૂષા ન કરે, ૭ તપસ્વીને
 યજ્ઞાત્કારે ધર્મબ્રહ્મ કરે, ૮ સમ્યક્દર્શન પ્રત્યે બીજાઓના વિપરીત
 પરિણામ નીપજાવી અપકાર કરે, ૯ જિનનિંદા કરે, ૧૦ આચાર્ય
 -હિપાખ્યાયની નિંદા કરે, ૧૧ આચાર્યોદિના જ્ઞાનદાનના કાર્યની નિંદા
 કરે, ૧૨ રાજા વગેરેને પ્રયાણાદિ વિષે પુનઃ પુનઃ કહે, ૧૩ વશી-
 કરણાદિ કરે, ૧૪ પ્રત્યાખ્યાન કરેલા ભોગની ઇચ્છા કરે, ૧૫
 વારંવાર પોતાને બહુશ્રુત તરીકે ઝાળખાવે, ૧૬ તપ કર્યા વિના
 તપસ્વી તરીકે ઝાળખાવે, ૧૭ ધણા મનુષ્યોને અગ્નિ તથા ધૂમાડા
 વગેરેથી હણે, ૧૮ પોતે કરેલા અપકૃત્યનો આરોપ બીજા ઉપર
 ચડાવે, ૧૯ વિચિત્ર માયા કપટ કરી બીજાને ઠગે, ૨૦ અશુભ
 પરિણામે કરી સત્યને પણ સભા વચ્ચે અસત્ય તરીકે જણાવે,
 ૨૧ પુનઃ પુનઃ કલહ કરે, ૨૨ વિશ્વાસ હિપજીવીને પરધનનું અપ-
 હરણ કરે, ૨૩ એજ રીતે પર દારાને લોભાવે, ૨૪ કુંવારો નહિ
 હોવા છતાં કુંવારા તરીકે પોતાને ઝાળખાવે, ૨૫ અબ્રહ્મચારી
 હોવા છતાં બ્રહ્મચારી તરીકે ઝાળખાવે, ૨૬ ઐશ્વર્ય પમાડનારનાજ
 દ્રવ્યનું હરણ કરવાની ઇચ્છા કરે, ૨૭ જેના પ્રભાવે ખ્યાતિ મળે
 તેનેજ કાંઈ અંતરાય પહોંચાડે, ૨૮ રાજા સેનાપતિ આદિ બહુ
 જનોના નાયકની હિંસા કરે, ૨૯ દેવતાના અવર્ણવાદ બોલે, ૩૦
 દેવતાના દર્શન વિના પોતાની પૂજા વધારવાના નિમિત્તે દેવતા મને
 દર્શન દેવા આવે છે એમ કહે.]

(૩૧) એકત્રીશ પ્રકારના સિદ્ધિના ગુણ.

[પાંચ સંસ્થાન, પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ, આઠ સ્પર્શ,
 ત્રણ વેદ, એ ૨૮ થી રહિત; ૨૯ અકામ, ૩૦ અસંગ, ૩૧ અવ-
 તાર રહિત; અથવા જ્ઞાનાવરણીયની પાંચ, દર્શનાવરણીયની નવ,
 વેદનીયની બે, મોહનીયની બે, આયુષ્યની ચાર, નામ કર્મની બે,

ગોત્ર કર્મની બે અને અંતરાય કર્મની પાંચ એ આઠ કર્મની એકત્રીશ પ્રકૃતિનો વિજય.]

(૩૨) બત્રીશ પ્રકારનો યોગ (પ્રશસ્ત વ્યાપાર) સંગ્રહ.

[૧ પાપનું પ્રાયશ્ચિત્ત લે, ૨ શિષ્યને પ્રાયશ્ચિત્ત આપ્યું હોય તે ગુરૂ બીજાને ન કહે, ૩ વિપત્તિમાં ધર્મ વિષે દૃઢ રહે, ૪ નિશ્ચા-રહિત તપ કરે, ૫ સૂત્રાર્થ ગ્રહણ કરે, ૬ સુશ્રૂષા ટાળે, ૭ અજ્ઞાત કુળની ગૌચરી કરે, ૮ નિર્લોભી થાય, ૯ બાવીશ પરિષદ સહે, ૧૦ સરલ સ્વભાવ રાખે, ૧૧ સત્ય સંયમ આચરે, ૧૨ સમ્યક્ત્વ નિર્માણ રાખે, ૧૩ સમાધિપૂર્વક રહે, ૧૪ પાંચ આચાર પાળે, ૧૫ વિનય કરે, ૧૬ ધૃતિ રાખે, ૧૭ વૈરાગ્ય રાખે, ૧૮ શરીરને સ્થિર રાખે, ૧૯ સારાં અનુષ્ઠાન કરે, ૨૦ આસ્રવ રોકે, ૨૧ આત્માના દોષ ટાળે, ૨૨ સર્વ વિષયથી વિમુખ રહે, ૨૩ મૂળ ગુણ વિષે પ્રત્યાખ્યાન કરે, ૨૪ ઉત્તર ગુણ વિષે પ્રત્યાખ્યાન કરે, ૨૫ અપ્રમાદી થાય, ૨૬ કાળે કાળે ક્રિયા કરે, ૨૭ ધર્મધ્યાનનો સંગ્રહ કરે, ૨૮ સંવર યોગનો સંગ્રહ કરે, ૨૯ મરણ કે રોગ નીપજો તો મનને ક્ષુબ્ધ ન થવા દે, ૩૦ સ્વજનાદિકનો ત્યાગ કરે, ૩૧ પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું હોય તે પાળે, ૩૨ આરાધક-પાંડિત મૃત્યુ થાય તેમ આરાધના કરે.]

(૩૩) તેત્રીશ પ્રકારની આશાતના.

[૧ શિષ્ય વડા (ગુરૂઆદિ)ની આગળ અવિનયે ચાલે, ૨ શિષ્ય વડાની બરાબર-સાથે ચાલે, ૩ વડાની પાછળ અવિનયે ચાલે, ૪-૫-૬ શિષ્ય વડાની આગળ, બરાબર અને પાછળ અવિનયે ઉભો રહે, ૭-૮-૯ વડાની આગળ, બરાબર અને પાછળ અવિનયે બેસે, ૧૦ શિષ્ય વડાની સાથે બહિરભૂમિ જાય અને વડાની પહેલાં શયિ થઈ આગળ આવે,

૧૧ વડા સાથે વિહારભૂમિ જઈ આવી ધર્માપચિકા પહેલાં પ્રતિ-
ક્રમે, ૧૨ કોઈ પુરુષ આવે તેને વડાની પહેલાં પોતે બોલાવે, ૧૩
સત્રે વડા બોલાવે કે કોણુ નિદ્રામાં છે ને કોણુ જાગૃત છે, ચારે
જાગતા છતાં ઉત્તર ન આવે, ૧૪ આહાર વહોરી લાવીને પહેલાં
બીજા શિષ્યાદિની આગળ કહે અને પછી વડાને કહે, ૧૫ આહા-
રાદિ પહેલાં બીજા શિષ્યાદિને બતાવે અને પછી વડાને બતાવે,
૧૬ આહાર માટે પહેલાં અન્ય શિષ્યને આમંત્રે અને પછી વડાને
આમંત્રે, ૧૭ આહાર વહોરી લાવી વડાને કે વૃદ્ધ સાધુને પૂછ્યા
વિના પોતાના પ્રિય બીજા સાધુઓને વહેંચી આવે, ૧૮ વડા સાથે
જમતાં સાઈ શાક વગેરે ઉતાવળે જમે, ૧૯ વડાએ બોલાવ્યા છતાં
મૌન રહે, ૨૦ વડાએ બોલાવતાં છતાં આસને રહી હા કહે, કામ
બતાવશે એવા બયથી વડા પાસે ન જાય, ૨૧ વડાએ બોલાવતાં
મોટા સાદે-અવિનયથી જવાબ આવે, ૨૨ વડા કહે કે આ કાર્ય
તમે કરો-તમને લાભ થશે, ચારે શિષ્ય વડા પ્રત્યે કહે કે તે તમે
જ કરો-તમને લાભ થશે, ૨૩ વડા પ્રત્યે કઠોર-કર્કશ ભાષા
વાપરે, ૨૪ વડા જેવા શબ્દો વાપરે તેવા જ શબ્દો
શિષ્ય વડા પ્રત્યે વાપરે, ૨૫ વડા વ્યાખ્યાન આપતા હોય,
ત્યારે સભામાં જઈ બોલે કે તમે કહો છો તે ક્યાં છે ? બતાવો !
૨૬ વડા વ્યાખ્યાન આવે ત્યારે શિષ્ય વડાને કહે કે તમે બૂલી
ગયા છો, ૨૭ વડા વ્યાખ્યાન આપતા હોય ત્યારે શિષ્ય પોતે સાઈ
ન જાણી ખુશ ન રહે, ૨૮ વડાના વ્યાખ્યાન વખતે સભામાં ભંગ
પડે તેમ અવાજ કરે બોલી ઉઠે, ૨૯ વડાના વ્યાખ્યાનમાં શ્રોતાઓને
નાખુશ કરે, ૩૦ વડાનું વ્યાખ્યાન પૂરું થયાં પહેલાં શિષ્ય વ્યાખ્યાન
શરૂ કરે, ૩૧ વડાની શરૂઆતે પગે ધસે, હાથે અફાળે, ૩૨ વડાની
શરૂઆતે ઉપર ઊભો રહે, બેસે, સૂએ, ૩૩ વડાથી ઉચ્ચ આસને કે
બરાબર આસને બેસે, ઊભો રહે કે સૂએ; એ ૩૩ પ્રકારે આશા-
તના થાય તેમ જાણવું.]

(૩૪) બત્રીસ પ્રકારના સુરેન્દ્રો*

[૨૦ લવનપતિ, ૧૦ વૈમાનિક અને ૨ જ્યોતિષી, કુલ ૩૨]

એ પ્રકારે એકથી એક-એક વધારતાં તેત્રીસ એકા-
અથિતે વિરમણ કરવા યોગ્ય સ્થાનક છે તેને વિષે, અવિ-
રતિને વિષે, અને બીજાં પણ અનેક સ્થાનકો જે જિનભા-
ષિત છે, સત્ય છે, શાશ્વત ભાવે કરી અવસ્થિત છે, તે
સ્થાનકો-પદાર્થોને વિષે શંકા (સંદેહ), કાંક્ષા (અન્ય મતનો
અભિલાષ) નિરાકરીને-ટાળીને ભગવાનના શાસનને જે
સાચો કરીને માને છે, જે નિયાણા (નિહાન) રહિત
છે, જે ગર્વ રહિત છે, જે લોલુપતાથી રહિત છે, અને
જે મન-વચન-કાયાની ગુપ્તિ સહિત છે તે સાધુ છે.
મહાવીર ભગવાનનાં વચનને અનુસરતા વિરતિના વિસ્તાર-
રૂપ બહુવિધ પ્રકારવાળો, નિર્ભળ સમ્યક્ત્વથી સુખદ્ધ
મૂળવાળો, ધૃતિરૂપી કંઠવાળો, વિનયરૂપી ક્યારા-વેદિકા-
વાળો, ત્રણે લોકમાં વિસ્તરેલ યશવાળો, જાડા-મોટા-સુખત
શ્રેયવાળો, પાંચ મહાવ્રતરૂપી વિશાળ શાખાવાળો, ભાવ-
નારૂપી છાલના અંતવાળો, શુભ યોગ તથા જ્ઞાનરૂપી પલ્લવ
તથા સુંદર અંકુર ધારનારો, બહુગુણરૂપી પુષ્પોથી સમૃદ્ધ,
શીલરૂપી સુગંધવાળો, અનાસવરૂપી ફળવાળો, મોક્ષરૂપી
બીજથી યુક્ત એવો સંવરરૂપી તરૂવર મેરૂપર્વતના શિખ-
રની ચૂલિકાની પેઠે મોક્ષના બીજરૂપ મુક્તિ (નિર્લોભતા)
માર્ગના શિખર ઉપર વિરાજી રહ્યો છે.

* અહીં અનુક્રમ જોતાં ૩૪ પ્રકારનાં જોઈએ, પરંતુ સૂત્રમાં વસ્તુતઃ
૩૨ માત્રમ પડે છે; બીજા અર્થોમાં કોઈ સ્થળે ૩૪ ની સંખ્યા દેખાડે છે.

સાધુને શું ન કલ્પે ?

છેલલા સંવરદ્વારમાં જે ન કલ્પે તે હવે કહે છે. ગામ-આગર-નગર-ગામડું-કંવડ-મંડપ-દ્રોણુમુખ-પટ્ટણુ વગેરેમાં જે કાંઈ થોડું કે ઘણું, નાનું કે મોટું (પદાર્થ) પડયું હોય તે, ત્રસ કાયરૂપ પદાર્થ (સચેત કે અચેત કોડા વગેરે), સ્થાવર કાયરૂપ પદાર્થ (રત્નાદિ), સામાન્ય વસ્તુ, મન વડે કરીને પણ પરિગ્રહવાં કલ્પે નહિ; હિરણ્ય-સુવર્ણ-ક્ષેત્ર-ગૃહ પણ પરિગ્રહવાં કલ્પે નહિ; દાસી-દાસ-ભૂત્ય-પ્રેષક (સંદેશવાહક)-ઘોડા-હાથી-ગાય-બકરાં પરિગ્રહવાં ન કલ્પે; યાન-વાહન-શયન-આસન-છત્રાદિ પરિગ્રહવાં ન કલ્પે; કમંડલ-જોડા-મોરપીંછના પંખા-વીંજણા-સાગપત્રના વીંજણા પરિગ્રહવા ન કલ્પે; લોહ-કથીર-તામ્ર-સીસું-કાંસુ-રૂપું-સોનું-મણી-મોતી-સીપના પડા-શંખ-હાથીદાંતના મણી-શુંગ-શિલા-પરવાળા-કાચ-વસ્ત્ર-ચર્મ-પાત્ર અને બીજા મૂલ્યવાન પદાર્થો વગેરે જે લોભને ઉપજાવનારા છે તે ગુણવંતે એકાગ્ર ચિત્તે પરિગ્રહવાં કલ્પે નહિ. વર્ણી પુષ્પ-ફળ-કંદ-મૂલાદિ, ચોખા વગેરે સત્તર પ્રકારનાં બીજ, સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય ત્રણે યોગે કરીને ઔષધ-લેષજ-લોજનાદિને અર્થે સંજતિએ પરિગ્રહવાં કલ્પે નહિ. શા કારણે ? અપરિમિત જ્ઞાન-દર્શન ધરનારા, શીલ-ગુણ-વિનય-તપ-સંયમના નાયક એવા તીર્થંકરોએ તથા આખા જગતના જીવોના હિતકારી અને ત્રણે લોકમાં પૂજ્ય એવા જિનવરોએ (કેવળજ્ઞાને કરીને) તેમાં (પુષ્પ-ફળ-ધાન્યાદિમાં) જીવજગતનું ઉત્પત્તિસ્થાન ફીડું છે તેથી તે કલ્પે

નહિ. (તેના પરિગ્રહથી) જીવ-જગતનું ઉત્પત્તિસ્થાન સમુ-
ચ્છિન્ન થાય તે કારણથી શ્રમણસિંહો (મુનિપુંગવો) તેને
વળે છે. વળી રાંધેલા ચોખા, બાફેલા અડદ, ગંજ (એક
પ્રકારની ખાદ્ય વસ્તુ), સાથવો, બોરકુટ (અથવા દહીંનો
મરડો), સેકેલું ધાન્ય, તલવટ, મગ વગેરેની દાળનો બના-
વેલો પદાર્થ (જેમાં વિકૃતિ પેદા થાય તે), તલપાપટ્ટી,
વેડમી રોટલી, મીઠા રસમાં બોળેલાં પકવાન્નો (જેવાં કે
ગુલાબ જાંબુ, સુરખ્યા વગેરે), ચૂર્ણકોશક (જેમાં મીઠાં
ચૂર્ણો-પદાર્થો ભરેલા હોય તે, જેવાં કે ઘારી-ધુધરા-કચોરી
વગેરે), શિખંડ, દાળનાં વડાં, મોદક-લાડવા, દૂધ, દહીં,
ચી, માખણ, તેલ, ગોળ, ખાંડ, સાકર, મધ, મધ, માંસ,
ખાજ, વિવિધ પ્રકારનાં ચટણી-અથાણાં-રાઇતાં, ઇંદ્યાદિ
પ્રણીત રસયુક્ત પદાર્થો ઉપાશ્રયમાં, પરધરમાં અથવા અર-
ણ્યમાં સાધુએ પાસે રાખવાં (કે સંગ્રહ કરવાં-પરિગ્રહવાં)
કદપે નહિ.* વળી જે સાધુને ઉદ્દેશીને કર્યું હોય, રાખી
મૂક્યું હોય, રચ્યું (તૈયાર કરી રાખ્યું) હોય, પર્યાવજાત
કરી રાખ્યું હોય (પર્યાયનું અવસ્થાંતર કરીને રાખ્યું હોય,
જેમકે દૂધ-ભાત એકઠાં કરી કરંબો તૈયાર કર્યો હોય),
રસખિંદુ પડતાં હોય તેવું કાંઈ, સાધુને અર્થે અંધારામાં
અજવાળું કરીને આપવામાં આવેલું, ઉછીતું લઇ આપેલું,
કાંઈકે પોતાને અર્થે અને કાંઈકે સાધુને અર્થે તૈયાર કરેલું
(મિશ્ર), સાધુ માટે વેચાતું લઇ રાખેલું, સાધુને મહેમાન

* તે સમયે અન્યમતિ સાધુ-વૈરાગી યાચકાદિમાં ચાલતા ભોજન-
સંગ્રહાદિના વ્યવહાર ઉપર ધ્યાન આપીને ભગવાને આ નિષેધ ફરમાવ્યો છે.

માનીને દાન તરીકે આપેલું, દાન-પુણ્યને અર્થે આપેલું, શાક્યાદિ તાપસ-રંક યાચકને અર્થે તૈયાર કરેલું, પશ્ચાત્-કર્મી (સાધુને આપીને પછી હાથ ધુએ તે), પુરોકર્મી (પહેલાં હાથ ધોઈને પછી વહોરાવે તે), સદા એક ધરનો આહાર, પાણી આદિથી ખરડેલો આહાર, અતિરિક્ત (ઊર કોળીયાથી વધુ) આહાર, મુખરીપણાથી (વાચાળપણે બોલીને-સ્તુતિ-પુશામત કરીને) મેળવેલો આહાર, સાધુને અર્થે સામો આણેલો આહાર, માટી-છાણાદિથી લીપેલું ઉઘાડીને આપેલો આહાર, બાળકાદિની પાસેથી છીનવી લઈને આપેલો આહાર, બે જણાની વસ્તુ એક જણ (બીજાના લાવવિના) આપે તે, તિથિમાં (મહનતેરશાદિ)-ચત્ત-પૂજાદિને વિષે-ઉત્સવ (ધંદ્રમહોત્સવાદિને) વિષે-ઉપાશ્રયની અંદર કે બહાર સાધુને અર્થે રાખેલું : તે બધું (આહાર-પદાર્થો-વસ્ત્રો ઇત્યાદિ) હિંસાવાદથી યુક્ત હોઈને સાધુએ પરિગ્રહવાં કહ્યે નહિ.

સાધુને શું કહ્યે ?

હવે શું શું સાધુએ લેવું કહ્યે તે કહે છે. (આચાર્ય-રાંગ સૂત્રના) ‘પિંડેષણા’ અધ્યયનમાં ૧૧ મા ઉદ્દેશમાં કહ્યા મુજબ શુદ્ધ, વેચાતો લીધેલો-વિનાશ કરી નીપજાવેલો-અગ્નિથી રાંધેલો એ ત્રણ કાર્યનું કરણ-કરાવણ અને અનુમોદન-એ પ્રકારે નવ કોટિએ કરીને વિશુદ્ધ (અર્થાત્ એમાંનો કોઈ પણ દોષ ન લાગે તે પ્રકારનો), એષણાના દસ દોષથી મુક્ત, ઉદ્ગમ દોષ તથા ઉત્પાદન દોષથી એષણાશુદ્ધ, ચેતનારહિત-અચેતન થએલું-જીવસંસર્ગથી ત્યજા-એલું એવું પ્રાશુક, સંયોજના દોષથી રહિત, અંગારદોષથી

રહિત, ધૂમ્રદોષથી રહિત ભોજન વહોરી છ સ્થાનક નિમિત્તે (ત્રેયણુ-વૈયાવચ્ચ આદિ છ સ્થાનક), છ કાય જીવોના પરિ-
 રક્ષણને અર્થે, સાધુએ રોજ રોજ પ્રાશુક લિક્ષાએ વર્તવું.
 વળી સુવિહિત સાધુ (પાસત્યાદિ ભાવથી રહિત સાધુ) ને
 બહુ પ્રકારે રોગ થાય, દુઃખ થાય, વાયુની અધિકતા
 થાય, પિત્તપ્રકોપ થાય, શ્લેષ્મનો પ્રકોપ થાય, સંનિપાત
 ઉપજે, લેશ સુખ હોય તે પણ ટળે, ઘણું કષ્ટ થાય, ગાઢ
 દુઃખ ઉપજે, અશુભ-કડવો-કઠોર-અચંડ ક્ષણવિપાક ભોગ-
 વવો પડે, મહા ભય ઉપજે, જીવનનો અંત લાવનાર
 કારણ ઉત્પન્ન થાય, આખા શરીરને પરિતાપના-પીડા
 ઉપજે, એવાં દુઃખો થાય, તોપણ સાધુને પોતાને અર્થે કે
 પરને અર્થે ઔષધ-લેષજ, ભાત-પાણી પાસે રાખવાં કલ્પે
 નહિ. વળી સુવિહિત, પાત્રાના ધરનાર સાધુને ભોજન,
 માટીનું વાસણ, વસ્ત્રાદિ ઉપધિ, (વિશેષ) ઉપકરણ જેવાં કે
 પાત્રાં, પાત્રાં બાંધવાની ઝોળી, પાત્રાં પૂંજવાની પૂંજણી,
 પાત્રસ્થાપન કરવાની કામળીનો કકડો, ત્રણ પડલાં (લિક્ષા-
 કાળે પાત્રને ઢાંકવાનાં વસ્ત્રના કકડા), રજસ્રાણુ (પાત્રાં
 વીંટવાનાં વસ્ત્ર), ગુચ્છો, ત્રણ પ્રચ્છાદક (શરીર ઢાંકવાનાં વસ્ત્ર
 -એ સૂતરનાં અને એક બિનનું), રજોહરણ, ચોલપટો, મુહ-
 પત્તી, પાયલૂછણું, એટલાં વાનાં કલ્પે. સંયમના ઉપદેશને
 અર્થે, વાયુ-તાપ-ડાંસ-મસલાં-ટાઢમાંથી રક્ષણને અર્થે,
 રાગદ્રેષરહિતપણે એ ઉપકરણો પણ સાધુએ ભોગવવાનાં
 છે. વળી એ ભોજન-પાત્રાદિ ઉપકરણોને સાધુએ રોજ-
 રોજ પ્રતિલેખવાં (જેવાં), બધી દિશાએ પૂજવાં, પ્રમાર્જવાં,

રાત્રિ-દિવસ અપ્રમત્ત થઇને નિરંતર મૂકવાં તથા લેવાં.
મોક્ષના સાધકનાં લક્ષણો.

એ રીતે જે સંયમવંત છે, વિમુક્ત છે, નિઃસંગ છે, પરિ-
અહરહિત રૂચિવાળા છે, મમતારહિત છે, સ્નેહબંધનરહિત
છે, સર્વ પાપથી વિરત છે, વાંસલે કરી છેદે તેને અને ચંદ-
નનો લેપ કરે તેને (અપકારીને તેમજ ઉપકારીને) સમાન
ગણનારા છે, તૃણ-મણિ-મુક્તા-પાષાણ-કંચનને એકસરખાં
માનનારા છે, માન તથા અપમાનને સરખાં માનનારા છે,
(પાપ રૂપી) રજને ઉપશમાવનારા છે, રાગદ્વેષને શમાવ-
નારા છે, (પાંચ) સમિતિએ સમિત છે, સમ્યક્ દષ્ટિવંત
છે, સર્વ પ્રાણભૂતને સમાન માનનારા છે, તે નિશ્ચયે સા-
ધુઓ છે, શ્રુતને ધારણ કરનારા છે, ક્રિયાને વિષે ઉદ્યમ-
વંત-આળસરહિત છે, સંયતિ છે. બળી એવા મોક્ષના
સાધક (સુસાધુ) છે; તેઓ સર્વ ભૂતો (પૃથ્વી આદિ) ના
શરણુ રૂપ, સર્વ જગતના વાત્સલ્યકારી, સત્યભાષક, સંસા-
રમાં સ્થિત હોવા છતાં સંસારનો સમુચ્છેદ કરનારા, સદા
મરણુના પારગામી, સર્વના સંશયને ટાળનારા, આઠ
પ્રવચનમાતા (પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ)એ કરી આઠ.
કર્મની અંથીના વિમોચક (છોડનારા-મૂકનારા), આઠ મહત્તું
મહત્ત્વ કરનારા, સ્વસમયકુશળ (સ્વસિદ્ધાન્તનિપુણ),
સુખદુઃખને વિષે હર્ષ-વિષાદથી રહિત, બાદ્ય તથા આ-
ભ્યંતર તપ રૂપી ઉપધાનને વિષે સુકુપણે ઉદ્યુક્ત (સાવ-
ધાન), ક્ષમાવંત, ઇન્દ્રિયોને દમનારા, (સર્વ જીવોના) હિતને
વિષે તત્પર, ધર્મ સમિતિ-ભાષા સમિતિ-એષણ સમિતિ-

આદાનમંડ માત્ર નિક્ષેપના સમિતિ-મન ગુપ્તિ-વચન ગુપ્તિ-
 કાય ગુપ્તિને પાળનાર, ઇન્દ્રિયોને ગોપવનાર, ગુપ્તેન્દ્રિય બ્રહ્મ-
 ચારી, ત્યાગી, રજ્જુવત્ (સરલ), ધનવંત (ધન્ય) તપસ્વી,
 ક્ષાન્તિક્ષમ (ક્ષમાએ કરી સહન કરનાર-ક્ષમાસમર્થ), જિતેન્દ્રિય,
 (ગુણે કરી) શોભિત, નિદાનથી (નિયાણાથી) રહિત,
 (સંયમપૂર્વક) બહારની લેશ્યાથી રહિત, મમતારહિત, અકિં-
 ચન (દ્રવ્યરહિત), છિન્ન ગ્રંથ (બાહ્ય-અભ્યંતર ગ્રંથોનું છેદન
 થયું હોય તેવા), (કર્મમળના) લેપથી રહિત, નિર્મળ
 કાંસાના વાસણ ઉપર જેમ પાણી રહે નહિ તેવા (સ્નેહ
 સંબંધરહિત), શંખ જેવા નિરંજન (રંગ ન લાગે તેવા),
 રાગ-દ્રેષ-મોહથી રહિત, કાયબાની પેઠે ઇન્દ્રિયોને ગોપ-
 વનારા, સુવર્ણની પેઠે રૂપ સહિત (નિર્મળ), કમળની
 પાંદડીની પેઠે નિર્લેપ, ચંદ્રની પેઠે સૌમ્ય ભાવયુક્ત, સૂર્યની
 પેઠે દીપતા તેજવાન, મેઝ પર્વતની પેઠે અચળ, સમુદ્રની
 પેઠે ક્ષોભરહિત, નિર્ભય, પૃથ્વીની પેઠે સર્વ પ્રકારના સ્પર્શોને
 સહન કરનારા, તપસ્યા વડે ભસ્મના આચ્છાદનથી ઢંકાયલા
 અગ્નિ જેવા, બળતા અગ્નિ જેવા તેજથી જ્વલંત (જેમ
 • રાખથી ઢંકાયલો અગ્નિ બહારથી મ્લાન દેખાય છે તેમ
 તપસ્યાથી સાધુ શરીરે મ્લાન દેખાય છે, પરંતુ અગ્નિ
 અંદરથી જ્વલંત હોય છે, તેમ સાધુ અંતરમાં શુભ લેશ્યાથી
 દીપ્તિમાન હોય છે), ગોશીર્ષ ચંદનની પેઠે શીતળ, (શીલની)
 સુગંધયુક્ત, દ્રહની પેઠે સમભાવયુક્ત (ઉંડા ધરાનાં પાણી
 વાયુથી પણ ક્ષુબ્ધ થતાં નથી તેમ), ઓપેલા સુનિર્મળ
 અરીસામંડળના તળીયાની પેઠે પ્રકટ ભાવે કરીને શુદ્ધ

ભાવયુક્ત, શૌંડીર (શરવીર)ના જેવા (પરિષદ્ રૂપી સૈન્યની સામે લડનારા), (યુદ્ધભૂમિમાં) હાથીના જેવા, (સંયમભાર વહવામાં) વૃષભ જેવા સમર્થ, સિંહ જેમ મૃગોનો અધિ-પતિ હોય છે તેના જેવા અજિત, શરત્ કાળના પાણી જેવા શુદ્ધ હૃદયના, ભારંડ પક્ષીના જેવા અપ્રમત્ત, ખડ્ગવિષાણુ (ગેંડા જેવો એક શીંગડાવાળો પશુ) ના જેવા એકીભૂત (રાગદ્વેષથી રહિત), સ્થંભની પેઠે ઉર્ધ્વકાય-કાર્યોત્સર્ગ કરનારા, સૂના ઘરના જેવા અપ્રતિકર્મી (સુશ્રૂષા નહિ કરનારા), શૂન્ય અને વાયુવર્જિત ગૃહમાંના દીવાની પેઠે કંપરહિત ધ્યાનવાળા, અસ્તરાની પેઠે એક ધારે વહેનારા (સાધુ ઉત્સર્ગ લક્ષણે કરી એક ધારે વહેનારા), સર્પની પેઠે એક દષ્ટિવાળા (વાંકું નહિ જોનારા), આકાશના જેવા નિરાલંબન, પક્ષીના જેવા સર્વથા વિમુક્ત-અપરિગ્રહી, જેમ સર્પ બીજના કરેલા ઘરમાં વસે છે તેમ બીજાએ બનાવેલા સ્થાનમાં રહેનારા, વાયુની પેઠે અથવા જીવની ગતિની પેઠે અપ્રતિહત (વિહાર કરનારા), ગામે-ગામે એક રાત્રિ અને નગરે-નગરે પાંચ રાત્રિ વિચરનારા, જિતેન્દ્રિય, પરિષદને જીતનારા, નિર્ભય, વિદ્વાન (ગીતાર્થ), સચિત્ત-અચિત્ત-મિશ્ર દ્રવ્યને વિષે વિરાગ ધારણ કરનારા, સર્વથા વિરતિયુક્ત-પરિગ્રહથી નિવૃત્ત, મુક્ત-લોભરહિત, ગર્વરહિત, આકાંક્ષારહિત, જીવન-મરણની આકાંક્ષાથી રહિત, સ્નેહરહિત, અતિચારરહિત ચારિત્રવાળા, કાયરતા રહિત, અને નિરંતર અધ્યાત્મ ધ્યાનને કાયાએ કરી પાળનારા છે: એ પ્રકારે (સાધુ) એકાગ્રચિત્ત થઈને ઉપશાંત વિરતિને આચરે.

પાંચ ભાવનાઓ.

આ પરિચ્છ વિરમણ વ્રતના રક્ષણને અર્થે લગવાને સુકથિત, આત્મહિતકર, પરલવને વિષે સુખના કારણરૂપ, આગામી કાળે કલ્યાણકારક, શુદ્ધ, ન્યાયપંથ પ્રકાશક, અકુટિલ, સર્વોત્તમ, સર્વ દુઃખ-પાપનું ઉપશમન કરનાર પ્રવચન કરેલું છે. તે છેહા વ્રતની પાંચ ભાવનાઓ આ પ્રમાણે છે.

પરિચ્છ વિરમણ વ્રતના રક્ષણને અર્થે પહેલી ભાવનાએ શ્રોત્રેન્દ્રિયે મનોરૂ અને મધુર શબ્દો સાંભળીને પણ નિઃસ્પૃહ રહેવું. તે શબ્દો કેવા હોય? મોટા સુખવાળા મૃદંગ, પણવ (નાનો ઢાલ), મોટો ઢાલ, કર્ચલિ (નારદની વીણા), વીણા, વિપંચી (એક જાતની વીણા), વલ્લકી (બીજી જાતની વીણા), બદ્ધીસક (વાદિત્ર વિશેષ), સુઘોષા (ઘંટા), નદિ (એક જાતનું વાદિત્ર), સાત તારની વીણા, વાંસળી, તુણક (વાદ્યવિશેષ), પર્વક (વાદ્યવિશેષ), તંત્રી (એક જાતની વીણા), તાળી, કરતાલ (કાંસાની), તૂર (વાદ્ય), એવાં વાદિત્રોના નાદ, ગીત, વાદ્ય, નટ, નર્તક, બજાણીયા, મદ્દ, સુષ્ટિમદ્દ, ભાંડ, કથાકાર, જળમાં ફેલી રમનાર, રાસ રમનાર, શુભાશુભ કહેનાર, લંખ (વાંસ ઉપર ખેલનાર), મંખ (ચિત્રપટ દેખાડનાર), તૂણ વગાડનાર, તુંબાડાની વીણા વગાડનાર, તાલોટા વગાડનાર, એ બધાની વિધવિધ ક્રિયાઓ, અનેક પ્રકારના મધુર સ્વરો, સુસ્વર ગીતો; (એવું સાંભળીને સાધુએ તેમાં આસક્તિ કરવી નહિ); તેમજ ઠંચી (કડી-ઓનું બનાવેલું સ્ત્રીઓએ પહેરવાનું ઠમરનું આભૂષણ), કટિ-

મેખલા, કલાપક (ગળાનું ઘરેણું), પ્રતરક (આભરણુ વિશેષ), પહેરક (એક જાતનું આભરણુ), પગનાં ઝાંઝર, ઘંટડીઓ, નાની ઘંટડીઓ, જાંગે પહેરવાનું આભરણુ, જાળી સરખું આભરણુ, મુદ્રિકા, નેપૂર, ચરણમાલિકા, કનક-નિગડ-જાલક (જૂદી જૂદી જાતનાં ઘરેણાં), એ બધાં આભરણોના શબ્દો કે જે લીલાપૂર્વક ચાલતાં ઉત્પન્ન થાય છે, (તે સાંભળવામાં સાધુએ આસક્તિ કરવી નહિ); તેમજ તરૂણ સ્ત્રીઓનાં હાસ્ય, શબ્દો, કલરવ, ગુંજારવ, એવા મધુર સ્વરચુકત વચનો, સ્તુતિનાં વચનો અને બીજા અનેક પ્રકારના મધુર સ્વરવાળા મનુષ્યોએ બોલેલા શબ્દો કે જે મનોરૂ હોય અને કણ્ઠસ્થિતરૂ હોય, તેને વિષે સાધુએ સંગ કરવો નહિ (આસક્તિ કરવી નહિ), રાગ કરવો નહિ, ગૃહ થવું નહિ, મૂર્છાવું નહિ (મોહ પામવો નહિ), તેને અર્થે આત્માનો ઘાત કરવો નહિ, લોભાવું નહિ, તુષ્ટ થવું નહિ, હસવું નહિ, સ્મરણ કરવું નહિ અને તેને વિષે મતિ રાખવી નહિ. તેવીજ રીતે શ્રોત્રેન્દ્રિયે કરીને અમનોરૂ તથા પાપના હેતુ રૂપ શબ્દો જેવા કે આક્રોશ વચન, કઠોર વચન, નિંદા વચન, અપમાનના શબ્દો, તર્જના (તુચ્છકાર) ના શબ્દો, નિર્ભાસનાનાં વચન, દીન વચન, ત્રાસજનક શબ્દો, કેપનાં વચનો, રૂઢન, આરડવાના શબ્દો, કંઠન, (શિયાળના જેવી) ચીસ-પોકાર, કરૂણાજનક સ્વર, વિલાપના સ્વર ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારના અમનોરૂ અને પાપના હેતુ રૂપ શબ્દો સાંભળીને સાધુએ રોષ કરવો નહિ, હેલણા કરવી નહિ, નિંદા કરવી નહિ, લોક સમક્ષ વાંકું બોલવું નહિ, છેલન

કરવું નહિ, ભેદન કરવું નહિ, બ્રુગુપ્સા વૃત્તિથી સ્વ-પરના આત્મા અર્થે વર્તાવું નહિ. એ પ્રમાણે શ્રોત્રેન્દ્રિય ભાવનાથી જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા મનોરૂ-અમનોરૂ અને શુભ-અશુભ (શબ્દો) પ્રત્યે રાગદ્વેષને સંવરનાર, સાધુ, મન-વચન-કાયાને સંવૃત્ત કરનાર અને ઇન્દ્રિયોતું રૂઢન કરનાર હોઈ ધર્મને આવરે છે.

ખીજી ભાવનાએ ચક્ષુ ઇન્દ્રિયે કરીને રૂપ (સ્ત્રી-પુરૂષનાં) જોતાં તેને સંવૃત્ત કરવી. (તે રૂપ કેવાં ?) મનોરૂ, સુંદર, સચિત્ત-સચિત્ત-મિશ્ર કાષ્ટકર્મનાં, વસ્ત્રનાં, ચિત્રનાં, લેપકર્મનાં, પત્થરનાં, દાંતનાં રૂપ; પાંચવર્ણ સહિત અનેક આકારે સંસ્થિત, અચિત્ત (ગુંથેલાં), વેષિત (વીંટેલાં), પૂર્ણિત (ભરીને બનાવેલાં), સાંધીને બનાવેલાં (ચંદરવા વગેરે), અનેક પ્રકારની તથા નયન-મનને સુખ કરનારી ગુંથેલી (પુષ્પની) માળાઓનાં રૂપ; વનખંડ, પર્વત, ગામ, આગર, નગર, પાણીની ખાઈ, કમળયુક્ત ગોળ વાવ, ચોખુણી વાવ, લાંબી વાવ, વાંકી-ચુકી નહેર, સરોવર પંક્તિ (એકમાંથી બીજામાં અને બીજામાંથી ત્રીજામાં પાણી વહે તેવાં તળાવોની હાર), સમુદ્ર, ધાતુની ખાણ, ગઢ ફરતી ખાઈ, નદી, કુદરતી સરોવર, જોદેલું તળાવ, વિકસિત પુષ્પ-ઉત્પલ-કમળથી શોભતા અને અનેક પ્રકારનાં પક્ષીઓનાં જોડાં જેમાં વિચરી રહ્યાં છે તેવા બાગબગીચાનાં રૂપ; સુંદર મંડપ, વિવિધ ભવન, તોરણ, મૂર્તિઓ, દહેરાં, સભા, પરખ, પરિવ્રાજકનાં વસતીસ્થાન, રૂડાં શયન-આસન, પાલખી, રથ, ગાડાં, ચાન, યુગ્ય (એક પ્રકારનું વાહન),

સ્વદન ઇત્યાદિનાં રૂપ; સૌમ્ય, મનગમતાં, જોવાયોગ્ય, અલંકારથી વિભૂષિત, પુર્વકૃત તપને પ્રભાવે સૌભાગ્યથી સંપન્ન એવાં નર-નારીના સમૂહનાં રૂપ; નટ, નર્તક, બળાણીયા, મદલ, મુષ્ટિમલ, (ભાંડ) વિદૂષક, કથાકાર, જળમાં કૂદી ખેલનાર, રાસ રમનાર, આખ્યાનકાર, લાંબ, મંબ, તૂણ બળવનાર, તુંબડાની વીણા વગાડનાર, તાલોટા વગાડનાર ઇત્યાદિની બહુ પ્રકારની રૂડી ક્રિયાઓ અને બીજી પણ એ પ્રકારની ક્રિયાઓનાં મનોરૂ તથા સુંદર રૂપને વિષે સાધુએ સંગ કરવો નહિ, રાગ કરવો નહિ, ગૃહ થવું નહિ, મોહ કરવો નહિ, તેને અર્થે આત્માનો ઘાત કરવો નહિ, દોષાવું નહિ, તુષ્ટ થવું નહિ, હસવું નહિ, સ્મરણ કરવું નહિ અને તેને વિષે મતિ કરવી નહિ. વળી સાધુએ ચક્ષુએ કરીને અમનોરૂ તથા પાપના હેતુરૂપ રૂપો જેવાં કે કંઠમાળનો રોગી, કોઠનો રોગી, લૂલો-કુંઠો માણસ, જળોદરવાળો, કઠીન પગવાળો માણસ, શ્લીષક, કુબડો, પાંગળો, વેંતીયો, આંધળો, કાણો, જન્માંધ, લાકડીને ટેકે ચાલનારો, પિશાચગ્રસ્ત (ગાંડો), વ્યાધિ-રોગથી પીડિત, વિકૃતિ પામેલાં કલેવરો, જીવડાં-વાળા કેહેલા પદાર્થોનો ઢગલો, એવાં અને એ પ્રકારનાં બીજાં અમનોરૂ તથા પાપના હેતુરૂપ રૂપો જોઈને સાધુએ રોષ-હેલણા-નિંદા-વક્તા-છેદન-ભેદન-બ્રુગુપ્સા ઇત્યાદિ સ્વ-પરના આત્મા અર્થે કરવાં નહિ. એ પ્રમાણે ચક્ષુ ઇન્દ્રિય ભાવનાથી જે ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા મનોરૂ-અમનોરૂ અને શુભ-અશુભ (રૂપો) પ્રત્યે રાગદ્વેષને સંવર-

નાર, સાધુ, મન-વચન-કાયાને સંવૃત્ત કરનાર અને ઇન્દ્રિ-
યોનું રૂઢન કરનાર હોઈ ધર્મને આચરે છે.

ત્રીજી ભાવનાએ ઘ્રાણેન્દ્રિયે (નાસિકાએ) કરીને મનોરૂ
તથા ભદ્રક (મધુર) ગંધ લેતાં તેને સંવૃત્ત કરવી. (તે
ગંધો કેવી?) જળ, સ્થળ, સરસ કૂલ, ફળ, પાણી, ભોજન,
કોઠં (ઉપલેટ), તગર, (તમાલ) પત્ર, સુગંધી છાલ, દમ-
નક (એક જાતનાં ફૂલ), મરવો, એલચી, જટામાંસી, સરસ
ગોશીર્ષ ચંદન, કપૂર, લવંગ, અશુર (કાળું અગર), કંકુમ
(કેસર), કમ્બોલ (એક જાતનું સુગંધી ફળ), સુગંધી વાળો,
શ્વેત ચંદન, સુગંધી દ્રવ્યોથી યુક્ત ધૂપ-વાસ જે ઋતુકાળે
ઉપજીને દિશાઓમાં ઘણે દૂર સુધી પ્રસરે છે, એવી અને
બીજી અનેક પ્રકારની મનોરૂ તથા મધુર ગંધોને વિષે
સાધુએ સંગ કરવો નહિ, રાગ-ગૃહિ-મોહ-લોભ-તોષ-
હાસ્ય-સ્મરણાદિ કરવાં નહિ, અને તેને વિષે મતિ કરવી
નહિ. વળી સાધુએ નાસિકાએ કરીને અમનોરૂ તથા પાપના
કારણરૂપ ગંધો, જેવી કે મરેલા સર્પ, ઘોડા, હાથી, ગાય,
વરૂ, શ્વાન, શિયાળ, મનુષ્ય, બીલાડી, સિંહ, દીપડો
ઇત્યાદિનાં કલેવર કોહેલાં, છિન્ન-ભિન્ન થએલાં, જીવડાં
પડેલાં હોય અને તેમાંથી દુર્ગંધ નીકળતી હોય તેને વિષે,
દુર્ગંધી ભોજનને વિષે અને બીજી અનેક પ્રકારની અમનોરૂ
અને પાપરૂપ દુર્ગંધોને વિષે સાધુએ રોષ-હેલણા-નિંદા-
વકતા-છેદન-ભેદન-બ્રુગુપ્સા ઇત્યાદિ સ્વ-પરના આત્મા
અર્થે કરવાં નહિ. એ પ્રમાણે ઘ્રાણેન્દ્રિય ભાવનાથી જે
ભાવિત થાય છે તેનો અંતરાત્મા મનોરૂ-અમનોરૂ અને

શુભ-અશુભ (ગંધો) પ્રત્યે રાગદ્રેષને સંવરનાર, સાધુ, મન-વચન-કાયાને સંવૃત્ત કરનાર અને ઇંદ્રિયોનું રંધન કરનાર હોઈ ધર્મને આચરે છે.

ચોથી ભાવનાએ જિહ્વાઈંદ્રિયે (જીભે) કરીને મનોરૂ તથા મધુર રસાસ્વાદ લેતાં તેને સંવૃત્ત કરવી. (તે આસ્વાદ અને રસ કેવા ?) પકવાન્નો, વિધવિધ પાન, ગોળ-ખાંડના અને તેલ-ધીનાં બનાવેલાં (જાત જાતનાં) ભોજન, બહુવિધ લવણ-રસાદિથી યુક્ત ભોજ્ય પદાર્થો, મધુ, માંસ, બહુ પ્રકારના મૂલ્યવાન ભોજન પદાર્થો, દૂધ, દહીં, સરક (એક જાતનાં ફુલ) નો મધ, ઉત્તમ પ્રકારની મહિરા, સીધુ અને કાપિસાયણ (એ બેઉ જાતની મહિરા), અઢાર પ્રકારનાં શાક, અને બીજાં બહુ પ્રકારનાં ભોજન, મનોરૂ વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શવાળાં દ્રવ્યોથી સિશ્રિત કરેલા ભોજન પદાર્થો અને એવા બીજા અનેક જાતના-મનોરૂ તથા મધુર રસોને વિષે સાધુએ સંગ કરવો નહિ, શાય-ગૃહ્ણિ-મોહ-લોભ-તોષ-હાસ્ય-સ્મરણ તથા મતિ કરવી નહિ. વળી જિહ્વાઈંદ્રિયે કરી અમનોરૂ તથા પાપના કારણરૂપ આસ્વાદ અને રસ, જેવા કે રસરહિત, વિરસ (બગડેલો રસ) યુક્ત, લુખ્ખા, સત્વરહિત, ભોજન-પાનાદિના, વાસી, વિનષ્ટ વર્ણવાળા, કોહેલ, દુર્ગંધયુક્ત, અમનોરૂ, વિકૃતિવાળા, પુગાઈ ગએલા (લીલવાળા), બહુ પ્રકારની દુર્ગંધવાળા, તીખા, કડવા, કસાયલા, ખાટા, સેવાળવાળા જુના પાણીના જેવી ગંધવાળા અને એવા બીજા અનેક પ્રકારના અમનોરૂ તથા પાપરૂપ રસોને વિષે

સાધુએ રોષ-હેલણા-નિંદા-વકતા-છેદન-લેદન-બુગુપ્સા ઇત્યાદિ સ્વ-પરના આત્માને અર્થે કરતાં નહિ. એ પ્રમાણે બિહ્વા ઇન્દ્રિય ભાવનાથી જે ભાવિત થાય છે તેનો અંત-રાત્મા મનોજ્ઞ-અમનોજ્ઞ અને શુભ-અશુભ (રસો) પ્રત્યે રાગદ્વેષને સંવરનાર, સાધુ, મન-વચન-કાયાને સંવૃત્ત કરનાર અને ઇન્દ્રિયોનું રૂઢન કરનાર હોઈ ધર્મને આચરે છે.

પાંચમી ભાવનાએ સ્પર્શેન્દ્રિયને (શરીરની ત્વચાને) મનોજ્ઞ તથા સુખકારક સ્પર્શ લેતાં સંવૃત્ત કરવી. (તે સ્પર્શો કેવા ?) ઉદકમંડપ (જેમાંથી પાણીનાં ગ્રીણાં કણુ વરસ્યા કરે તે-કુવારો), શ્વેત ચંદન, શીતળ નિર્મળ જળ, નાના પ્રકારનાં ફૂલની શય્યા, સુગંધી વાળો, સુક્રતાફળ, પદ્મનાભ (મૃણાલ), ચંદ્રની ચાંદની, મોર પીંછના પંખાથી-તાડના પાંદડાના પંખાથી ઉપજાવેલા સુશીતળ પવન, ગ્રીષ્મકાળે સુખસ્પર્શ કરાવનારાં અનેક પ્રકારનાં શયન, આસન તથા વસ્ત્રો, શિયાળામાં અગ્નિવડે શરીરને તપાવવું, સૂર્યનો આતપ લેવો, સ્નિગ્ધ-મૃદુ-શીત-ઉષ્ણ-હળવો એવો ઋતુ ઋતુને વિષે સુખકારક સ્પર્શ જે શરીરનું સુખ તથા મનની સ્વસ્થતા કરનારા છે તે અને એવા બીજા અનેક પ્રકારના મનોજ્ઞ તથા સુખકારક સ્પર્શોને વિષે સાધુએ સંગ કરવો નહિ, રાગ-ગૃહ્ણિ-મોહ-લોભ-તોષ-હાસ્ય-સ્મરણ તથા મતિ કરવી નહિ. વળી સાધુએ સ્પર્શેન્દ્રિયે કરી અમનોજ્ઞ તથા પાપના કારણરૂપ સ્પર્શ જેવા કે અનેક પ્રકારનાં બંધન, વધ, તાડન, ડામ, અતિ ભારાશોપણ, અંગલંજન (અવયવો ભાંગવા-મરડવામાં આવે તે), નખમાં સોયનો પ્રવેશ, આમડીપર નાના છેદ, ગરમ લાખનો રસ-

ક્ષાર-તેલ-સીસું-કાળું લોખંડ ઈત્યાદિનું ધગધગતું સ્થિત્યન,
હેડબંધન, દોરડાનું બંધન, ખેડી, સાંકળ, હાથખેડી, કુંભી
પાકઢ્ઢન (કુંભીમાં નાંખીને રાંધવું), ઈંદ્રિયનું તોડવું,
ઉચ્ચે (વૃક્ષાદિ ઉપર) લટકાવવું, શૂળીએ પરોવવું, હાથીને
પગે કરીને મઢંન, હાથ-પગ-કાન-નાક-હોઠ-શીષનું છેદન,
જીભનું તોડવું, વૃષણ-નયન-હૃદય-દાંતનું ભાંગવું, જોતર
અને આંગુકના પ્રહાર, પગ-પાની-ઘુંટણને પથરના પ્રહારથી
પીડા ઉપજાવવી, કૌવચ-અગ્નિ-વિંછીના ડંખ, વાયુ-
તાપ-ડાંસ-મસલાનો ઉપદ્રવ, કષ્ટકારી આસન, કષ્ટકારી
સ્વાધ્યાયભૂમિ, એવા કર્કશ-ભારે-ટાઢા-ઉના-રૂક્ષ અને
ખીજા અનેક પ્રકારના અમનોશ તથા પાપના હેતુરૂપ
સ્પર્શોને વિષે સાધુએ રોષ-હેલણા-નિંદા-વક્તા-છેદન-
ભેદન-જીગૃહ્સા ઈત્યાદિ સ્વ-પરના આત્માને અર્થે કરવાં નહિ.
એ પ્રમાણે સ્પર્શેન્દ્રિય ભાવનાથી જે ભાવિત થાય છે તેનો
અંતરાત્મા મનોશ-અમનોશ અને શુભ-અશુભ (સ્પર્શો)
પ્રત્યે રાગદ્વેષને સંવરનાર, સાધુ, મન-વચન-કાયાને સંવૃત્ત
કરનાર અને ઈન્દ્રિયોનું રૂઢન કરનાર હોઈ ધર્મને આચરે છે.

એ પ્રકારે આ સંવર દ્વારને સમ્યક્ પ્રકારે આચરતાં તે રૂડા નિધાનરૂપ થાય છે. એ પાંચે કારણે કરીને,
મન-વચન-કાયાએ કરી સુરક્ષિત રાખતા થકા એ યોગ
(અપરિચ્છેદ) મરણપર્યંત ધૃતિમાન અને મતિમાન મનુષ્યે
નિત્ય નિર્વાહવાયોગ્ય છે. અનાસ્રવયુક્ત, નિર્મળ, અછિદ્ર,
અપરિસ્પર્શિત, કલેશરહિત, સર્વ તીર્થકરોએ અનુશા કરેલું
એવું આ પાંચમું સંવરદ્વાર કાયાએ કરી ફરસવાયોગ્ય,

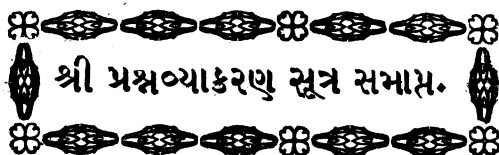
પાળવાયોગ્ય, અતિચાર ટાળી શુદ્ધ કરવાયોગ્ય, પાર ઉતારવાયોગ્ય, અન્યને ઉપદેશવાયોગ્ય, અનુપાલન કરવાયોગ્ય અને આજ્ઞાનુસાર આરાધવાયોગ્ય છે. એ પ્રમાણે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર ભગવાને ઉપદેશ્યું, પ્રદેશ્યું અને પ્રસિદ્ધ કર્યું છે; એવું આ સિદ્ધ શાસન પૂજનીય, સદુપદેશિત અને પ્રશસ્ત છે. ઉપસંહાર.

હે સુવ્રત ! (જંબૂ !) એ પાંચે મહાવ્રતો સેંકડો હેતુપૂર્વક વિચિત્ર પ્રકારે અરિહંતના શાસનમાં વિસ્તીર્ણ કરીને કહેલાં છે. પાંચ સંક્લેપે કહેલા સંવર વિસ્તારે કરીને પચ્ચીસ ભાવના અને પાંચે સમિતિ સહિત સદા યતના, (સંયમ પાળવાની) ઘટના અને વિશુદ્ધ (નિર્મળ) દર્શન સદહણુએ કરીને આચરનાર સંયતિ ચરમ શરીરને ધારણ કરનાર થશે. (નિર્મળ સંવરનો પ્રતિપાલક આ જ ભવે ભોક્ષને પામશે.)

ઇતિ સંવર દ્વાર સમાપ્ત.

શાર્દૂલ

શ્રી લાધાજી ગુરૂ-પ્રસાદ સુખદા પામ્યો ઉમંગે લલુ,
તેમાંથી રસળિંદુ એક ગ્રહીને આહીં પ્રમોદે ધરૂં,
ચાતુર્માસ નિર્ધિ વર્સુ નિર્ધિ ભૂમિ ચારૂ શરતપૂણિમા;
પ્રશ્નવ્યાકરણાનુવાદ અમદાવાદે કરી પૂર્ણતા.

અગાઉથી થયેલાં ગ્રાહકોનાં નામ

અમદાવાદ.

નકલ	નામ
૫૧	પોચાલાલ પીતાંબરદાસ શાહ
૧૧	લક્ષ્મીચંદ ઝવેરચંદ સંઘવી
	લીંબડીવાળા
૧૧	ઉમેદચંદ લલ્લુભાઈ શાહ
	હા. પોપટલાલભાઈ
૫	પ્રેમચંદ માણેકચંદ
૫	શાન્તિલાલ મગનલાલ મહેતા
૨	દુર્લભજી માધવજી શાહ
૨	લાલચંદ મલુકચંદ શાહ
૨	જગજીવનદાસ નાગજી શાહ
૨	ડૉ. માણેકલાલ ડાહ્યાભાઈ શાહ
૨	ગાંધી મનસુખલાલ ત્રિભુવનદાસ
૨	છમનલાલ વનમાળીદાસ શાહ
૨	દુર્લભજી નાગરદાસ ભાવસાર
૧	જીવરાજ લાલચંદ ગોસળીયા
૧	સુખલાલ મગનલાલ શાહ
૧	જીવણલાલ કાળીદાસ શાહ
૧	હરખચંદ દેવશીભાઈ સંઘવી
૧	લક્ષ્મીચંદ કપુરચંદ શાહ
૧	નાગરદાસ ઠાકરશી શાહ
૧	મલુકચંદ ગોકળદાસ શાહ
૧	હીરાચંદ જીવણભાઈ શાહ
૧	વાઠીલાલ મોતીલાલ શાહ

૧	છગનલાલ પાનાચંદ સંઘવી
૧	શાન્તિલાલ નાગરદાસ શાહ
૧	પોપટલાલ જગજીવનદાસ શાહ
૧	મણીલાલ સાંકળચંદ ભાવસાર
૧	મણીલાલ ખેચરદાસ શાહ
૧	ગીરધરલાલ વ્રજલાલ શાહ
૧	મોરારજી ધનજી પડીયા
૧	ગુલાબચંદ હીરાચંદ સંઘાણી
૧	માણેકલાલ સુખલાલ શાહ
૧	ખીમચંદ ખેચરદાસ શાહ
૧	રતિલાલ સુખલાલ તલસાણીયા
૧	અંબાલાલ મણીલાલ

તલસાણીયા

૧	જગજીવન હીરાચંદ શાહ
૧	શીવલાલ રતનશી શાહ
૧	ડૉ. ભાલચંદ કુંગરશી
૧	ખુશાલચંદ હીરાચંદ સંઘાણી
૧	મલુકચંદ હીરાચંદ સંઘાણી
૧	સુખલાલ દલીચંદ ખંધાર
૧	ધનજી જેચંદ શાહ
૧	ખીમચંદ વખતચંદ શાહ
૧	તલકચંદ ખીમચંદ શાહ
૧	ગાંધી હરખચંદ ત્રિભુવનદાસ
	વડીલ
૧	લલ્લુભાઈ મગનલાલ ગાંધી

૧ ગુલાબચંદ્ર રાધવજી શાહ
 ૧ જનલાલ જીવરાજ ગાંધી
 ૧ કપુરચંદ્ર અમરચંદ્ર શાહ
 ૧ જીવરાજ અમેચંદ્ર શાહ
 ૧ ગાંડાલાલ સંઘજી ભાવસાર
 ૧ ગાંડાલાલ પોચાલાલ ભાવસાર
 ૧ કેશવલાલ લલ્લુભાઈ ભાવસાર
 ૧ વર્ધમાન જમજીવન
 ૧ મોહનલાલ મગનલાલ
 ૧ કેશવલાલ વનમાળીદાસ
 ૧ વાડીલાલ બેચરદાસ
 ૧ અમુલખ ગોવિંદજી શાહ
 ૧ છોટાલાલ જેઠાભાઈ શાહ
 ૧ પોપટલાલ નાથાલાલ શાહ
 ૧ ગુલાબચંદ્ર કેશવજી શાહ
 ૧ મગનલાલ કમળશી શાહ
 ૧ ચીમનલાલ મોહનલાલ શાહ
 ૧ ભાવસાર શામજી વેલજી
 ૧ વ્રજલાલ વીરપાળ
 ૧ પુરષોત્તમદાસ કરપુરચંદ્ર વોરા
 ૧ શીવલાલ સુખલાલ શાહ
 ૧ જેઠાલાલ પ્રેમચંદ્ર
 ૧ વનમાળીદાસ માણેકલાલ
 ૧ પરશોત્તમદાસ ઠાકરશી
 ૧ ત્રિભોવનદાસ રાજપાળ
 ૧ ધનજીભાઈ વીઠલદાસ
 ૧ મોહનલાલ ગુલાબચંદ્ર
 ૧ નાનાલાલ ત્રિભોવનદાસ

૧ વનારસી ડોસાભાઈ
 ૧ ત્રિભોવનદાસ અમુલખ
 ૧ નંદલાલ મનસુખલાલ
 ૧ ભોગીલાલ બાવલભાઈ
 ૧ અમૃતલાલ બાવલભાઈ
 ૧ હરિલાલ ઝોધડભાઈ
 ગોસળીઆ
 ૧ લખમીચંદ્ર ગોરધનદાસ
 ૧ મનસુખલાલ જેઠાલાલ
 ૧ કાળીદાસ કલ્યાણદાસ
 ૧ છોટાલાલ ભુધરદાસ
 ૧ શાન્તિલાલ મગનલાલ
 ૧ મણીલાલ મગનલાલ
 ૧ સુખલાલ મથુરદાસ
 ૧ પોપટલાલ ચુનીલાલ
 ૧ ભગવાનજી પાનાચંદ્ર
 ૧ વાડીલાલ ઠાકરશી
 ૧ દયાળજી જમજીવનદાસ
 ૧ મણીલાલ નાનચંદ્ર
 ૧ નાગરદાસ જેઠાભાઈ
 ૧ અમરચંદ્ર માણેકચંદ્ર
 ૧ મોહનલાલ પ્રાગજી
 ૧ કપુરચંદ્ર દેવચંદ્ર
 ૨ રમણલાલ મગનલાલ શાહ
 ૧ પુરુષોત્તમ કાળીદાસ શાહ
 ૫ પૂંજભાઈ જેઠાભાઈ ભાવસાર
 હા. ગણપતલાલ
 ૫ અમરચંદ્ર જેસીંગભાઈ શાહ

- ૫ સુંદરલાલ લવજીભાઈ ભાવસાર
- ૨ શીવલાલ પૂંજભાઈ ભાવસાર
- ૨ ભાઈલાલ સુખલાલ શાહ
- ૧ દેવચંદ ભાણુ શાહ
- ૧ હીરાલાલ કરમચંદ શાહ
- ૧ પ્રેમચંદ ગોપાળદાસ શાહ
- ૧ મોહનલાલ કીરચંદ શાહ

અમલનેર.

- ૫ નાગરદાસ વાઘજીભાઈ શાહ
- ૧ જીવાભાઈ કાલીદાસ શાહ
- ૧ ચતુરદાસ માવજી શાહ
- ૧ લાલચંદ રૂઢનાથદાસ
- ૧ અમીચંદ લાલજીભાઈ

કલકત્તા.

- ૧ મણીલાલ સુંદરજી દેસાઈ
- ૧ જગજીવન શીવલાલ દેસાઈ
- ૧ છોટાલાલ મગનલાલ દેસાઈ
- ૧ ત્રંબકલાલ મગનલાલ દેસાઈ

કલોલ.

- ૧ મોતીલાલ મણીલાલ શેઠ
- ૧ શાન્તિલાલ નાથાલાલ શાહ
- ૧ ફકીરચંદ કરતુરચંદ શાહ
- ૧ બાણુલાલ મફતલાલ શાહ
- ૧ ગીરધરલાલ કાળીદાસ શાહ
- ૧ વીરચંદભાઈ શામળદાસ શાહ
- ૧ કંચનલાલ મોહનલાલ તલસાણીયા
- ૧ શાહ નાનચંદભાઈ હઠીશીંગ
- ૧ શાહ મંગળદાસ નગીનદાસ

- ૫ શેઠ છોટાલાલ અમથાભાઈ
- ૨ શેઠ કેશવલાલ મગનલાલ
- ૨ શેઠ કેશવલાલ ઉકાભાઈ
- ૨ શેઠ આત્મારામ મોહનલાલ
- ૨ શાહ હકમચંદ ડોસાભાઈ
- ૧ શેઠ મોહનલાલ મગનલાલ
- ૧ શાહ ધેલાભાઈ પ્રાણુલાલ

કહોડા.

- ૧ મગનલાલ હતુભાઈ શાહ

કઠાર.

- ૧ મગનલાલ કુબેરદાસ વખારવાલા
- ૧ લલ્લુભાઈ કુબેરદાસ વખારવાલા

કોટડા. (કચ્છ)

- ૧ શામજી ખેરાજી શાહ
- ૧ સાધ્વીજી શ્રી કરતુરશ્રીજી
- ૧ શામળભાઈ નથુભાઈ શાહ
- ૧ બાઈશ્રી વાલબાઈ પાલણુ કેાંદ.

- ૧ માણેકચંદ નથુભાઈ શાહ
- ૧ મનસુખલાલ મોહનલાલ શાહ
- ૧ તારાચંદ નાનજી કોઠારી ખેરવા. (જતના)

- ૧ ચીમનલાલ છોટાલાલ શાહ ખંભલાવ.

- ૧ હીરાચંદ નાગરદાસ શાહ ગઢડા.

- ૧ ધી ગઢડા કેરોસીન જૈનશાળા હા. માસ્તર મણીલાલ સુખલાલ

ગઢસીસા (કચ્છ).

૧ ડા. મોહનલાલ સુંદરજી દેસાઈ

૧ નામસીભાઈ પાંચુભાઈ

ગેડી.

૧ માણેકચંદ ઉઠાભાઈ શાહ

૧ નાનાચંદ ઉઠાભાઈ શાહ

૧ ચુનીલાલ જીવરાજ શાહ

ચુઠા.

૧ ચતુરભાઈ લેશાભાઈ ગોસલીયા

બાંધુ.

૧ પાનાચંદ મૂળચંદ દોશી

૧ પ્રેમચંદ પાનાચંદ દોશી

૧ કેશવલાલ ઝવેરચંદ શાહ

૧ લક્ષ્મીભાઈ કેશવજી શાહ

૧ મૂળજીભાઈ બૂધરજી સોની

ટીકર (રણુની)

૧ મૂળચંદ રામજી શાહ

૧ પીતામ્બરદાસ જેઠાભાઈ મહેતા

૧ ચંદુલાલ વર્ધમાન મહેતા

૨ ટીકર સ્થાનકવાસી જૈનશાળા

૧ મોનજી જેઠાભાઈ મહેતા

૧ ગંગારામ હંસરાજ મહેતા

મોટા ટીંબલા.

૨ ચીમનલાલ ચત્રભુજ

તલસાણીયા

૧ ત્રિભુવન જીવરાજ શાહ

૧ જેઠાલાલ તલકશી દોશી

૧ પોપટલાલ કાકુભાઈ દોશી

૧ મણીલાલ જગનલાલ વોરા

કુમરા (કચ્છ)

૨ ખીમજીભાઈ નયુભાઈ

ડાળીઆ.

૧ લહેરા સુંદરજી ગોસલીયા

૧ સોમચંદ પીતામ્બરદાસ

ગોસલીયા

દેવપુર (કચ્છ)

૧ ગોપાળજી કેરશી શાહ

૧ શામજી વેરશી શાહ

૧ રતનશી હેમરાજ શાહ

થરા.

૧ હરિલાલ પુલચંદ શાહ

નયુડિશિઆલ કામદાર

ધોરાજી.

૨ ગુલાબચંદ પાનાચંદ મહેતા

૧ ગુલાબચંદ પાનાચંદ મહેતા

૧ બાઈ નરભેકુવરબાઈ

૧ મહેતાજી પાનાચંદ વાલજી

દેસાઈ

પરનાળા.

૧ વ્રજલાલ બેચરદાસ શાહ

૧ જગનલાલ દેવચંદ શાહ

૧ નાગરદાસ દેવચંદ શાહ

૧ ગુલાબચંદ દેવચંદ શાહ

૧ ત્રિભુવન વેલચંદ શાહ

૧ માધવજી ડાહ્યાભાઈ શાહ

૧ ભગવાનજી હરિશંકર દેવે

પખાલી.

૫ મમનલાલ માણેકચંદ શાહ

પાણસણા.

- ૨ શાહ પરશોત્તમદાસ કાળીદાસ
- ૧ જગજીવનદાસ પ્રાગજી શાહ
- ૧ જીવજી સંધજી શાહ
- ૧ જગનલાલ બાવાભાઈ શાહ
- ૧ ઉમેદ ગફલ શાહ
- ૧ મગન ગફલ શાહ હા. ભાઈલાલ
- ૧ જટાભાઈ ચતુરભાઈ શાહ
- ૧ ભોલસાગર ત્રીકમજી શાહ
- ૧ મોહનલાલ કુલચંદ શાહ
- ૨ જુરાલાલ પરશોત્તમદાસ શાહ
- ૧ ખુશાલદાસ રાજપાળ શાહ
- ૧ જગનલાલ ચકુભાઈ શાહ
- ૧ લક્ષ્મીચંદ યુનીલાલ
- ૧ સુંદરજી નાગરદાસ
- ૧ ગુલાબચંદ ઝોધડદાસ
- ૧ ગાંડાલાલ જીવરાજ માળી
- ૧ મોહનલાલ લેરાભાઈ ભાવસાર
- ૧ મગનલાલ પરશોત્તમદાસ શાહ

પેંચી. (ખીનાગંજ)

૫. પનાલાલ ગોપીલાલ

પાલજીપુર.

- ૨૫ છોટુભાઈ હેમુભાઈ મહેતા
- ૬ વકીલ ભાઈચંદભાઈ ઝુમચંદ મહેતા
- ૩ જેઠાલાલ ઝુમચંદ મહેતા

માજી તહેસીલદાર.

- ૨ અપાલાલ ગોદડાભાઈ કેઠેલી

- ૧ શ્રી પાલજીપુર લોકાગચ સાધ-
માર્ગી જૈન પુસ્તકાલય
- ૧ બહાદુરમલ મંગળજીભાઈ કોઠારી
- ૧ મોહનલાલ સાંકળચંદભાઈ મોદી
- ૧ કાલીદાસ જેઠાલાલભાઈ મહેતા
- ૧ કોઠારી ફોજલાલ ડુંગરશીભાઈ
- ૧ ચંદુલાલ લક્ષ્મીભાઈ મહેતા
- ૧ પરી હીરાલાલ રીખવચંદ
- ૧ જસકરણ ગોદડશીભાઈ મહેતા
- ૧ અમીચંદ તલશીભાઈ મહેતા
- ૫ જ્ઞેન શ્રી અલકાખાઈ
- ૩ જ્ઞેન ચંદનજ્ઞેન કચરાભાઈ
- ૨ જ્ઞેન મફતજ્ઞેન તળશીભાઈ
- ૨ જ્ઞેન લક્ષ્મીખાઈ
- ૨ જ્ઞેન પારજ્ઞેન જસકરણભાઈ
- ૧ જ્ઞેન હીરાજ્ઞેન મગનભાઈ
- ૧ જ્ઞેન તારાજ્ઞેન જસકરણભાઈ
ખોટાદ.

- ૨૫ લક્ષ્મીચંદ ત્રિજીવનદાસ શાહ

- ૫ વાડીલાલ યુનીલાલ દોશી

લાલગામડા.

- ૧ જેચંદભાઈ ડાલાભાઈ શાહ
- ૧ જગનલાલ કાળીદાસ બ્યાસ
- ૧ લક્ષ્મીશંકર રામચંદ્ર આચાર્ય
- ૧ રાણાશ્રી દીપસીંહજી અમરસીંહજી
- ૧ „ ફતેહસિંહજી દોલતસિંહજી

મોરખી.

- ૧ ચંદુલાલ ત્રિજીવનદાસ

મુંબઈ.

૧૧ નકુભાઈ કાળુભાઈ શાહ

મંડાલી.

૧ કાલીદાસ દામોદર શાહ

૧ જીવરાજ લવજી મહેતા

રાયદી.

૧ માનસીંગ પ્રેમચંદ કોટીયા

રાણપુર.

૫૧ શેઠ વાડીલાલ પુરુષોત્તમદાસ

૫ મોતીલાલ દેવચંદ દોશી

૫ શેઠ મોહનલાલ મૂળચંદ

રામવાવ. (કચ્છ વાગડ)

૧૫ વાલજીભાઈ શાહ

લીંબડી.

૨૫ શાહ પ્રાણુલાલ મગનલાલ
વઢીલ

૨૫ શાહ ત્રિભુવન રાધવજી

૫ નાથાલાલ ડાહ્યાભાઈ શાહ

૧ મોહનલાલ જીવરાજ શેઠ

૫ વઢીલ હરીલાલ વાલજી શાહ

૨ નાનાલાલ નાગરદાસ શાહ

લાકડીયા. (કચ્છ વાગડ)

૫ કરમણ પાલણુ શાહ

લુણવા.

૧ લહેરચંદ હટુભાઈ શાહ

૧ નાથાલાલ જેઠાભાઈ શાહ

વાંકાનેર.

૧ મે. વાંકાનેર પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ, એમ. પી. સાહેબ

૧ જમનલાલ પાશવીર શેઠ

૧ ત્રિભુવન હરજીવન શેઠ

૧ લક્ષ્મીચંદ ચતુરભાઈ શેઠ

૧ લીલાધર પાનાચંદ દોશી

૧ ઝુંઝાભાઈ સોમચંદ સંઘવી

૧ શામજીભાઈ દેવજી સંઘવી

૧ ચત્રજી કચરાભાઈ સંઘવી

૧ ભાઈચંદ કાલીદાસ સંઘવી

૨ જમનલાલ ઈંદરજી હેમરાજ સંઘવી તરફથી વાં. સ્થા. જૈન શાળાને ભેટ

૧ રૂપચંદ ઈંદરજી સંઘવી

૧ વાલમજી કુલચંદ મહેતા

૧ ન્યાલચંદ કુલચંદ મહેતા

૧ હેમચંદ જેચંદ સંઘવી

૧ વીક્રમચંદ જેચંદ સંઘવી

૧ કરસનજી ભીમજી દોશી

૧ શેઠ ભગવાનજી દેવશી

૧ શેઠ ઉમેદચંદ ભાઈચંદ

૧ શેઠ ઉમેદચંદ દેવચંદ

૧ પુરુષોત્તમદાસ રૂગનાથ મહેતા

૧ વખતચંદ નારણજી મહેતા

૧ જગજીવન પાનાચંદ દોશી

૧ વર્ધમાન ભાઈચંદ

૧ પોપટલાલ કુલચંદ મહેતા

૧ મોતીચંદ રતનશી શાહ

૧ ડુંગરશી ડાહ્યાભાઈ ગાંધી

૧ માણુકચંદ જુઠાભાઈ મહેતા

૧ રૂપચંદ્ર પુલચંદ્ર મહેતા

હા. વસંતબેન

૧ હિમેશ્વરચંદ્ર નારણજી મહેતા

હા. બેન દુધી

૧ કાનજીભાઈ નરસી શાહ

હા. બેન ઝથુ

૧ શેઠ વીરપાલ ડાહ્યાભાઈ

૧ દોશી માનસીંગ કશળચંદ્ર

હા. બાઈ દીવાળી

૧ જીવરાજ કાળીદાસ દોશી

૧ મૂળજી ભીમજી દોશી

હા. બાઈ હેમકુંવરબાઈ

૧ પટેલ કુંગરશી દેવચંદ્ર

હા. બાઈ ઘેલીબાઈ

૧ છગનલાલ ગોખરદાસ સંઘવી

હા. બાઈ જડાવબાઈ

૧ શેઠ મોતીચંદ્ર વીરપાળ

હા. બાઈ જડાવબાઈ

૧ દોશી રવજી સુંદરજી

હા. બાઈ સંતોકબાઈ

૧ મહેતા લાલચંદ્ર નારણજી

હા. બાઈ અંબાબાઈ

વઢવાણુ શહેર.

૨ અમૃતલાલ ઓઘડભાઈ કામદાર

૨ તેજપાળ તળશી માંધી

હા. જીવીબેન

૨ ઉજમશી ફૂલચંદ્ર શાહ

વઢવાણુ કેમ્પ.

૨૫ લેરાભાઈ ઉકાભાઈ દોશી

વસ્ત્રી.

૫ મોહનલાલ ટાકરશી સોની

વીસનગર.

૧૦ કેશવલાલ પાનાચંદ્ર શાહ

૧ રતીલાલ નરસીદાસ

૧ વકીલ વિનયચંદ્ર સુખલાલ શેઠ

૧ ડો. શીવલાલ ધનજીભાઈ

શેરડી (કચ્છ)

૮ શ્રી શેરડી દેરાસર પુસ્તકાલય

સિદ્ધપુર.

૨ ચુનીલાલ મુગટરામ સંઘવી

હા. સમુબેન

૧ જીવરાજ પીતાંબરદાસ ગોપાણી

૧ પરી ચંદુલાલ મગનલાલ

૧ શેઠ સુખલાલ ડાહ્યાભાઈ

૧ શેઠ ન્યાલચંદ્ર શીવલાલ

સાયલા.

૨ છોટાલાલ મગનલાલ દેસાઈ

૧ ધનજીભાઈ માવજી શાહ

૧ જગજીવન ગોવીંદજી ગોસલીયા

૧ ભીખાલાલ પ્રેમજી શાહ.

હા. ચંપાબેન

સતીસણા.

૧ છગનલાલ મોતીચંદ્ર ગોસલીયા

સીયાણી.

- ૧ કાળુભાઈ મેઘજી શાહ
 ૧ તુલશી કલ્યાણજી શાહ
 ૧ કેશવલાલ અમૃતલાલ શાહ
 ૧ હીમચંદ હકમચંદ શેઠ
 ૧ ઢિજમશી રામજીભાઈ દરજી
 ૧ સાપાણી નથુભાઈ હતુભાઈ
 હા. સમરથખાઈ
 ૧ મંગુબેન ખુશાલભાઈ
 ૧ સુખલાલ ઓધડલાલ શાહ

સમજ.

- ૧ મનસુખભાઈ હમનલાલ શાહ
 ૨ મગનલાલ જોર્સીંગભાઈ શાહ
 ૧ ચીમનલાલ મણીલાલ શાહ
 ૧ શંકરલાલ લલ્લુભાઈ શેઠ
 ૧ વ્રજલાલ નાથાલાલ શાહ

હળવદ.

- ૧ વખતચંદ કેશવજી કોઠારી
 ૧ દેવશી ભગવાનજી કોઠારી
 ૧ રતીલાલ ફૂલચંદ કોઠારી
 ૧ બનુભાઈ સોમચંદ મહેતા

